

**TARAF GAZETESİNİN GÜNDEMİNİ BELİRLEYEN UNSURLAR
VE GAZETENİN GÜNDEMİNİN DİĞER GAZETELERİN
GÜNDEMLERİNE OLAN ETKİSİ**

Çiğdem Yasemin ÜNLÜ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Basın ve Yayın Anabilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Halil İbrahim Gürcan**

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Haziran, 2012**

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Çiğdem Yasemin ÜNLÜ'nün, "Taraf Gazetesinin Gündemini Belirleyen Unsurlar ve Gazetenin Gündeminin Diğer Gazetelerin Gündemlerine Olan Etkisi" başlıklı tezi 27 Haziran 2012 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca toplanan **Basın ve Yayın** Anabilim Dalında, **yüksek lisans tezi** olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Prof.Dr.Halil İbrahim GÜRCAN

Üye : Prof.Dr.Nejdet ATABEK

Üye : Prof.Dr.Nadir SUĞUR

Prof.Dr.B.Zafer ERDOĞAN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yüksek Lisans Tez Özü

TARAF GAZETESİNİN GÜNDEMİNİ BELİRLEYEN UNSURLAR VE GAZETENİN GÜNDEMİNİN DİĞER GAZETELERİN GÜNDEMLERİNE OLAN ETKİSİ

Çiğdem Yasemin ÜNLÜ

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2012

Danışman: Prof. Dr. Halil İbrahim GÜRCAN

Bu çalışmada 2007 yılında yayın hayatına başlayan Taraf gazetesinin gündeminin belirlenmesinde rol oynayan etmenler ve gazetenin gündeminin Türkiye basınının gündemi üzerinde yarattığı etki ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın kuramsal bölümünde gündem belirleme yaklaşımının ilk basamağı olan medya gündemi üzerinde durulmuş ve medya gündemine etki eden unsurlar ele alınmış ve Taraf gazetesi biçimsel ve içeriksel ve yapısal boyutlarıyla anlatılmıştır.

Çalışmanın uygulama bölümünde, *Taraf*'ın 11 çalışanıyla derinlemesine görüşme yapılmış ve görüşme deşifreleri ile birlikte gazetenin çalışma kapsamında seçilen 35 sayısı betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Çalışmanın bir diğer uygulaması da *Taraf*'ın gündeminin basın gündemi üzerinde yaptığı etkinin tespit edilmesi amacıyla yapılan içerik analizidir. İlk kez *Taraf*'ın gündemine aldığı “Dağlıca baskını biliniyordu”, “Havan mermisi kızı parçaladı” ve “Darbenin adı Balyoz” haberlerinin, çalışma kapsamında ideolojik konumlanışları bakımından merkez, muhafazakar, İslamcı, sosyalist/sol, milliyetçi/sağ, liberal ve ulusalcı olmak üzere yedi gruba ayrılan toplamda 16 gazetede ne kadar ve nasıl yer aldıkları içerik analizi ile tespit edilmiştir. Çalışmanın bulgularına göre, *Taraf*'ın gündeminin belirlenmesinde, gazete çalışanlarının kimlik tanımları ve gazeteyle kurdukları aidiyet ilişkisi; rutin dışı habercilik çabaları; yapısal sorunlar ve son kertede Türkiye’deki resmi ideolojiye karşı çıkış ve bu yönde verilen mücadele olgularının önemli rol oynadığı gözlemlenmiştir. Çalışma kapsamına alınan gazetelerin, *Taraf*'ın yayınladığı haberlerin niteliklerine göre bu haberlere ilgilerinin ve haberleri yayınlama biçimlerinin değiştiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Taraf gazetesi, gündem belirleme, medya gündemi, Dağlıca baskını, Ceylan Önkol, Balyoz darbe planı.

Abstract

THE ELEMENTS SETTING THE AGENDA OF TARAF NEWSPAPER AND IMPACTS OF *TARAF*'S AGENDA ON OTHER NEWSPAPERS' AGENDAS

Çiğdem Yasemin ÜNLÜ

Department of Journalism

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, June 2012

Adviser: Prof. Dr. Halil İbrahim GÜRCAN

In this study, the factors that affect on *Taraf*'s agenda settings and the affects of Turkish press' agenda is examined. In the theoretical chapter of the study, the media agenda which is the first step of agenda setting approach; the factors that affect media agenda are explained. After, *Taraf* newspaper is described, in matter and manner and structural features.

In the practical chapter of the study, in depth interview is made with 11 of the *Taraf*'s staff and with the transcripts, 35 issues of *Taraf* are analyzed by descriptive analysis. The other method of this study is the content analysis that is made for discovering impact of *Taraf*'s agenda on the other's agendas. The ambush near the village of Dağlıca, the death of Ceylan Önkol and the coup plot named Balyoz against Turkey's ruling political party are investigated by content analysis. For this part 16 newspapers are chosen which are close to 7 different groups such as mainstream, conservative, Islamist, socialist/leftist, nationalist/rightist, liberal and laisist natonalist in Turkish press. At the findings of this research, facts in the settings of *Taraf*'s agenda are observed as; the identities of the staff and their belonging with the newspapers, efforts to the out of routine journalism, structural problems of the newspaper and objection of official ideology of Turkey and the fight for this. The newspapers as part of this study undergo a change in their point of views and priorities according to the characteristics of *Taraf*'s news.

Keywords: *Taraf* newspaper, agenda setting, media agenda, Dağlıca ambush, Ceylan Önkol, Balyoz coup plot.

27/06/2012

Etik İlke ve Kurallara Uygunluk Beyannamesi

Bu tez/proje çalışmasının bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumunda bilimsel etik ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Çiğdem Yasemin Ünlü

Önsöz

Bu çalışmaya başladığım ilk günden beri beni destekleyen, yüreklendiren ve bana güvendiğini hep hissettiren Prof. Dr. Halil İbrahim Gürcan'a; akademik hayata başladığım ilk sıralardan beri bana destek olan ve tezim süresince ilgisini esirgemeyen Prof. Dr. Nejdet Atabek'e; jürideki değerli katkılarından dolayı Prof. Dr. Nadir Suğur'a teşekkürlerimi sunarım. Tezime yaptığı önemli katkılardan ötürü Prof. Dr. Erkan Yüksel'e de teşekkür ederim.

Yoğun çalışma temposu içinde bana zaman ayırdıkları ve yardımları için Taraf çalışanlarına çok teşekkür ederim. Tezimle ilgili tüm resmi işlerde bana kolaylık sağlayan, jüri öncesi ve sonrasında destek olan enstitü yönetimindeki hocalarıma ve tüm enstitü çalışanlarına teşekkürü borç bilirim.

Her ihtiyacım olduğunda yanımda olan ve desteklerini hiç esirgemeyen Sibel (Onursoy) hocaya ve çalışma arkadaşlarım Bilgen Kurt, Çağdaş Ceyhan ve Gülbin Özdamar Akarçay'a yürekten teşekkür ederim. İhtiyaç duyduğumda uzaklardan bilgileriyle bana yardımcı olan Soner (Yağlı) ve Hakan (Ergül) hocalara, Ankara'dan kaynak desteği yapan Canan'a çok teşekkür ederim. Okulda güler yüzleriyle jüri öncesi-sonrası verdikleri destek için İncilay (Cangöz) hocaya, Funda (Erzurum) hocaya, Gülnur'a, Elif'e ve ilgileriyle uzaklardan yetişen Zekiye ablaya ve Büşra'ya teşekkür ederim.

Tezin görüşmelerini yaptığım dönemin, İstanbul'un tüm zorlu koşullarına ve çalışmanın yorgunluğuna rağmen, verdikleri enerji ve destek sayesinde tezimin en keyifli ve unutulmaz zamanı olmasını sağlayan İstanbul'daki can dostlarıma ya da "geniş aileme" sonsuz teşekkür ederim.

Tüm duygu değişimlerimde yanımda oldukları, tüm zor zamanlarıma yetiştikleri ve çalışmam için gösterdikleri anlayış ve destek için aileme ve bana ailemden farksız davranan eşimin ailesine sonsuz teşekkürler.

Bana kendimden fazla güvenen, benimle üzülen, benimle sevinen, benimle çalışan, benimle yorulan yaşam kaynağım, can yoldaşım, eşim Ömer'e her zamanki desteği, sevgisi ve varlığı için ne kadar teşekkür etsem yetersiz kalır. Dolayısıyla minnettarlığı en iyi anlatan, bu nedenle önsözlerin klasikleşmiş cümlesi haline gelen ifadeyi bu önsözde de zikretmek gerekecek: O olmasaydı bu tez olamazdı.

İçindekiler

	<u>Sayfa</u>
Jüri ve Enstitü Onayı	ii
Öz	iii
Abstract	iv
Etik İlke ve Kurallara Uygunluk Beyannamesi	v
Önsöz	vi
Özgeçmiş	vii
Tablolar Listesi	xii
Şekiller Listesi	xiv
Giriş	1

Birinci Bölüm

Medya Gündeminin Oluşumu

1. Gündem Belirleme Kuramı	6
2. Medya Gündemi	11
2.1. Medya Çalışanlarının Bireysel Özellikleri	19
2.2. Medya Rutinleri	21
2.2.1. Medya rutinlerinin yönlendirdiği profesyonellik anlayışı olarak nesnellik ve tarafsızlık/dengelik	25
2.3. Kurumsal Yapı	27
2.4. Kurum Dışı Unsurlar	30
2.5. İdeoloji	34
2.5.1. İdeolojinin tanımı	35
2.5.2. İdeoloji ve medya	40
2.5.2.1. Eleştirel teoride ideoloji ve medya ilişkisi	41

İkinci Bölüm

Taraf Gazetesi

1. <i>Taraf</i> 'ın Kuruluşu ve Yayınlandığı Dönem	49
2. <i>Taraf</i> 'ın Yayınlandığı Dönemde Basın	52
3. <i>Taraf</i> 'ın Biçimsel ve İçeriksel Özellikleri	56
4. <i>Taraf</i> 'ın Künye Bilgileri	65
5. <i>Taraf</i> 'ın Fiyatı ve Tirajı	65
6. <i>Taraf</i> 'ın Önemli Haberleri	67
7. <i>Taraf</i> 'a Verilen Ödüller	69
8. <i>Taraf</i> 'ın Sahiplik Yapısı ve Ekonomik Sorunları	70
9. <i>Taraf</i> 'la İlgili Değerlendirmeler	72

Üçüncü Bölüm

Yöntem

1. Araştırma Modeli ve Verilerin Toplanması	75
2. Evren ve Örneklem	78
3. Araştırmaya Konu Olan Haberlerin Tanımlanması	79

Dördüncü Bölüm

Bulgular ve Yorum

1. <i>Taraf</i> 'ın Gündemini Belirleyen Unsurlar	82
1. Bireysel Etkiler	82
1.1.1. Çalışanların kimlikleri ve gazeteyle bütünleşme	82
1.1.2. Ahmet Altan'ın çalışanlar gözündeki itibarı: “Ahmet Altan gazetesi”	87
1.1.3. Mehmet Baransu'nun gazetecilik anlayışı	88
1.2. Medya Rutinleri	90

1.2.1. “Geniş kitleye hitap ederek” rutin dışı habercilik çabası: “Bir gazetenin çöpe attığı haberlerden gazete yapmak”	90
1.2.2. Klasik haber dili ve kurallarını dönüştürme çabası	99
1.2.3. Ekonomik zorlukların rutin dışı haberciliği zorlaması ...	102
1.2.4. Fikri tarafsızlık, hakkaniyet, gerçeklik vurgusu	104
1.3. Kurumsal Yapı	105
1.3.1. Çalışma koşulları ve yapısal sorunlar	105
1.3.2. Gazeteye kurulan aidiyet ilişkisi	108
1.3.3. Yönetim yapısı	111
1.4. Kurum Dışı Etkiler	113
1.4.1. Haber kaynaklarıyla ilişkiler	113
1.4.2. Reklam ve ilan verenlerle ilişkiler	117
1.4.3. Tepki ve yaptırımcı kurumlar	119
1.4.4. “Fanatik” okuyucu etkisi	121
1.4.5. Diğer medya kuruluşları: Etkilenen değil etkileyen olmak	125
1.5. İdeoloji	128
1.5.1. Türkiye’deki değişim ve <i>Taraf</i>	128
1.5.2. Değişim sürecinde medya ve <i>Taraf</i> : “Hürriyet amiral gemisiyse biz de torpidoyuz”	133
1.5.3. Temel ideolojik karşıtlığın sayfalardaki görünümü: Resmi ideolojiye dair birkaç analiz örneği	138
1.5.4. İlk sayfa haberlerinin seçimi	141
1.5.5. Haberlerin sunumunda ideolojinin dışavurumu	142
2. <i>Taraf</i> ’ın Gündeminin Diğer Gazetelerin Gündemlerine Etkisi	147
2.1. Haberlerin Sayıları ve Gazetelere Dağılımları	148
2.2. Yayınlanan Haberlerin Tarihleri	150
2.3. Haberlerin Gazete Sayfalarına Dağılımı	152
2.4. Haberlerin Konumları ve Boyutları	154
2.5. Haberlerde Yer Alan Açıklamalar	159
2.6. Haberlerde Kullanılan Fotoğraflar	163
2.7. Haberlerde Kullanılan Kaynaklar	166

2.8. Haberlerin <i>Taraf</i> 'ta Yayınlanan Haberlere Benzerliği	169
2.9. Gazetelerin Haberlere Yaklaşımı	170
2.10. İçerik Analizi Bulgularının Genel Değerlendirmesi	171
Sonuç, Tartışma ve Öneriler	177
Ekler	186
Kaynakça	204

Tablolar Listesi

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Taraf gazetesi köşe yazarları	80
Tablo 2. Yazıları devam etmeyen Taraf gazetesi köşe yazarları	84
Tablo 3. Taraf gazetesinin şubat/2009-nisan 2012 tarihleri arasındaki tirajları .	88
Tablo 4. Gazetelerdeki haber sayıları ve haber konusuna göre dağılımları	169
Tablo 5. Dağlıca baskını haberlerinin tarih ve gazetelere göre dağılımı	171
Tablo 6. Ceylan Önkol'un ölümü ile ilgili haberlerin tarih ve gazetelere dağılımı	172
Tablo 7. Balyoz darbe planı ile ilgili haberlerin tarih ve gazetelere dağılımı ..	173
Tablo 8. Gazetelerin haberleri yayınladıkları sayfaların dağılımı	174
Tablo 9. İlk sayfada yer alan haberlerin konuları	175
Tablo 10. Birinci sayfada yayınlanan ceylan önkol'un ölümü ile ilgili haberlerin konuları ve gazetelere dağılımı	176
Tablo 11. Birinci sayfada yayınlanan balyoz darbe planı ile ilgili haberlerin konuları ve gazetelere dağılımı	177
Tablo 12. Birinci sayfada yayınlanan haberlerin boyutları	178
Tablo 13. Birinci sayfada yayınlanan haberlerin konularına göre dağılımı .	178
Tablo 14. İç sayfalarda yayınlanan haberlerin boyutları	179
Tablo 15. İç sayfalardaki haberlerin konularına göre dağılımı	180
Tablo 16. Dağlıca baskını haberlerindeki açıklamaların gazetelere dağılımı .	181
Tablo 17. Ceylan Önkol haberlerindeki açıklamaların gazetelere dağılımı ...	182
Tablo 18. Balyoz darbe planı haberlerindeki açıklamaların gazetelere dağılımı	183
Tablo 19. Dağlıca baskını haberlerinde kullanılan fotoğrafların gazetelere dağılımı	184
Tablo 20. Ceylan Önkol'un ölümü haberlerinde kullanılan fotoğrafların gazetelere dağılımı	186
Tablo 21. Balyoz darbe planı haberlerinde kullanılan fotoğrafların gazetelere dağılımı	187
Tablo 22. Haberlerde kullanılan kaynakların gazetelere göre dağılımı	188

Tablo 23. Haberlerde kullanılan kaynakların yüzdelerik dağılımı	189
Tablo 24. Haberlerin Taraf'ta yayınlanan haberlere benzerliği	190
Tablo 25. Gazetelerin haberlere yaklaşım oranları	192

Şekiller Listesi

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1. Medya içeriğine etki eden hiyerarşik etkiler modeli	14
Şekil 2. Dışsal baskılara neden olan sosyal güçlerin alanı	15
Şekil 3. Medya gündeminin oluşumunu simgeleyen metaforik soğan modeli ...	17

Giriş

Kamuoyunu etkileme ve yönlendirme gücünü büyük oranda elinde bulunduran medya ile toplum ve toplumdaki diğer çıkar, baskı ve siyaset kurumları arasında hep karşılıklı bir bağımlılık ilişkisi olmuştur. Bu kurumların amaçlarını gerçekleştirebilmek ve varlıklarını devam ettirebilmek için kamuoyunun desteğine ihtiyaç duymaları, onlar için medyayı oldukça önemli bir konuma taşımıştır. Medyanın da ideolojik ve ekonomik çıkar ve amaçları olan bir kurum olması, onun toplumdaki siyasal ve ekonomik gruplara ve iktidarlara bağımlı olması sonucunu doğurmuştur.

Bir medya kurumu üretim sürecinde bu bağımlılık ilişkisinin çizdiği sınırlar doğrultusunda hareket etmektedir. Dolayısıyla medya gündeminin belirlenmesi aşamasında yapılan seçim işleminde hangi konuların gündeme alınıp hangi konuların alınmadığı basit bir seçim işlemi değil, karşılıklı ilişkilerin bir sonucu olarak gerçekleşen bir eylemdir.

Kitle iletişim araçları gündemlerini belirlerken, ekonomik ve siyasal amaçları ve ilişkilerinin doğrultusunda seçim yapmakta ve birbirlerinin gündemlerinden de etkilenmektedirler. Diğerleriyle rekabet halinde olmak, diğerlerinin yaptıklarını kaçırmamak (haber atlamamak) ve diğerlerinin yapmadığını yapmak için verilen uğraş gazetecilik mesleğinin önemli bir parçası olduğundan gündem belirleme, aynı zamanda kitle iletişim araçlarının birbirlerini takip etmesini de içeren bir süreçtir.

Böylelikle, kitle iletişim araçları arasında da bir karşılıklı bağımlılık ilişkisi söz konusu olmaktadır. Zira medyada yer alan haberler genellikle aynı konuların farklı şekillerde sunularından oluşsa da, bir medya kurumunun farklı ve dikkat çekici bir haber yapması diğerlerinin de bu haberi gündemine almasına neden olmaktadır. Gazeteci ise daha çok bu sistemin gerektirdiklerini yerine getiren bir unsur işlevi görmekteyse de bireysel özellikleriyle de bazı noktalarda sisteme katkı yapmaktadır.

Yukarıda değinildiği gibi salt bir seçme işlemi değil, pek çok unsurun etki ettiği eylemler bütünü olarak medyanın gündemini belirleme sürecinin incelenmesi, medya, toplum ve iktidarlar arasındaki ilişkilerin yapısının anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır.

Türkiye’deki medya-siyaset-toplum ilişkisi dönemlere göre bazı farklılıklar gösterse de, genellikle siyasal iktidarın destekçisi olan yaygın medya organları ile iktidara muhalif olan diğer büyük siyasal grubun yanında olan medya kurumlarının arasındaki mücadele görünümünde olmuştur. Bu görüntüde kimi zaman siyasal iktidarların yerleri değişmiş, kimi zaman da medya kurumlarının yakın oldukları iktidarlar değişmiştir. Medya ve siyaset ilişkisinin bu genel görünümü dışında kalan ve büyük sermayesi olmayan medya kurumları ise zaman zaman bu ilişkiler içerisinde bir tarafa dahil olmuşlar ya da alternatif veya marjinal kurumlar olarak kalmışlardır.

Türkiye’de 2007 yılı siyasette, toplumda ve medyada derin kutuplaşmalara ve yoğun bir mücadeleye sahne olmuştur. Bu dönemde yayın hayatına başlayan *Taraf* gazetesi, söz konusu mücadelede yerini belirlemiş ve kısa sürede hem siyasette hem de siyasetteki mücadelenin medyadaki yansımada oldukça önemli ve belirleyici bir öge haline gelmiştir. Gazetenin yayınladığı pek çok haber büyük ses getirmiş, birçok kişiyi ve kurumu derinden etkileyen sonuçlar doğurmuştur. Bu nedenle *Taraf* gazetesi yayımlandığı günden bu yana, haber kaynaklarının kimler olduğu, finansal dayanakları, çalışanlarının bireysel özellikleri gibi birçok açıdan sorgulanmış ve tartışılmıştır.

Gazetenin yayınladığı belge ve haberlerle kısa sürede yarattığı etki dolayısıyla, bu tezde *Taraf* gazetesi inceleme konusu olarak seçilmiştir. Çalışmada, *Taraf* gazetesinin gündemini belirleyen unsurların neler olduğu ve *Taraf*’ın farklı gündeminin diğer gazetelerin gündemlerinde nasıl yer aldığı açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

Problem

2007 yılında yayın hayatına başlayan *Taraf* gazetesinin gündemini oluşturan unsurların neler olduğu ve diğer gazetelerin gündemlerine nasıl etki ettiği soruları bu çalışmanın problemini oluşturmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde öncelikle gündem belirleme kuramı tanımlanarak, medya gündeminin hangi unsurların etkisiyle, nasıl belirlendiği ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

İkinci bölümde, *Taraf*'ın yayın hayatına başladığı dönemde Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasal ve sosyal koşullar ile bu dönemde basının durumu ve *Taraf* gazetesinin biçimsel ve içeriksel özellikleri, tirajı, sahiplik yapısı ve ekonomik sorunları, gazeteye verilen ödüller ve gazete üzerine yapılan tartışmalar anlatılacaktır.

Çalışmanın uygulamasının açıklandığı yöntem bölümünü içeren üçüncü bölümün ardından, dördüncü bölümde de, *Taraf* gazetesinin gündeminin nasıl oluştuğu sorusuna gazete çalışanlarıyla yapılan görüşme ve gazete üzerinde yapılan incelemeyle birlikte cevap aranacak, böylece gazete bütünsel olarak ele alınacak ve ilk kez *Taraf*'ın gündemine aldığı ve görüşme esnasında çalışanların üzerinde durduğu üç haberin, çalışma kapsamında seçilen 16 gazetenin gündemine nasıl etki ettiği içerik analizi ile tespit edilmeye çalışılacaktır.

Amaç

Bu tezin amacı, *Taraf* gazetesinin gündemini belirleyen unsurların neler olduğunu, hem üretim sürecinde çalışanlarla görüşerek hem de üretilen gazete incelenerek açığa çıkarmak ve *Taraf*'ın gündeminin basın gündemi üzerinde yaptığı etkinin tespit edilmesidir.

Önem

2007 yılında yayın hayatına başlayan *Taraf* gazetesi, kuruluşundan itibaren, çalışanları, yazarları, sermayesi ve -en önemlisi- haberleriyle tartışmalara neden olmuştur. Gazetenin yayınladığı belgeler ve haberler diğer yayın organlarında da uzun süre yer bulmuştur. Ayrıca bir gazeteyi derinlemesine inceleyen çalışmaların azlığı da göz önüne alındığında bu çalışma, henüz yeni bir fenomen olan, habercilik anlayışıyla ve diliyle tartışma yaratan bir gazete olarak *Taraf*'ı ele alması açısından literatüre önemli bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Varsayımlar

Aşağıda belirtilen noktalar bu çalışma kapsamında birer varsayım olarak ifade edilmektedir:

1. *Taraf* gazetesi, yayınladığı haberleri, dili ve sunumları bakımından yayımlandığı dönemde, Türkiye medyasında farklılık yaratmıştır.
2. *Taraf* gazetesinin yayınladığı haberler diğer gazetelerin gündemlerine de etki etmiştir.

Sınırlılıklar

Bu çalışmanın sınırlılıkları şunlardır:

1. Bu çalışma, öncelikle, *Taraf* gazetesinin yayınlanmaya başlandığı 2007 yılından 2011 yılına kadar olan zaman dilimi içerisinde yayınlanan baskılarıyla sınırlıdır.
2. “*Taraf* Gazetesinin Gündemini Belirleyen Unsurlar” başlığı altında yapılacak incelemede, *Taraf* gazetesinden, 2007 ile 2011 yılları arasından, her yıl için birer hafta seçilerek toplamda beş haftalık (35 gazete) bir inceleme birimi oluşturulması çalışmanın bir diğer sınırlılığıdır.
3. Bir başka sınırlılık ise, yine aynı başlık altında yapılan görüşmelerle ilgilidir. Bu bağlamda yapılan görüşmeler 12 kişiyle sınırlandırılmış, ancak gazetenin sahibi Başar Arslan’dan cevap alınamamış ve toplamda 11 kişiyle görüşme yapılmıştır.
4. Bir sonraki bölümde gazetenin gündeminin diğer gazetelerin gündemlerine olan etkisi konusunda yapılan araştırmada da ilk sınırlılık *Taraf* gazetesinin ses getiren ve ilk olarak *Taraf*’ta yayınlanan haberlerinin içinden örneklem belirlenmesidir. Bu noktada yapılan görüşmelerde, görüşülenlerin özellikle üzerinde durdukları üç haber seçilmiştir.
5. *Taraf* gazetesinin gündeminin diğer gazetelerin gündemlerine olan etkisini ölçmek için içerik analizine tabi tutulacak gazetelerin belirlenmesi konusunda ideolojik konumları doğrultusunda, toplamda 16 gazetenin belirlenmesi çalışmanın bir başka sınırlılığını oluşturmaktadır.

6. Son olarak, içerik analizi yapılacak tarihlerin belirlenmesi söz konusudur. İçerik analizi yapılacak zaman aralığı, her haber için farklı olmuştur. Bu doğrultuda haberlerin Taraf gazetesinde yayınlanmasından bir gün sonra başlamak üzere, birinci haber için 6 gün, ikinci haber için 14 gün, üçüncü haber için ise 19 günlük bir zaman dilimi belirlenmiştir.

Birinci Bölüm

Medya Gündeminin Oluşumu

1. Gündem Belirleme Kuramı

Kitle iletişim araçları kamuoyunu bilgilendirme işlevini yerine getirirken meydana gelen olaylar ve varolan bilgiler arasından seçim yaparlar. Bu seçim yalnızca belli olay ve bilgilerin seçiminden ibaret değildir; bu aynı zamanda kamuoyuna aktarılmak üzere seçilen bilgilerin hangilerinin daha önce, daha fazla, daha büyük; hangilerinin daha küçük, daha kısa verileceği gibi önemlilik derecesinin de seçimidir. Bu seçim işlemi sonrasında sunulan bilgilerin kamuoyunda yarattığı etkinin ne olduğu, kamuoyunun önem verdiği konularla kitle iletişim araçlarının önem verdiği konuların birbiriyle örtüşüp örtüşmediği soruları gündem belirleme kuramının temel hareket noktasını oluşturmaktadır.

Kitle iletişim araştırmaları tarihinde güçlü etkiler, sınırlı etkiler ve yeniden güçlü etkiler dönemi olarak sınıflandırılan üç dönem söz konusudur. Güçlü etkiler döneminde medya sihirli mermi, şırınga gibi eğretilemelerle tanımlanmaktadır. Bir diğer ifade ile, bu dönemdeki iletişim araştırmaları, medyayı bir şırıngaya benzeterek, insanları şırıngadaki ilacın etkisine tümüyle açık pasif alıcılar olarak nitelendirmektedirler (Mutlu, 2004: 274). Sınırlı etkiler döneminde gerçekleştirilen çalışmalar ise, medyanın etki hiyerarşisinin ilk iki (haberdar etme ve farkındalık yaratma) aşamasını atlayarak tutum ve davranış değişikliklerine odaklanmışlardır. Güçlü etkilere geri dönüş döneminde de, gündem belirleme yaklaşımı medyanın kısa dönemli etkilerinin ilk iki aşamada aranması gerektiği düşüncesiyle, “haberdar etme” ve “bilgilendirme” süreçlerinde ortaya çıkan etkiler üzerinde yoğunlaşmıştır (İrvan, 2008: 55).

Gündem belirleme yaklaşımının temelini Walter Lippmann’ın 1922 yılında yayımlanan *Kamuoyu* isimli kitabında kullandığı iki kavram oluşturmaktadır. Lippmann bu eserinde, zihnimizde oluşturduğumuz dünya tablosunun iki kaynaktan beslendiğini söylemektedir. Bunlardan birincisi yaşam pratikleri, ikincisi ise kitle iletişim araçlarının bize aktardığı enformasyondur (Lippman, 1949’dan aktaran Yaşın, 2008, s. 2). Böylece, kitle iletişim araçlarının kişilerin ne düşüneceklerini belirlediğine ilk işaret eden Lippmann olmuştur. Lippmann’ın düşüncelerini takiben Bernard Cohen 1963’te

yayınlanan *Basın ve Dış Politika* adlı kitabında, gündem belirleme yaklaşımına temel oluşturan bir diğer tespiti yapmıştır. Cohen'in bu tespiti şudur: “Medya zamanın çoğunda insanlara ne düşüneceğini söylemede başarılı olamamıştır, ama okuyucuya ne hakkında düşüneceğini söylemede fevkalade başarılıdır (Cohen, 1963, s. 13’den aktaran Yaşın, 2008, s. 3).”

Lippmann ve Cohen’in tespitleri gündem belirleme düşüncesinin temellerini atsa da yaklaşımın isimlendirilmesi ve kuramsallaştırılması ilk kez 1972 yılında Maxwell E. McCombs ve Donald L. Shaw tarafından gerçekleştirilmiştir (Mutlu, 2004: 119). McCombs ve Shaw, 1968 yılında medyanın gündem belirleme kapasitesini araştırmak için ABD Başkanlık Seçimleri ile ilgili yaptıkları çalışmada, kararsız seçmenlerin seçimle ilgili medyada yapılan değerlendirmeleri benimsediğini ortaya koymuşlardır (McCombs ve Shaw, 2008: 127-138). Bu çalışma ile, kişilerin düşünceleri ile medyanın sunduğu içerikler arasında bir korelasyon saptanmıştır. Ancak McCombs ve Shaw, medyanın mı kişileri etkilediği yoksa kişilerin mi medyayı etkilediği sorusunun bu çalışmada eksik kaldığını düşünmüşler ve 1972 Başkanlık Seçimlerinde araştırma tasarımını değiştirerek bir başka gündem belirleme çalışması yapmışlardır (Yaşın, 2008: 5). Bu çalışmada da medya içeriklerinin kamu gündemini belirlediği sonucuna ulaşmışlar ve böylelikle gündem belirleme kuramını ortaya koymuşlardır.

Gündem belirleme yaklaşımının temel düşüncesi, medyanın bize neyi düşüneceğimizden daha çok ne hakkında düşüneceğimizi empoze ettiğidir. Buna göre, insanların neleri tartışıp, neler üzerinde düşündükleri medyanın üzerinde durduğu konularla paralellik göstermektedir (Hazar, 2002: 47). Yaklaşımın kurucuları Shaw ve McCombs, medyanın gündem belirleme işlevini “bireylerin düşüncelerini biçimlendirmek için onların algısal yapısını etkileme yeteneği” olarak tanımlamaktadırlar (Shaw ve McCombs, 1977, s. 5’den aktaran Yüksel, 2001, s. 24). Bir diğer deyişle gündem belirleme yaklaşımına göre, “kitle iletişim araçlarının konulara verdiği öncelikler, izleyiciler tarafından ‘öğrenilmektedir’” (Erdoğan ve Alemdar, 2005: 180). Gündem belirleme yaklaşımında, “medyanın kamunun zihinsel sıralamasına bilgileri yamamakta ve toplum gündemindeki konuları düzenlemekte olduğu” ifade edilmektedir (Yüksel, 2001: 25). Windahl ve diğerleri de gündem belirleme yaklaşımının daha geniş bir açıklamasını yapmışlardır, buna göre gündem

belirleme “demokrasilerde bazı konulardaki bilgilerin niçin halkta bulunurken diğerlerinin bulunmamasını açıklar. Kamuoyunun nasıl şekillendirildiğini ve niçin bazı konuların siyasi hareketler aracılığıyla söylevleşirken, diğerlerinin söylevleşmediğini anlamaya çalışır (Dearing ve Rogers, 1996, s. 2’den aktaran Yüksel, 2001, s. 25).” Gündem belirleme yaklaşımının formülleştirilmesinde etkili olan bir başka çalışmaya imza atan Kurt Lang ve Gladys Lang ise medyanın “insanların dikkatlerini belli sorunlar üzerinde yoğunlaştırmakta, sürekli olarak belirli konuları gündeme getirerek, insanların ne hakkında düşünmeleri gerektiğini, neleri bilmeleri gerektiğini, ne hakkında duygulara sahip olmaları gerektiğini belirlemekte” olduğunu söylemişlerdir (Lang ve Lang, 1981, s. 337’den aktaran İrvan, 2008, s. 57).

Yüksel (2001: 25), gündem belirleme yaklaşımı çerçevesinde medyanın rolünü şöyle açıklamaktadır:

Medya topluma ulaşacak bilgilerin önemliliklerini sıralamakta ve belirli bir düzen içerisinde filtre ederek sunulmasını ya da öğrenilmesini sağlamaktadır. Hangi bilgilerin toplum için önemli olduğunu belirlemekte; neyin ya da hangi konunun haber değeri taşıdığını; örneğin gazetede gerek birinci sayfasına alarak ve gerekse de fotoğraflarını büyüterek ya da büyük puntolu başlıklarla sunarak, topluma dikte ettirmektedir. Bu noktada gündem belirleme yaklaşımı, toplumun medyadan gelen bu sunumları herhangi bir konunun önemliliği şeklinde kabul ettiğini ileri sürmektedir. Dolayısıyla medya, toplumun siyasal önceliklerinin hangi şekilde olacağını belirlemekte ve çalışmaya hangi sorunlardan başlanacağına yönelik gündem sıralamasını etkilemektedir.

Takeshita (1997, s. 26-28’den aktaran Yaşın, 2008, s. 6), gündem belirleme kuram ve araştırmalarının dört temel varsayımı olduğunu belirtmiştir:

1. Kitle iletişim araçları, insanların dünya hakkında haritalarını biçimlemede veya gerçekliğin sosyal inşasında önemli bir rol oynarlar.
2. İnsanlar kitle iletişim araçlarına önemli bilgilerin kaynağı olarak, özellikle kişisel olarak deneyimledikleri konularda güvenirlir.

3. Kitle iletişim araçlarının gündemi (media agenda), kamu gündemi (public agenda) üzerinde tersine duruma göre çok daha büyük bir etkiye sahiptir.
4. İnsanlar haberlerden öğrenirler ve kitle iletişim araçlarının öncelikleri, insanların sahip olduğu gündemler için öncelik tercihlerini etkiler.

Medyanın insanlara yalnızca ne düşüneceğini değil, nasıl düşüneceğini de empoze ettiği varsayımı ile ikinci aşama gündem belirleme çalışmaları ortaya çıkmıştır. Birinci aşama gündem belirleme araştırmalarında konuların önemliliklerinin kamu gündemine geçişi varsayılmakta, ikinci aşama gündem belirleme çalışmalarında ise konulara eklenen sıfatların, bir diğer ifade ile tutumların önemliliklerinin geçtiği varsayılmaktadır (Yüksel, 2001: 43-44). İkinci aşama gündem belirleme çalışmalarına adını veren ilk çalışma yine McCombs ve diğerlerince gerçekleştirilmiştir. 1997 yılında İspanyol seçmenler üzerine yapılan bu çalışmada, seçmenlerin adaylarla ilgili düşünceleri ile medya haberleri ve reklamları arasında tutum transferini gösteren güçlü bir ilişki olduğu saptanmış, böylece medyanın insanların nasıl düşüneceklerini belirlemede de güçlü olduğu savı ortaya konulmuştur (McCombs ve diğerleri, 1997, s. 703-717'den aktaran Yüksel, 2001, s. 44). İkinci düzey gündem belirleme araştırmaları şu iki hipotezi içermektedir:

1. Bir konu veya diğer bir nesnenin kitle iletişim araçları içinde yer alma tarzı (haberde niteliklere yapılan vurgu) bu konular hakkında kamunun düşünce tarzını etkiler.
2. Bir konu veya diğer bir nesnenin kitle iletişim araçları içinde yer alma tarzı (haberde niteliklere yapılan vurgu) kamu gündeminde bu konunun dikkat çekiciliğini etkiler (Ghanem, 1997, s. 4'ten aktaran Yaşın, 2008, s. 28).

İkinci aşama gündem belirleme araştırmalarında kullanılan iki kavram öne çıkmaktadır. Bunlar, öne çıkarma ya da önceleme ve çerçeveleme'dir (İrvan, 2008: 74). Önceleme, seçilen bazı sorunlara dikkat çekilmesi, çerçeveleme ise bir haberin sunumunda belli yönlerinin kullanılmasıdır.

“Öne çıkarma, medyanın bazı sorunlara dikkati çekerek (bu arada diğerlerini görmezden gelerek) hükümetlerin, politikacıların ve siyasal adayların değerlendirileceği kriterleri belirleme gücüne işaret eder (Atabek ve Uztuğ, 1998: 102). McCombs ve Bell (1996: 106’dan aktaran Terkan, 2005, s. 33), öne çıkarmayı, belirli sorunlar üzerindeki medya vurgusunun o sorunun önemini artırmakla kalmayıp, o sorun hakkında insanların hafızalarında daha önceden bulunan bilgileri aktif hale getirdiği psikolojik bir süreç olarak tanımlamışlardır.

Çerçeveleme ise, medyanın ele aldığı bir konunun bazı yönlerini seçerek metin içerisinde daha görünür kılmasıdır (İrvan, 2008: 74). Çerçeveleme, olayları sınıflandırmaya, yorumlamaya ve kısa sürede anlamaya yardım eden bir işlemdir (Kosicki, 1993, s. 112’den aktaran Atabek ve Uztuğ, 1998, s. 99). Todd Gitlin (1980, s. 7’den aktaran İrvan, 2008, s. 75), haber çerçevelerinin gazetecilerin büyük miktardaki enformasyonu hızlıca düzenleyerek haber haline getirmelerine olanak sağladığını ve bu nedenle, kurumsal gereklilik bile olsa çerçevelerin kaçınılmaz olduğunu söylemektedir. Haber çerçevesini bir resmi duvardaki diğer nesnelere ayıran bir resim çerçevesine benzeten David Althedie (1996, s. 30’dan aktaran İrvan, 2008, s. 75) de, haber çerçevelerinin sorunlara ve olaylara ilişkin durum tanımları yaparak o sorunların nasıl tartışılacağını belirlediğini söylemektedir. İrvan (2008: 75)’a göre, öncelikle ve çerçeveleme kavramları gündem belirleme yaklaşımı bağlamında değerlendirildiğinde, “medyanın belirli sorunları gündeme getirmesi, halkın hükümeti değerlendirme ölçütlerini etkileyeceği gibi, bu sorunları çerçeveleme biçimi de sorunların çözümüne ilişkin değer yargılarını önemli ölçüde belirlediği” söylenebilir.

İnsanların ne üzerinde, nasıl düşünüp konuşacaklarının medya tarafından belirlendiğini ileri süren gündem belirleme yaklaşımları, süreç olarak değerlendirildiğinde birbiriyle ilişkili olan üç ayrı gündem ortaya çıkmaktadır. Bunlar medya gündemi, siyasal gündem ve kamu gündemi olarak sıralanmaktadır (Windahl, Signitzer ve Olson, 1992, s. 209’dan aktaran Yüksel, 2001, s. 28). Gündem belirleme sürecine göre, insanlar ne düşüneceklerini medya aracılığıyla öğrenmekte ve böylece kamuda oluşan gündemler siyasal gündemi etkilemektedir (Merril, Lee ve Friedlander, 1990, s. 89’dan aktaran Yüksel, 2001, s. 28).

Medya gündemi, kitle iletişim araçlarında büyük miktardaki enformasyon arasından seçilerek haber yapılmasına karar verilen konular bütünüdür. Seçilen bu konuların nerede, hangi büyüklükte, nasıl verildiği ve seçim işleminin nasıl yapıldığı medya gündemi araştırmalarının konularıdır. Kamu gündemi, kamuoyunun ilgilendiği, tartıştığı ve öncelik verdiği konulardır. Kamu gündemi araştırmalarında da, kamunun gündeminin nasıl oluştuğu ve bu gündemin oluşmasında kitle iletişim araçlarının rolünün ne olduğu konuları incelenmektedir. Siyasal gündem, yasama ve yürütme organları ile siyasal liderlerin öncelik verdiği, tartıştığı konulardır. Siyasal gündem araştırmalarında ise, kitle iletişim araçlarının siyasal gündem üzerindeki etkisini ölçmek amaçlanmaktadır.

Bu çalışmada, kamu ve siyaset gündemleri kapsam dışındadır. Taraf gazetesinin gündeminin nasıl belirlendiği ve diğer gazetelerin gündemlerine nasıl etki ettiği temel problem konusu olarak ele alındığından medya gündemi ve medya gündemini belirleyen unsurlar üzerinde durulacaktır.

2. Medya Gündemi

Gazetecilik, haber yapılmaya değer bulunan enformasyonun toplanmasını, yazılmasını, düzenlenmesini ve sunulmasını içeren bir işlemdir (Tokgöz, 2003: 98). Haber yapılmaya değer bulunan enformasyonun ne olduğu, gazeteci tarafından neden tercih edildiği, editör, yazı işleri müdürü, genel yayın yönetmeni tarafından nasıl biçimlendiği, hangi boyutlarıyla sunulduğu sorularının cevaplanması medya gündeminin oluşumunda ne gibi etkenlerin rol oynadığını ortaya koyması bakımından önemlidir.

“Gündem (agenda), belirli bir zaman noktasında önem hiyerarşisine göre sıralanmış konular ve olaylar listesidir (Rogers ve Dearing, 1988’den aktaran Mutlu, 2004, s. 120).” Bir medya kurumunun kendi gündemini oluştururken yapılan seçim işlemleri, bir diğer ifade ile “iki taraf arasına girme, onların arasındaki ilişkiyi etkilemek amacıyla müdahale etme edimi (Mutlu, 2004: 77)” olarak tanımlanan *dolayım* pek çok unsurun etkisiyle meydana gelmektedir. Medya gündemi önemlidir, çünkü dünya hakkında belli bir düşünce yapısına yardım eder. Haber tüketicilerine dünyayı hangi şekilde anlamaları gerektiğini önerir (Burton, 2005: 285).

Farklı bir ürün sunuyor olsa da diğer kuruluşlar gibi her birinin patronları ve maaşlı çalışanları bulunan medya kuruluşları, okurlar ve reklam ve ilan verenler olmak üzere iki farklı hizmet üretmekte, dolayısıyla iki farklı tüketiciye hitap etmektedirler. Medya kuruluşlarında, işletme yapısı özelliklerinin yanında haber ekibinin örgütsel yapısı da söz konusudur. Bu ekip –örneğin bir gazete için genel yayın müdürü, genel koordinatör, sorumlu yazı işleri müdürü, editör, muhabir gibi- her bir görev için yetki ve sorumlulukları tanımlanmış ve uzmanlaşmış kişilerden oluşmaktadır (Yüksel ve Gürcan, 2005: 89-90).

Medya gündeminin nasıl ve hangi etkilerle oluştuğu konusundaki çalışmalar medya sosyolojisi ve haber sosyolojisi alanlarını oluşturur. Medya sosyolojisi alanındaki çalışmalar, medya gündeminin oluşumunda dış etkenlerin (siyasal iktidar, ekonomik güçler gibi) neler olduğunu incelerken, haber sosyolojisi alanındaki çalışmalar ise, daha sınırlı olarak, gazetecilik mesleğindeki değerler, inançlar ve gelenekleri inceler (Atabek, 1998: 22).

Siyasi ve ekonomik amaçları ve çeşitli iktidarlara ilişkileri olan bir alan olarak medyada gündemin hangi etkilerin yönlendirmesi ve baskılarıyla belirlendiğini betimlemek için araştırmacılar çeşitli kategoriler oluşturmuşlardır. Yüksel (2001: 70-93), medya gündemi konusundaki çeşitli araştırmalar doğrultusunda, medya gündemini belirleyen unsurların üç başlıkta toplanabileceğini belirtmiştir. Bunlar; işletme yapısından kaynaklanan unsurlar, haber örgütü ve medya içeriğinden kaynaklanan unsurlar ve özel bazı unsurlardır. İşletme yapısından kaynaklanan unsurlar, medyanın diğer işletmeler gibi ticari amaçları olan bir kurum olarak, finans kaynakları, reklamverenlerle, haber kaynaklarıyla ilişkilerini konu alır. Haber örgütü ve medya içeriğinden kaynaklanan unsurlar ise, medya kurumundaki örgüt yapısı ve çalışanların görev ve işlevleri ile medya gündemine taşınan içeriklerin özellikleri ile ilgidir. Yüksel'in özel bazı unsurlar başlığıyla ayırdığı unsurların içeriği de şöyledir: bir konu hakkında medyanın dikkatini çekmek isteyen konu teklifçileri, medyanın bir konuda kamu ve siyaseti etkilemek için çalışmasını anlatan medya savunuculuğu, bir anda gerçekleşen ateşleyici olaylar, halkla ilişkiler uzmanlarının çalışmaları, siyasal iktidar ve medyalar arası etkileşim.

Pamela J. Shoemaker ve Stephen D. Reese (1991), medya gündeminin oluşumu konusunda en kapsamlı sınıflandırmalardan birini yapmışlardır¹. “Medya içeriğine etki eden unsurlar” başlığı altında yapılan bu sınıflama beş başlıktan oluşmaktadır, bunlar:

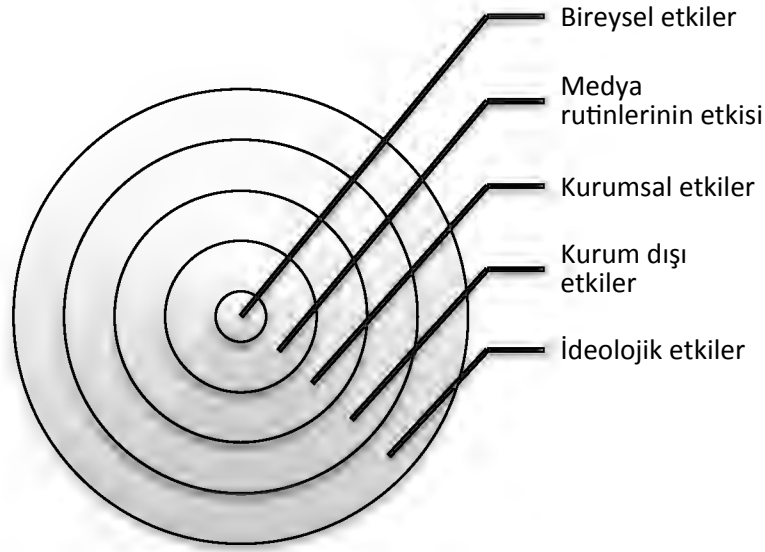
1. Medya çalışanlarının bireysel özelliklerinin etkisi
2. Medya rutinlerinin etkisi
3. Kurumsal yapının etkisi
4. Medya kurumu dışından gelen etkiler
5. İdeolojinin etkisi’dir.

Shoemaker ve Reese (1991: 54), bu etkileri, ideolojik etkilerin en çok etki eden etmen olarak diğer tüm unsurları kapsadığı ve çalışanların bireysel özelliklerinin içeriğe en az etki eden unsur olduğu bir “hiyerarşik model” olarak değerlendirmişlerdir (Bakınız. Şekil 1). Hiyerarşik Etkiler Modeli’nde, haber üretimini etkileyen unsurlar hem tek tek bağımsız olarak hem de birbirleriyle ilişki olarak analiz edilmektedir (Franklin, vd., 2005: 99).

Bu model haber üretimi konusunda bütünlüklü bir analiz yapma olanağı sunmaktadır. Modelin içerdiği her bir analiz düzeyi, sırasıyla: haber ilk olarak gazetecinin (bireysel) ürünü olarak incelenebilir. Bu yaklaşım erken eşik bekçisi çalışmalarında (gatekeeper studies) kullanılmıştır (White, 1950; Carter, 1958). İkinci olarak, gazeteciliğin mesleki normları ve değerleri, haber değerlerini (Galtung ve Ruge, 1965; Harcup ve O’Neill, 2001), rutinleri (Schlesinger, 1978) ve nesnelliği (Tuchman, 1972) içermektedir. Üçüncü düzeyde, haberin kurumsal çerçevede üretilmesi, haber merkezi kültürü (newsroom culture)ne odaklanmaktadır (Eliasoph, 1988; Harrison, 2000). Dördüncü düzeyde de haber kurumlarının diğer kurumlarla olan yakın ilişkisi ekonomi-politiği içermekte ve bu ilişkilerin haber üretimine etkileri (Bagdikian, 1987; Herman ve Chomsky, 1984; Klaehn, 2003) ele alınmaktadır. İdeolojik etkiler düzeyinde ise ‘soluduğumuz kültürel havanın’ gazeteciliğe etkisi ve haber seçiminin kültürel olarak kabul edilenle edilmeyeni belirlemesi (Hall, 1973; Molotch ve Lester, 1974) üzerinde durulmaktadır (aktaran Franklin, vd., 2005: 99-100).

¹Shoemaker ve Reese’in, bu sınıflamayı yaptıkları *Mediating the message: theories of influences on mass media content* isimli kitaplarının eğlence medyası ve internet konularının eklendiği 3. baskısı için, bkz. *Mediating the message, 3rd edition: theories of influences on mass media content*, Routledge, 2012.

McQuail (1992'den aktaran Yüksel, 2001: 82-83)'ın gazete ya da televizyon için genellediği, “Dışsal Baskılara Neden Olan Sosyal Güçlerin Alanı” şeması (şekil 2) ise daha basit bir şekilde, sosyal güçler ve etkileşimlerinin yönlerini göstermektedir. Şemada medya, çeşitli sınırlamalar altında çatışan istek ve beklentileri karşılamaya çalışmaktadır. Değişkenlerin güç ya da etki alanlarının değişebildiği şemada, firma sahipleri, kaynaklar, okurlar ve reklamcılar medya organizasyonunun merkezinde; hükümet, sosyal kurumlar, yatırımcılar ve baskı grupları daha yukarıda gösterilmiştir.

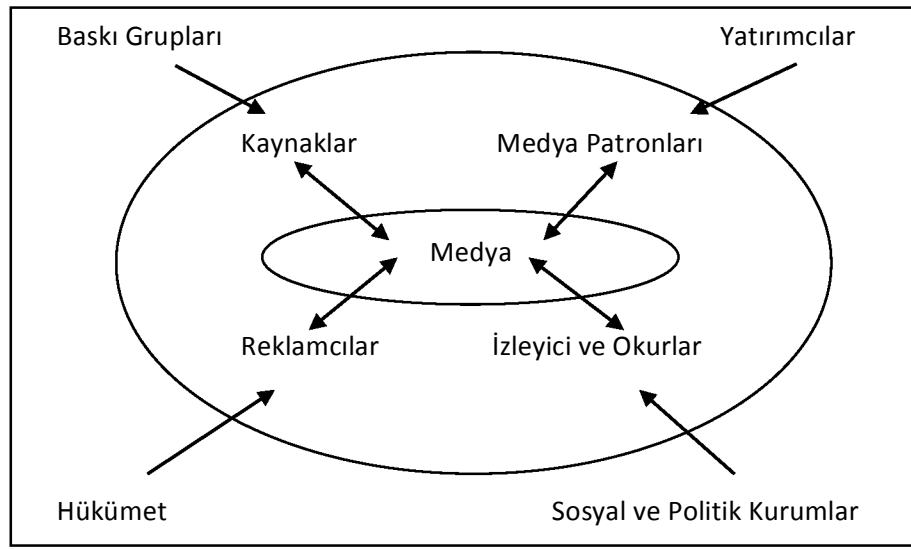
Şekil 1. Medya İçeriğine Etki Eden Hiyerarşik Etkiler Modeli.

Kaynak: Shoemaker ve Reese, 1991.

Benzer şekilde McNair (1998: 14-15)'in “Gazeteciliğe Etki Eden Üretim Faktörleri” başlığındaki sınıflandırması da beş kategoriden oluşmaktadır:

1. İlk üretim faktörü habercilik işine rehberlik eden profesyonel etik, estetik ve rutin uygulamalar sistemidir.
2. İkincisi, gazetecilerin, politikacılar ve içinde çalıştıkları politik sistem tarafından etkilenmeleridir. Bunlar, sansür biçimi, yasal düzenlemeler ve idari enformasyon bilgi sistemi ve bir de ‘politik kültür’ün daha akışkan çevresel özellikleri olarak tanımlanır.

3. Üçüncü üretim faktörü ekonominin gazetecilik üzerindeki etkisi ve özellikle ekonomik sahiplik ve kontrolün işleyiştir.
4. Dördüncü üretim faktörü, teknolojik olanak ve sınırlılıklardır.
5. Beşinci ve son olarak, habercilik söylemi medya dışı sosyal aktörlerin bilgi yönetim aktiviteleri tarafından şekillenmektedir. Bu grup, politikacıları, baskı gruplarını, polis, ticaret birlikleri gibi kamu organizasyonlarını ve tüm diğer görüşlerinin olabildiğince pozitif olarak temsil edilmesi için uğraşan sosyal aktör kategorilerini içerir.

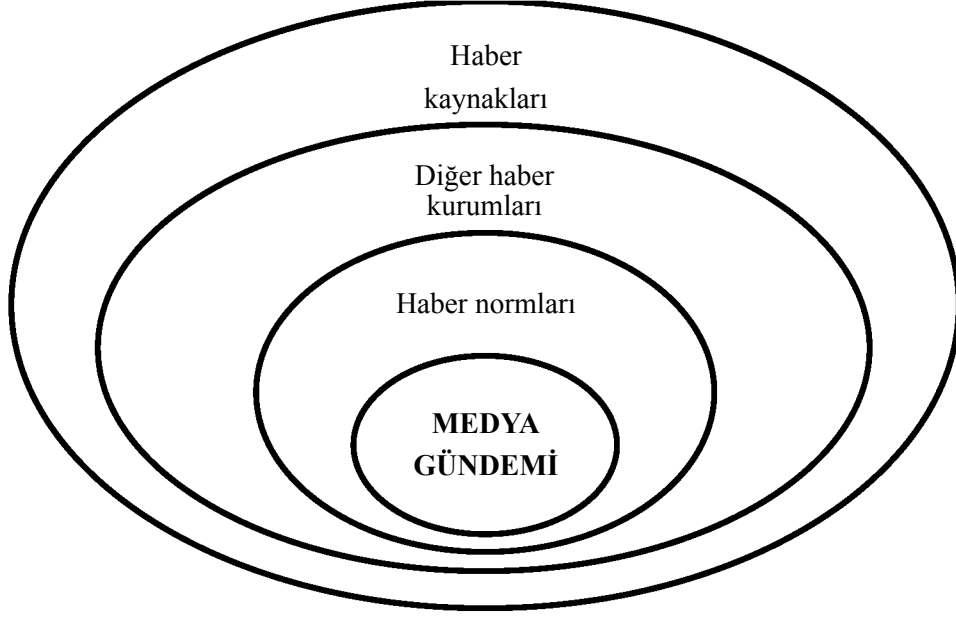
Şekil 2. Dışsal Baskılara Neden Olan Sosyal Güçlerin Alanı.

Kaynak: McQuail, 1992: s.82'den aktaran Söylemez, 1998, s. 75.

Chomsky ve Herman (2004: 36)'ın "propaganda modeli" ise kitle iletişim araçlarının sıkı bir rekabet içinde olduğu ortamda "servet ve iktidar eşitsizliği ile bu eşitsizliğin, medyanın çıkar ve seçimlerine çeşitli düzeylerdeki etkisi üzerinde odaklanır." Henüz işlenmemiş haber malzemeleri yayınlanmaya uygun duruma getirilinceye kadar art arda filtrelerden geçmek zorundadır ve Chomsky ve Herman'a göre bu filtreler söylemin ve yorumun temel ilkelerini belirlediği ve neyin öncelikle haber olabileceğini tanımladığı gibi propaganda kampanyalarına dönüşen sürecin temelini ve işleyişini de açıklamaktadır. Propaganda modelinin birbirleriyle etkileşim halinde olan ve birbirini güçlendiren en önemli öğeleri ve haber eleme filtreleri şöyledir:

1. Egemen medya şirketlerinin büyüklüğü, yoğunlaşmış mülkiyeti, kar amaçlı oluşu ve sahiplerinin serveti;
2. Reklamcılığın medyanın en önemli gelir kaynağı olması;
3. Medyanın, iki temel kaynak ve iktidar odağı olan hükümet ile iş çevrelerinden ve bunların mali destek sağlayıp onayladığı ‘uzmanlar’dan sağladığı bilgileri temel alması;
4. Medyayı hizaya sokmak amacıyla kullanılan bir yöntem olan ‘medyaya yönelik tepki üretimi’ ve
5. Ulusal bir din ve denetleme mekanizması olan ‘anti-komünizm’ (2004:36).

Medya gündeminin kaynağı üzerine düşünmek akla diğer pek çok gündemi getirir, haber medyası tarafından rutin bir şekilde haberleri yapılan siyasetçilerin ve diğer kamu temsilcilerinin dikkat çektiği sorunlar, siyasal kampanyalar içinde yarışan gündemler veya halkla ilişkiler profesyonelleri tarafından rutin olarak geliştirilen gündem konuları gibi modern toplumda organize edilmiş pek çok gündem vardır. Bu diğer gündemlerle medya gündemi arasındaki ilişkileri anlamak için McCombs (2004: 98) ‘soğan kabuğu’ metaforunu (Bakınız. Şekil 1.3) kullanmaktadır. Shoemaker ve Reese’in Hiyerarşik Etkiler Modeli’ne benzer biçimde bu metaforunda, soğanın çok merkezli katmanları soğanın göbeği olan medya gündeminin şekillenmesinde rol oynayan pek çok etkiyi temsil etmektedir. Bu metafor, sırasıyla, soğanın dışındaki katmandan başlayarak göbeğine daha yakın katmanların etkilediği sürecin ardışık doğasını da betimlemektedir.

Şekil 3. Medya Gündeminin Oluşumunu Simgeleyen Metaforik Soğan Modeli.

Kaynak: McCombs, 2004: 100.

McCombs, soğan kabuğu metaforuyla medyanın gündemini kimin belirlediği sorusuna karşılık üç temel katmandan söz etmektedir: Soğanın dış yüzeyi başlıca haber kaynakları (hükümet, rutin halkla ilişkiler faaliyetleri ve siyasal kampanya çabaları gibi); iç tarafı çeşitli kitle iletişim araçlarının birbirlerine etkileri (inter-media agenda setting) ve etkileşimleri ve soğanın göbeğine en yakın katmanı gazeteciliğin sosyal normları ve gelenekleridir. Soğanın göbeğini çevreleyen katman olarak gazetecilik norm ve gelenekleri, medya gündemini en son şekillendiren temel kuralları belirler (2004: 99).

Medya kurumlarındaki düzenlemelerin yalnızca, bilinçli olarak ve dış güçler tarafından yapılan uygulamalar olmadığını ve kurumsal pratiklerden doğan sınırlamaların da çok önemli olduğunu belirten Burton (2005: 22-23)'a göre de bu sınırlamalar beş başlıkta toplanabilir:

1. Hukuk: Gerçek yasal müdahalenin medyayı bazı şeyleri yayınlama konusunda engellemesi.
2. Finans/Pazar: Kaynaksızlık ya da pazardaki performans konusundaki endişe medya üretimini kısıtlayabilir, şekillendirebilir, hatta çok kolay bir şekilde üretimini durdurabilir.

3. Profesyonel pratikler: medya çalışanları neyin ‘yayınlanabilir’ neyin ‘yayınlanamaz’ olduğunu ve hangi durumlarda kurumları tarafından sınırlandırılacaklarını kabul ederek ve içselleştirerek işlerini yaparlar.
4. Kamusal sorumluluk: Medya çalışanlarının neyin yayınlanması gerektiğine ilişkin inançları.

Machin ve Niblock (2006: 5) ise “tarafsız haberin engelleri” başlığı altında ortaya koydukları sınıflamada, gündemi oluşturan iki faktörden bahsetmişlerdir. Bunlar; iç-prosedürel ve dış-tarihsel faktörler. İç-prosedürel faktörler; haber değeri, sahiplik yapısı, staj-öğrenme/sosyalizasyon, zaman baskısı, hedef izlerkitle unsurlarının etkilerini kapsamakta, dış-tarihsel faktörler ise kanun-yasama, hukuki çerçeve, kültürel beklentiler ve rekabet unsurlarının etkilerini içermektedir. Machin ve Niblock “gazetecilik pratiğinin tamamıyla basitleştirilemeyeceği veya bölümlere ayrılamayacağı gibi”, bu modelin de düzenli bir model olmadığını söylemektedirler. İç-prosedürel faktörler, geleneklerle zaman içinde gelişen haber merkezi uygulamaları ve teknolojik ve ticari gelişmelere karşılık olarak değişimin devamı anlamında kaçınılmaz biçimde tarihseldir. Benzer biçimde, hukuki düzenlemeler –örneğin, internet gazeteciliği için etik kodlar geliştirilmesi gibi- iç-prosedürel faktörlere karşı gelişir.

Bu çalışmada, ideolojik etkiden gazetecilerin kişisel özelliklerine kadar hiyerarşik etki katmanı sıralayan Shoemaker ve Reese’in modelinden faydalanılacaktır. Medya içeriğine etki eden hiyerarşik etkiler modelinde, ideolojinin son belirleyici ve diğer etkileri kapsayıcı olması, bir fikir gazetesi olan *Taraf*’ın incelenmesi için uygun bulunmuştur.

Shoemaker ve Reese’in modelinde, ideoloji içeriğin belirlenmesinde hem son etkidir hem de tüm diğer etkileri kapsamaktadır. Örneğin, modelin medya rutinleri düzeyinde medya rutinlerinin güçlü kaynaklar yararına nasıl işlediği incelenirken, ideolojik etkiler düzeyinde bu güçlü kaynakların kişisel değil, bir kurum, endüstri gibi bir sınıf olarak kendi çıkarları doğrultusunda nasıl hareket ettikleri incelenir. Kurum dışı unsurlardan biri olarak reklamcı etkisi de, ideolojik etkiler düzeyinde, tek bir firmanın kendi çıkarı için yaptığı eylem olarak değil, kapitalist reklamcı destekli medya sisteminin sistematik ve yapısal bir sonucu olarak değerlendirilir (1991: 185).

Çalışmada, Shoemaker ve Reese'in medya içeriğine etki eden unsurlar sınıflaması kullanılmışsa da, bu sınıflama başka çalışmalardan da yararlanılarak anlatılmıştır. Dolayısıyla çalışma bu açıdan, hem eklektik bir yapıya sahiptir hem de Shoemaker ve Reese'in sınıflamasına bağlı kalsa da, bu sınıflamanın çatısı altında, çalışmanın konusuna bağlı olarak, kendine özgü bazı başlıklar içermektedir.

2.1. Medya Çalışanlarının Bireysel Özellikleri

Deneyimlerimiz, aile yaşantımız, ekonomik durumumuz, eğitim düzeyimiz, kişisel özelliklerimiz dünya görüşümüzü, seçimlerimizi, önceliklerimizi, beklentilerimizi belirler. Gazetecilik, bireysel özelliklerin yönlendirmesine en açık mesleklerden biridir. Gazeteciler mesleklerinin neredeyse her aşamasında bu özelliklerin etkisiyle hareket edebilirler. Bugün medya içeriklerinin belirlenmesi ve şekillenmesinde büyük medya kurumlarının içinde gazeteci oldukça etkisiz gibi görünse de gazetecinin rolü zaman zaman etkili olabilmektedir.

Shoemaker ve Reese (1991: 53-84), hiyerarşik modellerinin ilk adımı olarak gösterdikleri medya çalışanlarının içeriğe olan etkisinde özellikle şu unsurlardan bahsetmişlerdir: Çalışanların eğitim ve kariyer geçmişi, demografik özellikleri; çalışanların kişisel dünya görüşü, tutumları, değerleri ve inançları; çalışanların profesyonellik ve etik anlayışları. Tüm bu unsurların bazılarının daha çok bazılarının daha az, kimi çalışanlarda daha baskın kimilerinde ise daha az medya içeriğine etkisinden söz etmek mümkündür.

Medya içeriğine gazetecinin kişisel özelliklerinin etkisinin oldukça az olduğunu ve gazetecinin gazetecilik süreçlerinin bir öznesi olmaktan çok onun “varolmayan soyut bir tümlük” olduğunu belirten Bourdieu (1997: 27), bu etkinin derecesini ise şu şartlara bağlamaktadır:

...Bu önce basındaki yoğunlaşma derecesine bağlıdır (basın, potansiyel işverenlerin sayısını azaltmak suretiyle iş güvensizliğini artırır); sonra da gazetecinin çalıştığı gazetenin gazeteler uzamı içindeki konumuna, yani az çok “entelektüel” ya da “tecimsel” kutuplardan birine yakın oluşuna bağlıdır; daha sonra, gazete ya da basın organı içinde, sahip olduğu farklı statü güvencelerini (özellikle ünlenmeye bağlı olan) ve aynı zamanda da

ücretini halkla ilişkilerin yumuşak biçimlerinde (asgari zafiyet ve sermayedarların baskı gücünün uygulanma alanı bulduğu iâşe ya da ücret sağlayan işler karşısında da asgari bağımlılık etmeni) belirleyen konumuna (kadrolu, parça başı çalışan, vb.) bağlıdır; ve nihayet enformasyon üretimindeki özerk yeğînliğine bağlıdır (bilimsel konuları basitleştirerek işleyenler ya da ekonomi muhabirleri gibi), bazı gazeteciler, özellikle bağımlı durumdadırlar (1997:78).

Bourdieu'nun da işaret ettiği gibi gazetecilerin kişisel özelliklerinin ve tutumlarının medya içeriğine etki etmesi birçok koşula bağlıdır ve oldukça sınırlıdır. Bu sınırlılık, mesleki rutinlerin ve medya kurumlarının gazeteci üzerindeki tahakkümünün bir sonucudur. Tokgöz (2003: 114), bugün medya kuruluşlarının büyük ekonomik işletmeler olmasını göz önüne alarak, gazetecilerin “aslında her zamankinden daha çok, gazetenin sahibi olan şirket veya grupta ücret karşılığında çalışan kişiler” olduğuna dikkat çekmektedir.

Gazetecilerin kişisel özelliklerinin ve dünya görüşlerinin medya içeriklerini belirlemede etkisinin olup olmadığı konusunda ABD’de yapılan araştırmaları (Weaver ve Wilhoit, 1986; Lichter, Rothman ve Litcher, 1986) değerlendiren Shoemaker ve Reese şöyle söylemektedir: “...gazetecilerin kişisel tutumlarının, değerlerinin ve inançlarının medya içeriğini etkilediğini emin bir şekilde söyleyemeyiz. Görünen o ki, bazı gazetecilerin tutumları, değerleri ve inançları bazı içeriği bazen etkilemektedir, ancak böyle bir zayıf iddianın pratikte hiçbir değeri yoktur (1991: 72).”

Kısacası, genel itibariyle gazeteciler çalıştıkları medya ortamının çeşitli sınırlılıkları ve ticari ve siyasi amaçları yönünde işleyen medya kurumlarının baskısı nedeniyle ürettikleri medya içeriklerine etki edememekte ya da kısıtlı bir etkide bulunmaktadır. Gazetecilerin kendi ürettikleri içeriklere zaman zaman etkide bulunma olasılıkları, onların kendi seçtikleri ve kendi dünya görüşüne yakın olan bir kurumda çalışmaları durumunda daha yüksektir. Ancak bu durumda da gazetecinin çalıştığı ortamın rutinleşmiş faaliyetleri ile kurumsal ve kurum dışı etkenlerin baskıları söz konusu olduğundan gazetecinin içeriğe etkisi yine oldukça sınırlı olmaktadır.

2.2. Medya Rutinleri

“Medya rutinleri, gazetecilerin işlerini yaparken kullandıkları pratiklerdir (İrvan, 2008: 61).” Haber üretimi, mesleğe ilişkin bir dizi kolektif iş yapmaya neden olan rutinler ve geleneklerin ve çalışılan kurumun taleplerinin bir sunucudur. Bu gelenekler temel mesleki normları ve temel kurumsal amaçları içerir (Croteau ve Hoynes, 2003: 135). Rutinleşmiş pratiklerin etkisiyle, muayyen bir günde herhangi bir şey olmadan önce bile, haber kurumları haberi nerede arayacaklarını planlama konusunda karar vermeye hazırladırlar (Croteau ve Hoynes, 2003: 128).

Gazeteciliğin pek çok meslekten daha çok “rutin ve standardize faaliyetler”den oluştuğunu söyleyen Bennett (2000: 234-270), gazetecilerin habercilik anlayışlarını standardize eden üç ayrı baskı ögesinden bahsetmektedir: Haber kaynağından gelen baskılar, haber organizasyonlarının baskıları, arkadaş muhabirlerden kaynaklanan baskılar. Bu baskı öğelerinin her biri gazeteciyi “kişiselleşmiş, dramatize edilmiş ve parçalanmış standardize haber öyküleri (2000: 235)” yazmaya yöneltirler.

Siyasal olaylar genellikle gazeteciler tarafından “formülvari” bir şekilde yazılırlar. Örneğin, genellikle siyasal haberler meclisteki siyasal partilerin her hafta yaptığı grup toplantısında liderlerin konuşmaları, liderlerin gezileri, liderlerin topluluğa hitap etmeleri gibi ‘resmi’ kaynaklı konulardan oluşurlar ve kurumların yayın politikalarına göre bazı farklılıklar gösterse de veriliş biçimleri büyük oranda benzerdir. Siyasal olayların resmi ağızdan verilmesini arttıran, gazetecilerin öyle ya da böyle haberlerini yaptıkları kaynaklara bağımlı olmalarıdır. Bu bağımlılık sonucu, “anahtar politik mesajları habere dönüştürmekte başarısız olanlar cezalandırılırken, yetkililerin istediklerini haberleştirenlerin ödüllendirilmesi daima mümkündür.” Dolayısıyla “kariyerleri özel röportaj yapmak ve haber sızmaları almak suretiyle” güçlenip, “terk edilmiş halde dışarıda bırakılmak ve resmi kaynaklardan dışlanmak yoluyla” da zarar gördüğünden gazeteciler bu rutinle çalışmaktan kaçınmazlar (Bennett, 2000: 236). Bir diğer ifade ile gazeteciler, çalıştıkları bu rekabetçi ve talepkâr alanda şirket değerlerini tanımak, bağlı kalmak ve özümsemek zorundadırlar (Machin ve Niblock, 2006: 6).

Resmi kaynaklara olan bağlılık, “içerden olma sendromu” ile de güçlenir. İçeriden olma sendromu, gazetecilerin güç sahibi resmi yetkililerle yakınlaşma eğilimleridir. Bu

yetkililer tarafından tanınma, iltifat görme, danışılıyor olma, “gittim, gördüm, yedim, içtim”, vb. bir dille anlatılan toplantılarda bulunma gazetecilik alanının içerisinde artı değer atfedilen bir şeydir (Bennett, 2000, 238; Shudson, 2003: 141). Bunun bir diğer boyutu da bir gazetecinin bu durumdan kendisinin tatmin olma durumudur:

“Gazeteci mesleği icra ederken seyahat etmekte, önemli kurum ve kişileri, toplantıları, etkinlikleri, kutlamaları izlemekte, üst sosyal sınıfların tükettiği mekânlarda lüks yaşam kalıplarına aşına olmakta; tüketir gibi olmakta, kısmen tüketmektedir. Bir gazetecinin deyimiyle ‘kendi sınıfına ait olmayan olanaklardan belli ölçüde tatmak’tadır. Lüks otellerde kalmak, değişik ülkelere gitmek, seyahat etmek, üst düzey haber kaynaklarına soru yöneltmek gibi mesleğe bağlı denemeler bir sosyal tatmin de sağlamaktadır.” (Seçkin, 2004: 228)

Resmi kaynaklı şablon haberler, zaman sınırlılıkları ve editör baskısı da söz konusu olduğundan, gazetecilerin işlerini zamanında yetiştiren ve kolaylaştıran bir işlev görmektedir. Bir diğer ifade ile gazeteciler, doğrudan haber kurumlarının rutinleri tarafından belirlenmiş ve verili koşullar altında çalıştıklarından, bütünüyle kendilerinin seçtiği ve memnun oldukları haberleri zamanında yetiştiremezler (Manning, 2001:54).

Dolayısıyla haber organizasyonlarının baskıları, bir gazetecinin zaman geçtikçe haber üretiminin basit formülünü içselleştirmesine neden olmaktadır. Gazeteciliğe yeni başlayanlar ‘haber merkezi miti ve sosyalizasyonunun asimilasyonu’ sürecinden geçerler. Böylece ‘üretim ve seçime uyma’ ile sonuçlanan ‘şeyleri yapmanın bir yolu’nu öğrenenler bu sistemde hayatta kalırlar (Harcup, 2004: 117). Haber kurumları yöneticilerinin neden standart haber formlarını tercih ettikleri sorusuna ise Bennett şu cevabı vermektedir: “Kısmen, standardize haberin güvenli olduğundan. Haber organizasyonlarında yönetim mevkilerinde olan insanlar sürekli kendi ürünlerini rakiplerinkiyle karşılaştırmak ve bildirim normunda tehlikeli ayrılışları savunmak zorundadırlar (2000: 242).” Standart haber formlarının tercih edilmesi ve güvenli görülmesi habercilik anlayışıyla da yakından ilintilidir.

Gazetecilik pratiklerinin rutinleşmesine neden olan bir diğer öge de gazetecilerin aynı olaylar, gelişmeler için birlikte görevlendirilmelerinin bir sonucu olarak ortaya

çıkar. Bu birlikte olma durumu, gazetecilerin ortak hareket etmeleri ve bir topluluk baskısının oluşması anlamına gelir (Bennett, 2000: 256). Dolayısıyla şablon haber üretimi gazeteci topluluğunun tüm üyelerince kullanılması gerekli bir formül olarak algılanır.

Gazeteciler aynı görev yerinde ya da aynı hikâye üzerinde çalıştıklarında aynı görüşü vurgulama ve aynı bakış açısını benimseme eğiliminde olurlar. *Sürü gazeteciliği (pack journalism)* olarak tanımlanan bu durum en çok gazeteciler tam olarak sürü şeklinde seyahat ettiklerinde (hükümet programları ya da herhangi bir siyasal kampanya gibi) gerçekleşir. Bu durumda, tek bir önemli kaynak tüm basını bir araya getirir ve kendi sabit bakışını dayatır. Bu çok gerçek yeni bir ilişki meydana getirir: gazetecinin kaynakla olan ilişkisi değil, gazetecinin muhabir grubuyla ilişkisi. Muhabir grubunun ilişkisi uzun bir paylaşım, yoğun, birlikte duygusal deneyimleri içeren bir dizi arkadaşlığı başlatır (Shudson, 2003: 139).

Bu noktada Bourdieu'nun *enformasyonun döngüsel dolaşımı* kavramından söz etmek yerinde olacaktır. Bourdieu (1997: 27)'ya göre, gazetelerin siyasal duruşları doğrultusundaki belirgin farklılıklar, rekabet mantığının hâkim olduğu gazetecilik alanında, yukarıda sayılan aynı kaynaklar, zaman sınırlılığı, editöryal baskılar gibi baskı unsurlarının etkisiyle meydana gelen benzerlikleri gizlemektedirler. Bourdieu'nun enformasyonun döngüsel dolaşımı kavramıyla kastettiği durum, bu baskı unsurlarının oluşturduğu ortamda gazetecilerin ve yöneticilerin sürekli birbirlerini takip etmeleri sonucu ortaya çıkan içeriklerin fazlasıyla türdeş olmasıdır. Bourdieu, bu durumu şöyle açıklamaktadır:

Hiç kimse gazeteleri gazeteciler kadar okumaz ve beri yanda gazeteciler de, herkesin bütün gazeteleri okuduğunu düşünme eğilimindedirler (önce pek çok insanın gazete okumadığını, ardından, okuyanların da yalnızca bir tek gazete okuduğunu unuturlar). Gazeteciler için, gazete okunması, olmazsa olmaz bir faaliyet ve basın özeti de bir çalışma aygıtıdır: söylenecek olan şeyi bilmek için, başkalarının ne söylediğini bilmek gerekir. (...) Yazı işleri toplantılarında, zamanın büyük bir kısmı, öteki gazetelerden ve özellikle de “onların yapıp da bizim yapmadığımız” (“bunu atlamışız!”) ve de –hiç tartışmasız- yapmış olmamız

gereken zira onların yaptığı şeyden konuşmakla geçer. (...) karşılıklı duran aynaların birbirini yansıtması türünden bu oyun müthiş bir kapanmışlık, zihinsel kapatılmışlık etkisi yaratır (1997: 28-29).

Bourdieu'ya göre bu kapanmışlık durumu, siyasal iktidar ya da resmi kaynakların uyguladığı sansür kadar, hatta görünmez olduğu için daha da etkili olan, bir etkiye sahiptir. Gazetecilerin bilgi kaynaklarına da değinen Bourdieu, bu kaynaklarla (ajanslar, resmi kaynaklar, polis, vb.) sürdürülmesi gereken iyi ilişkilerin neyin önemli neyin önemsiz olduğu önem hiyerarşisi konusunda da türdeşleşmeye yol açtığını söylemektedir (1997: 30). Böylelikle, resmi kaynaklara dayanan haberler daha önemli ve ciddi haber olarak değerlendirilirken (hard news), pek çok insanın hayatını yakından ilgilendiren birçok haber daha önemsiz (soft news) görülmektedir (Shoemaker ve Reese, 1991: 99).

Çeşitli medya kurumlarının gündemleri birleştirildiğinde ortaya çıkan birleşik medya gündemi medyanın gündem kurma etkisini ortaya koyar. Çünkü bu farklı gündemlerin büyük oranda homojen olduğu görülür. Rutinler, sürekli gözlemler ve kitle iletişim araçları arası etki sonucu oluşan haber gündemi son derece gereksiz bir gündemdir (McCombs, 2004: 116).

Medyadaki rutin çalışma koşulları sonucunda ortaya çıkan rutin haber ile özel haber arasındaki farklılığı tanımlamak yerinde olacaktır. Rutin haber “her gün olan, sıradan, alışık olunan ve olacağı önceden bilinen ve olağanüstü bir özelliği bulunmayan haber”; özel haber “muhabirin kendi çabaları ile ortaya çıkardığı, özel araştırmalarıyla yazdığı ve belgelediği haber” (Yüksel ve Gürcan, 2005: 73-74) olarak tanımlanmaktadır. Yüksel ve Gürcan (2005) okurun alışık olduğu ve yer, kişiler ve zaman farklı olsa da olayın ana temasının aynı çerçevede geliştiği rutin haberleri şöyle örneklemektedirler: “hatalı sollama nedeniyle trafik kazası yapanların haberleri, geçim sıkıntısı nedeniyle intihara teşebbüs edenlerin haberleri, konferans, seminer, sergi ya da açılış haberleri.” Özel haberler ise “bir yayın organının, bir siyasinin hiçbir yerde yayınlanmamış gizli toplantısının görüntülerine ulaşması ve bunları yayınlaması, kimsenin elde edemediği bir belgeyi açıklaması, diğer yayın organlarından önce bazı bilgileri izleyenlerine ulaştırması” gibi konularla örneklenmektedir.

2.2.1. Medya rutinlerinin yönlendirdiği profesyonellik anlayışı olarak nesnellik ve tarafsızlık/dengellik

Medya rutinlerinin yönlendirdiği gazetecilik alanındaki standardize haber üretimi, gazeteciliğin profesyonellik kodu olarak nesnellik ve dengellik iddiası ile de desteklenmektedir.

Nesnellik temel olarak iki biçimde tanımlanabilir: “Konuyla ilgisiz düşünceler tarafından caydırılmayan bir tartışmanın sonucunda kabul edilebilen görüş özelliği taşıyan” ve “şeyleri gerçekte olduğu gibi yeniden sunan”dır (Rorty, 1980’den aktaran Edgar, 1998, s. 142). Bir diğer ifade ile nesnellik, “nesnel olma veya nesnelere dayanma durumu, ‘objektiflik’dir (Türkçe Sözlük, TDK, 2005: 1469).

Ahlaki olarak savunulabilir bir haberin, ‘şeyler’i gerçekte olduğu gibi sunduğu ileri sürülebilir (Edgar, 1998: 142). Gazetecilik meslek kodlarının en bilineni olarak haberin nesnellik taşıdığı iddiası, standart haber yazım teknikleri içinde birtakım anlatsal stratejiler geliştirilerek haberde vurgulanmaktadır. Mesleki pratiklerin doğru ya da yanlış olarak değerlendirilmesi de nesnellik mitini desteklemektedir. Buna göre, gazeteci haberin içine kendi görüşlerini, “yorumunu” katmazsa doğru habercilik yapıyor olduğu varsayılmaktadır (Dursun, 2003: 78-79).

‘Değerden bağımsız’ habercilik (value-free reporting) (Allan, 2004: 22), medya rutinleri içinde gazeteciler tarafından hızlıca öğrenilir ve bir profesyonellik anlayışı olarak içselleştirilir. Dursun (2003: 81-82), haberde sıklıkla kullanılan “nesnellik stratejisi”ni, aktarmalar ve tırnak işaretleri kullanarak, verilen haberin yayın kuruluşu ya da gazetecinin değil haber kaynağının sözü olduğunun hissettirilmesi olarak açıklamaktadır. Böylelikle haberde kullanılan aktarma işaretleri, teknik amaçlı kullanımdan öte bir işlev görmekte, haberde öznellik aktarma işaretleriyle sağlanmaktadır.

Böylelikle, bir önceki bölümde anlatıldığı gibi rutin bir şekilde yapılan “resmi kaynaklı şablon haberler”, nesnel olarak yapılandırılmakta, bu da o haberlerin kaynak bakımından güvenilir olduğu algısının yanında ‘nesnel’ olarak aktarıldığı için de güvenilir olduğu algısını yaratmaktadır.

Profesyonellik anlayışı/ideali olarak nesnellik genellikle tarafsızlık ve dengelilik kavramlarıyla birlikte ele alınmaktadır. Gazetecilerin belli haber kaynaklarına bağlılığı neticesinde, nesnel olarak yapılandırılmış haberlerin o haber kaynaklarının görüşlerini ön plana çıkarmasının önüne tarafsızlık ve dengelilik ile geçilebileceği düşünülür. Bu anlamda, habere konu olan tarafların haberde “dengeli” bir biçimde yer alması gerektiği savunulur (Dursun, 2003: 79).

Ancak yine yukarıda anlatıldığı gibi haberde saygın ve güvenilir kişilerin görüşlerine daha çok yer verilmesi medya rutinlerinin getirdiği bir pratiktir. Dolayısıyla haberde tüm taraflara “dengeli” biçimde yer verebilmek bu kaynaklara bağımlılık sonucunda pek olanaklı görünmemektedir.

Nesnel, tarafsız ve dengeli haberin mümkün olamayacağı görüşü, gazeteciler tarafından da çeşitli araştırmalarda ortaya konulmuştur. Bu anlamda bazı gazetecilerin nesnelliği doğru habercilik yapmanın bir ilkesi olarak içselleştirdiği, bazı gazetecilerin ise nesnel ve tarafsız haberin gazetecilik sisteminin işleyişi dolayısıyla mümkün olmadığını söylediği görülmektedir. Örneğin, Doğan Tılıç (1998: 163-184)’ın Türkiye ve Yunanistan’daki gazeteciler üzerine yaptığı çalışmada görüştüğü gazeteciler, nesnelğin ve tarafsızlığın mümkün olmamasının nedeni olarak, haberleştirmek üzere olaylar arasından yapılan seçim işlemini, kaynakla haberi yapılacak olan olay arasındaki ilişkinin sorunlu doğasını, gazetecilerin ve gazetelerin birbirleriyle olan rekabeti neticesinde gazetecinin zamanla “kurnazlaşarak” “haberinin satılması” için haberi diğerlerinden farklı verme çabasını, kaynakla gazeteci ve çalıştığı kurumun ilişkisini göstermişlerdir. Ertan Yılmaz (2001: 67-99)’ın televizyon muhabirleri üzerine yaptığı çalışmada ise, nesnellik ve tarafsızlık ilkelerini içselleştirmiş gazeteciler nesnel haberi tanımlarken, “tamamen doğru verilere dayalı”, “olayın taraflarına da yer verilen”, “haberi olduğu gibi yansıtan”, haberin “alınan kişiye ait” olduğu için “haberi olduğu gibi yansıtmak” ve “başka bir görüş varsa ona da yer vermek” gereken, “tamamen olaylara ikinci bir gözle bakan” bir habercilik anlayışına işaret etmişlerdir. Nesnellik ve tarafsızlığın mümkün olmadığını belirten gazeteciler ise bu kavramları, medyanın işleyişini meşrulaştıran, üzerinde yeterince durulmadan kutsallaştırılan, sistem içindeki iktidar odaklarının işine yarayan ve kurumsal olarak mümkün olmayan kavramlar olarak yorumlamışlardır.

Kıscacası, nesnellik, tarafsızlık ve dengelilik ilkelerinin gazetecilik alanının işleyişi nedeniyle mümkün olamayacağı, ancak bu kavramların gazetecilerin profesyonellik anlayışını yönlendiren mesleki birer kod olarak idealleştirildiği söylenebilir.

2.3. Kurumsal Yapı

Yukarıda anlatılan medya rutinlerinin medya içeriklerini büyük oranda benzer kılması söz konusu olsa da her medya kurumunun farklı amaçları, öncelikli gündemi ve farklı bir gündem belirleme anlayışı vardır. Dolayısıyla medya rutinlerinin içerikleri aynılaştırması medya kurumlarının gündemlerinin tamamen aynılaşması sonucunu doğurmaz.

Bu konuda bazı “ayırıcı” unsurlar söz konusudur. Örneğin fikir gazeteleri, fikirlerinin iktidar olması ve geniş bir kitle tarafından benimsenmesi yönünde yayın yaparken; kitle gazeteleri daha fazla kitleye ulaşarak daha fazla kar elde etme amacıyla yayın yapmaktadırlar. Resmi yayın organları, mevcut resmi ideolojiyi koruma çabası içinde iken; kamusal kaygıları taşıyan yayın organları ise ortak çıkarları genelleştirme ve yayma doğrultusunda faaliyetlerini sürdürmektedirler (Baytar, 2007: 266).

Medya gündeminin belirlenmesinde kurumsal etkilerin neler olduğu konusunda yapılan çalışmalar iki temel gruba ayrılmaktadır: kurumsal yaklaşım ve ekonomi-politik yaklaşım (İrvan, 2008: 62). Liberal çoğulcu paradigma içinde gelişen kurumsal yaklaşım örgüt kuramından hareket eder. Bu yaklaşım, medya kurumlarını diğer kurumlar gibi ele alır ve medya kurumlarında da diğer kurumlardaki gibi hiyerarşik yapıların, kurum içi işbölümünün ve kurumun ekonomik amaçlarının bulunduğunu söyler (Curran, Gurevitch ve Woollacott, 1990, s. 237’den aktaran İrvan, 2008, s. 62). Dolayısıyla kurumsal yaklaşıma göre, medya kurumlarının diğer ticari faaliyette bulunan kurumlar gibi değerlendirilmesi gerekir. Bu nedenle, haber üretim sürecinde kurumsal sınırlamalar olması da normaldir ve bu sınırlamaların neler olduğu ve içerik üretimine ne şekilde etki ettiği üzerinde durulmalıdır.

Kurumsal yaklaşımdan farklı olarak ekonomi-politik yaklaşım, geleneksel Marksist yaklaşım içerisinde gelişmiştir. Ancak Golding ve Murdock (1997: 54), liberal ekonomi politik ile eleştirel ekonomi politikten bahsetmişlerdir. Buna göre, kurumsal yaklaşıma paralel olarak, “liberal ekonomi politikçiler, pazardaki mübadele (exchange)

üzerine odaklanırlar çünkü onlara göre tüketiciler rakip ürünleri sundukları fayda ve doyum temelinde seçerler. Pazar güçlerinin hareket serbestisi ne kadar büyükse, tüketicinin seçme özgürlüğü de o kadar fazla olur.” Eleştirel ekonomi politik ise mübadele üzerine değil mülkiyet ve denetim üzerine odaklanır. Eleştirel ekonomi politikçiler de kültür üreticilerinin ve tüketicilerin tercih yaptıklarını kabul ederler, ancak bunu daha geniş yapıları hesaba katarak değerlendirirler.

Ekonomi politik yaklaşımda “medya mülkiyeti, yöneten sınıfın medya kurumlarını kontrol edebilmesinin temel aracı olarak düşünülür. Ekonomi politik yaklaşım en sonunda bizi, kapitalistlerin sahip olduğu medya kararlarının ve medya içeriğinin ekonomik iktidarda olanları kayıracığı beklentisine iter (Shoemaker ve Reese, 1997: 109).” Bu yaklaşım doğrultusunda medya gündemini belirleyen unsur medya kurumlarının ekonomik çıkarlarıdır. Buna göre, “medyanın ekonomik dinamikleri medyanın işleyişini ve içeriğini biçimlendirmektedir. Medya sahiplerinin haber üretim sürecine müdahale etmelerine gerek yoktur, çünkü egemen mülkiyet yapısı medya içeriğinin bu yapıyı sürdürmesini güvence altına almaktadır (Murdock, 1980,s. 56-57’den aktaran İrvan, 2008, s. 63).”

Ekonomi politikçiler, medya kurumlarının ekonomik yapılarının içeriklerini belirlediği görüşünü savundukları için medya alanındaki tekelleşme ve yoğunlaşma olguları asıl ilgi alanları olmuştur. Chomsky ve Herman (2004: 64), “çok büyük işletmeler” olarak tanımladıkları “egemen medya şirketlerinin” hem sahiplerinin hem de piyasada bulunan diğer kar amaçlı güçlerin kesin kısıtlamalarına tabi olduklarını dile getirirler. Bu büyük medya şirketlerinin, diğer büyük işletmeler, finansal kuruluşlar ve hükümetle sıkı ilişkileri olduğunu ve bu kurumların birbirleriyle ortak çıkarları olduğunu dile getiren Chomsky ve Herman, “haberlerin seçimini etkileyecek ilk güçlü filtre”nin bu olduğuna dikkat çekerler.

Ekonomi politikçiler gibi Altschull da medyanın ekonomik açıdan işbirliği içinde olduğu ve kendisini bu bakımdan destekleyen kişi ve kurumların ideolojisini yansıtmasının kaçınılmaz olduğunu söylemektedir. Altschull, bu konuda dört kaynaktan söz eder (Altschull, 1984, s. 254’den aktaran Shoemaker ve Reese, 1997, s. 110):

- 1) “Resmi” modelde, örneğin çoğu komünist ülkede olduğu gibi medya devlet tarafından kontrol edilir; 2) “ticari” modelde, medya reklamcılarının ve onların medya sahibi müttefiklerinin ideolojisini yansıtır;

3) “çıkarcı grupları” modelinde medya içeriği, siyasal partiler ya da dinsel gruplar gibi mali destek sağlayan grupların ideolojisini yansıtır; 4) “gayri resmi” modelde içerik, kendi görüşlerini iletmek isteyen bireysel katılımcıların hedeflerini yansıtır. Bu mali destek biçimleri karması ülkeden ülkeye değişebileceği gibi bir ülkede zaman içinde de değişiklikler gösterebilir.

Medya kurumlarının içeriklere etkisi konusunda gerek kurumsal ya da liberal yaklaşım gerekse de ekonomi politik yaklaşım ekonomik yapının belirleyici olduğu görüşünü paylaşmaktadırlar. Ancak ekonomi politikçiler, bu belirleyiciliği daha geniş olarak ele alırlar ve sonunda “medya içeriklerinin kapitalist ekonominin dinamikleri içinde belirlendiğini” öne sürerler (İnal, 1996: 90).

Medya kurumları hem üretim hem de finansman, dağıtım, yayınlama ve satış gibi ticari işlevleri kapsamaktadır. Medya kurumlarının sahipleri de genellikle medya dünyasının dışından kişilerdir. Kurumsal gücün doğası ve uygulaması kendi başına bir meseledir. Bu güç maddi temelin dışında ideolojik anlamlara da sahiptir (Burton, 2005: 26; Manning, 2001: 81). Maddi temel ve kurumsal güç kaynağı şu şekilde tanımlanabilir:

- Medya dağıtım ve üretimi için para sağlayan finansal kaynakların kontrolü
- Medya ürünlerini imal eden teknik kaynakların kontrolü
- Teknolojiyi geliştirmekle ilgili ve özel üretim yapmayı olanaklı kılan insan kaynağının kontrolü
- Yasal düzenlemelerin kontrolü
- Sahipliği elinde tutan, politika üreten, dağıtım ve üretimi yöneten yönetim kademesinin kontrolü (Burton, 2005: 26).

Kurumsal gücün doğası gereği medya kurumları karlarını artırabilmek için iki yola sahiptirler: Ya giderlerini kısabilirler ya da gelirlerini artırabilirler. Bugünün yüksek rekabetçi haber endüstrisinde her iki durum da mevcuttur. Croteau ve Hoynes (2003: 62), haber kurumlarının giderlerini kesmek için şu stratejileri benimsediklerini söylemektedirler:

- Gazetecilerin sayısını azaltmak

- Gazeteciler ve üretim personelini şirketin sahip olduğu çeşitli haber kuruluşlarında kullanmak
- Daha az hikâye üreten uzun vadeli araştırmacı haberleri azaltmak
- Büyük oranda haber ajanslarının haberlerini kullanmak
- Düzenli haber kaynağı olarak –ulaşılması kolay ve ucuz olan- küçük bir elit gruba yönelmek.

Medya gündeminin oluşmasında kurumsal yapının etkisi çalışanların bireysel özelliklerinin katkısının düzeyini ve çalışma rutinlerini şekillendirmektedir. Bu noktada çok büyük oranda ekonomi nihai belirleyici olmaktadır.

2.4. Kurum Dışı Unsurlar

Medya içeriklerinin belirleniminde kurum dışı etkilerin neler olduğu konusunda dört etmeden bahsedilebilir. Bunlar; haber kaynakları, reklam ve ilan verenler ve tepki ve yaptırımcı kurumlar ve diğer medya organlarıdır (İrvan, 2008: 64-67; Chomsky ve Herman, 2004: 65-108; Shoemaker ve Reese, 1991: 150-176). İçeriğe etki eden kurum dışı faktörlere etkisi sınırlı da olsa okuyucuları da eklemek mümkündür.

Yukarıda, medya rutinlerinin etkisi başlığı altında haber kaynaklarıyla gazeteciler arasındaki rutinleşen ve karşılıklı bağımlılık ilişkisi anlatılmıştı. Burada ise, bu ilişkinin bir sonucu olarak haber kaynaklarının, medya içeriklerinin belirlenmesinde medya kurumları üzerinde sahip oldukları güç ele alınacaktır. Bu bağlamda Hail ve diğerleri (1978, s. 59'dan aktaran İrvan, 2008, s. 65), haber kaynaklarını birincil, gazetecileri de ikincil durum tanımlayıcıları olarak değerlendirirler: “Medyanın iktidarla olan yapısal ilişkisi sonucunda, ‘güvenilir kaynaklar’ olarak ayrıcalıklı erişime sahip olanların tanımlarını yeniden üreten ikincil bir rolü söz konusudur. Bu bakış açısından, medya haber üretiminde birincil tanımlayıcılara göre yapısal bir bağımlılık içindedir.” Gazetecilerin zaman sorunu da alternatif kaynak aramayı olanaksızlaştırır. Bu nedenle özel kaynaklardan ziyade –olayların türüne göre değişse de büyük oranda- kurumsal kaynaklara yönelim söz konusudur (Shoemaker ve Reese, 1991: 152; Machin ve Niblock, 2006: 6).

Medya içeriğine güçlü bir şekilde etki eden ve medyanın bağımlı olduğu en önemli kaynaklar resmi (hükümet yetkilileri; bakanlıklar, meclis, mecliste bulunan siyasi partiler, emniyet, valilik, belediye, v.b.) olsa da Bennett (2000: 242-244),

medyanın bağımlı olduğu kaynakların yalnızca bununla sınırlı olmadığını haber ajansları ve çeşitli büyük şirketlerin de bağımlı bulunulan kaynaklar arasında değerlendirilmesi gerektiğini hatırlatır. Bennett, bu bağımlılığın medya kurumlarının her gün belirli bir haber açığını kapatmaları gerektiği için ortaya çıktığını ifade etmektedir. Zira, ajansların “planlı resmi gelişmelerin en büyük parçasını haberleştirmeleri ve resmi politik metinlere en yakın noktada durmaları” ve hükümet ve iş dünyasının halka ilişkiler makinelerinin “ucuz, bildirimi kolay, büyük miktarda ve öngörülebilir olaylar üreterek örgütsel ihtiyaçları karşılamaya hazır” olmaları neticesinde bu kaynakların içeriğe çok büyük etkileri söz konusu olmaktadır. Mark Fishman (1980, s. 143’den aktaran Chomsky ve Herman, 2004, s. 82), bu durumu “bürokratik yakınlık” olarak tanımlamıştır, buna göre, “haber bürokrasisinin haber girdisi ihtiyacını yalnızca diğer alanların bürokrasileri karşılayabilir.”

McCombs (2004: 102), bugün medyadan edindiğimiz bilgilerin çoğunun (örneğin, iş dünyası ve hükümetin çalışmaları hakkında) önemli haber kaynaklarından birini temsil eden halkla ilişkiler profesyonelleri tarafından oluşturulduğunu söylemektedir. Shudson (2003: 138) ise bu kaynakların gazetecilere bilgi aktarmak için yaptıkları çalışmaların gazetecilerin yapabildikleri kadar ‘habere benzer’ (newslike) olduğuna dikkat çekmektedir. Shudson’a göre bu profesyonel kaynaklar tıpkı gazeteciler gibi düşünürler ve gazeteciler gibi hareket ederler. Bu nedenle ‘gazeteci gibi’ (parajournalist)’dirler.

Chomsky ve Herman (2004: 91-92)’a göre, iktidar sahipliği ile haber kaynağı olma arasındaki ilişki, haberlerin resmi kurum ve şirketler tarafından sağlanmasıyla sınırlı bir şey değildir. Bu aynı zamanda “uzman” kaynakların oluşturulması eylemini de içerir. Resmi kaynaklar, egemenliklerinin muhalif gayri resmi kaynaklar tarafından zedelenmemesi için, uzmanlara araştırmaları için veya onları danışman sıfatıyla işe alarak finansal destek sağlayabilirler. Böylece resmi kaynaklar hem doğrudan hem de uzmanlar aracılığıyla medya gündemi üzerinde etkisini sürdürmektedirler.

Bir diğer kurum dışı etki unsuru olan reklam ve ilanlar ise, medya kurumları için hayati öneme sahiptir. Zira, gazeteler uygun fiyata satılabilmek, içeriklerini zenginleştirebilmek, hatta hayatta kalabilmek için reklam ve ilanlara ihtiyaç duyarlar. Reklam verenler açısından da hedef kitleye ulaşmak için medya çok önemlidir.

Reklamcılık önem kazanmadan önce, bir gazetenin fiyatı yapılan işin masrafını karşılamak durumundaydı. Reklamcılığın büyümesiyle birlikte, çok reklam alan gazeteler, gazetelerini üretim maliyetinin çok altında bir fiyattan satabilir hale geldiler. Bu durum reklam alamayan gazetelere ciddi bir engel getirdi: fiyatları daha yüksek olacak, dolayısıyla satışları azalacak ve gazetenin satılma ihtimalini arttıracak unsurlar (makaleler, çekici sayfa düzeni, promosyon vb.) için daha az bütçe ayrılacaktı. Bu yüzden reklama dayalı düzen, sadece satışlardan elde ettiği gelirle ayakta duran medya şirketlerini ve sektörlerini ya yok edecek ya da iyice önemsizleştirecektir (Chomsky ve Herman, 2004: 67-68).

Reklam verenler doğrudan haberi belirlemez, ancak haber bütünüyle reklamdan bağımsız olamaz. Bu bağımlılık, reklam verenlerin doğrudan etkisi sonucu oluşmaz. Reklam verenin etkisi hemen göze çarpmayan biçimde ve birkaç düzeyde oluşur. Muhabirler ve editörler kendilerini reklam verenlerinin savunucusu olarak algılamazlar, ancak büyük reklam verenlerinin ekonomik rolünün tamamen farkında olduklarına şüphe yoktur. Bunun sonucunda, gazeteciler tarafından, belki de bilinçli bir şekilde olmayan, oto-sansür meydana gelir (Croteau ve Hoynes, 2003: 71).

Tepki ve yaptırımcı kurumlar ise herhangi bir medya kuruluşunun yayınlarından rahatsız olan siyasi ve ekonomik iktidarların doğrudan (uyarma, dava açma, vb.) ya da dolaylı (medya kurumunu başka güç odaklarına –örneğin reklam verenlere- şikâyet etme, vb.) eylemlerle bu kuruluşu kendi istek ve çıkarları tarafına çekmeye çalışır ya da bu kurumu yıpratmaya çabalarlar. Dolayısıyla tepki ve yaptırımcı kurumlar medyaya çok önemli zorluklar çıkarabilirler (Chomsky ve Herman, 2004: 101). Tepki üreten yaptırımcı kurumlar birbirlerini destekleyen niteliktedir ve siyasal iktidarın haber yönlendirme konusundaki işlevini pekiştirirler. En önemli tepki üretme odaklarından biri hükümettir. “Kurulu düzenin çizgisinden sapan medyayı, düzenli saldırı, tehdit ve ‘düzeltmeler’ yoluyla hizaya sokmaya çalışır (Chomsky ve Herman, 2004: 108).”

Medya rutinlerinden biri olan gazetecilerin birbirlerinden etkilenmeleri ve sürekli birbirlerini takip etmeleri de gündemi şekillendiren kurum dışı unsurlardan biridir. Her haber kurumunun yaptığı diğeri için bir kaynaktır. Bir haber bir medya organına ilk olarak düştüğünde bu, diğeri medya organları tarafından hemen toplanabilir. Bazı medya

kurumları özellikle diğer medya kurumlarının gündemini belirlemede daha etkilidir (Shoemaker ve Reese, 1991: 161).

Bu konuda ABD’de yapılan çeşitli araştırmalar, Times dergisinde ele alınan bir konunun, diğer haber kurumları tarafından değerli görülüp işlenmeye başlandığını ortaya koymuştur (Yüksel, 2001: 88). Reese ve Danielan (1989)’ın uyuşturucu kullanımı konusunda yaptıkları çalışmada, New York Times gazetesinin uyuşturucu kullanımına yönelik haberler yapmasıyla, bu konunun diğer gazete ve televizyon kuruluşlarınca da ilgi gördüğü ortaya konulmuştur. Daha sonra bu konuda farklı açılardan yapılan birçok çalışma bu bulguları desteklemiştir. Örneğin, yine ABD’de yapılan bir başka çalışmada elit olarak konumlanan gazetelerin, yerel gazetelerin ve televizyon haber programlarının gündemini belirlemede etkili olduğu ortaya çıkmıştır (Protess ve McCombs, 1991, aktaran: Golan, 2011, s. 326). Bir başka çalışmada, geleneksel gazetelerin kitle iletişim araçları gündemini belirleme konusunda internet gazetelerinden daha etkili olduğu ortaya konulmuştur (Lee, 2004, aktaran: Golan, 2011, s. 327). Golan (2011)’ın yaptığı çalışmada ise, New York Times ile ABC, CBS, NBC kanalları arasında uluslararası haber gündemi konusunda önemli bir benzerlik olduğu tespit edilmiştir.

Haberin tüketicisi olan izlerkitleleriyle gazeteciler ve medya kurumları arasındaki ilişki de medya gündeminin oluşumunda önemli bir etkidir. Ancak bu ilişki, medya kurumlarının ayakta kalabilmek için ihtiyaç duydukları reklam verenler ve çeşitli iktidarlarla olan ilişkileri göz önüne alındığında, gündem üzerinde diğer kurum dışı etkenlerden çok daha sınırlı bir etkiye sahiptir.

Özellikle gazeteler açısından bakıldığında, eskiye oranla okurla olan iletişimin kurumsal düzeyde tıkandığı görülmektedir. Gazeteler asıl gelirlerini reklamlardan elde ettikleri için, reklam verenler okuyuculardan daha önemli olmaktadır. Bu anlamda, izleyici kitlesinin bütünüyle kitle iletişim araçlarına özgü bir mal olduğunu söyleyen Smythe (1977’den aktaran Tılıç, 1998, s. 192), bu durumu şöyle açıklamıştır: “Kitle iletişim araçlarının asıl işlevi, fikir paketlerini izleyici kitlesine satmak değil, izleyici kitlesini reklam verenlere satmaktır.”

Dolayısıyla okurun medya gündemine etkisi küçük ve ideolojik çizgisi belirgin yayın organlarında daha belirgin olmaktadır. Hatta pek çok ideolojik gazete okuyucularının militanca sahip çıkması sayesinde ayakta kalabilmektedirler. Bu tip gazetelerde, okuyucular gazete ile daha yakın bir ilişki kurmakta, zaman zaman çeşitli konularda çalışanları bilgilendirerek yönlendirmekte ve daha yoğun bir geribildirimde bulunmaktadırlar. Böylelikle ortaya çıkan gazete yönetimi ile okurun ortak isteğinin ürünü olabilmektedir (Tılıç, 1998: 192-193). Bu ilişki daha büyük işletmelerin sahip olduğu kitle gazetelerinde daha sınırlı görülmekle birlikte, bazı durumlarda okuyucuların etkisinden söz edilebilir. Bu durumlar, özellikle gazetecilerin ya da gazetenin okurların tepkisine yol açacak haberler yaptıklarında ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak, haber kaynakları, reklam verenler ve tepki ve yaptırımcı kurumlar birbirlerinin gücüne güç katarak, medya kurumları üzerinde çok önemli baskı unsurları oluştururlar. Medyanın bu unsurlara bağlılığı ve ilave olarak kitle iletişim araçları arası etkileşim ve okuyucu beklentileri, onun neredeyse tüm kararlarına etki etmektedir.

2.5. İdeoloji

Her medya kurumunun bir yayın politikası vardır. Yukarıda sayılan diğer dört unsura olan bağımlılıklar doğrultusunda alınan kararlar, bu yayın politikası ile belirlenir. Shoemaker ve Reese'in hiyerarşik etki modelinde en üst düzeye yerleştirdiği ideoloji, buraya kadar anlatılan medya gündeminin oluşma sürecinin işleminde çok önemli bir rol oynamaktadır. Hall (1997:92)'a göre, medyanın "anlamın toplumsal inşası alanında" gördüğü ideolojik işlev çok önemlidir. Çünkü "medya, insanların kendi dünyalarının bilincine vardıkları alanı sağlar."

İdeolojik etkiler düzeyinde, medyanın iktidar odaklarının uzantıları olarak nasıl işlev gördüğü ve egemen ideolojinin yeniden üretiminde ve denetim mekanizmasının sürdürülmesinde rutinlerin, değerlerin ve kurumsal yapıların nasıl bir araya geldiği ortaya konulmaktadır (Shoemaker ve Reese, 1997: 102- 103). Shoemaker ve Reese'in modelinde ideoloji anlayışı, Amerikan bilim adamlarının genellikle kullandıkları anlamda, bireysel bir inanç sistemi değildir. İdeoloji burada daha çok toplumsal düzeydeki bir fenomeni temsil eder. Bu anlayış, ideolojiyi bütünlüklü bir yapı olarak gören Avrupa geleneğine daha yakındır (Shoemaker ve Reese, 1997: 101).

Bu bağlamda ideolojik etkiler düzeyinde; toplumdaki güçlülere ve medya aracılığıyla iktidarın nasıl sürdürüldüğüne daha yakından bakmak, fikirlerin çıkarlarla ve iktidarla bağlantıları olduğunu ve simgeler yaratma gücünün tarafsız bir güç olmadığını, haberlerin güçlülerin bakış açısından yorumlanarak yapılandırıldığını ortaya koymak, haber üretim sürecine yapılan çeşitli müdahaleleri ideolojik bakış açısından yorumlamak amaçlanmıştır. Shoemaker ve Reese'e göre, "ideolojinin ardındaki iktidarla uğraşmadan önce, toplumsal bir bütünleştirme mekanizması olarak ideolojinin doğası ve medyanın bununla ilişkili toplumsal denetim işlevi" üzerinde durmak gerekmektedir. Burada medyanın –kabul edilebilir olanlar ve meşru olmayanlar tanımlamaları ile- bir kültürdeki sınırları koruma işlevine vurgu yapılmaktadır (1997: 102-103).

Hiyerarşik etkiler modelinde ideolojik etkilerin, medya içeriklerinin oluşumunda hem son belirleyen olması hem diğer etkileri de kapsamı, hem de ideoloji kavramının karmaşık anlam dünyası dolayısıyla ideolojik etkiler konusu üzerinde daha ayrıntılı durmak gerekmektedir. Medya üzerindeki ideolojik etkilerin incelenmesi daha çok Marksist yaklaşımdan beslenen eleştirel gelenek içinde gelişmiştir. Eleştirel gelenek, kabaca, medyanın egemen sınıfların ideolojisini yeniden üretme ve sürdürme işlevi gördüğünü savunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde, eleştirel geleneğin ideolojiye bakış açısı anlatılmadan önce, çeşitli ideoloji tanımlamaları aktarılacak ve Shoemaker ve Reese'inde vurguladığı gibi medyanın ideolojik olarak çizdiği sınırlar ve yaptığı tanımlamalar üzerinde durulacak, ardından eleştirel gelenek içindeki ideoloji ve medya ilişkisi anlatılacaktır.

2.5.1. İdeolojinin tanımı

Sosyal bilimlerdeki çoğu kavram gibi ideoloji de pek çok farklı tanımı bulunan ve tanımlanması zor olan bir kavramdır. Kavramı ilk kez 18. yüzyılın sonlarında Fransız filozof Antoine Louis Claude Destutt de Tracy "düşünce bilimi" anlamında kullanmıştır (Çelik, 2005: 35). Kavramın olumlu çağrışıma sahip olan bu ilk kullanımından sonraki tarihsel gelişim süreci oldukça farklı olmuştur. Kavram daha sonra, ilk olarak Napolyon tarafından olumsuz anlamda kullanımından Marks'ın "yanlış bilinç" tanımlamasına, "ideolojilerin sonu"nun ilan edilmesinden, bu iddianın geçersizliğinin ilanına kadar farklı tanımlamalara ve değerlendirmelere tabi olmuştur.

İdeoloji kavramı tarihsel gelişim sürecinde ne kadar farklı birçok tanımlama ve kullanıma sahip olsa da iki ana çizgi ortaya çıkmaktadır. Bu çizgilerden biri kavramı ilk kullanan deTracy ve arkadaşlarının rasyonalist Fransız görüşüdür. Başlangıçtan, Durkheim aracılığıyla son zamanların yapısalcı ve ampirist revizyonlarına kadar bu çizgi, toplumun oydaşimsal doğasına vurgu yapar. Bu yaklaşıma göre hakikat, gözlem ve aklın kullanılmasıyla iyi niyetli herkesin ulaşabileceği, gerçekliğe mütekabiliyet durumudur. İkinci çizgi ise, Hegel ve Marks ile başlayıp Mannheim'dan Habermas'a uzanan Alman kökeninden gelmektedir. Bu yaklaşımda gözleme değil, hakikatin nasıl üretildiğine odaklanılmaktadır. Toplum da sabit bir görüş birliğine dayalı bir bütün olarak değil, çelişkilerle dolu değişken bir olgu olarak görülür (McLellan, 2005: 9).

Marks ideolojiyi hem bir yanılısma olarak hem de bir toplumsal sınıfın (burjuva) düşünsel donanımı olarak ele almıştır. Marks'a göre ideoloji piyasa ilişkileri içerisinde ve piyasa aracılığıyla üretilir. Piyasa eşitlik ve özgürlük yanılısmasını yaratarak, kapitalist ideolojinin yeniden üretilmesine yol açmaktadır. "Piyasanın sahip olduğu öne sürülen 'eşitlik, özgürlük, mülkiyet ve faydacılık' ilkeleri Marks için burjuva politik ideolojisinin temelleridir" (Dursun, 2001: 25). Marks olumsuz içeriğiyle ideolojiyi "yanlış bilginin kaynağı" olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlama doğru bilinçle yanlış bilinç arasında bir ayrımın sonucudur. Buna göre, insanın maddi-nesnel gerçeklik içindeki konumu, onun zihninde kamerada tersine dönmüş görüntüye benzer biçimde oluşumu olarak tanımlanmaktadır. Yanlış bilginin kaynağı olan ideoloji doğru bilginin kaynağı olan bilimin zıttıdır (Üşür, 1997: 12). Marks altyapı olarak tanımladığı maddi üretim ilişkileri ile üst yapı olarak tanımladığı hukuk, siyaset, vb. yapılar arasında doğrusal bir ilişki kurmaktadır. Buna göre, maddi üretim ilişkileri sosyal, siyasal, düşünsel yaşam sürecini belirler. Dolayısıyla maddi üretim araçlarını kontrol eden egemen sınıf, bu konumun sağladığı dolayım ile ideolojik aygıtları da kontrol eder. Bir diğer ifadeyle, egemen sınıfın çıkarlarını temsil eden düşünceler, egemen sınıf üyelerinin sahip olduğu olanaklar sayesinde toplumun egemen düşünceleri haline gelir (Üşür, 1997:14; Özbek, 2000: 58).

Marks'ın ideolojiyi olumsuz anlamda kullanmasından sonra Lenin'le birlikte kavram olumlu bir çağrışımla kullanılmaya başlanmıştır. Lenin klasik Marksist yaklaşımdan farklı olarak, ideolojiyi işçi sınıfının örgütlenmesinde kullanılacak bir araç

olarak tanımlamaktadır. Lenin, işçiler arasında sınıf bilinci az geliştiği için işçi sınıfının bir öndere ihtiyacı olduğu görüşünü ileri sürmektedir. Lenin, Marks'ın ideolojiyi “yanlış bilinç” ve “sınıf mücadelesinde kullanılan araç” olarak iki anlamda kullanmış olmasından ve burjuvazinin bir ideoloji geliştirmiş olmasından hareket ederek, bir taraf ideolojik silahlar kullanıyorsa diğer tarafın da kullanabileceği sonucuna ulaşmıştır. Buna göre, “Marksizm’in de kendine göre, işçi sınıfının bilincini geliştirmesine yarayacak fikirler kullanmaya hakkı vardır, bunlar propaganda niteliği taşısa bile (Mardin, 2007: 42).”

Klasik Marksizm’in ekonomiyi ideolojinin belirleyeni olarak konumlandırması, kapitalist ekonomik sistemi yeniden üretici mekanizmaların görülmesinin olanaksız olduğu düşüncesinden hareketle, egemen ideoloji kuramı ortaya çıkmıştır. Egemen ideoloji kuramının temsilcilerinden Gramsci, egemen sınıfların yönetilen sınıfların üzerinde ‘onay’ a dayalı bir tahakküm kurduğu görüşünü öne sürmüş ve ‘hegemonya’ kavramını ortaya atmıştır. Hegemonya kavramına göre, bir yönetici sınıf tabi bir sınıfın kendi çıkarlarına uyum göstermesi için tek başına zor kullanmaz, onların rızasını kazanmaya çalışır. Hegemonya güç ve rızanın birleşimine dayanır. Gramsci’ye göre kapitalist devlette rıza hegemonyanın kurulumu için zor kullanımından önceliklidir. Hegemonya tabi sınıfların ‘üstyapılar’ a içerilmesiyle başarılıdır ve bu hegemonya yapıları ideolojiyle çalışır (Hall, 1997: 190-191). “Hegemonyanın yaratılması, ortak iradeyi oluşturacak bir dünya görüşü yaratmak için ideolojik alanın dönüştürülmesidir. Bu anlamda ideoloji, özneleri oluşturmaya yönelik bir pratiktir.” Dolayısıyla hegemonya, yöneten sınıfla yönetilenler arasında bir tür ideolojik homojenliğin kuruluşudur (Üşür, 1997: 35). Hegemonya sivil toplum alanı ile baskı ise devlet ile ilişkilendirilir. Hegemonyanın kurulması için yönetici blok, sivil toplumun olduğu kadar devletin organlarını da seferber edebilmektedir (Dursun, 2001: 32). Ancak Gramsci’nin kavramsallaştırmasında her zaman “karşı-hegemonya” olasıdır. Bir hegemonya alanında egemen güç bütün ideolojik öğeleri kendi açısından ilişkilendirerek kendi çıkarı açısından tüketme gücüne sahip olamadığından, onun ihmal ettiği genel kültür alanında yürütülecek ideolojik ve siyasal yeniden anlamlandırmanın ürünü olarak karşı hegemonya ortaya çıkabilir (Üşür, 1997: 38).

Bir diğer Marksist düşünür Alhusser de Gramsci gibi ideolojiyi yanlış bilinç olarak kavramsallaştırmamıştır. İdeolojinin gördüğü işleve odaklanan Alhusser, “ideolojiyi insan zihninin bir ürünü olarak değil; insanların ne düşündüğünü belirleyen yarı maddi bir varlığa sahip olarak görür ve ideolojinin kiliseler, sendikalar ve okullar gibi toplumdaki ‘devletin ideolojik aygıtları’nda cisimleştiğini öne sürer” (McLellan, 2005: 34). Alhusser (2008: 99-115)’e göre ideolojinin en önemli özelliği bireylere birer ‘özne’ diye seslenmesidir. Burada ‘özne’ kavramıyla, hem bağımsız bir birey hem de üstün bir otoriteye boyun eğen ve bunun dışında başka bir özgürlüğü bulunmayan bir varlık anlatılmaktadır.

Marksist gelenek içindeki ideoloji kavrayışını kısaca aktardıktan sonra, Marksist olmayan gelenekteki ideoloji tartışmalarından bahsetmek faydalı olacaktır. Marksist olmayan toplumsal ve siyasal düşüncede ideoloji tartışmaları Marksist gelenekteki oranla daha önemsiz bir yer tutmuştur. Ancak bazı Marksist düşünürlerle paralel olarak, genel sosyal bilimlerde de ideoloji kavramını etkileyen önemli gelişmeler olmuştur (McLellan, 2005: 37).

Anglo-Sakson dünyadaki ampirik araştırmalara ilham veren bir düşünür olarak Weber, ideoloji kavramını nadiren kullanmıştır. Marksist ideoloji kuramının bizzat Marksistlere karşı kullanılabileceğini düşünen Weber, “toplumsal olguların seçiminde, analizinde ve sergilenmek üzere organizasyonunda, zımnen veya alenen, bilerek ya da bilmeyerek belirleyici olan, kişiye özgü ve ‘tek yanlı’ görüşlerden bağımsız bir biçimde bu toplumsal olguların tamamen ‘nesnel’ bilimsel bir analizi” yapılabileceği fikrini reddetmektedir (Weber, 1946, s. 72’den aktaran McLellan, 2005, s. 37-38).

Weber’in ideoloji yaklaşımı bir ölçüde belirsizdir. Ancak Durkheim daha katı bir biçimde ideologlar geleneğine bağlıdır. Durkheim, *Sosyolojik Metodun Kuralları* isimli eserinde ideoloji ve bilim arasında kesin bir ayrım yapmıştır. Buna göre, “ideolojik yöntem gerçeklerden hareketle kimi fikirlere varmak” değil, “gerçekleri değerlendirmek için belirli fikirlerden yola çıkmak” olarak tanımlanırken bilim, “sabit bir nesne oluşturan, gözlemcinin elinin altındaki sabit bir standart oluşturan, öznel izlenimlere ya da kişisel gözlemlere yer bırakmayan” toplumsal olguların incelenmesidir (Durkheim, 1982, s. 86’dan aktaran McLellan, 2005, s. 38).

Bu gelenek içindeki en önemli düşünürlerden biri Karl Mannheim'dir. Mannheim (2008: 189-191)'e göre, tüm yaşamsal düzenler, kendi içerilerindeki düzen çerçevesinde ve bünyelerinde tasavvur edilen değerler doğrultusunda asla etki gösterememeleri ve bu düzen içerisinde onlara uygun biçimde faaliyette bulunamamaları dolayısıyla “varoluş açısından aşkın” ve “gerçek dışı” diye adlandırılacak tasarımlarla çevrelenmişlerdir. Bu yaşamsal düzenle uyumlu olmayan iki tür fikir vardır: ideoloji ve ütopya. İdeoloji içinde bulunduğu yaşamsal düzenle uyumlu olmayan, ancak somut pratikler söz konusu olduğu zaman kendi tasavvurlarını tam olarak ortaya koyamayan fikirlere dir. Ütopya ise yine belirli bir yaşamsal düzenle belirli bir zamanda uyumluluk göstermeyen ve o yaşamsal düzeni değiştirme çabasında olan fikirlere dir.

ABD’de de ideoloji kavramı, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ilgi görmüştür. Bu ilgi sınırlı bir ideoloji tanımı kullanan ve kendisinin ideolojik olmadığını iddia eden pozitivist bir gelenek tarafından gösterilmiştir. ABD’deki ideoloji tartışmaları Sovyet Rusya komünizmi ve Nazizm’e dayanarak, ideolojinin aşırılıkla eşitlenmesi ve ideoloji eşittir totalitarizm görüşü ile ‘ideolojilerin sonu’nun geldiği görüşü etrafında şekillenmiştir (McLellan, 2005: 53-67). Bu görüşlerin en bilinen ismi ise Daniel Bell olmuştur. Bell, ideolojinin anlam ve etkisini kaybettiğini dile getirmiştir. “Bell’e göre ‘Sağ’ ve ‘Sol’ sözcükleri ne dünyanın ne de ABD’nin karşılaştığı çapraşık sorunları çözümlenmeye yeterli yaklaşımları vermemiştir. Hiç kimse müphem bir ‘yarın’ için ‘bugün’ü feda etmeye hazır değildir (Mardin, 2007: 172).” Bell, ideolojiyi ‘dinin halefi’ olarak değerlendirmiştir. İdeoloji de din gibi imana, tutkuya ve irrasyonelliğe dayanmaktadır (McLellan, 2005: 55). Bell’in görüşleri pek çok sosyal bilimci tarafından eleştirilmiş ve ideolojinin sonu tezinin yeni bir ideoloji olduğu ileri sürülmüştür (Mardin, 2007: 173).

İdeoloji kavramının bu karmaşık anlam dünyasına dayanarak Eagleton (2011: 18), geçerli olan ancak birbirleriyle çelişen çeşitli ideoloji tanımlarını şöyle sıralamıştır:

- Toplumsal yaşamdaki anlam, gösterge ve değerlerin üretim süreci;
- Belirli bir toplumsal grup veya sınıfa ait fikirler kümesi;
- Bir egemen siyasi iktidarı meşrulaştırmaya yarayan yanlış fikirler;
- Sistematiğe şekilde çarpıtılan iletişim;

- Özneye belirli bir konum sunan şey;
- Toplumsal çıkarlar tarafından motive edilen düşünce biçimleri;
- Özdeşlik düşüncesi;
- Toplumsal olarak zorunlu yanılısama;
- Söylem ve iktidar konjonktürü;
- İçinde, bilinçli toplumsal aktörlerin kendi dünyalarına anlam verdikleri ortam (medium);
- Eylem-amaçlı inançlar kümesi;
- Dilsel ve olgusal gerçekliğin birbirine karıştırılması;
- Anlamsal (semiotic) kapanım;
- İçinde, bireylerin toplumsal yapıyla olan ilişkilerini yaşadıkları kaçınılmaz ortam;
- Toplumsal yaşamın doğal gerçekliğe dönüştürüldüğü süreç.

2.5.2. İdeoloji ve medya

Toplum içerisindeki farklı görüş, değer ve eylemlerin hangilerinin meşru, hangilerinin sapkın olduğunun sınırlarını çizen medyanın bu ideolojik inşa işlevi onu çok önemli bir konuma taşımaktadır. Zira medya bu yönüyle bir toplumdaki bireyleri ve grupları tanımlar, onların eylemlerinin kabul edilebilirlik sınırlarını belirler ve izlerkitesine dünyayı nasıl algılaması gerektiğini bildirir. Dolayısıyla toplumdaki tüm çıkar grupları için, ama özellikle başat sınıflar için medya bu başatlıklarını sürdürebilecekleri en önemli araç konumundadır. Medyanın kendisi de ideolojik ve ekonomik çıkarları olan gruplar arasında olduğundan, karşılıklı ilişkiler bağlamında, meşru olanla olmayan arasındaki ayrımın ve sınırların nasıl tanımlandığı daha da önemli hale gelmektedir.

Shoemaker ve Reese (1997: 104-105), medyanın temel işlevinin bir kültürdeki sınırları korumak olduğunu vurgulayarak, medyanın “mütemadiyen yeni fikirlerle uğraşmakta, toplumsal kuralları yeniden onaylamakta, sınırları yeniden çizmekte ve tanımlamakta” olduğunu söylemişlerdir. Medya yalnızca başkaları tarafından yapılan nitelermeleri aktarmadığı için sapkınlığın tanımlanmasının vazgeçilmez bir parçasıdır.

Sapkınlığın tanımlanması, medya ve ilişkili olduğu çıkar çevrelerinin sapkın olarak algıladıklarının daha olumsuz bir muameleye tabi tutulması sonucu gerçekleşir. Dolayısıyla medya toplumdaki güçlü çevrelerin daha çok temsil edildiği, sapkın olarak algılanan grupların ise dışlanması yerine sapkınlıklarının altı çizilecek şekilde sergilendiği, Normalin, “sürekli biçimde sapkınla yan yana gösterilerek yeniden onaylandığı” ortamdır.

Doğal görünen ve zorla yerleştirilmemiş olan, aksine, rutinlerin normal işleyişi ile medya ve diğer iktidar odakları arasındaki ilişkiler dolayısıyla yerleştirilen haberdeki değerler, “ortakduyu”yu yaymada özellikle etkilidirler. Zira medya doğrudan kontrol altında tutulmadığından, görece özerkliği iletilerine daha büyük bir meşruluk ve güvenilirlik vermektedir (Shoemaker ve Reese, 1997: 117).

Thompson (1990)’un ortaya koyduğu ideolojinin işleyişindeki beş genel yöntem, medyanın meşruluk tanımlamaları için de geçerli görünmektedir:

- *Meşrulaştırma:* Rasyonalizasyon, evrenselleştirme ve anlatisallaştırma stratejileri, meşrulaştırmanın belirli tipik stratejileridir.
- *Gizleme/gizemleştirme:* Yer değiştirme, mistikleştirme (euphemization) ve mecaz (düzdeğişmece, eğretileme ve bütünden parçaya ve parçadan bütüne yöneltme) ideolojinin bu tipik işleyişinin stratejileridir.
- *Birleştirme:* Standartlaştırma ve birliğin sembolleştirilmesiyle ideolojinin işlemesidir.
- *Parçasallaşma (fragmentation):* Farklılaştırma ve ötekinin tasfiyesi ile işlemektedir.
- *Şeyleştirme (reification):* Doğallaştırma, sonsuzlaştırma ve yalınlaştırma/edilginleştirme ile ideolojinin işlemesidir (aktaran Dursun, 2001, s. 76).

2.5.2.1. Eleştirel teoride ideoloji ve medya ilişkisi

İdeoloji ve medya ilişkisi, medya çalışmalarında Marksist gelenekten beslenen eleştirel çalışmaların sorunsallaştırdığı bir konu olmuştur. Eleştirel teorinin ideoloji ve

medya ilişkisi konusundaki görüşleri, Curran (1989'dan aktaran Dursun, 2001, s. 20)'a göre üç başlıkta toplanabilir: ekonomi-politik yaklaşım, yapısalcı yaklaşım ve kültürel çalışmalar. Eleştirel medya analizlerinin biçimlenmesinin temelinde yer alan Frankfurt Okulu düşünürleriyle (Theodor Adorno, Herbert Marcuse, Max Horkheimer, Walter Benjamin, Jürgen Habermas vb.), Marksist revizyonist yaklaşımın da (Baudrillard vb.) eleştirel teori içinde yadsınmaz bir yeri vardır (Yağlı, 2007). Burada kısaca ekonomi-politik yaklaşımdan, yapısalcı yaklaşımın en önemli temsilcisi olan Althusser'in görüşlerinden ve hegemonya kavramını geliştiren Gramsci'nin yaklaşımı ile Gramsci ve Althusser'den hareket ederek, kültürel çalışmalarda ideoloji kavramlaştırmasını gerçekleştiren Hall'un görüşlerine yer verilecektir.

Yukarıda, kurumsal yapı başlığında kısaca değinilen ekonomi-politik yaklaşım, klasik Marksizm ile bağlantılıdır ve medya kuruluşları ile medya ekonomilerinin politikalarına odaklanır. Ekonomi politik yaklaşım, ham madde ve üretim araçlarının mülkiyeti üzerine yürütülen mücadeleyi kapitalist toplumlardaki dengesiz servet dağılımının kaynağı olarak gören ve dolayısıyla, üretici güç (emek) ve (mal ve hak) ilişkilerini denetiminde tutanların, kendi düşünce ve ilkelerini kitleler üzerinde kullanabilen egemen sınıfı temsil ettiği tezini savunan klasik Marksist kurama benzer şekilde medya üzerine görüşlerini ortaya koymuştur. Buna göre, medya üretimi güç ve ilişkilerini denetiminde tutanlar, kendi ekonomik ve politik gündemlerinin propagandasını yaparlar (Laughey, 2010: 69-70). Bir diğer ifade ile “medyanın rolü, medyaya sahip olan ve onu kontrol eden sınıfın çıkarlarını yanlış bilinç üretimi ile meşrulaştırmaktır (Curran, Gurevitch ve Woollacott, 1982, s. 26'dan aktaran Shoemaker ve Reese, 1997, s. 109).”

Ekonomi politikçiler, ideolojinin ekonomik altyapı tarafından belirlenen bir üst yapı kurumu olduğunu belirtirler. Dolayısıyla, sermayenin çıkarlarıyla uyumlu bir şekilde hareket eden medya sahibi, medya içeriklerinde iktidara sahip olanları kayıracaktır. O halde bu yaklaşıma göre haber üretiminin gerçek bir çözümlemesi, medya denetiminin ekonomik bağlamı ve sınıfsal temeli üzerinde yoğunlaşmalıdır (Shoemaker ve Reese, 1997: 109).

Ekonomi politik yaklaşımın bir uzantısı olan araççı yaklaşım da medyanın yönetici sınıfın doğrudan müdahalelerine açık kurumlar olduğu üzerine

odaklanmaktadır (Dursun, 2001: 27). Medyanın seçkinlere ayrılmaz bir biçimde bağlı olduğunu ileri süren araççı yaklaşıma göre, “medya seçkinler arasındaki anlaşmazlıkları kullanmasına karşın, seçkinler açısından onların çıkarlarına düşman olanlara göre daha araçsaldır (Shoemaker ve Reese, 1997: 111).” Bu yaklaşım, bireysel kapitalistler ile medya kurumları arasındaki ilişkiler ve medyanın egemen sınıfların genel çıkarını temsil etme ve yansıtma tarzları ile ilgilenmektedir (Dursun, 2001: 27).

Yapısalcı yaklaşımda ise medya, muhafazakâr politikaların başarısı için gerekli ideolojik koşulları yaratacak şekilde iş gören bir niteliğe, bunu ticari olarak çalışmasının sonuçlarıyla gerçekleştiren bir konuma sahiptir (Murdock, 1980’den aktaran, Dursun, 2001, s. 27). Yapısalcı medya çalışmalarının en önemli temsilcisi Althusser’dir. Althusser, klasik Marksizm’in ekonomik indirgemeciliğine karşı çıkarak, ekonomik, politik ve ideolojik düzeyler arasında dolaysız bir ilişki bulunmadığını ifade eder. İdeolojik düzeyin nihai olarak ekonomik düzey tarafından belirlendiğini kabul eden düşünür, ideolojinin görece özerkliğini vurgulamaktadır (Çam, 2008: 191). Althusser, toplumsal formasyonun devamlılığının sağlanabilmesi için üretim koşullarının yeniden üretilmesi gerektiğini ve üretici güçlerin yeniden üretiminin yalnızca üretim araçlarının değil emeğin de yeniden üretimini içerdiğini söylemiştir. Althusser, sisteme uyulmasını sağlayan kuralların da yeniden üretimini içeren bu sürecin nasıl sağlandığı üzerinde durmaktadır. Bu yeniden üretimin hukuki-siyasal ve ideolojik üstyapıyla sağlandığını ifade eden düşünür, üstyapının altyapının belirleniminde olduğu görüşünden uzaklaşarak, üstyapı yerine devlet aygıtları kavramsallaştırmasını kullanmıştır (Çam, 2008: 192).

İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları adlı eserinde Althusser (2003: 168-170), devlet aygıtlarını, devletin ideolojik aygıtları (DİA) ve baskı aygıtları olmak üzere ikiye ayırmıştır. Hükümet, yönetim, ordu, polis, mahkemeler, hapisaneler baskı aygıtları iken; devletin ideolojik aygıtları ailevi, hukuki, siyasal, sendikal, haberleşmesel ve kültürel olarak nitelendirilmiştir. Buna göre, devletin baskı aygıtları zor kullanarak işlerken, devletin ideolojik aygıtları ise ideolojiyi kullanarak, rıza ile işlemektedir.

Devletin ideolojik aygıtlarının temel işlevi üretim ilişkilerinin yeniden üretiminin bir başka ifadeyle sömürü ilişkilerinin yeniden üretiminin sağlanmasıdır. Medyanın da içinde bulunduğu devletin ideolojik aygıtları, bu bağlamda devletin baskı

aygıtlarının “kalkanı” olarak işlev görür. Devlet iktidarını elinde tutan egemen sınıfın ideolojisinin rolü de ağırlıklı olarak burada gerçekleşmektedir. Devletin baskı aygıtı ile ideolojik aygıtlarının ve çok sayıdaki devletin ideolojik aygıtlarının kendi arasındaki (zaman zaman gıcırdayan) “uyum”u sağlayan egemen sınıfın ideolojisidir (Althusser, 2003: 175).

Althusser (2003: 170), devletin baskı aygıtlarının tümüyle kamu alanında yer almalarına karşın, ideolojik aygıtlarının en büyük bölümünün özel alanda yer almasından dolayı, bu özel kurumları nasıl devletin ideolojik aygıtları olarak konumlandığını ise -birazdan bahsedilecek olan- “Gramsci’nin öngörüsüyle” şöyle açıklar:

Kamu ve özel ayrımı burjuva hukukunda yer alan ve burjuva hukukunun ‘iktidarını’ uyguladığı (bağımlı) alanlarda geçerli olan bir ayırımıdır. Devletin alanı bu ayırımın dışında kalır, çünkü devlet alanı ‘hukuk ötesi’dir. Egemen sınıfın *devleti* olan devlet ne kamusal ne de özeldir, tam tersine her türlü kamusal ve özel ayırımının ön-koşuludur. Aynı şeyi şimdi de DİA’larımız için söyleyelim. DİA’ları gerçekleştiren kurumların özel ya da kamusal olması pek önemli değildir. Önemli olan işleyişleridir. Özel kurumlar aynen DİA’lar gibi ‘işleyebilir’ler. Bunu kanıtlamak için DİA’lardan herhangi birini biraz derinlemesine analiz etmek yeterli olacaktır.

Althusser’in bu kavramsallaştırmasında ideolojinin doğasına ilişkin üç önemli tez bulunmaktadır (McLennan, Molina ve Peters, 1978’den aktaran: Dursun, 2001, s. 28-29):

- İdeoloji bireylerin kendi varoluş koşullarıyla hayali ilişkilerinin bir temsili olarak, gerçekliğe ilişkin çarpıtılmış düşüncelere değil, gerçeklikle gerçek (real) ilişkilere gönderme yapmaktadır. İnsanın kendi dünyasıyla yaşadığı bu ilişki hem hayalidir hem de gerçektir.
- Daima aygıtlar ve pratikler içerisinde olduğundan ideolojinin, dillere ve ritüellere de gönderme yapan maddi bir varlığı vardır.

- İdeoloji bireyleri öznel olarak çağırır. Gündelik yaşamın maddi ritüelleri içindeki somut işlevinden dolayı, her bir birey bir özne olarak toplumsal kategoriler içinde kendisinin farkına varmaktadır. Bu çağırma ideolojik pratiğin anahtar parçasıdır.

Althusser'in ideolojiyi, "insanların kendilerini ve toplumla ilişkilerini düşünme, eyleme ve anlaması şeklindeki dinamik ve toplumsal bir süreç" olarak kavramlaştırması ideoloji kavramında olduğu gibi medyaya bakış açısında da klasik Marksist kuramdan farklılık getirmiştir. Bu anlamda medya ideolojinin egemenliği altında işlese de, yukarıdan dayatılan bir yanlış bilinçle tutum değişikliğini gerçekleştirme aracı olarak tanımlanmaz. Zira ideoloji bir sınıfın diğeri üzerine yüklediği fikirler seti değil, tüm sınıfların katıldığı pratikler seti olarak yeniden tanımlanmıştır (Dursun, 2001: 30).

İdeolojiyi klasik Marksist bakış açısından koparak yeniden yorumlayan düşünürlerden biri de Althusser'den önce gelen Gramsci'dir. Gramsci'nin, Batı Avrupa ülkelerinde Rusya gibi proleteryanın devrim gerçekleştiremeyeceği düşüncesinden yola çıkarak geliştirdiği sosyalist stratejide hegemonya, direnç, rıza gibi kavramlara yer verilmiştir. Devletin baskı yönünün yanında "ikna edici" yönünü vurgulayarak, iknayı "hegemonya" kavramıyla açıklayan Gramsci'ye göre, çoğunluğun rızasını sağlamaya yardımcı olan üstyapı kurumlarının başında medya gelmektedir. Diğer üst yapı kurumları ise eğitim, hukuk, aile, kilise, sendika gibi sivil toplum kurumlarıdır (Dağtaş, 1999: 343). Gramsci'nin yaklaşımında medya, siyaset kurumları ve dini kurumlar gibi sivil toplumun organları aracılığıyla, ya da devlet aracılığıyla, temel sınıflardan biri için kendiliğinden oluşan bir destek elde edebilme mücadelesi yürütülür. Dolayısıyla, sivil toplum organları içinde yer alan medya bir mücadele alanıdır (Dursun, 2001: 33).

Bu noktada, "mücadele alanı" ve daha önce kısaca bahsedilen "karşı hegemonya" kavramlarına değinmek gerekmektedir. Gramsci'nin hegemonya kavramı yönetici sınıfların yöneten sınıflar üzerinde tümenden bir hakimiyeti demek değildir. Burada, sabit olmayan, kazanılmış olan hegemonyanın her an kaybedilmesinin mümkün olduğu; karşı hegemonya olasılığının her zaman bulunduğu ve dolayısıyla anlam üzerindeki mücadelenin sürekli devam ettiği, homojen bir hâkim sınıf- yönetilen sınıf ilişkisine işaret etmeyen bir kavrayış söz konusudur.

Çam (2008: 243-244), hegemonyayı kazanmak üzere sivil toplum alanında verilen mücadeleye ilişkin iki temel nitelik üzerinde durmuştur. Bunlardan ilki, Gramsci'nin ideolojiyi "insan yığınlarını örgütleyen" ve insanların üzerinde harekete geçecekleri durumlarının bilincine erecekleri, savaşıacakları, vb. zemini hazırlayan" (Gramsci, 1997: 79) bir tür mücadele alanı olarak tanımlamasıdır. Gramsci'nin ideolojik mücadeleye yaptığı vurgu, ekonomik ilişkilerin ve hakim sınıfların düşünsel çıkarlarının doğrudan bir yansıması olarak ele alınan ideoloji kavramlaştırmasına karşı çıkışı göstermektedir. Dolayısıyla Gramsci'de hegemonik nitelik kazanmış ideoloji, "kendi içinde farklılaşan yönetici bloğun güç ilişkilerinin bir sonucu"dur. Hâkim sınıfta görülen farklılaşmaya benzer şekilde yönetilen sınıfta da farklılaşma söz konusu olduğundan, yerleşik ideoloji ile yönetilen sınıf arasındaki ilişki pürüzsüz ve çelişkisiz değildir. Hegemonyayı kazanmak üzere verilen mücadeleye ilişkin bir diğer nokta, Gramsci'nin, ideolojik mücadelede farklı konumların güç dengesinin zamana ve koşullara göre değişebileceğini ve gücün bir tarafa bütünüyle ve sürekli olarak atfedilemeyeceğini vurgulamasıdır. O halde ideolojik mücadele birbirine tamamen zıt taraflar arasında gerçekleşen ve bir tarafın diğerinin toplumsal varlığını tamamen ortadan kaldıracak türden bir mücadele değildir.

Kültürel çalışmalar görüşü, ekonomi politik ile yapısalcı bakış açısının görüşlerini birleştirerek, toplum ve medya arasındaki ilişkilere daha yakından bakar ve bunları daha geniş bir kültürel bağlama yerleştirir. Gramsci tarafından ortaya atılan hegemonya kültürel çalışmaların anahtar kuramsal terimlerinden biridir (Shoemaker ve Reese, 1997: 116). Medyanın ideolojik olarak dolaysız etkisi olduğu görüşünden kopan kültürel çalışmalar, medya metnlerinin dilsel ve ideolojik yapılanması üzerine odaklanmış, 'pasif izleyici' anlayışını değil, 'aktif izleyici' ve 'aktif okuma' anlayışını benimsemiş ve medyanın egemen ideolojik tanım ve temsillerinin dolaşım ve sağlamlaştırılmasında oynadığı rolü incelemiştir (Hardt, 1994: 38).

İngiliz Kültürel Çalışmaları 1970'li yıllardan itibaren, Gramsci ve Althusser'in Marksizm içinde geliştirdikleri ideoloji ve medya değerlendirmelerinden belli öğeler kullanılarak medyaya ilişkin tartışmalarda metin ve metinlerin okunma süreçlerine odaklanmıştır. Özellikle hegemonya düşüncesinin en önemli destekçisi Stuart Hall olmuştur (Dursun, 2001: 33-34; Laughey, 2010: 89). İngiliz kültürel çalışmalar

geleneğinde ideoloji kavramlaştırmasını gerçekleştiren Hall (1997: 95), “tahakküm” olarak adlandırdığı kavram ve onunla ilişkili hegemonya kavrayışının yukarıda anlatılan mücadele özelliğine vurgu yapar. Ona göre “bu, dışarıdan gelen, edilgin özneler üzerine çöken, onların dünyayla ilgili sıradan söylemsel anlayışlarını sarmalayan ve kendisinin oldukça türdeş bakış açılarını insanlara aşılıyarak onları kültürel budalalar haline getiren ‘yönetici ideoloji’ kavrayışından tümüyle farklı bir kavramdır.” Sürekli bir hegemonyanın olmayacağına, hegemonyanın yalnızca somut tarihsel konjonktürlerde tesis edilebileceğine ve hegemonik koşullar altında bile tabi sınıfların total bir massedilmesinin söz konusu olamayacağına işaret eden Hall, tabi kılınmış sınıfların yeterince güçlü olmadıkları ve karşı hegemonik gücü gerçekleştirecek örgütlenmeye sahip olmadıkları zaman, bu sınıfların kendi anonim yapıları ve kurumlarının hegemonyasını sağlamış yapı tarafından onların tabilik durumlarını pekiştirmenin birer aracı olarak kullanılabileceğini söylemektedir. Ancak bu, Gramsci’ye göre, “bir tabi sınıfın bir hegemonik bloğun kültürü içinde total bir gözden yitişini değil, hegemonik ve tabi sınıflar ile onların kültürleri arasındaki *başarılmış tamamlayıcılığı* temsil eder.” Gramsci’nin ‘istikrarsız denge’ dediği bu tamamlayıcılık sınıf mücadelesinin bir uğrağıdır; “ama az ya da çok açık olabilir, az ya da çok içerilebilir, az ya da çok muhalif olabilir.” Öyleyse hegemonya sınıf mücadelesinde belli bir dengenin kurulmasını sağlamaktadır (Hall, 1994: 192).

Bu bağlamda Hall, medyanın ideolojik işlevlerini, grupların ve sınıfların diğer grup ve sınıflara dair bir hayat, anlam, pratik ve değer ‘imgesi’ inşa etmelerinin temelini sağlaması; bölük pörçük parçalardan oluşan toplumsal totalitenin tutunumlu bir ‘bütün’ olarak kavranabileceği imgeleri, temsilleri ve düşünceleri sağlaması; seçmeci olarak temsil ettiklerini ve sınıflandırdıklarını örgütlemesi, düzenlemesi ve bir araya getirmesi olarak açıklamış, görünebilir kılınmış ve sınıflandırılmış olanın kabullenilmiş bir düzen haline geldiğini belirtmiştir. Olayların anlaşılabilir kılınması süreci, onların sembolik biçime tercüme eden pratiklerden oluşmakta, Hall bu sürece *kodlama* adını vermektedir. Olaylara anlamlar yükleyen kodları seçmek ve onları göndergesel bir bağlama yerleştirmek olarak tanımlanan kodlama, olayların medya tarafından algılanma biçimine göre, statükoyu tehdit eden/etmeyen niteliğine göre farklı tarzlarda yapılırlar. Bu kodlama işlemi, medya çalışanlarının (kodlayıcılar) mesleki ideolojilerinin ve pratik-

teknik rutinlerinin müdahalesiyle sistematik olarak, “şeyleri başat ideoloji içinde anlamlı kılma” eğiliminde gerçekleşmektedir (Hall, 1994: 200-205).

Çam (2008: 245-260), hegemonya kavramsallaştırması çerçevesinde yapılan medya çalışmalarını “ideoloji-anlam üzerindeki mücadele” ve “ideoloji-çelişki, tutarsızlık ve heterojenlik” özellikleriyle anlatmaktadır. Burada mücadeleye yapılan vurgu ideolojik kazanımların yalnızca bilinç yoluyla elde edilemeyeceğine de işaret etmektedir. Örneğin, bugün etnik azınlıkların medyadaki temsilinde 40-50 yıl öncesine göre bir dönüşümden söz etmek mümkünse, bu dönüşüm sadece insanların, önyargılarının ve bilgisizliklerinin giderilmesiyle açıklanmaz. Bu dönüşümün gerisinde esas olarak çeşitli etnik grupların verdikleri örgütsel mücadele yatmaktadır. Ancak bu dönüşüm ebediyen sürecek bir kazanım olarak yorumlanmamalıdır. Zira söz konusu mücadelenin gevşemesi, dağılması ya da siyasi ve kültürel açıdan etkinliğini yitirmesiyle birlikte mevcut hegemonik durum ortadan kalkabilir. Durum tersten okunduğunda da, medyada hâkim olan değerlerin ve düşüncelerin, izleyicileri tamamıyla etkisi altına aldıkları, zaferini mutlak bir şekilde garanti ettikleri ve hiçbir şekilde karşı çıkılmayacak nitelikte oldukları söylenemez. Dolayısıyla medya toplumun çok önemli bir “ideolojik muharebe alanı”dır. Çam’ın işaret ettiği bir diğer özellik çelişki, tutarsızlık ve heterojenlik ise “hegemonik nitelik kazanmış düşünce ve ifadelerin çelişkisiz olmadığını, türdeş öğelerden meydana gelmediğini ve mantıksal açıdan zorunlu bir tutarlılık sergilemediğini” ifade etmektedir. Bir diğer ifade ile örneğin, belli bir hegemonya içinde ilerici, liberal ve yerleşik kurallara karşı çıkan ifadelerle, geleneksel, muhafazakâr ve ahlakçı ifadeler bir arada bulunabilir.

İkinci Bölüm

Taraf Gazetesi

1. *Taraf*'ın Kuruluşu ve Yayınlandığı Dönem

2007 yılı Türkiye’de, 2002’den beri devam eden yeni bir egemen ideolojinin yerleşik ideolojiyle mücadelesinin en çalkantılı yıllarından biri olmuştur. Bu yeni ideolojik evrenin en büyük oluşturucusu olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)’nin laik ve ulusalcı cephe ile yaşadığı en önemli çatışma 2007 yılında gerçekleşmiştir.

Türkiye’deki güç dengelerini bozan yeni bir aktör olarak AKP, 2002’de iktidara gelişinden sonra, serbest piyasa reformları ve demokratikleşme sözleri ile liberallerden, iş dünyasından ve Batı’dan destek görmüştür. AKP, bu destekle Avrupa Birliği reformlarını hızlandırmış ve Aralık 2004’te AB Türkiye ile tam üyelik müzakerelerine başlamayı kabul etmiştir. Bu dönemde aynı zamanda geniş kapsamlı özelleştirmeler yapılmıştır. “Eşitsizlikler keskin bir şekilde artarken, Türkiye ekonomisi devamlı olarak büyümüştür.” (Tuğal, 2007: 40).

2002 ile 2006 yılları arasında Türkiye’nin insan haklarındaki göstergeleri iyileşti, işkence azaldı. Hükümet Kürtlerin ana dillerinde özel eğitim haklarını kabul etti. Ekonomik reformlarla birlikte bu adımlar uluslararası iş dünyasına liberalleşen bir ülke imajı gönderdi ve yabancı sermaye içeriye aktı. Ancak, hükümet Kürtleri sistemin içine entegre eden somut adımlar atmadı. Yıllarca Kürt ulusçu partilerini parlamento dışında bırakan yüzde 10 seçim barajı hala duruyordu (Tuğal, 2007: 40).

2005 ile 2007 yılları arasında ise katı laikçilik ve milliyetçilik yükselişe geçti ve Batı ve AKP karşıtlığı temelinde büyük bir cephe oluştu. Böylelikle 2005-2007 yılları arasında büyük bir gerilim ve kutuplaşma ortaya çıktı. Medyada bir darbe beklentisi oluştu, er geç bir askeri müdahalenin olacağı ve AKP’nin bu yolla devrileceği düşüncesi yaygınlaştı. Bu dönemin gergin ve çatışmacı atmosferi, 2004 yılında AKP’nin Kopenhag kriterleri doğrultusunda Türk Ceza Kanunu (TCK)’nu değiştirirken her nasılsa tasarıya eklediği “Türklüğe hakaret” gibi müphem tabirler içeren 301. maddenin de işetilmesi yardımıyla, (Orhan Pamuk, Elif Şafak, Baskın Oran, Murat Belge, Hrant Dink gibi) pek çok aydının hedef gösterilmesine yol açtı (Berktaş, 2010: 57-58).

2007 yılının ilk ayında, 2006 yılında gerçekleşen birçok esrarengiz eylem ve cinayet² gibi acı bir olay daha yaşandı. 2004 yılında yazdığı bir yazı bahane edilerek hakkında, TCK 301. madde kapsamında “Türklüğü aşağılamaktan” dava açılan ve sonrasında alenen hedef gösterilen ve tehdit edilen Agos gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Hrant Dink, 17 yaşındaki Ogün Samast adlı bir kişi tarafından katledildi.

Hrant Dink’in öldürülmesi “büyük bir kırılma ve kopuşu simgeledi.” Hem ülke çapında büyük bir infial yarattı, hem de bu infialin karşıtı eylem ve söylemler doğurdu: Dink’in cenazesinde muhtemelen 100.000, bazı tahminlere göre belki 200.000’e yakın kişinin “Hepimiz Hrant’ız, Hepimiz Ermeniyiz” pankartlarıyla yürümesi; cenazedeki bu slogana pek çok kişi tarafından tepki gösterilmesi, katil Samast ile polislerin karakolda Türk bayrağı önünde fotoğraf çektirmesi gibi (Berktaş, 2010: 60-61).

2007 yılının bir diğer dehşet verici cinayeti 18 Nisan’da gerçekleştirildi. Malatya’daki Zirve Yayınevi’ndeki üç kişi, bir grup saldırgan tarafından misyoner faaliyette buldukları gerekçesi ile işkence edilip hunharca öldürüldü.

Nisan 2007’de aynı zamanda, Türkiye’de tarihinin en büyük mitingleri gerçekleşti. “Eşi başörtülü bir siyasetçinin Cumhurbaşkanı olma ihtimaline karşı” (Tuğal, 2007: 40) yüz binler, 14 Nisan’da ilk olarak Ankara’da, daha sonra İstanbul, İzmir ve farklı illerde devam eden Cumhuriyet Mitingleri’nde bir araya geldi. Zira Gül’ün adaylığı, 1982 Anayasası ile Cumhurbaşkanlığı makamına tanınan geniş yetkiler ve bu makamın kritik önemde olması dolayısıyla, AKP karşıtı cephede büyük tepkiye neden olmuştu.

Ancak Cumhuriyet mitinglerinin tek gündemi başörtüsü değildi. 2007 seçimlerine giden süreçte ana tartışma konusu rejimin doğasıydı ancak, İslamlaşmayla ilgili bu endişe ile birlikte, hükümetin serbest piyasa taraftarlığı, AB üyeliği hakkındaki endişeler, yoksulluğun azaltılması, Kuzey Irak’taki bölgesel Kürt yönetimi konuları da daha az olmakla beraber kampanya boyunca tartışıldı. AKP hükümetine karşı yolsuzluk iddialarına da biraz dikkat çekildi. Kampanyanın temel organizatörlerinden biri

² 5 Şubat 2006’da Trabzon’da, Santa Maria Katolik Klisesi rahibi Andrea Santoro katledildi. 5, 12 ve 13 Mayıs 2006 tarihlerinde, Cumhuriyet gazetesine üç bombalı saldırı gerçekleştirildi. 17 Mayıs 2006’da, Alparslan Arslan adında biri Danıştay saldırısını gerçekleştirdi. Danıştay ikinci Daire üyesi Mustafa Yücel Özbilgin öldürüldü, daire başkanı dahil dört üye de yaralandı.

Atatürkçü Düşünce Derneği, kendi duruşlarının “küresel sömürü sistemi”ne karşı olduğunu vurgulayarak, Türkiye’nin artan dış borçlarını eylemlerinin nedeni olarak gösteriyordu. Bu süreçte AB reformları ve üyelik süreci durdu. Ülke siyasal olarak kutuplaşmaya başladı ve hızlı bir şekilde Batı’ya uzaklaştı (Tuğal, 2007: 40, Çarkoğlu, 2007: 507).

24 Nisan’da Abdullah Gül’ün Cumhurbaşkanı adayı olarak gösterilmesi ve 27 Nisan günü yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin Anayasa’ya aykırı olduğu³ gerekçesiyle CHP tarafından Anayasa Mahkemesi’ne götürülmesinin ardından, 27 Nisan e-muhtırası ya da bir diğer ifade ile gece yarısı bildirisini yayınladı. 27 Nisan gecesi Genelkurmay Başkanlığı’nın internet sitesine konulan bildiri, irticai faaliyetlerin ve cumhurbaşkanlığı seçimleri dolayısıyla yapılan laiklik tartışmalarının ordu tarafından endişe ile izlendiğini ve ordunun laikliğin savunucusu olduğunu duyuruyordu (Berkan, 2011: 120-121).

27 Nisan bildirisine karşı AKP hükümeti de, bildirinın yargıyı etkilemeye yönelik bir girişim olduğunu ve Genelkurmay Başkanlığı’nın kanunen hükümete karşı sorumlu olduğunu ifade eden bir karşı bildiri yayınladı (Berkan, 2011: 127-134). Bu gelişmelerin ardından Anayasa Mahkemesi’nin, Cumhurbaşkanlığı seçimlerine en az 367 milletvekili katılımının gerekli olduğu yönünde karar vermesi sonucu Türkiye erken seçimlere gitti.

Bu gelişmelere karşı tepki olarak geniş bir güç birliği (liberaller, İslamcılar, muhafazakârlar) 22 Temmuz 2007 oy pusulasında güçlerini birleştirdi. AKP oylarını dört buçuk yılda yüzde 34’ten yüzde 46’ya yükseltti. Daha ilginç, insan hakları düzenlemelerinin yavaş gitmesine rağmen, AKP oylarının yarıya yakını Kürtlerin bulunduğu Güneydoğu bölgesinden aldı. Demokratik Toplum Partisi (DTP-şimdiki

³ “Abdullah Gül’ün 24 Nisan 2007 günü adaylığının açıklanmasıyla AK Parti’nin TBMM’deki sandalye sayısını da dikkate alan bazı hukukçular, “Cumhurbaşkanı, TBMM üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. İlk iki turda 367, üçüncü turda da 276 katılım aranır. 184 milletvekilinin katılımıyla yapılan seçim anayasaya karşı hiledir.” dedi. Esasen bu görüşü ilk söyleyen Yargıtay eski Başsavcısı Sabih Kanadoğlu oldu. Ancak bu görüş tartışmaya açıldı ve bu konuda hukukçular ikiye bölündü.” Anayasa’nın Cumhurbaşkanlığı seçimi konusundaki ilgili hükmü, “...Dört tur oylamanın ilk ikisinde 3’te 2 çoğunluğu alan aday çıkmışsa, o seçilmiş olur. Bu sağlanamazsa üçüncü turda en çok oyu alan aday çıkmışsa, o seçilmiş olur. Bu sağlanamazsa üçüncü turda salt çoğunluğu sağlayan aday varsa o seçilir; bu da bulunamamışsa üçüncü turda en çok oyu alan iki aday dördüncü tura katılır. Dördüncü turda salt çoğunluğu alan aday seçilir. Yine seçilememişse derhal TBMM seçimleri yenilenir.” idi (Taşkın, 2007: 113-116).

Barış ve Demokrasi Partisi) bağımsız adaylarla seçime girdi ve yüzde 10 barajını aşarak mecliste güçlü bir hâkimiyet elde etti (Tuğal, 2007: 41). CHP küçük bir artış (yüzde 21'in altında) gösterdi. MHP ise yüzde 14 oy alarak meclise girdi (Berktaş, 2010: 62). Seçimlerin ardından yenilenen Cumhurbaşkanlığı seçimlerine MHP'nin katılımıyla Abdullah Gül 11. Cumhurbaşkanı seçildi.

Taraf gazetesi, toplum ve siyaset dünyasında yukarıda bahsi geçen çatışmaların, kutuplaşmaların ve karşılıklı restleşmelerin yaşandığı ve bu durumun ideoloji ve zihniyet alanına da taşındığı; ayrıca birçok esrarengiz kanlı eylemin de gerçekleştirildiği dönemin en gergin yılı olan 2007'nin Kasım ayında yayın hayatına başlamıştır.

Gazete, yayın hayatına başlamasıyla birlikte gelişen olaylarda orduya muhalif bir tavır benimsemiş ve orduya ilişkin skandal nitelikli (çatışmalardaki zafiyetler, hükümeti devirmeye yönelik darbe planlarına ilişkin belgeler gibi) haberler yayınlamıştır. İlk olarak 2007 Haziran'ında yapılan tutuklamalarla başlayan ve 2008'in ilk aylarında yoğunlaşan operasyonlarla devam eden Ergenekon soruşturmasına yönelik de birçok haber yayınlayan gazete, kurulduğu günden beri bu haberleri ve duruşu nedeniyle dikkat çekmiştir.

2. *Taraf*'ın Yayınlandığı Dönemde Basın

Taraf'ın yayınlandığı dönemde medyada da çok önemli gelişmeler olmuştur. Evvvela ülke içinde yaşanan karşıtlıklar üzerine yükselen tartışmalarda medya araçsal ve işlevsel anlamda önemli bir rol oynamıştır. AKP'nin iktidar döneminden *Taraf*'ın yayın hayatına girdiği döneme ve bugüne kadar medya alanında yapısal değişimler yaşanmıştır.

Yapısal değişikliklerin önemli bir bölümü, bankacılık faaliyetleri yasaklanan medya gruplarına ait şirketlerin TMSF (Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu)'ye devredilmesi sonucu oluşmuştur. Bu anlamdaki ilk eylem TMSF'nin Uzan ailesine ait İmar Bankası'na 2003 yılında, grubun kalan bütün mal varlıklarına da 2004 yılında el koymasındır. Böylelikle Uzan Grubu'na ait medya şirketlerini iki yıl boyunca yöneten TMSF, 2005 yılında gruba ait şirketleri satışa çıkarmıştır. Şirkete ait radyoları (Super FM, Metro FM, Joy FM ve Joy Türk FM) Türkiyeli bir ortak aracılığıyla Kanada'nın büyük medya şirketlerinden Canwest, *Star TV* ise sektörde en büyük paya sahip olan,

Kanal D ve *CNN Türk*'ten sonra yasada açıkça men edilmesine karşın 3. ulusal kanalı olarak Doğan Grubu bünyesine katılmıştır. Gruba ait Star gazetesi ise 2006 yılında Zaman gazetesinin kurucularından Alaaddin Kaya ile ortaklık kuran KKTC'li işadamı Ali Özmen Safa'ya satılmıştır. Gruba ait diğer medya şirketlerinin satışı da sırasıyla şöyle gerçekleşmiştir: *Kral TV* 2008 yılında Doğu Grubu'na, Türkiye'nin ikinci GSM operatörü *Telsim* 2005 yılında İngiliz *Vodafone*'a, Ses dergisi Doğan Grubu iştiraklerinden biri olan Hür Medya'ya ve Hayat dergisi ve *Hayat Resimli Roman*'ı Akademi Grubu'nun sahibi Mehmet Karasu'ya devredilmiş, Uzan Grubu'ndan haczedilen altı televizyon ve üç radyoya ilişkin uydu ve kablolu yayın lisansı da Doğan Grubu tarafından satın alınmıştır (Adaklı, 2006: 358-361, 2009: 561-565).

2003 yılında Türk sektöründe önemli bir yere sahip olan İhlas Grubu da, “finans ayasının çökmesinden itibaren başlayan sürecin bir neticesi olarak ağırlığını yitirmiş” ve gruba ait *Huzur Radyo TV* (TGRT TV, TGRT Radyo) 2005 yılında, ABD'de yaşayan müzik yapımcısı Ahmet Ertegün aracılığıyla uluslararası medya devi Rupert Murdoch'a satılmıştır (Adaklı, 2009: 579).

2003 yılında TMSF tarafından Etibank dolayısıyla el konulan bir diğer medya şirketi Dinç Bilgin'e ait Sabah ve ATV Grubu olmuştur. El konulan Sabah gazetesi ve ATV'nin mülkiyeti, Turgay Ciner'e ait olan Merkez Grubu'nun TMSF ile gazete ve televizyonun iktisadi bütünlüğüne yönelik olarak yaptığı 10 yıllık anlaşma sonucunda bu gruba geçmiştir. Bu gelişmeden itibaren Ciner Yayın Holding bünyesinde basın faaliyetlerini yürütmek üzere dört ilde matbaa inşaatına başlayan Ciner, 2007 yılında Haber Türk TV, Haberturk.com ve Haber Türk Radyo'yu da satın almıştır. Ciner'in 2005 yılında ortak olduğu Mehmet Ali Ilıcak'a ait olan Dünden Bugüne Tercüman (6 Eylül 2005 tarihinden itibaren adı Bugün olarak değişmiştir) gazetesi ise Koza-İpek Grubu'na satılmıştır (Adaklı, 2009: 580-581).

2007 yılında ise Sabah ve ATV Grubu'nun iktisadi bütünlüğüne TMSF tarafından yeniden el konulmuş ve hükümete yakınlığıyla bilinen Ahmet Çalık'ın sahibi olduğu Çalık Grubu'na satılmıştır (Kaya, 2009: 263).

Basındaki bu yapısal dönüşümlerin bir diğeri 90'lı yıllardan beri sektörde üstünlüğü bulunan ve 2000'li yıllarda da büyümesine devam eden Doğan Grubu'nda gerçekleşmiştir. Doğan Grubu ilk olarak 2007 yılında, yaklaşık 10 yıllık bir yayın hayatı olan ve 120 binlik bir tiraja sahip Gözcü gazetesinin yayın hayatına ani bir kararla son

vermiş, bunun üzerine gazete Burak Akbay'ın sahipliğinde Sözcü adıyla aynı yıl yayın hayatına devam etmiştir.⁴ Doğan Grubu'ndaki bir diğer gelişme Star TV ve Milliyet ve Vatan gazetelerinin satılmasıdır. Star TV 2011 yılının sonlarına doğru Doğu Grubu'na, Milliyet ve Vatan gazeteleri ise 2011 yılı Nisan ayında Demirören ve Karacan Grubu'nun ortak girişimi DK Gazetecilik ve Yayıncılık AŞ.'ye satılmıştır. Ancak daha sonra iki grup arasında anlaşmazlık çıkmış ve Karacan Grubu'nun tüm hisselerini 6,5 milyon liraya Demirören'e bırakmasıyla iki gazetenin sahibi Demirören Grubu olmuştur.⁵

Medya alanındaki bu gelişmeler sonucunda, Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre şu anda faaliyet gösteren 35 ulusal gazeteden başlıcaları ve bağlı buldukları gruplar şöyledir:

Doğan Grubu: Hürriyet, Radikal, Posta ve İngilizce yayın yapan Hürriyet Daily News gazeteleri ile ekonomi gazetesi Referans ve Spor gazetesi Fanatik; Çukurova Grubu: Akşam, Güneş, Halka ve Olaylara Tercüman gazeteleri; Çalık Grubu: Sabah, Takvim ve Günaydın ile bölgesel Yeni Asır ve spor gazetesi Pas Fotomaç; Ciner Grubu: Haber Türk gazetesi; Demirören Grubu: Milliyet ve Vatan gazeteleri; Albayrak Grubu: Yeni Şafak gazetesi; Feza Gazetecilik: Zaman ve İngilizce Today's Zaman gazeteleri; Koza İpek Grubu: Bugün Gazetesi; İhlas Grubu: Türkiye gazetesi. İş adamı Ethem Sancak'ın sahibi olduğu Star Medya Yayıncılık A.Ş ise Star gazetesinin sahibidir.

Basındaki bu egemen şirketlerin dışında, daha küçük sermayeye sahip olan gazetelerden bir kısmı sahip olduğu okur kitlesi bakımından güçlü bir etkiye sahiptir. Kimi de düşük tirajlı olsa da ideolojik duruşuyla ön plana çıkmaktadır. Bu gazeteler şöyle sıralanabilir:

1924'ten beri yayınlanan, Türkiye'nin en köklü gazetesi Cumhuriyet'in sahibi Cumhuriyet Vakfı adına Orhan Erinç, yayınlayan ve içerik sağlayıcısı ise Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş'dir. Ulusalçı ve hükümete muhalif tavrıyla öne çıkan Sözcü gazetesi tiraj sıralamasında ilk on gazetenin içerisinde yer almaktadır. Yine hükümete muhalif ve ulusalçı ve yıllarca haftalık dergi olarak yayınlanan Aydınlık Gazetesi 2011

⁴ <http://www.medyaradar.com/haber/polemikkulis-8087/halkin-sozcusu-cumhuriyetin-gozcusu-olacak-yeni-bir-gazete-geliyor-yeni-gazetenin-genel-yayin-yonetmeni-kim-ekipte-kimler-var.html>, (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2011)

⁵ <http://www.medyatava.com/haber.asp?id=89200>, (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2011)

yılında günlük ulusal gazete olarak yayınlanmaya başlamış, benzer çizgide yayın yapan Yurt gazetesi ise 2012 yılında yayın hayatına başlamıştır. İslamcı gazetelerden Milli Gazete Milli Görüş çizgisinde, İslamcı fakat hükümete muhalif bir yayın yaparken, Yeni Akit ve Yeni Asya gazeteleri ise hükümete yakın, ancak Zaman, Yeni Şafak gibi gazetelerden daha katı İslamcı bir tutumu benimsemektedirler. Milliyetçi duruşlarıyla ön plana çıkan gazeteler Yeniçağ ve Ortadoğu, Solcu duruşlarıyla ön plana çıkan gazeteler ise Birgün, Evrensel ve Özgür Gündem gazeteleridir.

Mülkiyet yapısındaki bu gelişmeler, siyasal iktidarla medya arasındaki ilişkilerle fazlasıyla ilgilidir.⁶ Zira AKP, medyayı etkisi altına alabilmek için yoğun bir çaba göstermiştir. Talu (2009: 914), AKP'nin “medyayla fazla alakadar olması”nın nedeninin “seçimi belirleyemeyen medyanın askeri müdahale veya darbe belirleyicisi olabilmesine dair kadim bir gelenek ile derin bir tecrübenin ikna edici gücü” olabileceğini söylemiştir.

Medya özellikle 2007 yılına kadar, “AKP iktidarı ile ordu arasındaki ‘gerilimi’, toplumsal duygu yapısında keskin bir ayrım, hatta zaman zaman ‘yarılma’ biçiminde temsil etmiştir (Adaklı, 2006: 375).” 2007 yılında AKP'nin –bir önceki başlıkta anlatılan olaylara rağmen- oyunu artırarak iktidar olması, mülkiyet yapısında yukarıda anlatılan gelişmelerle birlikte, Ergenekon soruşturmaları ve daha sonra KCK soruşturmaları kapsamında çok sayıda gazetecinin ve yazarın gözaltına alınması ve tutuklanması medyadaki gerilimli dönemin siyasal iktidar lehine değişmesine yol açmıştır. Bugün bu gerilimin Türkiye medyasının egemen şirketlerinin sahip olduğu basın kuruluşlarında değil daha küçük ve fikirleriyle ön planda olan gazetelerde sürdüğü, yani merkez medyanın dışına çıktığı söylenebilir. Dolayısıyla ‘gerilimli’ dili sürdürenler merkez medyanın dışına itilmişler ve bunların bir kısmı daha küçük sermayeli fikir gazetelerinde varlıklarını sürdürebilmektedirler.

⁶ Bu konuda yazılmış ayrıntılı örnekler için, bkz. Gülseren Adaklı, 2002-2008: Türk medyasında AKP etkisi. *AKP kitabı. Bir dönüşümün bilançosu içinde*, İlhan Uzgel ve Bülent Duru (der.), Phoenix Yayınevi, Ankara, 2009, s. 559-613; Raşit Kaya, *İktidar yumağı. Medya-sermaye-devlet*, İmge Kitabevi, Ankara, 2009; Levent Yaylagül ve Cengiz Çiçek, Türkiye’de hükümet ve medya ilişkisi: Doğan grubu örneği. *Almanak 2009 analizleri içinde*. Sosyal Araştırmalar Vakfı (der.), İstanbul, 2010, s. 403-421; Umur Talu, Medyanın siyasal ideolojilere etkileri. *Modern Türkiye’de siyasi düşünce Cilt 9. Dönemler ve zihniyetler içinde*. Tanıl Bora ve Murat Gültekingil (ed.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 902-916; Kutlu Esendemir, *AKP kışkırtıcılığı medya. Sabah-Atv olayı. İlahi el koyuş. TMSF’nin sır kapıları*. Cadde Yayınları, İstanbul, 2008.

3. *Taraf*'ın Biçimsel ve İçeriksel Özellikleri

Taraf gazetesi, “Düşünmek taraf olmaktır” sloganıyla, 15 Kasım 2007 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. *Taraf*, Türkçe ve ulusal çapta yayın yapan günlük bir gazetedir.

Türkiye çapında yayın yapan gazete, 6 Eylül 2010 tarihinden itibaren Avrupa'nın sekiz ülkesinde de (Avusturya, Fransa, İsviçre, İsveç, Almanya, Hollanda, Belçika ve İngiltere) satılmaya başlanmıştır.⁷

20 sayfalık bir gazete olan *Taraf*, standart gazete boyutunda, yani 33x55 cm ölçülerindedir. Gazetenin ilk sayfasının mizanpajı başlangıçta çok standart bir görünüme sahip değildir. Ancak Ağustos 2009'un sonlarından itibaren, gazetenin ilk sayfasının düzeni daha standart bir yapıda görünmektedir.

Gazetenin ilk sayfası standart bir yapıya kavuştuktan sonra; gazete ağırlıklı olarak gündeminde öne çıkardığı ve dikkat çekmek istediği haberleri hem manşette hem de sürmanşette kullanmaktadır. Sürmanşette bir ya da birkaç haber kullanılmaktadır. Sürmanşetteki haberlerin başlıklarında, özellikle bir haberde, zaman zaman mavi renk kullanılmaktadır. Haberlerin özelliklerine göre bazen sürmanşetteki haberin yeri büyütülebilmekte, bazen ise sürmanşet uygulaması kullanılmayarak, logo gazetenin en üstüne yerleştirilmektedir. Bu uygulama, genellikle dikkat çekilmek istenen büyük bir haber olduğunda uygulanmaktadır.

Gazetenin tasarımındaki bu değişiklikten sonra, *Taraf* logosunun hemen yanında, turuncu renkli bir kutuda, pazartesi dışında her gün yazan gazetenin Başyazarı ve Genel Yayın Yönetmeni Ahmet Altan'ın yazısının giriş kısmı verilmektedir. Pazartesi günleri ise, logonun yanındaki bu turuncu kutu yine kullanılmakta ve gündemde öne çıkarılan başka bir köşe yazısı ya da haberin giriş kısmı verilmektedir. Logonun altındaki kalın çizgide de kullanılan bu turuncu renk, ilk sayfadaki haberlerin ara başlıklarının altındaki çizgilerde de kullanılmaktadır.

Yine, zaman zaman değişiklik yapılırsa da ağırlıklı olarak, logonun hemen altından başlamak üzere, sol tarafta manşet haberin hizasında bir çizgi ile ayrılarak, tek

⁷ www.medyafaesi.com/haber/47582/medya-taraf-avrupaya-aciliyor-hangi-ulkelerde-basilacak.html,

Erişim tarihi: 31 Ekim 2011.

sütunda sayfa bitimine kadar alt alta dizili bir şekilde bazı haberlerin giriş kısmı verilmektedir. Burada genellikle 3 ya da 4 haber verilmekte ve bunlar ağırlıklı olarak kültür-sanat haberleri olmaktadır. Ancak, spor, dış, toplum ve yaşam, politika, gibi başka türden haberler de kullanıldığı görülmektedir. Bu küçük haberlerin başlıkları da, zaman zaman sürmanşette de kullanılan, mavi renkte, bazen de logoyla aynı yeşil renktedir.

Genel olarak, manşetteki haberin spotunun hemen altında, gazetenin ortası sayılabilecek bir yerinde, ince bir çerçeve ile ayrılan büyük bir fotoğraf ve bu fotoğrafa ilişkin kısa bir haber yer almakta, ancak zaman zaman içerideki bir haberin giriş kısmı verilmektedir. Bazen ise, bu fotoğraf manşetteki habere ait olmaktadır. Büyük ve tüm sayfayı kaplayacak bir haber olmadığı takdirde bu uygulama her gün kullanılmaktadır. Buradaki fotoğraflar çoğu zaman uluslararası ajanslardan alınmış, moda, çevre, doğal afet, açlık, çalışma, çocuk, vb. konularda herhangi bir dış haberin fotoğrafı olmaktadır. Zaman zaman da bir iç haberin fotoğrafı ve kısa haberi/haber girişi olmaktadır.

Gazetenin sağ tarafında, manşet haberin spotunun altından başlamak üzere, genellikle köşe yazarlarının bir kısmının fotoğrafı, köşesinin ismi, o günkü yazısının başlığı ile hangi sayfada bulunduğu bilgileri, *Taraf* logosuyla aynı yeşil renkte çizgilerle ayrılarak sıralanmaktadır.

Yazarların ve muhabirlerin fotoğrafları sarı renkte, haberlerin/yazıların sayfa numarası ve muhabirlerin isimleri ise yine gazetenin logosunun, yeşil, rengindedir.

Gazetenin ilk sayfasında, genellikle içeride devam eden 12 ile 14 adet haber, 6 ile 8 adet köşe yazısına yer verilmektedir. Bu uygulama genel olarak kullanılsa da zaman zaman değiştiği, örneğin –Ahmet Altan’ınki hariç- köşe yazılarına yer verilmediği görülmektedir. Özellikle ilk sayfada büyütülen ya da ayrıntılarıyla verilen bir haber söz konusu olduğunda ilk sayfanın mizanpajı değişmektedir.

Gazetenin iç sayfaları -başlarda bazı farklılıklar taşımakla birlikte- şu başlıkları taşımaktadır: diğer pek çok gazeteden farklı olarak 2. ve 3. sayfalar *Dünyanın Gündemi* başlığı ile dış haberlere ayrılmaktadır. 4. ve 5. sayfalar *Toplum ve Yaşam* başlığı ile gündemdeki rutin (polis-adliye haberleri, vb.) iç haberlerden oluşmaktadır. 6, 7, 8 ve 9. sayfalar *Ekonomi*, 10, 11, 12 ve 13. sayfalar ise *Politika* haberlerinden oluşmaktadır. 14,

15 ve 16. Sayfaların ikisi genellikle Kültür ve Sanat, biri ise *Politika* başlığı altında, haftanın iki ya da üç günü yayınlanan, akademisyen, yazar, öğrenci, hukukçu, sivil toplum temsilcisi gibi herhangi bir meslekten kişilerin gönderdiği yorum yazılarından oluşan *Her taraf* bölümüne ayrılmaktadır. Bunun dışında bu sayfalardan biri (14 ya da 16), yine *Kültür ve Sanat* sayfası olabileceği gibi, haber yoğunluğuna göre *Toplum ve Yaşam*, *Politika*, *Dünyanın Gündemi* gibi sayfalara da ayrılmaktadır. Gazetenin 17. sayfası *TV* sayfasıdır. 18. ve 19. sayfalar ise *Spor* haberlerinden oluşmaktadır. Gazetenin 20. sayfasında genellikle dünyadan enteresan haberlere yer verilmektedir. Zaman zaman çevre haberlerine, kültür-sanat haberlerine ya da farklı konularda iç haberlere de yer verildiği görülmektedir. Bu sayfada ayrıca, başlarda her gün yayınlandığı görülen, daha sonra haftanın iki ya da üç günü yayınlanmaya başlanan, ünlü bir kişiye sorulan 20 soru ve bunların kısa cevaplarını içeren *20 Soru* bölümü bulunmaktadır. Bu bölüm sayfanın sağ üst kısmından başlayıp, ince ve uzun bir şekilde yarım sütunda verilmektedir. 20. sayfada gazetenin yayına başladığı ilk zamanlarda *3. Sayfa* adıyla bir bölüm yayınlanmaktaydı. Bu bölümde, gazetelerde genel olarak polis-adliye haberlerinin yer aldığı 3. sayfa haberleriyle benzer nitelikte olan adli bir haber, öyküleştirilerek veriliyordu. Önceleri gazetenin *TV* sayfasında yer alan *Telesiyej* takma adlı yazarın televizyon eleştirileri de daha sonra 20. Sayfada haftanın üç günü yayınlanmaktadır.

Gazete sayfalarının içerikleri, haber yoğunluğuna, reklam durumuna göre değişiklik gösterebilmektedir. Bazen gündemde çok fazla öne çıkan bir konu üzerine hazırlanan bir sayfa o konu ile adlandırılmaktadır (Örneğin; *Libya'da İçsavaş*, *Taraf*, 23 Şubat, 2011: 5).

Taraf gazetesinde Ahmet Altan'ın başyazılarına pazartesi dışında haftanın 6 günü, birinci sayfada gazetenin logosunun yanında yer verilmekte, başyazının devamı *Politika* sayfalarından 11. Sayfada yer almaktadır. *Taraf*'ta yazan diğer köşe yazarları ve hangi konularda yazdıkları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 1. Taraf Gazetesi Köşe Yazarları

Yazar	Köşe Adı	Yazdığı Konular
Abdullah Karataş	Dünya Piyasaları	Ekonomi
Ahmet Altan	Kum Saati	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Akın Özçer	Köşe Taşı	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Ali Abaday	-	Kültür-sanat; sinema
Ali Erden	-	Kültür-sanat; sinema
Ali Fikri Işık	Kör Saatçi	Spor
Ali Murat Hamarat	Günün Tarihi	Tarih
Alper Görmüş	Medyaironik	Medya, güncel siyasi ve toplumsal konular
Andrew Finkel	Pasatiempo	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Arda Alan	Bloklar Arası Bağlantı	Spor
Ayça Şen	Şarzör	Güncel konular
Ayhan Aktar	İlginç Zamanlar	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Barbaros Altuğ	Benim Tarafım	Kültür-sanat
Barbaros Altuğ-2	Kişisel Paparazzi Günlüğü	Kültür-sanat; magazin
Beyduhan Kenarcı	Deplase	Spor
Bülent Şirin	Gündem Dışı	Spor
Cahit Koytak	Yoksullar ve Siviller İçin Tezler	Kültür-sanat; edebiyat
Cem Sey	Uzak Batı	Dış politika, Avrupa
Cengiz Aktar	Quo Vadimus	Güncel siyasi ve toplumsal konular; dış politika, AB
Ceren Kenar	Orta Dünya'dan Haberler	Ortadoğu

Yazar	Köşe Adı	Yazdığı Konular
Cihan Aktaş	Sınır Yazıları	Güncel siyasi ve toplumsal konular, kültür-sanat
Çin Li	Çin Mahallesi	Çin
Demiray Oral	Vaziyet	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Dr. Sivilay Genç	Sivilay Abla	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Emre Uslu	Açılım	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Erol Katırcıoğlu	Arayış	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Ertan Altan	Açık Şehir	İstanbul; şehircilik, yapılaşma, vb.
Esmeray	Cadının Bohçası	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Esra Yalazan	Kameriye	Kültür-sanat
Evrım Bunn	Okyanus Ötesi	Dış politika; ABD
Fatih Uraz	Ağların İçinden	Spor
Ferhat Kentel	Yerin Yedi Kat Altı	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Ferhat Uludere	Bir Heves Bir Kalas	Kültür-sanat; tiyatro
Gökhan Erkuş	Siluet	Spor
Gökhan Karabulut	Zamanın Ruhu	Ekonomi
Gülengül Altınsay	Açık Tribün	Spor
Gürbüz Özaltnlı	Sağlı Sollu	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Hadi Uluengin	Modern Zamanlar	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Halil Berktaş	Okuma Notları	Tarih, siyaset, güncel siyasi ve toplumsal konular
Haluk Çetin	Oyun Bozan	Spor

Yazar	Köşe Adı	Yazdığı Konular
Hidayet Şefkatli Tuksal	Hemderd	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Ioannis N. Grigoriadis	Karşı Taraftan	Yunanistan-Türkiye ilişkileri
Kerem Altan	İmza	Spor
Kurtuluş Tayiz	Dar Kapı	Güncel siyasi ve toplumsal konular; Kürt sorunu
Lale Kemal	Bakış Açısı	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Leyla İpekçi	Saatler	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Levent Yılmaz	Paralel Hayatlar	Portreler
Markar Esayan	Arada	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Mehmet Baransu	Kozmik Köşe	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Mehmet Güreli	Trapez	Kültür-sanat; edebiyat
Melih Altınok	Solaçık	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Mithat Sancar	Mao Veto	Güncel siyasi ve toplumsal konular, siyaset, sosyoloji
Murat Belge	Türkiye'nin Halleri	Güncel siyasi ve toplumsal konular, siyaset, sosyoloji
Murat Çetin	Periskop	Ekonomi
Namık Çınar	Geç Kalmış Yazılar	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Numan Türer	Aniden	Spor
Nurullah Öztürk	Öztürk'çe	Spor
Orhan Miroğlu	Yüzleşme	Güncel siyasi ve toplumsal konular; Kürt Sorunu
Özlem Ertan	Operatik/Dünyada Klasik Müzik	Kültür-sanat; opera

Yazar	Köşe Adı	Yazdığı Konular
Pakize Barışta	Kıyı	Kültür-sanat
Pelin Cengiz	Kulis Tarafı	Ekonomi
Ramazan Çanakkaleli	İş ve Sosyal Güvenlik Dünyası	İş hukuku
Ramazan Rasim	Mübarek Cuma	Güncel dini konularda eleştiriler
Rengin Soysal	Bu Yaka	Kültür-sanat
Roni Margulies	Sol Duyu	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Sedat Tunalı	Hür ve Hesapsız	Spor
Serdar Kaya	Taraf Üniversitesi	Güncel siyasi ve toplumsal konular, siyaset
Sezin Öney	Yeni Avrupa	Dış politika; Avrupa Birliği
Solmaz Kamuran	Sarhoş Saydamlık	Kültür-sanat
Tayfun Serttaş	Tuale Karşı	Kültür-sanat
Telesiyej	Telesiyej	Televizyon
Temel İskit	Yazı	Dış politika
Tuncer Köseoğlu	Daha da Yazmam	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Yasemin Çongar	Ya Da - ExLibris / Dünya Bunları Okuyor	Güncel siyasi ve toplumsal konular – edebiyat
Yıldıray Oğur	Manifestom	Güncel siyasi ve toplumsal konular

Kaynak: (<http://taraf.com.tr/yazarlar.asp>, Erişim: 8 Haziran 2012)

Gazeteden ayrılmış olan eski yazarlar ise şöyledir:

Tablo 2. Yazıları Devam Etmeyen Taraf Köşe Yazarları

Yazar	Köşe Adı	Yazdığı Konular
Amberin Zaman	Araf'tan	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Aydan Çelik	Şeytan Arabası	Kültür-sanat, doğa
Ayşe Hür	Tarih Defteri	Tarih
Barış Yarsel	Dijital Gramafon	Kültür-sanat; müzik
Berk Güleler	Çemberin İçinden	Spor
Cako	Çağrışımlar	Kültür-sanat; edebiyat
Can Belge	Sportoto Süper Lig Panorama	Spor
Cemil Ertem	Ekonomi Politik	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Dağhan Irak	Ters Kanat	Spor
Elif Çakır	Olduğu Gibi	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Erdem Özgür	Sardunya	Hukuk
Etyen Mahçupyan	Mülayim – Ataraf	Güncel siyasi ve toplumsal konular – spor
Evrım Alataş⁸	Kürtler Vadisi	Güncel siyasi ve toplumsal konular; Kürt sorunu
Fikret Doğan	Eşikten Eşiğe	Spor
Fikri Türkel	Ekol	Ekonomi
Funda Özgür	Kırmızı	Kültür-sanat; edebiyat
Gökhan Özgün	Mürekkep	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Hıdır Geviş	Sosyal Türkiye	Kültür-sanat
Hilal Kaplan	Hasıraltı	Güncel siyasi ve toplumsal konular

⁸ Evrim Alataş, 12 Nisan 2010 tarihinde vefat etmiştir (Taraf, 13 Nisan 2010).

Yazar	Köşe Adı	Yazdığı Konular
Janet Barış	Fragman	Kültür-sanat; sinema
Perihan Mağden	Ya Hu	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Prof. Dr. Kemal Karpaz	-	Tarih
M. Şefik Öncü	Bergeh	Spor
Nabi Yağcı	Neden Olmasın	Güncel siyasi ve toplumsal konular, siyaset
Nilüfer Kuyaş	Pandora'nın Kutusu	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Oya Baydar	Vicdan Yazıları	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Öder Aytaç-Emre Uslu	Apoletika	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Rasim Ozan Kütahtyalı	Özgürlüğün Çarpıntısı	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Rengin Soysal	Bu Yaka	Kültür-sanat; edebiyat
Rıfat Tahiroğlu	Kaldırım Mühendisi	Güncel konular
Sevan Nişanyan	Kelimebaz	Dil, güncel siyasi ve toplumsal konular
Suzan Samancı	Jiyan	Kültür-sanat
Süleyman Yaşar	Bu Gün	Ekonomi
Ümit İzmen	Öte Taraftan	Ekonomi
Ümit Kıvanç	Açın Türkiye'nin Önünü	Güncel siyasi ve toplumsal konular
Zeki Coşkun	İşaret Fişegi	Kültür-sanat

Kaynak: (<http://taraf.com.tr/yazarlar.asp>, Erişim: 8 Haziran 2012)

Gazetede pazartesi günleri *Pazartesi Konuşmaları* başlığı altında, Neşe Düzel'in yaptığı uzun röportajlar yer almaktadır. Genellikle güncel konular üzerine yapılan bu röportajlar, pazartesi günleri gündemin en üst sıralarında yer almakta, ilk sayfada manşette ya da sürmanşette içeride devam eden şekilde yayınlanmaktadır. İç sayfada ise

Politika sayfasında yer alabilmekte ya da 14 ile 16. Sayfalardan biri bu röportaja ayrılabilir. Bazen bu röportajların devamı ertesi günlerde de yayınlanabilmektedir. *Söyleşi* başlığı altında da Tuğba Tekerek'in güncel siyasi konular üzerine yaptığı röportajlar yayınlanmaktadır. Sibel Oral'ın *Edebiyat Söyleşileri* adlı bölümde bir kitabın yazarı ile yaptığı röportaj ise *Kültür ve Sanat* sayfasında yayınlanmaktadır. Bunların dışında, gazetenin yazarları, muhabirleri gibi kimi çalışanlarınca da zaman zaman röportajlar yapılmaktadır.

4. Taraf'ın Künye Bilgileri

Taraf gazetesinin, Taraf Gazetecilik Sanayi ve Ticaret A.Ş. adına sahibi Başar Arslan'dır. Ahmet Altan kurucu Genel Yayın Yönetmeni'dir. Gazetenin kuruluşunda bulunan ve 2008 yılında gazeteden ayrılan Alev Er, Ahmet Altan'la birlikte eski Genel Yayın Yönetmeni'dir.

Yasemin Çongar Genel Yayın Yönetmen Yardımcısı, Yıldırım Oğur ve Markar Esayan Yayın Koordinatörleri'dir. Gazetenin Yazı İşleri Müdürleri ise, Kurtuluş Tayız, Kerem Altan ve Tuncer Köseoğlu, Yazı İşleri Müdür Yardımcısı Mehtap Genç'tir. Lale Kemal de Ankara Temsilcisi'dir.

Gazetenin Bilgi İşlem Müdürü Ali Ceylan, Haber Merkezi Müdürü Ertan Altan, editörleri ise şu isimlerdir: Politika Editörü Veysi S. Bulut, Ekonomi Editörü Eylem Düzyol, Dış Haberler Editörü Zeynep Nuhoglu, Kültür Sanat Editörü Sibel Oral, Yazarlar Editörü Tamer Kayaş. Gazetenin Sorumlu Yazı İşleri Müdürü ve Tüzel Kişi Temsilcisi de Adnan Demir, Reklam Müdürü Elif Gülümser'dir.

Gazetenin yönetim merkezi İstanbul'dur, Ankara'da da bürosu bulunmaktadır. Gazete İstanbul'da kendi matbaası, Ankara, Adana ve İzmir'de İhlas Gazetecilik A.Ş. tarafından basılmakta, Turkuvaz Dağıtım Pazarlama A.Ş. tarafından dağıtılmaktadır (www.taraf.com.tr/ieltilim/kunye.asp, Erişim tarihi: 8 Haziran 2012).

5. Taraf'ın Fiyatı ve Tirajı

Taraf gazetesi yayın hayatına yeni başladığında 1 TL fiyatla satışa sunulmuştur. Gazetenin Genel Yayın Yönetmeni Ahmet Altan, bu yüksek satış rakamını reklam ve ilan verenlere bağımlı olmamak için uyguladıklarını söylemiştir:

“Bir gazetenin maliyetiyle satış fiyatı arasında büyük fark var. Siz bir şeyi zararına satıyorsanız o zararı başka bir yerden çıkartmak zorundasınız. Zararı çıkartmaya çalışırken birilerine bağımlı olmak zorundasınız. Biz gazeteye ilan alacağız ama 'Hiç kimse ilan vermezse de vermesin,' diyebiliyoruz. 1 liraya satacağız çünkü. Bu çok büyük bir risk ama bunu görmek istiyoruz. Ama şunu istiyoruz; hiçbir baskı altında kalmayalım, hiçbir şeyden korkmayalım. Eğer biz 35-40 bin tane satabilsek, bu gazete harcadığı parayı karşılayabiliyor; esas derdimiz bu” (Sabah, 2007).

Gazete yaklaşık ilk bir buçuk yılında 1 TL'ye satılmıştır. 2008'in Mart ayında ise fiyatını 40 kuruşa düşürmüştür. Bir yıl sonrasında da fiyatını 50 kuruşa çıkarmıştır. Halen aynı fiyata satılan gazete, 2010 yılında bir buçuk aylık bir süre için bazı bölgelerde fiyatını 25 kuruşa düşürmüştür.

Taraf, yayına ilk başladığı hafta günlük ortalama 26 bin 434 adet satmıştır. Sonrasında ilk bir ay ortalama 6 – 7 bin civarında bir tiraj elde etmiştir. Bir aydan sonra tirajı, 10 binin üzerine çıkan gazetenin satışları, 2008'in ortalarına kadar 15 bin ile 30 bin arasında seyretmiştir. 2008'in kalanında gazetenin satışının genel seyri 30 bin ile 55 bin arasında olmuştur. Ancak zaman zaman büyük etki yaratan (Ergenekon belgeleri, vb.) haberler yayınlandığında gazetenin satışları 60 binin üzerine çıkmıştır. Gazetenin 7 kupona 100 temel eserden 10 kitap verdiği 24 – 30 Kasım 2008 haftasında ortalama tirajı 85 bin 751 rakamına ulaşmıştır.⁹

2009 yılında *Taraf*'ın satışlarının genel seyri 38 bin ile 58 bin arasında olmuş, ancak yine zaman zaman bazı haberlerinin etkisiyle 60 binin üzerine çıktığı görülmüştür. Gazete yine, 2008'in sonu ile 2009'un başlangıcında yaptığı 7 kupona 10 kitap kampanyası ile bir haftada (29 Aralık 2008-4 Ocak 2009 tarihleri arası) ortalama satışını 86 bin 966'ya çıkarmıştır.¹⁰

Gazetenin Basın İlan Kurumu'ndan alınan veriler doğrultusunda, 2009 yılı Şubat ayından 2012 Mayıs ayı tarihleri arasındaki aylık ortalama satış rakamları ayrıntılı

⁹ <http://www.medyatava.com/tiraj.asp>. (Erişim tarihi: 8 Haziran 2011).

¹⁰ <http://www.medyatava.com/tiraj.asp>. (Erişim tarihi: 8 Haziran 2011).

olarak Tablo 3’te verilmiştir. Tabloda gazetenin son dört yıllık ortalama satışlarının 47 binler ile 51 binler arasında değişmekte olduğu görülmektedir. Gazetenin 2007 – 2008 yıllarındaki ortalama tirajları ise “Basın İlan Kurumunun görev alanındaki resmi ilan ve reklam yayınlama hakkını haiz gazeteler” arasında olmadığı için www.medyatava.com adresinde verilen haftalık ortalama gazete tirajları bilgilerinden derlenmiş ve Ek 1’deki tabloda sunulmuştur.

Tablo 3. Taraf Gazetesinin Şubat/2009–Nisan/2012 Tarihleri Arasındaki Tirajları

	2009	2010	2011	2012
Ocak	-	55.507	51.086	51.588
Şubat	39.694	50.915	51.573	50.506
Mart	52.528	50.379	51.541	50.940
Nisan	41.561	50.71	50.809	50.070
Mayıs	39.325	53.848	50.963	-
Haziran	50.474	50.405	52.575	-
Temmuz	51.224	51.581	54.098	-
Ağustos	50.711	53.131	50.592	-
Eylül	50.207	50.503	50.550	-
Ekim	52.236	50.793	50.865	-
Kasım	50.772	51.570	51.639	-
Aralık	60.287	50.419	51.680	-
Ortalama	49.002	47.425	51.498	50.776

Kaynak: Basın İlan Kurumu

6. Taraf’ın Önemli Haberleri

Taraf gazetesi, kuruluşundan bu yana yayınladığı birçok haberle büyük etki yaratmıştır. Gazetenin bu olay yaratan haberleri genellikle ordu hakkındadır. Gazetenin yayınladığı bu haberler, çeşitli soruşturmaların açılmasına ve birçok kişinin yargılanmasına neden olmuştur. *Taraf*’ın bu haberlerinden en çok öne çıkanları şunlardır:

- “Cumhuriyet Çalışma Grubu”; 7 Haziran 2008 tarihinde yayınlanmıştır. Haberde AKP’nin iktidara gelmesinden hemen sonra 2002’de dönemin Jandarma Genel Komutanı tarafından Cumhuriyet Çalışma Grubu kurulduğu ve bu grubun yaygın fişleme yaptığı ve 225 sivil toplum kuruluşuyla işbirliği yaptığı iddia edilmiştir.

- “Genelkurmay’ın Türkiye’yi biçimlendirme planı”; 20 Haziran 2008 tarihinde yayınlanan haberde 2007 yılında Genelkurmay Başkanlığı tarafından hazırlandığı iddia edilen “Bilgi Destek Planı ve Faaliyet Çizelgesi” başlıklı raporda ordunun “kamuoyunu kendi çizgisine getirmek” amaçlı eylemde bulunduğu yazılmıştır.
- “Dağlıca baskını biliniyordu”; 25 Haziran 2008 tarihinde yayınlanan haberde 2007 yılında 13 askerin ölmesi ve 8 askerin kaçırılmasıyla sonuçlanan Dağlıca baskınının yapılacağı olaydan 9 gün önce ordunun ilgili kademeleri tarafından bilindiği yazılmıştır.
- “Aktütün’ü itiraf edin demiştik... Biz açıklıyoruz”; 14 Ekim 2008’de yayınlanan haberde aynı yıl PKK’lıların Aktütün karakoluna saldırısı sonucunda 15 askerin ölmesiyle sonuçlanan Aktütün baskınının, Dağlıca’da olduğu gibi ordunun ilgili birimleri tarafından önceden bilindiği yazılmıştır.
- “AKP ve Gülen’i Bitirme Planı”; 12 Haziran 2009’da yayınlanmıştır. Haberde, , başta AKP ve Fetullah Gülen cemaati olmak üzere dini oluşumların faaliyetlerine son vermek için Genelkurmay Harekât Başkanlığı için hazırlanan İrticayla Mücadele Eylem Planı hazırlandığı yazılmıştır.
- “O dört er böyle öldü: Pimini çekip bombayı verdi”; 26 Ağustos 2009’da yayınlanan haberde, Elazığ’da bir tim komutanının nöbette uyuyan askere ceza olarak pimi çekilmiş el bombasını verdiği ve bombanın patlaması sonucunda 4 askerin öldüğü yazılmıştır. Haberden 10 gün önce gerçekleşen olayda kaza sonucu askerlerin öldüğü açıklanmıştı.
- “Kod adı Kafes”; 19 Kasım 2009’da yayınlanan haberde yine ordunun hükümeti yıkmaya yönelik girişimlerde bulunduğu ilişkin Kafes Eylem Planı’nın ortaya çıktığı yazılmıştır.
- “Darbenin adı Balyoz”; 20 Ocak 2010 tarihinde yayınlanmıştır. Haberde darbeye elverişli koşullar yaratarak hükümeti devirmek amacıyla hazırlandığı iddia edilen Balyoz Darbe Planı anlatılmaktadır.
- “Wikileaks Türkiye Belgeleri”; 16 Mart 2011’de gazete, hükümetlerin (özellikle ABD’nin) gizli yazışmalarını deşifre ederek büyük etki yaratan

uluslararası internet sitesi Wikileaks'in kurucusu Julian Assange'ın kendilerini arayarak işbirliği teklif ettiğini, bunun üzerine Türkiye konulu 24 bin sayfalık belge üzerinde anlaşıklarını duyurmuştur. Bu tarihten itibaren Wikileaks Türkiye Belgeleri başlarda her gün, daha sonra aralıklarla yayınlanmıştır. Gazete 6 Mart 2012'den itibaren Türkiye ile ilgili yeni Wikileaks belgelerini yayınlamaya başlamıştır.

7. Taraf'a Verilen Ödüller

Taraf gazetesi yaptığı haberlerle hem çok tartışılmış hem de birçok ödül almıştır. Gazetenin şimdiye kadar aldığı ödüller şunlardır:

- 2008 yılında İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (Mazlum-Der) tarafından "Türkiye'deki idari, askeri ve yargısal baskıları, zulümleri ifşa edip tepki göstermesi ve bu yolla sivilleşmeye yaptığı katkıdan dolayı" medya dalında insan hakları ödülü verilmiştir (Taraf, 23 Aralık 2008).
- 2009 yılında Leipzig Özgürlük ve Medyanın Geleceği Ödülü'nde "baskıya rağmen sürdürdüğü cesur habercilik" nedeniyle özgürlük ödülünü almıştır. (Taraf, 6 Eylül 2009).
- Yine 2009 yılında 17. Musa Anter ve Basın Şehitleri Gazetecilik Ödülleri'nde "Avuç falından çocuk avcılığına" haberiyle ikincilik ödülünü gazetenin Diyarbakır muhabiri Volkan Eser almıştır (Taraf, 21 Eylül 2009).
- 2009 yılındaki bir diğer ödül ise *Taraf* muhabiri Mehmet Baransu'nun, "O dört er böyle öldü: Pimini çekip bombayı verdi" başlıklı haberi nedeniyle 33. Sedat Simavi Ödülleri'nde gazetecilik dalında aldığı ödül olmuştur (Taraf, 4 Aralık 2009).
- 2010 yılında *Taraf*, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı tarafından verilen 'Birlikte Yaşama Ödülleri'nde yılın gazetesi ödülünü almıştır (Taraf, 18 Nisan 2010).
- 2011 yılında ise gazeteye Liberal Düşünce Topluluğu tarafından Hürriyet Onur Ödülü verilmiştir (Taraf, 16 Mayıs 2011).

- Son olarak, 2011 Uluslararası Hrant Dink Ödülü'nü gazetenin Genel Yayın Yönetmeni Ahmet Altan almıştır (Taraf, 16 Eylül 2011).

8. *Taraf*'ın Sahiplik Yapısı ve Ekonomik Sorunları

Taraf gazetesinin, kurumsal adıyla Taraf Gazetecilik Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin sahibi, Savaş Arslan'la birlikte Alkım Yayınevi'nin de sahibi olan Başar Arslan'dır.

Gazete kurulduğu günden beri ekonomik sıkıntılar yaşamaktadır. Bu nedenle sık sık çalışanların maaşlarını alamadıkları ve iş bıraktıkları yönünde haberler çıkmıştır¹¹. Gazetenin sahibi Başar Arslan, verdiği bir röportajda ekonomik anlamda çok ihtiyaç duyulduğunda hisse karşılığı borç aldıklarını söylemiştir: “Çok sıkıştığımız zaman hisse karşılığında borç alıyoruz. Gerekirse hisse vereceğiz. Zaten bize destek olanlar da ortak olmaktan gocunmayacağımız insanlar. Bu şekilde işadamı Mehmet Betil¹²'den destek aldık. Zor zamanımızda destek oldu bize.” (Sabah, 2008)

Gazetenin ilan ve reklam alma konusunda, özellikle ilk iki yılında zorluklar yaşadığı görülmektedir. Gazetenin 9 Kasım 2008 günü, sürmanşette “Zor Günlerden Geçiyoruz” başlıklı bir yazıyla yaptığı duyuruda, okuyucularına yaşadığı bu zorlukları anlatmaktadır:

“Zor zamanlardan geçiyoruz. Her taraftan sıkıştırılıyor. Zaten ilanlarımız azdı, şimdi en küçük gazeteleri dahi kapsayan ilan “kampanyalarında” bile *Taraf*'ın adının üstünü çiziyorlar. Gelirlerimiz çok düşük. Hiçbir para kaynağımız yok. Arkadaşlarımızın maaşlarını ödemekte zorluk çekiyoruz. (...) Sorunları “tensikat” yaparak aşmayı düşünmedik, düşünmeyiz. Biz bir aile gibi başladık, öyle de devam edeceğiz. Okurlarımızın çoğunluğunun durumunun da bizden daha iyi olmadığını

¹¹ Çalışanların gazeteden ayrılmalarıyla ilgili pek çok haber çıkmıştır, yakın zamandaki örnekleri için bkz. *Taraf* gazetesi spor servisi topluca iş bıraktı. 3 Mayıs 2011, <http://www.medyaloji.net/haber/taraf-gazetesi-spor-servisi-topluca-is-birakti.htm>. Erişim: 5 Mart 2012; *Tarafa* bir aylık daha. 1 Haziran 2011, <http://www.gazeteciler.com/gundem/tarafa-bir-ayriliik-daha-35793h.html>. Erişim: 5 Mart 2012; *Taraf*'ta bir aylık daha. 24 Mayıs 2011, <http://www.focushaber.com/taraf-ta-bir-ayriliik-daha-h-44262.html>. Erişim: 5 Mart 2012.

¹² Mehmet Betil, Toplum Gönüllüleri Vakfı Yönetim Kurulu üyesidir. Ünlü iş adamı İbrahim Betil'in abisidir. İbrahim Betil'in biyografisi için bakınız. <http://www.biyografi.net/kisiayrinti.asp?kisiid=2009>.

tahmin ettiğimizden fiyatımızı arttırmayı en son ana kadar geciktirmeye uğraşyoruz. Yapabileceğimiz tek bir şey var.

O da her gün verdiğimiz kültür-sanat ekini kaldırmak ve maliyetlerimizi böylece azaltmak. Onun yerine bu haftadan itibaren her pazar 32 sayfalık bir kültür-sanat eki vereceğiz.

Bir de içinde bulunduğumuz sıkıntıyla çelişen iyi bir haber verelim. Bir gazete, Alkım yayınlarına ısmarladığı 100 Temel Eser’i almaktan vazgeçti. O kitaplar elimizde. Önümüzdeki haftadan itibaren “her 7 kupona 10 kitap” esasıyla okuyucularımıza dağıtacağız. Belki bu kampanyayla bize ilan vermekten çekinen “dostlarımız” biraz cesaret bulur gibi bir ümit de besliyoruz. Belki okuyucularımız arasından küçük ilanlar verecekler de çıkar.

Ayrıca kendimize ortak da arıyoruz. Anlayacağınız, kolay teslim olmayacağız.”

Taraf gazetesinin bu duyurusundan sonra okuyucuları, gazeteye destek olmak için çeşitli ilanlar vermişlerdir.¹³ Duyurudan iki ay sonra ise Ahmet Altan köşesinde, gazeteye iş adamı Mehmet Betil’in maddi destek sağladığını yazmıştır. Ancak, Betil’in gazeteye ne kadar borç/maddi destek verdiği bilinmemektedir. Altan, yazısında hem gazetenin yaşadığı ekonomik sıkıntıları hem de Betil’le yapılan anlaşmayı anlatmaktadır:

“...bizzat bu sistemin kendisi için bile şaşırtıcı olacak derecede insafsız parasal kuşatmalarla boğuşmak bizi çok zorladı. Kapanmanın eşiğine geldiğimiz zamanlar yaşadık. Hayatımda hiç konuşmadığım kadar çok insanla konuştum, hayatımda hiç kimseden bir şey istememekle

¹³ Bu ilanlar bir tür kendini ifade etme ya da gazeteden isteklerde bulunma işlevi de görmüştür. Örneğin, bir okuyucu verdiği ilanda, Radikal gazetesinden ayrılan Perihan Mağden’in *Taraf*’ta yazması için gazetenin Genel Yayın Yönetmeni Ahmet Altan’dan ricada bulunmaktadır: “Sevgili Ahmet Altan ne yaparsan yap Perihan Mağden’i getir. Saygılarımla, Halit Yalçın...” Erol Güngör isimli bir başka okuyucu ise verdiği ilanda şöyle demektedir: “Ahmet Altan'a pazar yazıları yazdırmayan gündemin artık değişmesini ve Ahmet Altan'ın portakal ağaçlarını, vişne bahçelerini, kadın memelerini, ‘aniden güneş’leri anlattığı o tadına doyumaz enfes yazılarını yazacağı günlerin gelmesini diliyorum...” (Türk basınında bir ilk!.. Tarafa ilan veren okuyucu Ahmet Altan'dan ne talep etti?. <http://www.medyaradar.com/haber/polemikkulis-25993/turk-basininda-bir-ilk--tarafa-ilan-veren-okuyucu-ahmet-altandan-ne-talep-etti.html>, 16 Şubat 2009. Erişim: 31 Ekim 2011).

övünürken bu gazeteyi yaşatabilmek için neredeyse rastladığım herkesten bir şeyler istedim. Çocuklar tam iki buçuk ay beş kuruş para almadan bütün özverileriyle çalıştılar. Evlerine para götüremediler, kiralarını ödeyemediler, kapılarından elektrik saatleri sökülenler oldu, gazeteye gelmek için yol parasını bulamadıkları zamanlar oldu. Başar'la Savaş (Arslan) hayatlarında görmedikleri kadar büyük sıkıntılarla karşılaştılar. Okuyucularımız, ellerindeki küçücük paraları bizimle paylaştılar, bizi yaşatabilmek için bu kavgaya katıldılar.

Sonra Mehmet Betil geldi. Bütün hesaplarımızı çıkarttık. Öncelikle şunu gördük ki böyle bir gazeteyi sürdürebilmek için jet sosyetenin binmekten hoşlandığı süper lüks bir yatın iki haftalık kira parası kadar taze para bize yetiyor. O kadar "nakit" parayı bulamamak bizi boğuyor. Mehmet, gerekenden de fazla taze parayı koydu. Nefes aldık. Önümüzdeki on yılın stratejisini belirledik (...)" (Taraf, 20 Ocak 2009).

Gazetenin ekonomik sıkıntıları bu anlaşmadan sonra da devam etmiştir. Çalışanların maaş alamadıkları ve bu nedenle gazeteden ayrılanlar hakkında haberler çıkmaya devam etmiştir. Gazete bu nedenle 15 Aralık 2010 tarihinden itibaren web sitesini abonelik sistemi ile paralı hale getirmiştir. Gazetenin ekonomik sıkıntılarına çözüm arayışları devam ederken, reklam ve ilanlarda belirgin bir artış olduğu görülmektedir. Son olarak gazete ekonomik sıkıntılarını çözebilmek için halka açılma kararı almış ve bunu hayata geçirmiştir.

Gazetenin ilk halka açılma adımı sonuçsuz kalmış, yeterli talep gelmemesi üzerine ertelenmiştir. Gazetenin ikinci halka arzı başarılı olmuş, gazete tarafından yapılan açıklamada, "ödenmiş sermayesinin 8.000.000.-TL'den 9.600.000.-TL'ye artırılması nedeniyle ihraç edilen 1.600.000.-TL lot nominal hisseye, arzın üzerinde talep geldiği" bildirilmiş (Taraf, 25 Şubat 2012) ve Taraf 2 Mart 2012 tarihinde İMKB'de işlem görmeye başlamıştır (Taraf, 3 Mart 2012).

9. Taraf'la İlgili Değerlendirmeler

Taraf gazetesi hakkında kuruluşundan beri çeşitli iddialar ortaya atılmıştır. Bu iddiaların önemli bir kısmı, *Taraf*'ın gizli bir finansörü olduğu ya da Fetullah Gülen

cemaatinden maddi destek aldığı yönündedir. Bu iddialar büyük ölçüde, *Taraf*'ın yaptığı haberlerle Fetullah Gülen cemaatine meşruluk sağladığı ve gazeteye İslami yönelimi olan şirketler tarafından ilan verildiği yönündedir. Bu tür iddialar pek çok köşe yazarı tarafından yazılmıştır.¹⁴

Taraf'ın gizli bir finansörü olduğu yönündeki iddia gazetenin, 20 Haziran 2008'de yayınladığı “Genelkurmay’ın Türkiye’yi Biçimlendirme Planı” başlıklı haberinden sonra dönemin Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt tarafından da dillendirilmiştir.¹⁵ Gazete Büyükanıt’ın bu iddiasından sonra “Gizli Patronumuzu Açıklayın” (*Taraf*, 22 Haziran 2008) manşetiyle çıkmıştır.

Taraf'ın gelir kaynağıyla ilgili bir diğer iddia da gazetenin devlet hazinesinin yardımıyla kurulduğu yönündedir. Bu iddia da gazetenin sahibi Başar Arslan’ın ortağı olduğu Alkım Basım Yayın Dağıtım Ticaret Ltd. Şirketi’nin yapacağı yeni bir yatırım için hazineden teşvik almasına dayandırılmaktadır.¹⁶

Taraf la ilgili yapılan değerlendirmelerin önemli bir kısmı da yaptığı gazetecilik ve yayınladığı haberlerle ilgilidir. *Taraf* bu bakımdan hem çok övülmekte hem de çok eleştirilmektedir. Gazeteye yapılan övgüler genellikle, yaptığı haberlerle Türkiye’de insan haklarına ve demokrasiye katkı yaptığı yönünde olurken, eleştiriler ise *Taraf*'ın kendisine iletilen belgeleri gerektiği kadar sorgulamadan yayınladığı ve bunun bir gazetecilik faaliyeti olarak değerlendirilemeyeceği yönünde olmuştur.¹⁷

¹⁴ Örnek için bakınız: Oray Eğin, İşte *Taraf*'ın para kaynağı. <http://aksam.mediyator.com/2010/04/26/yazar/5652/aksam/yazi.html>. Erişim: 31 Ekim 2011. Fatih Altaylı, *Taraf*'ın parası nereden?. http://www.fatihaltayli.com.tr/content.cfm?content_id=3858, 17 Temmuz 2008. Erişim: 31 Ekim 2011. Barış Terkoğlu, *Taraf* Fethullah Gülen'e hiç sansür uyguladı mı?. <http://www.odatv.com/n.php?n=taraf-fethullah-gulene-hic-sansur-uyguladi-mi-2905091200>, 29 Mayıs 2009. Erişim: 31 Ekim 2011.

¹⁵ Dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt, *Taraf*'ın ordu içindeki gizli plan olduğu yönündeki haberi üzerine, *Sabah* gazetesi yazarı Muharrem Sarıkaya'ya, “Ben diyorum ki yok. O gazeteyi finanse eden kim, siz ona bakın; bakın sadece o gazetenin finansörü diyorum.” şeklinde bir açıklama yapmıştır. Muharrem Sarıkaya, Org. Büyükanıt: Üzüntü verici. http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/sarikaya/2008/06/21/OrgBuyukanit_uzuntu_verici, 21 Haziran 2008. Erişim: 31 Ekim 2011.

¹⁶ *Taraf*, hazine yardımıyla kuruldu. http://www.birgun.net/economics_index.php?news_code=1265802219&year=2010&month=02&day=10, Erişim tarihi: 31 Ekim 2011.

¹⁷ Bu konuda iki örnek için bakınız: Şahin Alpay, İyi ki varsın *Taraf*. <http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=890350>, 10 Eylül 2009. Erişim: 31 Ekim 2011. Ertuğrul Kürkçü, ‘İrtica planı’ tartışması

Ragıp Duran ise “*Taraf*’ın, TSK’nin, darbe heveslilerinin anti-demokratik, faşist ya da faşizan eğilim, irade ve planlarını teşhir etmesini son derece önemli ve olumlu bulduğunu” belirtmekle birlikte, *Taraf*’ın sadece askeri iktidarı eleştiren haberler yayınladığını ve bunun “gazeteciliğin değil, siyasal tarafgirliğin bir işlevi” olduğunu söylemektedir (Duran, 2010).

Az da olsa akademik yayınlarda da *Taraf* gazetesıyla ilgili bazı değerlendirmeler yapılmıştır. Gürsel Korat (2008: 108-110) *Dil, Edebiyat ve İletişim* adlı kitabında *Taraf* gazetesini bağımsız ya da muhalif gazetecilik bağlamında değerlendirmiş, gazetenin “farklı söz söyleme olanaklarının bütünüyle yok olmadığına dair bir hayali görünür kıldığı için, dikkate değer bir ‘odak’ sayılması” gerektiğini söylemiştir. Korat’a göre, *Taraf*’ı diğer gazetelerden “farklı kılan şey, verili devlet düzeninin yapısıyla uğraşma, onu dönüştürme temelinde bir araya gelmiş, bu noktada taraf olmuş insanların kürsüsü olarak herhangi bir parti, kuruluş veya sendika sözcüsü olmamaktır.”

Taraf gazetesini spesifik bir konu üzerine yapılan araştırmalarda farklı gazetelerle birlikte ilgili konu çerçevesinde analiz edilmiştir. Bu konudaki örneklerden biri Tezcan Durna ve Çağla Kubilay (2010: 51-85)’in “Basının Şiddeti: Siyasal Gösterilerde ‘Polise Taş Atan Çocuklar’ Örneği” başlıklı makalesinde altı örnek olay çerçevesinde beş gazeteyle birlikte *Taraf* da söylem analizine tabi tutulmuştur. Yapılan analiz sonucu *Taraf*’ın “egemen devlet söylemine eleştirel/muhalif duruşu”yla öne çıktığı ve bu duruşuyla meseleyi (“polise taş atan çocuklar”ın basında sunumu) “terör ile çerçevelemekten ziyade devletin Kürtlere yönelik baskıcı ve tahakküm edici politikaları bağlamında” ele aldığı ortaya çıkmıştır. Hakan Temiztürk (2009: 6-26) ise “Türkiye’de Ordunun Siyasete Müdahale Geleneği ve Basın: 27 Nisan 2007 Muhtırasından Önce ve Sonra” başlıklı makalesinde “marjinal basın” olarak nitelendirdiği *Taraf*’ın “basında askere muhalefetin/karşı duruşun öncülüğünü” yaptığı görüşünü ortaya koymuştur.

Gülen cemaatine meşruiyet üretti. <http://bianet.org/bianet/bianet/115371-irtica-plani-tartismasi-gulen-cemaatine-mesruiyet-uretti>, 22 Haziran 2009. Erişim: 31 Ekim 2011.

Üçüncü Bölüm

Yöntem

1. Araştırma Modeli ve Verilerin Toplanması

Bu çalışmada, Taraf gazetesinin gündemini belirleyen unsurların neler olduğu ile gazetenin diğer gazetelerin gündemlerine olan etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada nicel ve nitel araştırma yöntemleri bir arada kullanılacaktır.

Taraf gazetesinin gündemini belirleyen unsurların neler olduğu sorusunun yanıtlanması için gazete çalışanları ve yazarları ile görüşme yapılmıştır. Çalışmada, görüşme formu kullanılarak yapılan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu yöntemde, ortaya çıkarılması istenen veriler için oluşturulan, soru ya da başlıkların bir listesinin çıkarılması yoluyla görüşmede kullanılacak bir form düzenlenir. Bu form, temel bir grup insandan aynı sorularla belirli bir sistematik içinde bilgi toplanabilmesini mümkün kılar (Patton, 1987'den aktaran Kümbetoğlu, 2005, s. 75.). Görüşmeci, görüşme ortamına ve görüşülene göre soruların dizimini, soruluş biçimini değiştirebilir (Kümbetoğlu, 2005: 75). Önceden hazırlanan konu ve alanlara sadık kalan görüşmeci, daha ayrıntılı bilgi almak amacıyla görüşme esnasında ek sorular sorma özgürlüğüne sahiptir (Yıldırım ve Şimşek, 2004: 108).

Görüşmelerin yapılacağı kişiler seçilirken, gazetenin hiyerarşik yapısında her kademedeki çalışanların bulunmasına dikkat edilmiştir. Gazetenin kurucusu ve Genel Yayın Yönetmeni Ahmet Altan, Genel Yayın Yönetmen Yardımcısı Yasemin Çongar, Yayın Koordinatörlerinden Yıldırım Oğur ve Markar Esayan, Haber Merkezi Müdürü Tuncer Köseoğlu¹⁸, Dış Haberler Editörü Zeynep Nuhoglu, gazetenin yazarlarından Nokta dergisinde ilk kez darbe günlüklerini yayımlayan Alper Görmüş, Cihan Aktaş ve Rasim Ozan Kütahyalı¹⁹ ve gazetenin önemli muhabirlerinden Mehmet Baransu ve Fırat Alkaç olmak üzere toplamda 11 kişi ile görüşme yapılmış, gazetenin sahibi Başar Arslan'la da görüşme yapılmak istenmiş, ancak kendisinden yanıt alınamamıştır. Yapılan görüşmelerde gazetenin gündeminin belirlenmesine:

¹⁸ Görüşmenin yapıldığı tarihte Haber Merkezi Müdürü olan Tuncer Köseoğlu, şu anda Yazı İşleri Müdürü olarak çalışmaktadır.

¹⁹ Görüşmenin yapıldığı tarihte *Taraf*'ta yazan Rasim Ozan Kütahyalı, daha sonra Takvim gazetesine geçmiştir.

1. Bireysel amaçlar ve özellikler,
2. Çalışma koşulları/rutinleri,
3. Kurumsal yapı ve hedefler,
4. Kurum dışından gelen (siyasal, ekonomik) etkiler ve
5. İdeolojik unsurların ne düzeyde ve nasıl tesir ettiği saptanmaya çalışılmıştır.

Yapılan görüşmelerle birlikte, gazetenin yayına başladığı 2007 yılı ile 2011 yılları arasındaki baskılarından her yıl için birer haftalık (toplamda 35 gazete) bir inceleme birimi oluşturulmuş, bu gazetelerin ilk sayfalarındaki tüm haber ve yazılar ile görüşme deşifreleri birlikte betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Betimsel analiz sonucunda ortaya çıkan temalar Shoemaker ve Reese'in Hiyerarşik Etkiler Modeli temel alınarak sınıflandırılmıştır.

Kümbetoğlu (2005: 154) betimsel analizi şu şekilde tanımlamaktadır:

Verilerin zgn biçimlerine sadık kalınarak, bireylerin söylediklerinden doğrudan alıntılar yaparak, betimsel bir yaklaşımla verileri sunmak. Görüşme zmlerinde yer alan kelimelere, ifadelere, kullanılan dile, diyalogların yapısına ve özelliklerine, kullanılan sembolik anlatımlara ve benzetmelere dayanarak tanımlayıcı bir analiz yapılabilir.

Yıldırım ve şimşek (2004: 172) de betimsel analizin aşamalarını şu şekilde açıklamışlardır: verilerin hangi temalar altında organize edilip sunulacağını belirlemek için araştırma sorularından, araştırmanın kuramsal çerçevesinden ya da görüşme veya gözlem sonuçlarından yola çıkarak bir analiz erevesi oluşturma; oluşturulan bu çerçeveye göre veriler okunup organize edilerek tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi; verilerin tanımlanarak doğru yerde doğru alıntılarla desteklenmesi ve bulguların açıklanıp, ilişkilendirilerek anlamlandırılması ve yorumlanması.

Taraf gazetesinin, betimsel analiz yapılan 35 sayısının tarihleri şoyledir: 1-7 Aralık 2007; 22-28 Eylül 2008; 2-8 şubat 2009; 16-22 Ekim 2010; 13-19 Ağustos 2011.

Görüşmeler yapılmadan önce, görüşme soruları iki ayrı araştırmacı tarafından denetlenmiş, ayrıca görüşme deşifreleri ile *Taraf*'ın birinci sayfaları üzerinde yapılan

incelemeden sonra oluşturulan temalar da aynı araştırmacılarca denetime tabi tutulmuştur.

Taraf gazetesinin örneklem olarak belirlenen haberlerinin diğer gazetelerde nasıl yer aldığı ölçülmesi için ise nicel içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik çözümlemesinin ilk kuramsal temellerini atan Bernard Berelson içerik analizini şöyle tanımlamaktadır: “İçerik çözümlemesi, iletişimin belirgin (yazılı/açık) içeriğinin objektif, sistematik ve niceliksel tanımlarını yapan bir araştırma tekniğidir (1952, 18, aktaran; Gökçe, 2001, s. 7).” Gökçe (2001: 19), içerik analizinde, mantıksal bir biçimde tündengelim sayesinde, içeriklerde gözlenen sonuçlardan hareketle, içeriklerde gözlemlenemeyen etkenlere yorum getirmeye ilişkin bilgiler elde edilmesinin amaçlandığını söylemektedir.

Bu doğrultuda, Taraf gazetesinin haberlerinin diğer gazetelerde yer alıp almadığı, ne kadar ve nasıl yer aldığı, seçilen haberler kapsamında yapılan kategoriler doğrultusunda kodlanarak (kategoriler için, bkznz. Ek 2) belirlenmiştir. Haberlerin seçiminde ilk kez *Taraf*'ın yayınladığı haberlerin arasından, gazete çalışanlarıyla yapılan görüşmeler sırasında görüşülenlerin en çok üzerinde durduğu haberlerin seçilmesi yoluna gidilmiştir. Bu bağlamda seçilen üç haber şöyledir:

- “Dağlıca biliniyordu”, 25 Haziran 2008
- “Havan mermisi kızı parçaladı”, 29 Eylül 2009
- “Darbenin adı Balyoz”, 20 Ocak 2010

Bu haberlerin nasıl verildiğinin ölçümleneceği gazeteler ise, amaçlı örneklem yoluyla, gazetelerin yayın politikaları doğrultusunda belirlenmiştir. Söz konusu belirleme işleminde, Türkiye'nin kendine özgü ideolojik bölünmeleri doğrultusunda bir seçim yapma hususu üzerinde dikkatle durulmuş, her kesime hitap eden gazetelerden seçim yapılmaya çalışılmıştır. Böylelikle, çeşitli ideolojik tutumlardaki gazetelerin Taraf gazetesine ve yayınladığı haberlere bakış açıları ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Bu çerçevede seçilen 16 gazete şöyledir: Sağ/milliyetçi gruptan Ortadoğu ve Yeniçağ gazeteleri; sol/sosyalist gruptan Birgün ve Evrensel gazeteleri; ulusalcı gazetelerden Cumhuriyet ve Sözcü; İslamcı gazetelerden Yeni Akit ve Milli Gazete; muhafazakâr gruptan Zaman ve Yeni Şafak; liberal gruptan Birgün ve Star ve merkez medyadan –

sahiplik yapısı göz önünde bulundurularak- Akşam, Haber Türk, Hürriyet ve Sabah gazeteleridir.

Bu gazetelerin *Taraf*'ın haberlerine nasıl yer verdiği konusunda yapılacak içerik analizi için zaman aralığının belirlenmesi için de her bir haberin *Taraf*'ta yayınlanmasından bir gün sonra başlamak üzere örneklem kapsamındaki gazeteler incelenmiş ve ilgili habere ilişkin çıkan haberlerin gazetelerde ortalama yayınlanma süresi dikkate alınarak üç haber için de farklı zaman dilimleri belirlenmiştir. Buna göre zaman aralıkları:

- “Dağlıca baskını biliniyordu” haberi için 26 Haziran-1 Temmuz 2008 tarihleri arası (6 gün),
- “Havan mermisi kızı parçaladı” haberi için 30 Eylül-18 Ekim 2009 tarihleri arası (19 gün),
- Balyoz Darbe Planı haberi için 21 Ocak-3 Şubat tarihleri arası (14 gün) olarak belirlenmiştir.

İçerik analizinin güvenilirliği için iki ayrı bağımsız kodlayıcı tarafından, toplamda yayınlanan haberlerin yaklaşık yüzde 20'sini oluşturan sayıda habere kodlama yapılmış, yüzde 88,5 oranında uyumluluk tespit edilmiştir.

2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın *Taraf* Gazetesinin Gündemini Belirleyen Unsurlar başlığındaki bölümünde çalışmanın evreni *Taraf* gazetesinin tüm çalışanları ve yazarları ve gazetenin yayınlanan bütün sayılarıdır. Bu konuda araştırmanın örneklemi amaçlı örneklem yoluyla, hiyerarşik olarak gazetenin çalışanları ve yazarları arasından seçilen 11 kişidir.

Araştırmanın bu konudaki diğer örneklemi ise rastgele örneklem yoluyla 2007 ile 2011 yılları arasında gazetenin yayınlanan baskıları arasından her yıl için seçilen 7 gazete (toplamda 35 gazete)nin ilk sayfalarıdır. Gazetelerin yalnızca ilk sayfalarının analiz edilmesinin nedeni de gazetelerin gündemlerinde en çok öne çıkarmak istedikleri haber ve yorumları ilk sayfada vermeleridir.

Araştırmanın *Taraf* Gazetesinin Gündemini Diğer Gazetelerin Gündemlerine Olan Etkisi başlıklı bölümünün evreni *Taraf*'ın gündeminde yer alan konular ile Türkiye'de

ulusal ve günlük yayınlanan bütün gazetelerdir. Gazetenin gündeminde uzun süre yer alan haberler arasından, gazete çalışanlarıyla yapılan görüşmeler sırasında çalışanların en çok üzerinde durdukları üç haber ile bu haberlerin nasıl yayınlandığını tespit etmek için, ideolojik konumlanışları temel alınarak amaçlı örneklem yoluyla belirlenen 16 gazete araştırmanın bu konudaki örnekleimidir.

3. Araştırmaya Konu Olan Haberlerin Tanımlanması

Dağlıca baskını biliyordu: 21 Ekim 2007 tarihinde Hakkari'nin Yüksekova ilçesine bağlı olan Dağlıca köyünde bulunan Komando Taburu'na Kuzey Irak'tan gelen kalabalık bir PKK'lı grubun ağır silahlarla saldırısı sonucunda çıkan çatışmada 13 asker ölmüş, 8 asker de esir alınarak Kuzey Irak'taki PKK kamplarına götürülmüştü. Çatışmadan 14 gün sonra Türkiye'ye getirilen 8 asker "Vatana ihanet suçlamasıyla" askeri cezaevine konulmuş, 2 Şubat 2008'de görülen ilk duruşmada bu askerler tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılmışlardı.

25 Haziran 2008 tarihinde Taraf gazetesinin "Dağlıca baskını biliniyordu" başlığıyla yayınladığı haberde, Dağlıca'ya baskın düzenleneceğinin olaydan 9 gün önce Jandarma İstihbaratı tarafından Genelkurmay Başkanlığı'na ve diğer tüm ilgili birimlere gizli bir raporla bildirildiği ve haberde yer verilen "ivedi" damgalı raporda Jandarma istihbarat raporu, baskının nereden, nasıl, ne zaman yapılacağına ayrıntılarıyla anlatıldığı yazıyordu (Taraf, 25 Haziran 2008)

Gazete bu haberi yayınladığı tarihten önce de Dağlıca baskınındaki ihmaller ve kaçırılan erlerin yargılanmasını eleştiren haberler yapmıştı. Gazete yayına başladığı ilk gün Hakkari'de görev yapan eski Dağ ve Komando Komutanı Osman Pamukoğlu ile yapılan röportajı "Hepsini yargılayın" başlığıyla manşete taşımış ve Dağlıca'da ihmali bulunan tüm sorumluların yargılanması gerektiği yorumunu ön plana çıkarmıştı (Taraf, 15 Kasım 2007). 6 Ocak 2008 tarihinde yine manşetten verilen "Müebbetlik soru" başlıklı haberde de kaçırılan askerlerin yargılanmasına tepki gösterilerek sorumluların hesap vermediği anlatılmış ve baskının ayrıntılarıyla ilgili sürece tepki gösteren 20 soruya yer verilmişti (Taraf, 6 Ocak 2008).

Havan mermisi kızı parçaladı: 29 Eylül 2009 tarihli haberde, Diyarbakır'ın Lice ilçesinde köy yakınında koyun otlatan 14 yaşındaki Ceylan Önkol adlı bir kız

çocuğunun üzerine, Tabantepe Alay Komutanlığı'ndan atıldığı öne sürülen bir havan topunun düşmesi sonucu hayatını kaybettiği anlatılmaktadır.

Gazete, olaya ilişkin gelişmeleri iki hafta boyunca ilk sayfasında vermiştir. Olayla ilgili olarak, olayın gerçekleşmesinden sonra çağrılan savcının köye gitmediği, parçalanmış cesedin köylüler tarafından kameraya çekildiği bilgileri verilmiştir. İlerleyen süreçte askeri yetkililer tarafından Ceylan Önkol'un mayınla oynarken mayının patlaması sonucu hayatını kaybettiği yönünde iddialar ortaya atılmış, ancak aile ve çeşitli sivil toplum kuruluşları çocuğun el ve ayaklarının parçalanmamış olduğu söylenmiş, daha sonra Adli Tıp Raporu'nda çocuğun müdahalesi olmaksızın gerçekleşen bir patlama sonucu hayatını kaybettiği belirtilmiştir. Konu uzun süre bu doğrultuda tartışılmış, soruşturma sonuçlanmamış ve ailenin avukatları AİHM'e başvuru yapmışlardır.

Darbenin adı Balyoz: 20 Ocak 2010 tarihinde yayınlanan haberde, AKP hükümetini iktidardan uzaklaştırmak amacıyla, ordu içindeki bir grup tarafından 2002 yılının sonlarında başlanıp 2003 yılının Mart ayına kadar devam ettiği iddia edilen darbe planı çalışmaları anlatılmaktadır. Haberde yer alan planda, darbeye elverişli koşulların oluşturulması için, Yunanistan'la gerginliğin artırılması, camii bombalanması, sıkıyönetim ilan edilebilmesi için ülke içinde karışıklıklar çıkarılması, darbe ile birlikte tutuklanacak gazetecilerin ve faydalanılacak gazetecilerin listesinin yapıldığı, darbeye direnebilecek kişilerin statlarda tutulacağı, darbe ile hükümetin devrilmesinin ardından oluşturulacak Milli Mutabakat Hükümeti'nin başına kimin geçeceği belirlendiği gibi çok sayıda iddia yer almaktadır (Taraf, 20-25 Ocak 2010).

Haberin yayınlanmasından sonra gazete Genelkurmay'ın planın gerçek olmadığı yönündeki iddiaları üzerine sürmanşetten yayınladığı "Genelkurmay'a çağrı" başlıklı bir yazıyla Genelkurmay'ın bu açıklamasına tepkisini hafif alaycı bir üslupla göstermiştir. Açıklamada şu ifadeler yer verilmiştir:

"Ciddi bir disiplin ve arşiv sorununuz var gibi gözüküyor. Eğer gerçeklerle yüzleşecek cesaretiniz ve gerçekleri gördükten sonra gereğini yapacak dirayetiniz varsa elimizdeki bütün belgeleri size vermeye hazırız. (...) Hazır olduğunuzda bize haber verin. Belgelerin tümünü incelemeniz ve

gereğini yapmanız için size gönderelim. Siz de gerçeği artık açıklayın.”
(Taraf, 24 Ocak 2010).

Haberin yayınlanmasından bir gün sonra Balyoz Darbe Planı soruşturması başlatılmış ve çok sayıda kişi tutuklanarak yargılanmaya başlanmıştır. 365 kişinin ‘darbeye teşebbüs’ iddiasıyla yargılandığı dava halen devam etmektedir.²⁰

²⁰ 365 sanık hakkında 20 yıla kadar hapis istemi. <http://www.trthaber.com/haber/turkiye/365-sanik-hakkinda-20-yila-kadar-hapis-istemi-34531.html>, 29 Mart 2012. Erişim tarihi: 20 Haziran 2012.

Dördüncü Bölüm

Bulgular ve Yorum

1. Taraf Gazetesinin Gündemini Belirleyen Unsurlar

1.1. Bireysel Etkiler

Taraf bir fikir gazetesi olduğu için gazetenin gündemine bireysel unsurların etkisi, evvela gazete çalışanlarının, farklılıklarına rağmen büyük oranda benzer dünya görüşü ve gazetecilik anlayışına sahip olmalarında somutlaşmaktadır. Gazetenin Genel Yayın Yönetmeni Ahmet Altan'ın ifadesiyle, gazetede “farklı kesimlerden insanlar var ama amaçları ortak.” Bu anlamda bireysel etkiler düzeyinde çalışanların kimlikleri önemli bir unsur olarak görünmektedir.

Yapılan görüşmeler sonucunda bireysel etkiler düzeyinde öne çıkan bir diğer konu, gazetenin büyük etki yaratan haberlerine imza atan muhabiri Mehmet Baransu'nun, gazetecilik anlayışını kişisel olarak öne çıkarması ve gazeteden bağımsız olarak değerlendirmesidir.

Bireysel etkiler düzeyinde öne çıkan en önemli konulardan biri de Ahmet Altan'ın çalışanların gözünde itibarı ve gazetenin gündeminin oluşumunda en önemli belirleyen olarak konumlandırılmasıdır.

1.1.1. Çalışanların kimlikleri ve gazeteyle bütünleşme

Gazetenin çalışanlarının kendilerini tanımlarken başvurdukları ifadeler arasında farklılıklar bulunsa da genel olarak kimlik tanımlamaları “demokratlık” temelinde birleşmektedir. Çalışanlar kimlik tanımlamalarını *Taraf* gazetesiyle de eşleştirmekte ve gazeteciliğin amacı da bu kimlik üzerine inşa edilmektedir. Ahmet Altan'ın anlatımıyla, amaçları ortak olan gazete çalışanlarının kimlikleri ile gazetenin amacı şöyledir:

“Burada çok farklı görüşte, farklı kesimlerden insanlar var ama amaçları ortak. Burada muhafazakar insanlar var, etnik köken olarak Kürt olanlar var, liberaller var, solcular var, etnik köken ve dini olarak farklı insanlar var, Yahudi var, Ermeni var, yani herkes var burada. Burada fikirler daha

öncelikli, kavga ederler yani, benimle de ederler. Ortak bir yol bulmak her zaman mümkün, doğruyu buluruz.

Taraf çok basit bir şey istiyor; demokrasi istiyor, eşitlik istiyor, özgürlük istiyor ve dürüst bir gazete satmak istiyor, bugünkü sistemin değişmesini ve yerine demokrasi gelmesini istiyor.”

Ahmet Altan’ın tanımlamasındaki ‘farklı kimliklerin ortak bir amaç etrafında birleşmesi’ çalışanların ifadeleriyle uyuşmaktadır. Görüşme yapılan çalışanlar kendilerini solcu, liberal, demokrat, İslamcı gibi belli bir siyasal ideoloji çerçevesinde tanımlamakta ve bazıları gazeteyle fikir anlamında tam bir paralellik gösterdiğini düşünse de bazıları gazeteyle “demokratik duruşu” anlamında uyuştüğünü ifade etmektedir.

Örneğin kendisini “solcu ve demokrat” olarak tanımlayan Dış Haberler Editörü Zeynep Nuhoğlu, “gazetenin demokrasi anlamındaki yaklaşımından dolayı *Taraf*’ta” olduğunu söylemekte ve bu anlamda gazeteyle her zaman tam uyuşmasa da *Taraf*’ın Türkiye’de “bir alternatifi olmadığını”, bu nedenle “iyi bir mecra olduğunu” düşünmektedir. Nuhoğlu, sol kimlikli gazetelerle *Taraf*’ı kıyasladığında ise şunları ifade etmektedir: “(Sol gazeteler) Çok öyle bir şey yok aslında. Bir Express dergisi vardır, takip ettiğim ve tanıdığım. Bu işi iyi yapıyorlar ama çok duyulmuyor yaptıkları. *Taraf* bu kadar haber yapmasına rağmen ben hala yılmamış insanlarla çalışıyorum.”

Kendisini solcu olarak tanımlayan bir diğer çalışan, görüşülen dönemdeki Yazı İşleri Müdürü Tuncer Köseoğlu da gazeteyle kendi kimliği arasındaki uyumu şöyle anlatmaktadır:

“(Taraf) Liberal, ikinci cumhuriyetçi bir gazete. Ben ikinci cumhuriyetçiliğe yakın bir insan olmadığım halde burada istediğim gibi çalışıyorum. Ama Taraf hiçbir zaman bir klan gazetesi olma iddiasında olmadı. Burada liberal de var, solcu da var. O yüzden çok da kavga çıkıyor. Ben sol görüşlüyüm ama Türkiye’deki genel solculuk hastalığından tedavi oldum, kurtuldum. O yüzden *Taraf*’ın haberciliğini koşulsuz destekliyorum.”

Sol görüşlü çalışanlar gazeteyi liberal olarak tanımlayarak, kendi kimliklerini gazetenin demokrasi anlayışıyla uyumlulaştırırken, gazetenin görüşülen dönemdeki yazarlarından Rasim Ozan Kütahyalı da buna benzer olarak, “liberal demokrat” olarak tanımladığı kimliğinin gazetenin ortalamasını temsil etmediğini düşünmektedir:

“Ben Taraf gazetesinin ortalamasını temsil eden biri değilim. Taraf gazetesinin ben spektaküler bir yönünü temsil ediyorum. Ben televizyonda daha çok görünüyorum, Taraf gazetesi denilince belki de ilk akla gelen isimlerden biriyim ama Taraf gazetesinin insan malzemesi genel olarak solcu kökenlidir. Solla bağına koruyan bir köken bu. Benim böyle bir durumum da, böyle bir bağı da yok.”

Kendi kimliğiyle gazetenin kimliği arasında tam bir paralellik olduğunu düşünen ve bu nedenle *Taraf*'ta olduklarını söyleyen çalışanlar da kimliklerini siyasi anlamda liberal demokrat, ekonomik anlamda ise sosyal demokrat olarak tanımlamışlardır. Bu tanımlamalarda da özellikle “demokratlığa” vurgu yapılmaktadır:

“Kendimi demokrat olarak tanımlıyorum. Siyasi olarak liberalim, ekonomik olarak daha sosyal demokratım. Türkiye'nin siyasi ortamında da demokrat olarak tanımlıyorum kendimi. *Taraf* da demokrat bir gazete, ben de bu yüzden buradayım. Başka bir gazetede çalışamazdım.” (Yıldıray Oğur)

“Artık ideolojilerin, kimliklerin parçalandığı bir çağdayız. Taraf sadece özgürlükçü bir gazete. Liberal bir gazete dersiniz tam doğru olmaz. Evet biz düşünce konusunda, özgürlükler konusunda liberal bir gazeteyiz ama ekonomik olarak liberal değiliz, sosyal demokratız.” (Markar Esayan)

Alper Görmüş ise siyasi anlamda liberal olmak ile ekonomik anlamda sosyal demokrat olmak konusunda daha ayrıntılı bir tanımlama yapmaktadır:

“*Taraf* demokrat. Biraz liberal, ama o liberallik şöyle yani mesela bana sorsanız benim için liberal diyorlar ama ben benimsemiyorum. Çünkü ben aynı zamanda eşitlikçiyim. Solun önerdiği yöntem geçersizleşmiş olsa da ben ideal olarak eşitlikçiliğe hala inanan biriyim. Öbür türlü bu dünyayı çok

anlamli bulmuyorum. Arayis icindeyim, yani bir gun bana 'böyle bir model, isliyor ve esitlikçi bir toplum kuruyor' deseler hemen dahil olurum ama şu anda göremiyorum. Liberalligin esitlikçiliği çok önemsemeyen tarafı çok bana göre değil. Ben kendimi 'ille de' tanımlayacaksam demokrat olduğumu söylemekle yetiniyorum. Demokrat bir zihniyetle yazılar yazmaya çalışan biriyim. *Taraf* da esasen demokrat bir çizgide. Ama liberal denildiğinde de 'hayır biz liberal değiliz' denilecek kadar bir hali olmadığını da düşünüyorum."

Benzer şekilde kendi dünya görüşünü "Sosyal demokratlıkla liberal demokrasi arasında" tanımlayan ve "bu yönden *Taraf* la da örtüştüğünü" düşünen gazetesinin muhabiri Fırat Alkaç'ta ise Kürt kimliği de *Taraf*'ta çalışmasının nedenleri arasında ön plana çıkmaktadır. Alkaç gazetecilik bölümünde okuduğu dönemde çalışmak için *Taraf* a başvurmasını şu şekilde anlatmaktadır:

"Benim bir tarafım Kürt bir tarafım Ermeni, Elazığlıyım. Herkes eleştiriyordu gazeteyi, o zaman da Dağlıca baskısıyla ilgili haberler yapılıyordu, ilgimi çekti. Birkaç gün takip ettim, ilk o zaman geldim buraya başvurduğum, x-ray'den bile geçemedim. Sonra üzerinden bir yıl geçti neredeyse, ABD'ye gittim, dil eğitimi aldım. Tekrar başvurduğum, başla dediler ve başladım."

Gazetesinin bir başka yazarı Cihan Aktaş, İslami kimliğiyle gazete arasındaki uyumu "yapay kimlikler dışında insanın asli varlığı" üzerinde kurmaktadır. Aynı biçimde gazetesinin muhabir ve köşe yazarı Mehmet Baransu da kendisinin ve *Taraf*'ın "temel derdinin insan" olduğunu vurgulayarak, başka türlü kimlik tanımlamalarını doğru bulmadığını söylemektedir:

"Kendimi insan olarak tanımlıyorum. Bakın temel tek şey insan. Ben insan kavramının her şeyi karşıladığına inanıyorum. Ondan sonra sağcı mısın solcu musun muhafazakar mısın dindar mısın liberal misin falan, Türk müsün Kürt müsün Alevi misin Sünni misin neyse, ben bu tanımlamaları çok doğru bulan biri değilim. Liberal falan değilim, muhafazakar değilim, dindar değilim sağcı değilim, solcu değilim ne bileyim şu değilim bu

değilim tamamen insanım. İnsan kavramının ben bütün bu tanımlamaları kapsadığını düşünüyorum.”

Merkez medyadaki uzun gazetecilik kariyerinden sonra *Taraf*'ta Genel Yayın Yönetmen Yardımcısı olan Yasemin Çongar ise neden *Taraf*'ta çalışmayı tercih ettiğini kimliği ile gazete arasındaki uyumla birlikte yaşadığı mesleki tatmin ile açıklamakta:

“Evet, ben çok ana akım medyada çalıştım yıllarca. Milliyet'te, CNN Türk'te ama yani aslında hepimiz öyleyiz, Ahmet Altan da öyle. Sadece şaşırtıcı olan Amerika'da bir düzenim vardı, onu bozup buraya taşınmam. Evet, bu pek akıl karı değildi galiba ama hiç pişman değilim ve çok zorluk çektik, çekiyoruz da. Hepimizin özel hayatına da yansıyor bu. Bazen ‘Ne yapıyoruz biz?’ dediğimiz oluyor ama her şeye rağmen hem inanılmaz bir deneyim oldu, hem bunun yapılabileceğini gösterdik. Pek çok insan ‘Siz bir şeyleri değiştirdiniz.’ diyor ve bu çok büyük bir şey. Evet, önceden daha rahat yaşıyordum ama gazetecilik çok iyi kazanmak için yapılan bir iş olmamalı.”

Gazete çalışanlarının Türkiye'nin siyasal ortamında ortak bir amaç etrafında birleşmeleri, mesleki pratiğe dönüştüğünde benzer amacı paylaşmayanların gazeteyle ters düşmesine neden olmuş ve bu nedenle gazeteden ayrılanlar olmuştur. Ahmet Altan'ın deyimiyle *Taraf* çalışanları “bir tür gönüllülük ilişkisiyle” işlerini yapıyorlar, “buranın (Türkiye'nin) değişmesini istiyorlar, demokrat bir ülke olmasını istiyorlar, eşitlik olsun istiyorlar.” Gazeteyle fikir ayrılığı yaşayan ve bu nedenle işten ayrılan çalışanları ise Altan şöyle anlatmaktadır:

“Burayı kurarken aslında fikir olarak bize çok karşı adamları da almışız. Daha ziyade sol üzerine kurulmuş gazete. Fakat o solun bir kısmı az önce anlattığım gibi bir sol, hepsi AKP'ye muhalif. Biz rejimle dövüşürken bizim AKP'li olduğumuza inandılar. Bizimle uyuşamadıkları nokta bu. Onlar hükümetle dövüşen bir solculuk geleneğine sahipler ve o yüzden şaşırdılar.”

Bu anlamda bireysel düzeyde “çalışanların etrafında birleştikleri ortak amacın dışında kalan” ve bu nedenle gazeteyle çatışma yaşayan çalışanlar, Altan'ın ifadesiyle

genel olarak *Taraf*'ın orduya yönelik haberlerinde “muhafazakarlara karşı ordunun yanında yer almaktaydı.”

Tuncer Köseoğlu da “zaman içinde *Taraf*'ın duruşundan rahatsızlık duyan” çalışanların ağırlıklı olarak sol kimlikli olduklarını, ancak *Taraf*'ın “zaten sol olduğu yönünde bir iddiası olmadığını” söylemekte, Yıldırım Oğur ise, başlangıçta “daha Atatürkçü ve İslamofobik kişilerin” gazetede çalıştığını ve bu nedenle gazeteyle uyuşmadıklarını düşünmektedir.

1.1.2. Ahmet Altan'ın çalışanlar gözündeki itibarı: “Ahmet Altan gazetesi”

Ahmet Altan görüşme yapılan gazete çalışanlarının gözünde, genel yayın yönetmeni olmasının ötesinde önemli bir itibara sahip. Görüşülen kişilerin büyük bir bölümünün *Taraf*'a bağlılığı ve aidiyeti Ahmet Altan'la özdeşleştirilmektedir. Bu nedenle Ahmet Altan, gazete için yalnızca bir genel yayın yönetmeni değil temel bütünleştirici bir işlev görmektedir. Altan, çalışanların tanımlamalarına göre “ender bulunan bir aydın”, bir “hoca”, “Ahmet abi” ve “gazetenin tek patronu”dur; aynı zamanda *Taraf*, “Ahmet Altan'ın duruşunda” ve onun “cesaretiyle” yayınlanan bir gazetedir:

“Bu gazeteyi *Taraf* yapan bence Ahmet Altan, onun görüşü. Ben bunu bir ağaç gibi tanımlıyorum; o ağaç biz de dalları. Eğer buradan Ahmet Altan giderse pek çok kişi bırakıp gider, ben de bırakır giderim. Ahmet Altan'ın duruşunda bir gazete yapıyoruz biz, bu duruş değişirse o zaman *Taraf*'ta kimse kalmaz. O benim hocamdır aynı zamanda, odasına çağırır, konuşur bana kitap isimleri verir, bunları bunları oku der.” (Fırat Alkaç)

“Agos'ta tabii Hrant gibi çok ender bulunan bir aydınla çalışmak gibi bir şansım oldu. Burada da başka bir şansım var; Hrant gibi Ahmet Altan da yine çok sevdiğim, saygı duyduğum, ender bir aydın ve duayenle çalışıyorum. Burada, *Taraf*'ta gerçekten dürüst olunabileceğini, bu ülkede dürüstçe gazetecilik yapmanın, dürüstçe yazı yazmanın ve her şeyi göze almanın mümkün olduğunu özellikle Ahmet Altan'dan gördük.” (Markar Esayan)

Yalnızca çalışanlar için değil, gazetenin sahibi Başar Arslan için de Altan, gazete için vazgeçilmez bir konumdadır. Zira Arslan Hürriyet gazetesine verdiği röportajda, Ahmet Altan olmasa gazete çıkarma işine girmeyeceğini söylemiş ve “Bir Budist için Buda neyse, Ahmet Altan da benim için odur.” diyerek Ahmet Altan’a büyük hayranlık duyduğunu belirtmiştir (Hürriyet, 2009). Hem Başar Arslan’ın sözleriyle hem de çalışanların destekleyen ifadeleriyle gazetenin patronu Başar Arslan değil Ahmet Altan’dır: “Diğer gazetelerde birçok bağlı bulunulan patron vardır. Ama burada bir tane patron vardır o da Ahmet Altan. Ve ben ‘Ahmet Abi’nin vicdanına çok inanıyorum.” (Tuncer Köseoğlu)

1.1.3. Mehmet Baransu’nun gazetecilik anlayışı

Taraf gazetesinin büyük etki yaratan haberlerinin önemli bir kısmını yapan muhabiri Mehmet Baransu, gazetecilik anlayışını gazeteden bağımsız olarak tanımlamakta ve *Taraf*’ın, yaptığı haberlerin yayımlanabildiği bir yer olduğunu söylemekle birlikte, başka bir yerde de çalışsa aynı tür haberleri yapacağını dile getirmektedir:

“Ben normal rutin işlere çok ilgi duyan biri değilim. Benim *Taraf* gazetesinde ve aslında ondan öncesinde Aksiyon dergisinde de yaptığım haberlere baktığınızda hep tehlikeli sularda yüzdüğümü görebilirsiniz. Şunu hep söylerim: ben bugün spor muhabirliği yapmaya başlasam 3 ay sonra 4 ay sonra *Taraf*’ta yaptığım haberlerin benzerlerini orada da yaparım. Oradaki kirli ilişkiler, vs. benim ilgimi çeken şeyler bunlar. Benim gazetecilikten anladığım bu. Oldum olası hep bunu yaptım. Örneğin 28 Şubat döneminde, ‘Şu anda bir tiyatro oynanıyor ve Türkiye soyuluyor, hazine soyuluyor, insanlar irtica adı altında kamuoyuna yalan yanlış bilgiler veriyorlar. Askerler, işadamları, medya patronları Türkiye’yi soyuyor’ dedim ve bunun belgelerini de ortaya koydum. Bakın Maraş katliamının dosyası yeni açıldı. Ben Maraş katliamını 99’da yazdım. Ben böyle bir gazeteciyim yani hem rutin dışında hem de perde arkasındaki olayları ortaya çıkarmaya çalışan bir gazeteciyim. Köşe yazısı yazmaya başladım, orada da bu tür olayları yazıyorum.”

Baransu, yaptığı haberlerle geçmişte kamuoyunun iyi bildiği bir isim olamamasını ise gazetede değil dergide çalışmış olmasına bağlamaktadır. Ancak *Taraf*’ta yaptığı haberlerin geçmişte yaptığı haberlerden daha önemli olduğunu ve bunların *Taraf*’ta yayınlanıp yayınlanmayacağı konusunda ise başlarda şüpheli olduğunu anlatmaktadır:

“Açıkçası buraya ilk geldiğimde ben bu tür haberlerin yayınlanıp yayınlanamayacağı konusunda şüpheliydim. Çünkü tam olarak ne olduğunu bilmiyoruz. Evet, Ahmet Altan ve o dönemki diğer yayın yönetmeni Alev Er, *Taraf* gazetesinin diğer gazetelerde yayınlanmayan haberleri yayınlayacağını söylediler. Ama yine de ben bunun ölçüsünün ne olduğu konusunda bir fikre sahip değildim. Gazete kurulduktan 15-20 gün sonra bunu test etme imkanımız oldu. Neyle test ettik bunu; ‘Üsteğmeni dağda unuttular’ diye bir haber yaptım ben. Bu kendi adıma benim için bir testti.”

Baransu’nun *Taraf* için “test” olarak tanımladığı bu haberde askeri operasyondan dönülürken bir üsteğmenin arazide unutulması ve durumun bir gün sonra anlaşılması, ancak tekrar araziye bakıldığında üsteğmenin bulunamaması anlatılmaktadır (*Taraf*, 12 Aralık 2007). Baransu, gazeteye yönelik bu “ilk test”inin ardından, *Taraf*’ın kurulduğundan beri önem atfettiği Dağlıca baskını hakkındaki ihmalleri haberleştirdiğinde, bunu gazete yayınladıktan sonra gazeteye yönelik kuşkularının bittiğini söyleyerek, kuşkularının nedenlerini ise şöyle açıklamaktadır:

“Ben *Taraf*’ta çalışmadan önce çok asker tanıyordum, Aksiyondan dolayı tanıyordum, daha önceden tanıyordum, Güneydoğuya çok gittim ben. Kuzey Irak’a gittim, o dönemde bir çok haber yaptım ve bunların devamını getirdim. *Taraf*’ta da yazınca bu haberi beni çok arayan oldu, bazen de ben aradım. (...) Yani 15-20 gün sonra, ‘Evet, bu bambaşka bir gazete’ dedim, bir çalışan olarak. Bir televizyon, gazete vardır, başındaki insan değişir, bambaşka bir yayın yapacaklarını, her şeyi yayınlayacaklarını, her şeyin üzerine gideceklerini söyler, bunlar hep söylenir ama yapılmaz. Medya patronunun ilişkileri, gazetenin tutumu gibi etkenler girer devreye, yani kısacası ister istemez böyle kuşkular olur bütün çalışanlarda ama 15 gün sonra bu bende tamamen gitti.”

1.2. Medya Rutinleri

Taraf gazetesi gerek habercilik pratikleri gerekse habercilik dili açısından geleneksel medyada benimsenen rutin işleyişi reddetmekte, ancak yine de gazete geleneksel medyadaki rutin işleyişin tamamen dışında kalmamaktadır. Gazete çalışanlarının ifadeleri ve incelenen gazeteler çerçevesinde gazetenin rutin dışı bir habercilik anlayışına sahip olduğu ve klasik haber dili ve kurallarını benimsemediği görülmektedir. Rutin dışı haberciliğin benimsenmesinin yanında bu tür bir haberciliğin tam olarak yapılamadığı, bunun nedeninin ise ekonomik koşullara bağlı olarak üretim sürecinde yaşanan zorluklar olduğu görülmektedir. Nesnellik ve tarafsızlık konusunda ise “fikri taraflılık” benimsenerek hakkaniyete ve gerçekliğe vurgu yapılmaktadır.

1.2.1. “Geniş kitleye hitap ederek” rutin dışı habercilik çabası: “Bir gazetenin çöpe attığı haberlerden gazete yapmak”

Taraf’ın kuruluşundaki iddiası “Bir gazetenin çöpe attığı haberlerden gazete yapmak”tır. Gazete, Türkiye özelinde, ülkenin temel meselelerinin habercilik alanının rutin işleyişinden dolayı medyaya doğru yansımadağı düşüncesinden hareketle bu işleyişe karşı çıkmakta ve kuruluş amacını bu şekilde tanımlamaktadır. Gazetenin bu karşı çıkışı, rutin işleyişin neticesindeki resmi kaynaklı (Ankara ve İstanbul merkezli) haberciliğin yanı sıra, Ahmet Altan’ın ifadesiyle, Türkiye’deki mevcut gazetecilik alanının bilinçli olarak “gerçekleri göstermekten ziyade sakladığı” iddiasına dayanmaktadır (Sabah, 2007).

“Gazetenin kurucuları Alev Er ve Ahmet Altan’ın kuruluşta ilk düşündükleri şey diğer gazetelerde yapılamayan haberleri yapmaktı. Türkiye’nin asıl gündeminin gazetelere yansımadağı düşüncesi vardı; askerlik meselesi, Kürt meselesi, laiklik sorunu, başörtüsü meselesi, azınlıkların sorunları. Bu meseleler gazetelere devlet perspektifiyle yansıyor. Gerçek haberler ise, kulüplerde, gazete toplantılarında konuşuluyor ama bu gazetelere yansımıyor. Taraf, bu haberleri yapmak üzere kuruldu. Kulüplerde konuşulan ama gazetelere yansımayan asıl manşetlik haberleri yapmak için kuruldu. (...) Bu ülkede ölümler oluyor, insanlar büyük hesaplarla karşı karşıya. Bu ülkede gazete çıkıyorsa ideolojik

olarak, politik olarak savunması gerekmez bunları haber yapmak için. Bunlar zaten haberdır. Bir ülkede dağlar bombalanıyorsa, insanlar birbirini öldürüyorsa, çatışmalar varsa, bir sürü kadın sadece başörtülü olduğu için üniversiteye giremiyorsa, her gün bunlar yaşıyorsa bunlar her gün büyük haberdır.” (Yıldıray Oğur)

Türkiye’deki gazetecilik alanına getirilen bu eleştiri ve ona karşı çıkış merkez medya dikkate alınarak yapılmakta, merkez medya haricinde, gazeteciliğin rutin işleyişinin dışında kalan medya kurumlarının ise “marjinal kaldığı”, geniş kitleye hitap etmediği ve bu nedenle yeterli etkiyi yapmadığı savunulmaktadır. Görüşme yapılan çalışanlara göre *Taraf* hem merkez medya gibi geniş kitleye hitap etme hem de merkez medyanın resmi haberciliğinin dışında olma iddiasına sahiptir:

“Ben daha önce merkez medyada da çalıştım, dolayısıyla merkez medyadaki anlayışı biliyorum. Merkez medya hiçbir zaman sistemi sorgulama gereği hissetmezdi. Merkez medyada, örneğin merdiven altında tezgah açan adam suçludur; Uğur Dündar haberciliği. Sistemin hiç suçu yok gibi bir tavır sergilenirdi. Sistemi eleştirenler de çok marjinal kalıyorlardı, daha radikal bir yerde kalıyorlardı. Bunun haricinde medyada çok fazla sistem eleştirilmiyordu. *Taraf*, hem merkez medyaya, geniş kitleye hitap etti hem de sistemin kurumlarına karşı eleştiriler getirdi.” (Tuncer Köseoğlu)

Dolayısıyla rutin işleyişin dışına çıkan gazetecilik, merkez medyanın aksine, devletin yerine insanı merkeze alan bir anlayışla özdeşleştirilmektedir: “Biz bu devletin bilmem nesinin yerine kendimizi koymuyoruz. Devletin kutsal olduğu palavralarını benimsemiyoruz. Biz öldürülen bir askerin annesinin babasının yerine, insanın yerine kendimizi koyuyoruz.” (Mehmet Baransu)

Merkez medyaya getirilen bu eleştiri gazetenin medya içerisinde kendisini tanımlarken başvurduğu en önemli unsurlardan biridir. Bu anlamda merkez medyanın “sistemi eleştirmeyen” ve “devlet merkezli” haberciliğinin nedeni olarak da medyanın “asker ve bürokratlarla olan yakın ilişkileri” gösterilmektedir. Örneğin Markar Esayan’ın tanımlamasıyla, “gazetelerin Ankara şubeleri Genelkurmay şubeleridir”, bunun sonucunda merkez medyanın işlevi de “TSK’nın gönderdiği manşetleri alıp

yerleştirme” olarak görülmektedir. Yasemin Çongar, bu tür “yakın ilişkiler”in dışında olduklarını şöyle açıklamaktadır:

“Biz çok tuhaf bir gazeteyiz. Bütün gazetelerde çalışan arkadaşlar Başbakanla geziye gider, ilişkileri vardır falan, vs. Biz böyle değiliz, yani Ahmet Altan da ben de –ki ben eskiden gazeteci olduğum dönemden Erdoğan’ı kişisel olarak tanırım, Cumhurbaşkanı da öyle, tanıdığım, merhabam olan insanlardır ve saygı da duyduğum insanlardır- hiç bizde böyle gezilere gitmek, uçaklarda beraber olmak, telefonla konuşmak, danışmanlarıyla buluşmak, vs. biz böyle bir gazetecilik yapmıyoruz. Biz böyle bayağı asosyal, aslında gazeteciliğin tanımına aykırı bir şekilde çalışıyoruz.”

Gazetenin hem merkez medyanın hitap ettiği kitleye ulaşan biçimde hem de merkez medyanın habercilik anlayışının dışında bir habercilik anlayışıyla kendisini konumlandırmasının nedeni özellikle ideolojik düzeyde tartışılacaktır. Ancak burada da kısaca değinmek gerekirse bunun nedeni, görüşülen çalışanların neredeyse tümünün belirttiği üzere, “Taraf gazetesini çıkaran ekibin Türkiye’de sistemle sorunu olmayan bir yaşam biçimine sahip olmasıdır.” Böylelikle gazete, çalışanların deyimiyle yaşam biçimi ve köken olarak, Türkiye’de sistemle sorun yaşamamış olan bir ekibin çıkardığı ancak sisteme karşı muhalefet eden bir niteliğe sahip olmakta ve bu bakımdan yaşam biçimi olarak sistemle sorunu olan kesimlerin sahip olduğu gazetelerden ve merkez medyadan farklılık göstermektedir. Sistem kavramıyla da en önemli savunucusu ordu olan resmi ideoloji kastedilmektedir.

Gazetenin bu habercilik anlayışı pratiğe dönüştüğünde rutin haberciliğin yerine “küçük insan hikayelerine dayanan” ve “büyük resim üzerinden” yapılan bir habercilik (Yasemin Çongar) ortaya çıkmaktadır. Fırat Alkaç, gazeteye yeni başladığında yaptığı ve alışlagelen gazetecilik anlayışından dolayı “çok büyük bir haber olduğunu düşünmediği”, ancak manşetten yayınlanan haberinin öyküsünü şöyle anlatmaktadır:

“Haber şöyle bir hikayeydi; lisede genç bir öğretmen okulda İnsan Hakları Derneği (İHD)’nin insan hakları bildirisinden demokrasi ve vatandaşlık dersi veriyor. Sonra okuldan bir öğrenci şikayet ediyor, bildiride

geçen halkların eşit olduğu yönündeki ifadelerden dolayı. Bu yüzden bu öğretmen okuldan atılıyor. Ben de bunun hikayesini yazmışım, manşet olmuştu.”

12 Nisan 2009 tarihinde, manşetten büyük harflerle “İnsan hakları dedi kovuldu” başlığıyla yayınlanan bu haberde, İstanbul’da bir lisede öğretmenlik yapan Berivan Zeren’in Demokrasi ve İnsan Hakları dersinde İnsan Hakları Derneği ve Tarih Kültür Vakfı’nın İnsan Hakları Raporu kitapçığından konular işlediği ve kitapçığı öğrencilere dağıttığı gerekçesiyle okuldan atılması anlatılmaktadır. Öğretmenin ifadelerine yer verilen haberde, durumun öğrenciler ve öğretmenler tarafından şikayet edildiği, öğretmenin “Atatürk aleyhinde yazılan, yasadışı yayınlardan faydalanmak” gerekçesiyle işten atıldığı, öğretmenin kadrolu değil ücretli çalıştığı ve bu nedenle herhangi bir hak talebinde bulunamadığı bilgileri de yer almaktadır. Öğretmene haksızlık yapılmasına ve mağduriyete vurgu yapılan haberde, olaya tepkisel olarak yazılan “İşte ‘suç unsurları’ ara başlığının altında rapordaki ifadelere yer verilmektedir:

“Zeren'in okuldan atılmasına neden olan insan hakları raporunda yer alan ve diğer öğretmenlerin tepkisini çeken maddeler ise şöyle: -Farklı olanı görmezden gelme, görünmez kılma, açık ya da örtük ayrımcılık kadar, bir insan hakları ihlalidir. -Ders kitaplarında Anadolu'da yaşayan halklara ya hiç değinilmemekte ya da düşmanlaştıran, düşmanlık aşıl原因an ifadelere yer verilmektedir. -Ders kitaplarında verilen örneklerin referans çerçevesi genişletilmelidir. Her konu ve her bilgi alanı, öğrenciye sürekli Kurtuluş Savaşı, bayrak, Atatürk...vb. ‘milli değer’ aşıl原因a vesilesine indirgenmemelidir. Özellikle konuyla tümüyle ilişkisiz, zorlama örneklemelemlerden kaçınılmalı, her konuyu Atatürk sözü ile destekleme gayretinden uzaklaşılmalıdır. Bu gayret anlamayı, kavramayı değil, ‘iman etmeyi’ davet eden bir alışkanlık yaratmaktadır.”

Görüşmelerde öne çıkarılan rutin dışı ve insan hikayeleri üzerine odaklanan haberciliğin pek çok örneği gazetenin inceleme yapılan sayılarında da görülmektedir. Gazete bu anlayışla gündemde yer alan konuları da insan hikayeleri üzerinden haberleştirmektedir. 26 Eylül 2008 tarihinde birinci sayfadan verilen “İkizleri savaşıyor” başlıklı haber de bu örneklerden biri (bknz. Ek 3). “Biri Kandil’de PKK’lı,

öteki Tuzla’da askerlik yapıyor” üst başlığıyla verilen haberde Diyarbakırlı bir babanın ikiz çocuklarından birinin PKK’ya katıldığı diğerinin ise askerde olduğu anlatılmaktadır. Haberde kendi ifadeleriyle babanın yaşadığı acı ve savaşın bitmesine yönelik umudu ön plana çıkarılmaktadır. Haberde babanın “ölen her asker ve PKK’lı için üzüldüğü” de vurgulanmaktadır.

Gündemdeki konuları insan hikayeleriyle haberleştirme örneklerinden biri de 18 Ekim 2010 tarihinde gerçekleşecek olan KCK duruşmasıyla ilgili. Bu örnekte, KCK soruşturması kapsamında tutuklanan belediye başkanlarının eşleriyle yapılan görüşme, kaynakların ifadeleriyle olayın insani boyutu ön plana çıkarılarak sunulmaktadır. Sürmanşette, 12x10 cm boyutundaki haber, kucağında çocuğuyla bir belediye başkanının eşinin fotoğrafıyla ve bir başka başkan eşinin ifadesi “Kocam 117 yıllık ne yaptı” başlığıyla verilmektedir (bknz. Ek 4). KCK duruşmasının yapılacağı gün yayınlanan haberin içeriğindeyse, “Batman’da rekor oranda oyla seçilen” ve hakkında “istenilen 117.5 yıllık hapis cezasıyla KCK davasının da rekortmeni” olan Batman Belediye Başkanı Nejdet Atalay, “Viranşehir’in iki dönem belediye başkanlığını yapan Emrullah Cin” ve Cizre Belediye Başkanı Aydın Budak’ın eşlerinin ifadelerine yer verilmektedir. Haberin iç sayfadaki başlığı “Tahliye barışa adım olsun” Aydın Budak’ın eşinin ifadesi iken haberdeki iki ara başlıkta da diğer başkan eşlerinin ifadeleri kullanılmaktadır. Kullanılan bu başlıklarda da yine insani vurgu ön plana çıkarılmaktadır: “Çocuklarının yanında götürdüler...”, “Cezaevinde evlilik yıldönümü kutladık”.

Haberde 117.5 yıl hapsi istenen Nejdet Atalay’ın eşi Devrim Atalay’ın doğrudan ifadelerine başvurularak, eşinin kendisi ve çocuklarının önünde polisler tarafından götürüldüğü ve kendisinin Türk ve eşinin Kürt olması ön plana çıkarılmaktadır:

“Bana hep ‘siyaset sorunları çözme sanatıdır’ derdi. Şimdi kendime ‘117 yıllık ne yaptım’ diye soruyorum. İçim eziliyor. Tutuklanmadan bir gün önce iş için Diyarbakır’daydı. Gece konuştuk. ‘Yarın geleceğim’ dedi. Gelir gelmez de Belediye’ye gitmiş. Sabah çocuklarımla yanına gittik. Oradayken polisler geldi ve Nejdet’i götürdü. Ben öğretmenim, Antepliyim ve Türk’üm. İnsanlar, insanca yaşasınlar istiyorum. Kürtler, beni Kürt siyasetçiyle evlenmiş bir Türk olarak görüyor. Türkler de ‘Kürt ile mi

evlendin' diyor. Anadilim Türkçe. Ailemle, arkadaşlarımla Türkçe konuşuyorum. Eşim için aynı şey Kürtçe için geçerli. O iki dili de biliyor. Kürt-Türk penceresinden bakmıyoruz hayata.”

Viranşehir Belediye Başkanı'nın eşi Nevin Cin'in ifadeleriyle de evlilik yıldönümlerinde eşini cezaevinde ziyaret etmesi dramatik biçimde aktarılmaktadır:

“Eşini cezaevinde ziyarete giden Nevin Hanım için 23 Nisan'daki ziyaretin anlamı ise diğerlerinden çok farklı olmuş: ‘O gün evlilik yıldönümümüzdü. 10 yılı geride bırakmıştık. Görüşe gittim. ‘Sana bir hediyem var’ dedi. Bir tablo aldırması. İkimiz de duygulandık. Ben de ona zamanın aktığını anlatmak için saat aldım.”

Taraf'ın incelenen sayılarında bu tür haberciliğin önemli örnekleri PKK'nın saldırılarını arttırdığı 2011'in Ağustos ayında yapılan haberlerdir. Bu olaylar hakkındaki haberlerde yaşanan çatışmaların bilgisinden çok ölen askerlerin hikayeleri ön plana çıkarılmaktadır. 15 Ağustos 2011 tarihinde yapılan haberde, iki gün önce yapılan saldırıda yaşamını yitiren bir erin facebook sayfasına yazdıkları erin fotoğrafı ile birlikte 8x13 cm boyutunda sürmanşette yayınlanmaktadır (bkz. Ek 5). Erin yazdığı mesajdan alıntılanan “Terhise bir gün kala şehit olanlar diyarı” başlığıyla verilen haberin iç sayfadaki devamında ise “Kaderini facebook'a yazdı” başlığı kullanılmaktadır. Haberin içeriğinde saldırıda hayatını kaybeden üç askerinin cenazelerine ilişkin bilgi verilirken, Er Onur Karakuş'un yazdığı mesaj ön plana çıkarılmaktadır:

“Karakuş'un ölümünden saatler önce facebook sayfasına yazdıkları ise yürekleri bir kez daha dağladı: ‘Burası ne cennet ne harikalar diyarı. Burası insanların sustuğu mermilerin konuştuğu, güllerin yerine barutun koktuğu, ırmakların yerine kanların aktığı, kuşların uçmaya, kurtların yaşamaya korktuğu Kato, Besta, Gabar dağlarının tam ortası, Şırnak Beytüşşebap'tır burası. Batıda şafak sayanların değil teskereye bir gün kala şehit olanların yeri. Not yazan Onur Karakuş...”

Gazetenin 18 Ağustos 2011 tarihli sayısında mayınlı saldırı sonucu 11 asker ile 1 korucunun hayatını kaybettiği saldırı büyük harf ve puntolarla, sürmanşette “Ve barış öldü” başlığıyla verilirken, haberin devamının gösterildiği 10 ve 11. sayfalarda saldırıya

ilişkin bilgiler ve resmi açıklamaların yanında yarım sayfa “24 saattir postal ayağında...” başlığıyla ölen askerlerin ailelerine son söylediği sözler aktarılmaktadır. Aynı saldırıda adı ölenler arasında sayılan ancak daha sonra ölmediği anlaşılan bir askerinin öyküsü ise bir gün sonra, 19 Ağustos 2011 tarihinde manşetten büyük harflerle “Ben yaşıyorum anne” başlığıyla verilmektedir. Askerinin annesiyle görüşülen haberin spotunda şöyle yazılmaktadır: “Barışa kavuşmaya hazırlanırken kendini yine savaşın ortasında bulan Türkiye’nin suskun demeçleri var bugün gazetede... Bir de ‘ölümden dönen’ bir gencin annesine söyledikleri var.”

Rutin dışı haberciliğin en önemli göstergesi gündemdeki konuları insan hikayeleri üzerinden ele almaktan çok gazetenin yaptığı özel haberlerdir. Bu anlamda *Taraf* muhabiri Fırat Alkaç’ın ifadeleriyle gazetenin haber merkezi “normal bir gazetede haber merkezi gibi” çalışmamaktadır: “Normal bir haber merkezi gündemi takip eder, haftanın belli günlerinde yapılacak haberler bellidir. Biz hiçbir zaman o anlamda gündemi takip etmiyoruz. Biz daha çok özel haber yapmaya çalışıyoruz.”

Gazetenin yaptığı bu özel haberlerin önemli bir kısmı orduya yöneliktir. Bunlardan özellikle hükümete karşı yapıldığı öne sürülen darbe planlarına yönelik ve Güneydoğu’daki bazı çatışmalarda gerekli tedbirlerin alınmadığına ilişkin haberler gazetenin en çok bilinen haberleridir. Bu çalışma kapsamında incelenen sayılarında da pek çok özel haber örneği görülmüştür. İncelenen tarihlerdeki gazetelerin büyük bir kısmında gazetenin birinci sayfasında özel haber yer almaktadır.

Gazetenin inceleme yapılan sayılarında görülen özel haberlerin bir kısmı soruşturması devam eden davaların savcılık ifadeleri, polis tutanakları, soruşturma kapsamında tutuklu bulunan sanıklar, ilgili konuda bilgisi olan kişiler ya da konuyla ilgili mağdurlarla yapılan görüşmelere dayanmaktadır. Yapılan incelemede görülen bu haberler JİTEM, faili meçhuller, futbolda şike, Zirve Yayınevi cinayeti, KCK ve Ergenekon soruşturmalarına dayanmaktadır. Kürt sorunu, orduda şiddet gören ya da işinden olan askerler, kadına yönelik şiddet konularında yapılan haberlerin yanında gündemde yer almayan çeşitli konularda da özel haberler yapıldığı görülmüştür.

Gazetenin ordu içindeki olaylara ilişkin yaptığı özel haber örneklerinden biri 14 Ağustos 2011 tarihinde manşetten verilen “Disko’da koma” başlıklı haberdir. Haberde

Kuzey Kıbrıs'ta askerlik yapan bir erin içtimaya geç kaldığı için “disko” diye bilinen askeri disiplin koğuşuna atılıp, komaya girene dek dövüldüğü ve 17 gündür askeri hastanede yoğun bakımda yattığı anlatılmaktadır. “Disko’ işkencesi komalık etti” başlığıyla iç sayfada devam eden haberde olay, erin babasının ifadeleriyle anlatılmaktadır. Ayrıca daha önce ceza olarak 7 gün disiplin koğuşunda tutulan bir başka askerin AİHM’e başvurarak davayı kazandığı bilgisi de “AİHM mahkum ettirmişti” başlığıyla haberde yer almaktadır. 17 Ağustos’ta da olayla ilgili iki kişinin tutuklandığı ve soruşturmanın devam ettiği yönünde bilgilerin yer aldığı “Disko operasyonu” başlıklı haberde Genelkurmay Başkanlığı ile yapılan görüşme, ailenin ifadeleri ve erin sağlık durumuyla ilgili bilgilere yer verilmektedir.

Soruşturma süreci devam eden davalara ilişkin haberlerin inceleme yapılan dönemdeki örneklerinden bazıları şöyle: “Katliamdaki Susurluk”, “Saçan’a Ersever’in JİTEM dosyasını sorsunlar”, “Kazacaksınız, işte nokta adres burası”, “Sünnet işkencesi”, “Bütün infazları Ağar biliyordu”.

Manşette yer alan, 4 Aralık 2007 tarihli “Katliamdaki Susurluk” başlıklı haberde Malatya Zirve Yayınevi cinayetine ilişkin hazırlık soruşturmasında yer alan sanıkların telefon görüşmeleri bilgilerine dayanan haber “Taraf, Malatya Zirve katliamının hazırlık soruşturması dosyasındaki ürkütücü bağlantılara ulaştı” üst başlığıyla verilmektedir. Haberde sanıkların cinayetten önceki son altı ayda güvenlik görevlisi, cumhuriyet savcısı, yazar, milletvekili aday ve özel hareketçilerle görüştikleri bilgilerinin “Taraf’ın ulaştığı” hazırlık soruşturması dosyasında yer aldığı, ancak bunların soruşturulmadığı bilgilerine yer verilmektedir. 25 Eylül 2008 tarihli, sürmanşetten verilen “Saçan’a Ersever’in JİTEM dosyasını sorsunlar” başlıklı haber ise Ergenekon soruşturmasını başlatan ifadeyi veren Tuncay Güney’le yapılan bir görüşmeye dayanmaktadır. Haberde Ergenekon zanlılarından, eski Organize Suçlar Şube Müdürü Adil Serdar Saçan’ın elinde JİTEM faaliyetleri ile ilgili dosyalar bulunduğu, ancak bunları sakladığı yönünde bilgiler yer almaktadır. 2 Şubat 2009 tarihli “Kazacaksınız, işte nokta adres burası” başlığıyla birinci sayfanın ortasında verilen haberde ise bir gün önce gazetenin görüştüğü Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcısı’nın bölgede kayıp cesetlerin bulunduğu nokta adres gösterilmediği ve bu nedenle harekete geçilmediği yönündeki açıklamasının üzerine, “eski PKK itirafçısı ve JİTEM elemanı” Abdülkadir

Aygan'ın faili meçhul cinayetlerle ilgili yaptığı açıklamalarında tam adres gösterildiğine ilişkin bilgiler yer almaktadır. Haberde Aygan'ın açıklamalarındaki bilgilere dayanarak Diyarbakır'da tarif edilen adrese giden gazete muhabirinin, bu açıklamalarla harekete geçen faili meçhul yakınları ve tanıklarla yaptığı görüşmeler ve gidilen adresin tarifi ve fotoğrafı yer almaktadır (bkz. Ek 6). 20 Ekim 2010 tarihinde birinci sayfada yer alan bir başka haber örneği de yine Malatya Zirve Yayınevi cinayetiyle ilgilidir. "Sünnet işkencesi" başlığı ve "Katliamın fotoğrafını bulduk" alt başlığıyla verilen haberde polis Zirve Yayınevi cinayetinin haberini alır almaz olay yerine gittiğinde çekilen fotoğraflara ilişkin bilgiler yer almakta. "Vahşet görüntüleri nedeniyle" tüm fotoğrafların yayınlanmadığı haberde Zirve Yayınevi çalışanı üç kişinin sanıklar tarafından defalarca bıçaklandıkları, boğuldukları, bazı kurbanların domuz bağıyla bağlandığı, boğulduğu ve cinsel organlarının kesildiği bilgilerine yer verilmektedir. 13 Ağustos 2011 tarihinde manşetten verilen "Bütün infazları Ağar biliyordu" başlıklı haberde ise *Taraf*'ın, faili meçhul cinayetlerle ilgili itiraflarının ardından tutuklanan eski Özel Harekatçı Ayhan Çarkın'ın savcılıktaki ifadelerinin detaylarına ulaştığı belirtilmektedir. Haberin içeriğinde faili meçhul cinayetlerin olduğu dönemin Emniyet Genel Müdürü Mehmet Ağar ve Özel Harekat Daire Başkanı İbrahim Şahin'in bilgisi dahilinde bu cinayetlerin işlendiği bilgilerine yer verilmektedir.

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere gazete, soruşturması devam eden davalar ve cinayetlerle ilgili soruşturma dosyaları, savcılık ifadeleri, mağdur ve tanık ifadeleri gibi kaynaklara başvurarak bunlara ilişkin özel haberler yapmaktadır. Gazetenin incelenen sayılarındaki özel haberlerin büyük bir kısmı bu tür haberlerdir. Bu anlamda gazete, davaların rutin işleyişinin dışında takipçiliğini yapmakta, resmi açıklama ve gelişmelerden çok kamuoyuna deşifre edilmemiş bilgileri yayınlamaktadır. Bu haberlerin yapılma sürecindeki kaynak-gazeteci ilişkisine kurum dışı unsurlar temasında değinilecektir.

İncelenen dönemdeki özel haberlerden bazıları da gündemde yer alan bazı konulara, gazetenin görüşüyle farklı bir boyut kazandırmak için yapılmıştır. Bu tür haberlerin en iyi örneğini 16 ve 17 Aralık 2010 tarihinde yapılan "Zorla din dersine ilk mümin isyanı" (bkz. Ek 7) ve "Başörtüsüne Alevi desteği" ile "Allah'ım bana bir cemaat nasib eyle" (bkz. Ek 8) başlıklı haberlerdir.

Manşetten verilen “Zorla din dersine ilk mümin isyanı” başlığındaki ilk haberde muhafazakar kesimin önemli temsilcilerinden Zaman gazetesi yazarı Hüseyin Gülerce’nin verdiği bir röportajda İlk ve Ortaöğretimdeki zorunlu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin kaldırılması konusunda Alevilere destek verdiğini söylediği ve bunun üzerine başka muhafazakar köşe yazarlarının da yazılarında bu görüşe katıldıklarına ilişkin beyanları derlenerek anlatılmaktadır. Bir sonraki gün sürmanşette yer alan “Başörtüsüne Alevi desteği” başlıklı haberde ise, *Taraf* muhabirinin Alevi örgütlerinin temsilcileriyle bu beyanlar üzerine yaptığı görüşmelere dayanarak, haberdeki temsilcilerin de başörtüsü yasağına karşı çıktığı yönünde beyanlarına yer verilmektedir. Aynı gün sürmanşette “Başörtüsüne Alevi desteği” haberiyle yan yana yayınlanan “Allah’ım bana bir cemaat nasib eyle” başlıklı haberde de Çanakkale’de nüfusunun neredeyse tamamı Alevi olan bir köyde dört yıl önce bizzat Diyanet İşleri Başkanı tarafından cami açılması anlatılmaktadır. Caminin imamının tek başına ibadet ederken fotoğrafının yer aldığı haberde, köylülerin tepkilerine ve imamın “dört yıldır tek başına namaz kılmak zorunda kalınca” müftülük tarafından haftanın üç günü başka köylerde de görevlendirildiği bilgilerine yer verilmektedir.

1.2.2. Klasik haber dili ve kurallarını dönüştürme çabası

Taraf gazetesi çalışanları görüşmelerde klasik habercilik diline ve kurallarına mesafeli yaklaşmışlardır. Rutin haberciliğe karşı çıkış klasik haber diline ve kurallarına da mesafeli yaklaşmayı beraberinde getirmektedir. Gazete çalışanlarının genel görüşü olan “devlet yerine insan merkezli” habercilik anlayışı haberi de öyküleştirecek yazmayı içermektedir. Bu anlamda aslında başka birçok gazetede kullanılan bu tür bir haber dilinin *Taraf*’taki en önemli ayırıcı özelliği rutin dışı habercilik pratikleriyle haberi hikaye gibi yazmak arasında kurulan bağıdır. Yasemin Çongar “hikaye dilini ön plana çıkaran bir haber dili” ile yapmayı amaçladıkları gazeteciliği rutin dışı habercilik anlayışıyla birleştirmek istediklerini söylemektedir:

“Ankara ne dedi, vali ne dedi gibi klasik habercilik değil bizim istediğimiz, biz normal insanlarla ilgili ve özellikle Anadolu’yla ilgili, biz çok İstanbul merkezli habercilik yapıldığını düşünerek ve bunu değiştirmek isteyerek başladık bu işe. Hala da var böyle bir isteğimiz. Ki yine de Anadolu’dan bir sürü haber yaptık. Özellikle Kürt bölgesinden oldu, başka

bölgelerden de oldu, köylerden bizi arayıp haber bildirenler oldu. İşte o bağları güçlendirmek istiyoruz.”

Serbest yazım şekli diye adlandırılan bu yazım biçimi, “habercileri, kalıplaşmış kurallar ve belirli standartlarla sıkılamak yerine, onları, haber yazımında serbest bırakmak ve içlerinden geldiği gibi haberlerini yazmalarını sağlamak” (Yüksel ve Gürcan, 2005: 114) olarak tanımlanmaktadır.

Dış Haberler Editörü Zeynep Nuhuğlu ise dış haberler servisinde bu tür bir dilini yapabildikleri kadar yapmaya çalıştıklarını anlatırken, haberi hikaye gibi yazmanın okurla daha engelsiz bir ilişki yarattığını söylemektedir:

“Gazete ilk kurulduğunda bizden şu isteniyordu; daha hikâye gibi yazmak ve klasik haber dilinden koparmak. Bunu yapabildiğimiz kadar yapmaya çalışıyoruz aslında. Ama her zaman olmuyor. Bazen çok büyük haberler oluyor ve sadece öyle vermek gerekiyor. Ama öykü gibi verilebilecek haberlerde, insan hikâyesi olan, bölgenin insanlarına doğrudan değen haberlerde biraz daha bunu yapabildiğimizi söyleyebilirim. Daha yumuşatarak, daha okunur hale getirerek vermeye çalışıyoruz. *Taraf*’ın kullandığı dil okur açısından bakıldığında gazeteyle ya da haberle arada daha engelsiz bir ilişki yaratıyor bence.”

Nuhuğlu’nun dış haberlerde klasik haber dilinden koparak hikaye gibi yazabildikleri haberlerden iki örnek 22 Eylül 2008 tarihli gazetede görülmektedir. Bunlardan biri Almanya Başbakanı Angela Merkel’in jimnastikçi olma hayaline ve diğeri de El Kaide lideri Usame Bin Ladin’in aynı zamanda bir şair olduğuna ilişkin haberdır. Yabancı gazetelerden alınan bu iki magazin haberin yazımında dünyaca tanınan bir siyasetçi ile bir terör örgütü liderinin insani tarafları ön plana çıkarılmakta ve klasik haber dilinden uzaklaşmaktadır.

Birinci sayfada 8x13 cm boyutunda “Ne yapacaksın dengeyi siyaset zaten denge işi”, üçüncü sayfada ise “Merkel’in hayali jimnastikçi olmakmış” başlığıyla verilen haber şöyle başlamaktadır:

“İnsanlara hayalleri sorulduğunda aslında yaptıkları işlere çok zıt şeyler yapmak istedikleri ortaya çıkar genelde. Almanya Başbakanı Angela Merkel de bunlardan birisi. Almanya’da yayımlanan Frau im Spiegel kadın dergisine konuşan Merkel aslında denge aleti üzerine uzmanlaşmak istiyormuş. Merkel dayanıklılık ve zarafet gerektiren kadın jimnastikçilerin kullandığı 1 metre 25 santimlik denge aleti üzerinde durma ve sıçrama sanatının hakkından gelmeyi istemiş.”

Birinci sayfada 7x11 cm boyutundaki “Anneme katil demeyin o beni usta şair sanıyor”, üçüncü sayfada ise “Bin Ladin şiirleriyle militan topladı” başlıklı haberde de yine El Kaide terör örgütü lideri Usame Bin Ladin’in şairliği ile insani yönleri ön plana çıkarılmakta ve haberde şiirlerinden mısralar aktarılmaktadır.

Yazar kimliği belki de gazeteci kimliğinden daha önde olan Ahmet Altan “Ben o kuru dili çok sevmiyorum” diyerek klasik haber diline olan mesafelerini dile getirmektedir. Altan, kendisinin “iyi bir gazeteci olmadığını” da söyleyerek aslında haber diline olan mesafelerini ortaya koymaktadır:

“Bilinen gazetecilik kurallarına uymuyor bu gazete. Bir kere ben iyi bir gazeteci değilim, bunun bir nedeni de o. Evet, bu doğru. Gazetecilik yapmak gibi bir derdim yoktu, ben böyle bir şey istemiyordum ve iyi bir gazeteci değilim. Ben iyi bir gazeteci olmadığım için oluyor aslında bütün bunlar. Çünkü birçok gazeteyi o kadar kötü yapıyorum ki öylesine hiç rastlanılmamış. Kurallarını altüst ediyoruz gazeteciliğin. (...) Ama ben zaten kurallara uygun gazeteciliği de sevmiyorum. Olayları sadece anlatan değil gösteren haberler istiyorum.”

Zeynep Nuhoglu’nun hikaye dilini öne çıkaran haberciliğin “okurla engelsiz bir ilişki kurduğu” görüşüne benzer olarak Ahmet Altan da özellikle büyük etki yaratan belgeleri yayınladıklarında bu kez haberin diline değil yayınlanma biçimindeki farklılığa dikkat çekerek, yaptıklarını “Türk halkının yüreğine su serpen bir gazetecilik” olarak tanımlamaktadır: “Gelen her belgeyi yayınladık ve alışılmış gazetecilik ölçülerinin üzerinde yayınladık. Bilerek mizanpajını falan alt üst ettik. Bilinen, alışılan

ölçülerin hepsini yıkan bir gazetecilik oldu ve Türk halkının hakikaten yüreğine su serpen bir gazetecilik oldu.”

Bu noktada “bilinen, alışılan gazetecilik ölçülerinin üzerinde” olarak tanımlanan gazetecilik tabiri bir önceki temada açıklanan, çalışanların gözündeki merkez medyanın sistemi eleştirmeyen haberciliğine gönderme yapmakta ve bu haberciliğin dışına çıkmak biçim ve dil ile de birleştirilmektedir.

25 Eylül 2008 tarihinde sürmanşette yayınlanan “Çözüm ikinci şapka devrimi” başlıklı haber gazetenin yapmaya çalıştığı haber örneklerinden biri. Haberde, 23 Eylül’de gazetenin manşetten duyurduğu “Yasak böyle delinir” başlıklı haberin gelişmeleri yer almaktadır. İlk haberde Boğaziçi Üniversitesi’nde rektör değişimiyle birlikte başörtülü öğrencilerin kampüse alınmadığı ve öğrencilerin bunu protesto ederek topluca turnikelerden geçtiği anlatılmaktaydı. 25 Eylül’deki haberde ise bu haberin devamı olarak yönetimin geri adım attığı ve başörtülü öğrencilerin örtülerinin üzerine şapka takarak üniversiteye giriş yaptıkları bilgisi verilmektedir.

Sürmanşette kalın bir çerçeve içinde verilen haberde, arkada yeşil bir alan görüntüsü ile kırmızı uzun bir hırka ve başörtüsünün üzerine çiçek desenli şapka takan bir öğrencinin arkadan çekilmiş bir fotoğrafı yer almaktadır (bknz Ek 9). Fotoğrafın üstünde “Çözüm ikinci şapka devrimi” başlığıyla resmi ideolojiye karşı duruşun da ortaya konulduğu haber şöyle başlamaktadır:

“Fotoğraftaki genç kız masal kahramanı Mary Poppins’i canlandıran bir aktris değil; Boğaziçi Üniversitesi’nde başörtüsü yasağına direnen bir öğrenci. Direniş işe yaradı ve Rektör Kadri Özçaldıran’ın kampüs kapılarına gönderdiği ‘Başörtülü, şapkalı, kapüşonlu girilmez’ talimatı dün kısmen aşıldı. Artık başörtüsü üzerine şapka geçirenler kampüse alınıyor.”

1.2.3. Ekonomik zorlukların rutin dışı haberciliği zorlaması

Gazetenin habercilik pratiklerinde ve haber dili ve kurallarında rutinin dışına çıkma çabası yaşanan ekonomik zorluklar nedeniyle tam olarak gerçekleştirilememektedir. Ahmet Altan çalışan sayısının azlığından ve nitelikli eleman çalıştırabilecek maddi güçleri olmadığından dolayı hikaye dilini öne çıkaran haber dilini

yerleştiremediklerini söylemektedir. Yasemin Çongar'ın ifadesiyle de “en çok yapmak isteyip de yapamadıkları şey” dili dönüştürememektir:

“Biz kuralların bayağı bir üstüne çıktık. Biz o eski haberciliğin, işte akşam resepsiyon, onunla yemek, bununla yakın olma, o haberciliğin üstüne çıktık hakikaten. Biraz daha büyük resim üzerinden habercilik yaptık. Bu sürede küçük insan hikayeleri üzerinden habercilik yapmaya çalıştık. Fakat dili tam olarak dönüştüremedik, çünkü o eğitimi yapacak, o hazırlığı yapacak belki enerjimiz olmadı, bir de paramız olmadı. Yani bir olayı yerinde izlemek, oraya muhabir göndermek, daha o anlamda toplumun içinden özellikle de Anadolu'dan, Anadolu'nun çeşitli yerlerinden sürekli haber bildiren bir gazetecilik yapmak istedik. Bunu yapmaya çalışan bir yurt muhabirleri ağımız var, onların belli bir formasyonu var, belli alışkanlıkları var ve bunları kolay kolay değiştiremiyorlar. Bizim de bunu değiştirebilecek enerjimiz de paramız da yok. Ama yeni gelen insanları, bir sürü genç yazarımız var örneğin *Taraf*tan önce hiç gazetecilik yapmayan, onlarla konuşurken, toplantılarımızda hep yönlendirdik. Hakikaten insan unsurunu ön plana koyan, ‘o dedi bu dedi, o da şuna şu cevabı verdi’ şeklinde değil hayatı anlatan, olayı anlatan, gözleyerek anlatan ve hikaye dilini öne çıkaran bir dile önem veriyoruz ama bunu yapamıyoruz. En çok yapmak isteyip de yapamadığımız şey bu. *Taraf*ın bundan sonra bir hamlesi olacaksa bu tür bir haberciliği iyi yapmak üzerinden olacaktır.”

Çongar, yapmak istedikleri değişimin paraya bağlı olduğunu anlatırken aynı zamanda gazetenin eklerini de kapatmak zorunda kaldıklarını söylemektedir. Gazete mevcut eklerini basabildiğinde ve istedikleri türde bir haberciliği yapabildiğinde ise tirajının artacağı düşünülmektedir:

“Benim umudum bir yerden para bulursak, gazeteyi biraz daha iyi yaparak, ‘*Taraf*ta çok güzel yazılar var, müthiş güzel haberler yapıyorlar, çok güzel bir Adana röportajı okudum, hiçbir yerde yok’ gibi insanların başka yerlerde bulamayacakları yazıları, haberleri, söyleşileri, gerçek anlamda röportajları çoğaltmak. Bu çok paraya bağlı, bizim esas tıkanıp gittiğimiz nokta bu aslında. Eklerimizi kapatmak zorunda kaldık. *Le*

Monde Diplomasi'nin Türkiye temsilciliğini aldık ama basamıyoruz kağıtsızlıktan. *Le Monde Diplomasi*'yi bassak, normal pazar eklerimizi yaparsak falan onların da getireceği bir okur olacak. Ailelerin daha çok ilgisini çekecek, öğrencilerin daha çok ilgisini çekecek, kadınların daha çok ilgisini çekecek. Bütün bunları yapabilmemiz lazım ama hepsi paraya bakıyor.”

Gazetenin diğer çalışanları da ekonomik zorluklar nedeniyle üretim sürecinde çeşitli zorluklar yaşadıklarını ve bu nedenle mevcut habercilik pratiklerini dönüştürebilmenin oldukça zor olduğunu söylemektedirler.

1.2.4. Fikri tarafsızlık, hakkaniyet, gerçeklik vurgusu

Görüşme yapılan gazete çalışanlarının habercilik anlayışına göre, gazetecilikte en önemli şey yayınlanan haberin gerçek olup olmaması ve yayın yaparken fikri tarafsızlık “dürüstçe” (Markar Esayan) ortaya konularak hakkaniyetli olunmasıdır. Gazete çalışanları, özellikle *Taraf*'in hakkaniyetli olmasına vurgu yapmaktadırlar.

Hakkaniyete yapılan vurgu, gazete çalışanları tarafından “tarafsızlık” olarak da adlandırılmaktadır. Görüşülen gazete çalışanlarının algısıyla bu hakkaniyet ya da tarafsızlığın anlamı şudur: Gazetenin hakkaniyetli ya da tarafsız olması, onun bütün kesimlere ve fikirlere eşit mesafede olduğu anlamına gelmemektedir. Zira, gazete fikri tarafsızlığını çok açık biçimde ortaya koymaktadır. Ancak bu yalnızca fikri tarafsızlıktan ibaret olduğu için, gazete çalışanlarına göre, onlar için “haber olan her şey yayınlanabilir.” Bu ister fikri olarak yakın olduğu ister karşıt olduğu herhangi bir kesimle ilgili olsun.

Gazete çalışanlarının bu konudaki tanımlamalarında ifadesini bulduğu üzere, *Taraf* fikri anlamda “taraf olan ve taraf olduğunu manşetlerden bağırarak isteyen bir gazete” (Yasemin Çongar); ancak hakkaniyet açısından Markar Esayan'a göre “herkesin bir yanılması var: *Taraf* ismi gibi taraf. Aslında tam tersine o isim tarafsızlığı ima etmekte”, dolayısıyla Alper Görmüş'e göre *Taraf*, futboldaki adil hakemler gibi “yanlış gördüğü her şeye düdükle çalan”, bir diğer ifade ile kendi fikirlerine göre “düşmanı da olsa iyi yapan onu iyi olarak gösteren” (Fırat Alkaç) bir gazete ve bu nedenle Tuncer Köseoğlu'na göre *Taraf*, “doğru olmayan bir haber yaptığında kendi manşetini

yalanlayan” ve böyle durumlarda “Türkiye medyasında varolmayan bir gelenekle özür dileyen bir gazetedir.”

1.3. Kurumsal Yapı

1.3.1. Çalışma koşulları ve yapısal sorunlar

Gazetenin ekonomik sorunları nedeniyle haber üretim sürecinde ciddi zorluklar yaşanmaktadır. Çalışanların maaşlarının zamanında ödenmemesi ve ücretlerin düşük olması çalışan sayısının azalmasına neden olmuştur. Çalışan sayısının azlığı nedeniyle çalışanlar üzerlerindeki iş yükünün fazla olması, habere ulaşma konusunda yaşanan zorluklar haber üretim sürecindeki yapısal sorunların başında gelmektedir.

Görüşülen tarihte iki aydır maaş almamış olan Fırat Alkaç, çalışan sayısının azlığı nedeniyle iş yükü fazla olduğu için haber yapma konusunda zorluklar yaşadığını, maaşların zamanında ödenmemesi ve düşük olması nedeniyle de ailesinden yardım almak zorunda kaldığını söylemektedir:

“Şu anda muhabirlik yapmıyorum, aslında ben üç aydır muhabirlik yapmıyorum. İlk işten ayrılmalar başladığı zaman Toplum ve Yaşam sayfalarının editörü gitmişti, ben haftada iki gün bu sayfaları yapmaya başladım. Sonra bir kişi daha ayrılınca sayfalar tamamen bana kaldı, neredeyse çıldırıyordum. Sonra ‘Ben yapmıyorum, isterseniz işten kovun’ dedim ve bıraktım. Ben burada hem gündemi takip ediyorum, hem sayfalara haber topluyorum ve yazıyorum. Ara bulduğum zaman da özel haber yapıyorum. Haber yapmak istediğin zaman bilgi toplaman gerekiyor, zamanının olması gerekiyor. O yüzden ben üç aydır muhabirlik yapmıyorum. Birkaç haberim çıktı ama onlar eski çalışmalarımıydı.

Şu anda öğrenci de olduğum için paraya çok ihtiyacım yok, ailemle yaşıyorum. Yıldırım (Oğur) abinin dediği bir şey vardı, ‘bu gazetede çalışan bir kişinin ek gelirinin olması lazım’ diye. Hakikaten bu böyle. Çünkü gazeteden para alamıyoruz, burada herkes gönüllü çalışıyor. Zaten aldığımız bin 500 lira maaş da hiçbir şey. Biz habere bile gittiğimiz zaman çok paramız gidiyor. Gazetenin bir tane aracı var. O da Yasemin Çongar’ı sabah

buraya getiriyor, o arada habere gidersen gidiyorsun, akşam geri götürüyor. İnternet kafeden haber yolladığımız bile oldu.”

Haber Müdürü Tuncer Köseoğlu da çalışan sayısının azlığı ve iş yükü fazlalığını anlatırken, başka gazetelerdeki tanıdığı muhabirlerden zaman zaman yardım aldığını anlatmaktadır. Maaşların zamanında ödenmemesi konusunda ise emekli maaşı da olduğu için geçinebildiğini söylemektedir: “Ben istihbarat şefi, haber müdürü, Toplum ve Yaşam sayfasının hazırlanması, muhabir, yani her şey yapıyorum burada. Şu an çok azaldık, haber merkezinde üç kişi kaldık. Polisiye ve adli haberlerde başka gazetelerde çalışan arkadaşlardan yardım alıyorum çoğu zaman.”

Çalışanların bir kısmı ailesinden yardım alarak ya da ek bir geliri olduğu için geçimini sürdürdüğünü söylerken, yönetimdeki Ahmet Altan, Yasemin Çongar, Markar Esayan önceki birikimlerini harcadıklarını dile getirmekteler.

Örneğin Rasim Ozan Kütahyalı görüşülen tarihte gazeteden altı aydır maaş alamadığını, aldığı maaşın zaten sembolik bir ücret olduğunu ve televizyon programlarından aldığı ücretlerle hayatını devam ettirdiğini söylemiştir. Görüşme yapıldıktan bir süre sonra başka bir gazeteye geçen Kütahyalı, “isteyerek olmasa da *Taraf*’tan bu nedenle ayrılabilceğini” ifade etmiştir. Gazetenin bir başka yazarı Alper Görmüş ise aynı tarihlerde sekiz aylık maaşını beş ay vadeli bir çekle aldığını anlatmış, ancak özellikle gazetede her gün yoğun olarak çalışanların durumunun oldukça zor olduğunu söylemiştir. Yasemin Çongar, *Taraf*’a başlamadan önce “üzerine biraz daha koyarak bir apartman dairesi alınabilecek” kadar bir birikimi olduğunu ve sürekli o birikiminden harcadığını söylerken, özellikle hiçbir birikimi olmayan genç çalışanların çok zor geçindiklerini, faturalarını, kirasını ödeyemeyen çalışanların olduğunu anlatmıştır.

Yasemin Çongar ekonomik zorlukların aşılması için çeşitli projelerden bahsetmiştir. Bunlardan biri olan gazetenin halka açılması görüşmeler yapıldıktan sonra gerçekleştirilmiştir. Görüşülen çalışanların bir kısmı da ekonomik koşulların iyileşeceğine dair umutları olduğunu söylemiştir. Bunun nedeni ise reklam alma konusundaki iyileşme ve gazetenin geçmişte yaptığı birkaç promosyon kampanyasında genellikle 50 binlerde olan tirajının 85 binlere kadar çıkmış olmasıdır. Çalışanların

düşüncelerine göre eğer gazete bu tür kampanyalar yapabilir ve eklerini basabilirse buna bağlı olarak tiraj artacak ve ek gelir gelecektir. Bazı çalışanlarsa gazetenin ekonomik olarak iyileşeceğini düşünmediğini söylemiştir:

“Ben bir basın kuruluşunun ekonomik işleyişinin nasıl olduğunu biliyorum teorik olarak. Ona dayanarak söylersem, bu gazete batmaz, hiçbir zaman batmaz, bir başkası alır, el değiştirir. Hiçbir zaman batmaz çünkü gazetenin bir marka değeri var. Zaten yakın zamanda gazeteyi halka arz edecekler. Hani borsaya girince biraz para gelsin diye düşünüyorlar ama şimdi şöyle bir şey var, benim öğrendiğim kadarıyla, borcu olan bir şirket borsada eksiden başlar ve kimse hisse almaz. Bu yüzden ben gelecek göremiyorum, bu gazete hep böyle gidecek. Umarım biraz daha insan alırlar da bu gazete çıkar.” (Fırat Alkaç)

Yapısal sorunlar nedeniyle iş yükünün fazla olmasının yanında Tuncer Köseoğlu, habere ulaşma konusunda da zorluklar yaşadıklarını ve bazı haberleri detaylı işleyememekten kaynaklanan hatalar yaptıklarını söylemektedir. Markar Esayan ise bir önceki temada anlatılan merkez medyanın haberciliğine bir karşı çıkış iddiasında olduklarından dolayı hata yapma lükslerinin olmadığını belirtmektedir: “*Taraf*’ın tam da az önce anlattığım iddialarından ve bunları yapmasından ötürü *Taraf*’ın diğer gazeteler gibi hata yapma lüksü yok, yaptığı zaman çok fazla göze batıyor.”

“Habere ulaşma konusunda ciddi sıkıntılar yaşıyoruz. Bazen ‘*Taraf* niye bunu yazmıyor?’ diye eleştiriler oluyor. Hakikaten bizden her şey bekleniyor ama ben bazen şöyle diyorum; her şeyi devletten beklememek lazım. Her şeyi niye *Taraf*’tan bekliyorlar? *Taraf*’ın hep tek taraflı baktığını ortaya çıkarmaya çalışıyorlar.” (Tuncer Köseoğlu)

Yapısal sorunlara bağlı olarak yapıldığı söylenen hatalardan biri 28 Temmuz 2009 tarihinde birinci sayfada yayınlanan “Ermeni kuyumcu çeteden gözaltında” başlıklı haberdir. Haberin başlığında çeteden gözaltına alınan kuyumcuların ‘Ermeni’ olduğunun belirtilmesi Markar Esayan’a göre *Taraf*’ın habercilik anlayışıyla uyumsuzdur. Ancak Esayan’ın söylediğine göre gazeteye yeni başlayan bir çalışanın yaptığı bu hata ilk sayfada yer alabilmiştir.

“Daha önce merkez medyada çalışmış olan ve yeni başlayan bir arkadaşımızın orada kazandığı alışkanlıkla yaptığı bir hataydı. O da merkez medyanın diline alışmış ve sonra hatasını farketti. (Bu konuda) haklılar bizi eleştirmekte, ben buradayım, Ermeni vatandaşların haklarını savunan bir gazete bu. Ermenilerin çok güvendiği bir gazete. Dolayısıyla hata görmek istemiyorlar. Ama biz burada çok zor şartlarda çalışıyoruz ve arada bazı şeyler kaçıyor. Çok fazla insan gücümüz yok.”

Üretim sürecinde bulunmayan ve gazetede köşesinde medya eleştirileri yazan Alper Görmüş de haberden üç gün sonra bu haberden dolayı özür dilediği yazısında haberin karşı oldukları merkez medyanın habercilik anlayışına benzeyen biçimde kaleme alındığını söylemektedir: “Gazetemizin önceki günkü (28 temmuz) sayısının birinci sayfasında yer alan ‘Ermeni kuyumcu çeteden gözaltında’ başlıklı haberi, gözlerim faltaşı gibi açılarak okudum. Yıllardır mücadelesini verdiğim bir ‘medya pratiği’yle kendi gazetemde karşılaşmak benim için ilave bir can sıkıntısı yaratıyor.”

1.3.2. Gazeteye kurulan aidiyet ilişkisi

Ekonomik sorunlar ve buna bağlı üretim sürecindeki yapısal sorunlara rağmen görüşülen çalışanlar gazeteye kurdukları aidiyet ilişkisi nedeniyle gazetede çalışmaya devam ettiklerini belirtmekte. Bu aidiyet hem bireysel düzeyde anlatılan gazeteciliğin amacıyla hem de gazetede çalışma ilişkileriyle kurulmaktadır. Bu bakımdan görüşülen çalışanların gözüyle gazete “bir sivil toplum kuruluşu”, “bir rehabilitasyon merkezi” “bir aile” gibi ve aynı zamanda “çalışması en zor ve en keyifli yer”.

Markar Esayan gazetecilik hayatında yaşadığı ekonomik zorlukları ve gazeteye kurduğu aidiyet ilişkisini şöyle anlatmaktadır:

“Ben daha evvel ailemin sahibi olduğu bir ticaret işini de sürdürüyordum. O işimi kaybetmek zorunda kaldım, yaşadığım maddi zorluklardan dolayı. Oradan kalan bir dükkânım vardı, arabalarım vardı. Onları sattım ve şu anda onlarla geçiniyorum. Yani şu anda buradan başka maddi bir getirim kalmadı. Ama kesinlikle pişman değilim. Benim önümde Hrant gibi bir örnek var, hayatını ortaya koymuş bir insan var. Ben de onun öğrencisiyim. Evet, zor oluyor böyle yaşamak ama benim burada aldığım

mesleki tatmin, kişisel tatmin, entelektüel tatmin çok önemli. Bunu yaşayabileceğim başka bir gazete yok Türkiye’de. Yani diğer gazetelerde de çok iyi, çok kıymetli gazeteciler, yazarlar var ama böyle bir gazete yok.

Özellikle Hrant Dink’ten sonra adeta bir rehabilitasyon merkezi gibi, bu ülkeye olan inancımı yeniden kazanmamı sağlayan bir yer *Taraf*. *Taraf* zaten sadece bir gazete olamaz, böyle bir lüksümüz yok. *Taraf* aynı zamanda bu ülkenin pek çok hakka, adalete, demokrasiye susamış insanın gözünü diktiği bir merkez ve aynı zamanda bir sivil toplum kuruluşu gibi, aynı zamanda bir güç odağı gibi algılanıyor. Çünkü ilk defa ortaya çıkan bir basın kuruluşu sistemi sorguluyor.”

Alper Görmüş de kendisine gelen bir iş teklifini anlatırken bu aidiyet ilişkisini örnelemektedir:

“Geçen hafta yeni çıkacak olan bir televizyon ve bir gazetenin patronu bana telefon etti ve en baştan itibaren birlikte hareket etmek istediklerini söyledi. Ben ‘*Taraf*’ı bırakmam’ dedim. O da *Taraf*’ın durumunun çok zor olduğunu hatırlattı. Ama ben bunun başka bir şey olduğunu ve ne olursa olsun *Taraf*’ı bırakamayacağımı söyledim. (...) *Taraf* beni atmadıkça ya da kapanmadıkça *Taraf*’tan gitmem. En fazla başka bir ‘yerde de’ yazma gibi bir şey olabilir.”

Tuncer Köseoğlu ise gazeteciliğin amacından ziyade gazetede çalışma ilişkilerine dikkat çekmektedir. Ona göre *Taraf* “bir gazete olarak dünyanın en keyifli yeridir.” Köseoğlu, görüşülen kişilerin dikkat çektikleri ‘gazetecilik etrafında birleşen ortak amaç’ görüşünden farklı bir yorum yapmakta. Buna göre o amaçtan ziyade çalışma ilişkileri sayesinde gazeteyle kurulan bir aidiyet söz konusu olmaktadır:

“Burada çalışan insanlar gerçekten çok zor koşullarda çalışıyorlar, aylardır maaş alamıyorlar. Bir gönüllülük temelinde de değil bu. Herkes burada profesyoneldir. Buradaki kadro öyle değil, bizim de angaje olduğumuz herhangi bir parti, vs. yok. burada her kesimden, çok sağdan olmasa da, sağdan da soldan da insanlar var burada. Yani öyle ‘*Taraf* gönüllüleri’ diye bir kavram yok. Burada tabii şu var, bir gazete olarak

dünyanın en keyifli yeri burası. Sen de gördün, bizim haber toplantılarımız böyle herkesin gözünün önünde olur. Yani burada yeni işe başlayan stajyer bir muhabir de bu toplantıyı izler. *Taraf* gerçekten çalışması en zor ve en keyifli yer.”

Gazeteye kurduğu aidiyet ilişkisini çarpıcı biçimde açıklayanlardan biri de gazeteden iki defa ayrılıp geri dönen Zeynep Nuhoglu:

“Burası bir aile gibi benim için. Aslında biraz aşk ve nefret ilişkisi gibi aynı zamanda. Ailede de olduğu gibi, asla kopamazsın ama hep oradan kurtulmak ve kendin olmak istersin. Benim için de burası biraz böyle. Ben iki defa ayrıldım buradan, geri döndüm. Kopamıyorum, dolayısıyla tüm zorluklarına rağmen burası delice bir şey ama mutlu ediyor. (...) Aynı zamanda başka bir gazetede de hayal edemiyorum kendimi. Bir kere burası çok tanıdık, herkesi biliyorum, onlar beni biliyor. O aile duygusu, bazen marazi bir şey de olsa beni burada tutan şey.”

İncelenen gazeteler içerisinde bulunan 2 Aralık 2007 tarihli yazısında Ahmet Altan gazeteyi “Babil Kulesi”ne benzetmekte ve gazetede çalışanlar ve çalışma ilişkisine dair bazı ayrıntılar anlatmaktadır. Yazıda “çalışmayı sevmediğini” söyleyen Altan, anlatırken bugüne kadar çalıştığı yerlerden “bir Alev Er’le birlikte olduğu zaman *Güneş*’i bir de *Taraf*’ı sevdiğini” söylemekte.

“Aslında onları tanımadığınız için üzülüyorum. Bizim burası Babil Kulesi gibi. Türklerimiz, Kürtlerimiz, Azerilerimiz, Alevilerimiz, Sünnilerimiz, Ortadokslarımız, Yahudilerimiz, Rumlarımız, Ermenilerimiz var. Deliler gibi çalışıyorlar. Arada bir işten kaçıp çarşıda geziniyorlar. Koşarak geri dönüyorlar sonra. Gece yarısına doğru, sanki daha akşamüstüymüşçesine kuş sürüleri gibi cıvıldaşarak çıkıyorlar. (...) Çocuğunu uyurken seven bir baba gibi bakıyorum arkalarından. Görmüyorlar. (...) Bazen ‘taşra baskısı’ ile ‘şehir baskısı’ arasında koşup rakı da içiyoruz. Gazeteyi konuşuyoruz. Birbirimize bağıyoruz. Gülüyoruz.”

Yapılan görüşmelere göre gazeteyle kurulan aidiyet ilişkisi ekonomik sorunların arka plana itilmesine neden olmaktadır. Bu durum özellikle editöryal kadroda daha belirgin olarak görülmektedir.

1.3.3. Yönetim yapısı

Görüşülen çalışanların görüşlerine göre *Taraf*'ın diğer gazetelerden en önemli farkı gazetenin sahibi Başar Arslan'ın gazeteye hiç müdahale etmemesidir. Türkiye'de, özellikle merkez medyada, gazete sahibinin yazı işlerine müdahalesinin doğal görüldüğü ve dolayısıyla bu medya geleneği içerisinde çalışan "cesur" gazetecilerin de patron müdahalesi nedeniyle istediklerini sonuna kadar yapacakları bir imkana sahip olamadıkları düşünülmektedir. Yasemin Çongar'ın düşüncesine göre gazeteye patronun müdahale etmemesi "Türkiye'de bir ilk"tir ve bu nedenle Başar Arslan gazetenin "kahramanı"dır. Yasemin Çongar gibi Ahmet Altan ve gazetenin editöryal kadrosunun "Taraf'ta bulunma nedeni" de patronun müdahalesinin olmamasıdır.

"Türkiye'de bunun örneği çok yok. Kaldı ki bu kadar maddi sıkıntı çeken, baskı altında olan bir gazetenin patronunun gazeteye hiç müdahale etmemesi Türkiye'de pek alışılmış bir şey değil. Ben kendi adıma söyleyeyim; ben gazeteye yaklaşık kurulduktan 6 ay sonra geldim ve hep yazı işlerinde buldum, karar vericilerden birisi oldum her zaman ve ben bu katta Başar Arslan'ı hiç görmedim. Bu tabii müdahale etmeyeceği anlamına gelmiyor. Bunun dışında patronun lafının geçtiğini de hiç duymadım. Zaten Ahmet Altan ve Alev Er bunun anlaşmasını en başta yapmışlar. Benim burada bulunmamın tek şartı da budur. Bunun dışında para pul falan hiç önemli değil." (Markar Esayan)

Markar Esayan'ın Başar Arslan'ı gazetenin bulunduğu katta hiç görmediğini söylemesine benzer olarak, Fırat Alkaç çalışanlardan Başar Arslan'ı gördüğünde tanımayanlar olduğunu anlatmaktadır. Çalışanlar tarafından "gazetenin tek patronu" olarak gösterilen Ahmet Altan da Başar Arslan'ın gazeteyi "diğer gazetelerdeki gibi" çıkarları için kullanmadığını söylemektedir:

"Bu gazetenin sihri buranın patronunda. Bu adam cesur bir adam ve bu gazeteyi hiçbir işi için kullanmıyor ve gazeteye karışmıyor. Diğer

gazeteler de bizim yaptığımızı yapabilirlerdi, diğer gazetelerde de bizim yaptığımızı yapabilecek adamlar var ama patronları izin vermiyor. Yani patronları başlarına bela almak istemiyorlar çünkü gazeteden çıkar sağlamak istiyorlar. Burada böyle bir durum yok, patron gazeteye karışmaz. Bu adam hakikaten kendinden bir şeyler katarak bu gazeteyi ayakta tutmaya çalışıyor ve karşılığında hiçbir şey beklemiyor, yarar sağlamaya çalışmıyor ve gazeteye karışmıyor. (...) Bu adam biraz deli ve onun hayattaki amaçları hep yapılmamış şeyleri yapmak. Bana geldiğinde şöyle dedi: ‘Bana bir gazete çıkarın, Türkiye’nin en prestijli ve en dürüst gazetesi olsun.’ Ve baktı ki bu iş oldu, başka türlü olmaz. Ben Türkiye’de başka herhangi bir gazetenin bunu yapabileceğini zannetmiyorum.”

Gazetenin sahibi Başar Arslan 2009 yılında Hürriyet gazetesine verdiği röportajda Ahmet Altan’a beslediği hayranlık ve güvenini anlatmış, Altan olmasaydı gazete çıkarmayacağını ve yazı işlerinde de güvendiği insanlar çalıştığı için herhangi bir haberin nasıl yapıldığına ilişkin hiç soru sormadığını söylemiştir. Arslan, Ahmet Altan’ın yazar kimliğine hayranlık duymasının yanında siyasi fikirlerini de kendisine yakın bulduğunu anlatmakta ve Ahmet Altan’la bir dostluğu olsa da “sonuçta o Ahmet Altan’dır” ve “Ahmet Altan’ın patronu olmaz” diyerek gazeteye müdahale etmemesinin nedenlerini ifade etmektedir.²¹ Çalışanlar ile gazetenin sahibinin görüşleri doğrultusunda Başar Arslan ismi gazetenin sahibi olarak bilinmekte ancak pratikte sanki gazetenin patronu Ahmet Altan’mış gibi düşünülmektedir.

Gazetenin yönetim ilişkileri de “çok hiyerarşik olmayan bir yapı” olarak tanımlanmaktadır. Görüşülen gazete çalışanlarının bakış açısıyla gazetede herkes kendini ifade edebilmektedir. Örneğin, Fırat Alkaç haber merkezinin diğer gazetelerdeki haber merkezleri gibi olmadığına, Tuncer Köseoğlu haber toplantılarının herkesin gözü önünde yapıldığına, Zeynep Nuhoğlu gazetenin üretildiği mekanda herkesin aynı katta olmasına dikkat çekerek “çok hiyerarşik olmayan yapı”yı tanımlamaktadırlar.

²¹ <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/printnews.aspx?DocID=11262017>, (Erişim Tarihi: 5 Nisan 2012)

1. 4. Kurum Dışı Etkiler

Kurum dışı etkiler düzeyinde, gazete resmi ve rutin haberciliğin dışında olma iddiasında olduğu için, bu haberciliğin dışında yapılan, özellikle ilk kez *Taraf* ta yayınlanan haberlerin kaynaklarıyla kurulan ilişki ve haberlerin nasıl elde edildiği konusu önem kazanmaktadır. Görüşme yapılan gazetecilerin ifadesiyle ilk kez *Taraf* ın yayınladığı haberler, “Taraf yayınladığı/yayınlayacağı için” haber kaynakları tarafından gazeteye iletilmektedir ve “isteyen gazeteci/gazete de” aynı kaynaklardan haber edinebilir. Yapılan haberciliğin reklam ve ilan verenlerle ilişkileri, tepki ve yaptırımcı kurumların faaliyetlerini ve “çok fanatik” olarak tanımlanan okurlarla ilişkileri etkilediği söylenmektedir. Diğer medya kuruluşlarıyla olan etkileşim konusunda ise belirlenen değil belirleyen olma iddiası öne çıkmaktadır.

1.4.1. Haber kaynaklarıyla ilişkiler

Görüşülen gazete çalışanlarına göre bir gazete ya da gazeteci hangi konuyu yayınlamak isterse ve yayınlayabilecek nitelikte görünürse o konuyla ilgili haber kaynakları o gazeteyi ya da gazeteciyi bulurlar. Bunun dışında gazeteciler de çalıştıkları gazetenin “yayınlayabileceği” konularda haber kaynaklarına ulaşırlar. Alper Görmüş’ün bu görüşü özetleyen ifadesiyle “haber sevildiği yere gider.” Görüşülen çalışanların düşüncesine göre *Taraf* ın bu konudaki özelliği ise Tuncer Köseoğlu’nun ifadesiyle, diğer medya kuruluşlarından “çok da farklı haber kaynakları olmasa da her haberi yayınlayabilecek ‘cesaretleri”nin bulunmasıdır.

“Haber değerlendirecek olana gider. Değerlendirmeyecek olana gittiğinde ne olur? Haber kaynakları açısından çok kötü sonuçlanabilir bu. İkincisi de manipüle edilerek yayınlanabilir, bir kez yayımlandıktan sonra o şekliyle bir daha o düzeltilemez. Dolayısıyla haber kaynakları bu konuda çok titizdir. Seçerken haberi en iyi nerede değerlendirebileceklerine bakarlar. Haber kaynağı bir haberi verirken o gazeteyi sevdiği için vermiyor, siyasi ve başka açılardan bir takım çıkarlar gördükleri için veriyorlar. Böyle bir ilişki bu yani. Gazete de o haberin kamusal önemi var mı, gerçek mi diye bakıyor ve ona göre yayınlanıyor.” (Alper Görmüş)

Ahmet Altan'a göre gazetenin özellikle orduya ilişkin yayınladığı haberlerin gazeteye ulaşmasının başlangıcını Dağlıca baskını ile ilgili yapılan haberler oluşturmaktadır. Altan, gazete yayına başlamadan önce gerçekleşen Dağlıca baskınında PKK'nın esir aldığı 8 askerin soruşturulması sürecinde gazetenin bu konuya gösterdiği ilginin “muhafazakar kanadın ordu içindeki bireylerinin dikkatini çektiğini” söylemektedir.

Gazete 15 Kasım 2007'de yayın hayatına başladığı ilk gün “Hepsini yargılayın” manşetiyle yayın hayatına başlamıştır. Bu haberde Neşe Düzel'in emekli Tümgeneral Osman Pamukoğlu'yla yaptığı röportajda Dağlıca baskınında ihmalleri bulunan tüm görevlilerin yargılanması gerektiği görüşü ön plana çıkarılmıştır. Gazetenin iki gün sonraki baskısında da Genelkurmay Başkanlığı'nın Dağlıca baskınında yönetim zaafı olmadığına ilişkin açıklamasına karşılık Ahmet Altan'ın “Yanıyorsunuz sayın general” başlıklı yazısı sürmanşetten verilmiştir. 6 Ocak 2008'de ise gazete “Müebbetlik soru” manşetiyle çıkmış ve PKK tarafından kaçırılan askerlerden biri için müebbet hapis cezası istenmesi üzerine, baskınla ve soruşturmaya ilgili “Taraf da bunları soruyor” alt başlığıyla 20 soru yayınlamıştır. Ahmet Altan bu süreci şöyle anlatmaktadır:

“Biz şöyle başladık; Dağlıca oldu, Dağlıca'da 8 tane çocuğu PKK'lılar esir aldı ve bizden önce yayımlar başladı. Dağlıca'nın bütün suçunu bu 8 çocuğun üzerine yıkacaklardı çok açık bir şekilde ve bu çocuklara müebbet gibi bir ceza gelecekti. Biz o zaman oturduk, Alev ben Yasemin, bu olaydaki haksızlıklar üzerine 20 soru yayınladık. Elimizde bir belge yoktu ama baktığımız koordinatlar orada bir yanlışlık olduğunu gösteriyordu. O çocukları kurtarmak istedik ve olayla ilgili 20 tane soru çıkardık. Olayla ilgili çıkan haberleri topladık ve bunları da derledik. Bu ilk hareketi ve bu muhafazakar kanadın ordu içindeki bireylerinin dikkatini çekti. Ondan sonra o belgeler bize gelmeye başladı. Yani o belgelerle biz gazeteye başlamadık. Bizim gazetenin duruşu o belgeleri bize getirdi.”

25 Haziran 2008 tarihli “Dağlıca baskını biliniyordu” haberine imza atan Mehmet Baransu ise gazetenin neyi yayınlayıp neyi yayınlamayacağına ilişkin “ilk test” olarak değerlendirdiği 12 Aralık 2007 tarihli “Üsteğmeni dağda unuttular” başlıklı haberin ardından Dağlıca haberinin yayınlanma sürecini şöyle anlatmaktadır:

“Dağlıca baskınındaki ihmalleri çok eskiden tanıdığım birisi tarafından öğrendim. Askeriyeden almadım ben o belgeleri, gittim avukatlardan aldım. Tanıdığım kişi bana olayı, ihmalleri anlattı ama sadece sözlü olarak anlattı. 8 tane er kaçırılmıştı ve vatan hainliğinden yargılanıyorlardı. Ben de gittim avukatlarla görüşüp belgeleri aldım ve yayınladık.”

“Dağlıca baskını biliniyordu” örneğine benzer şekilde, Yıldırım Oğur da Devlet-Öcalan görüşmelerinde arabuluculuk yaptığını iddia eden, başlarda kimliğini gizleyen ve Oğur’un yazılarında “Balıkçı” kod adıyla sunulan İlhami Işık’la görüşmesini şöyle anlatmaktadır:

“Kürt meselesinde barışa katkı yapmak isteyen bir arabulucu olarak gazetelere baktığımda Türkiye’nin en net ve çarpıtmadan haber yapabilecek gazetesinin *Taraf* olduğu çok açık. *Taraf* bir *Gündem* değil o anlamda, orada PKK’yla ilgili bir eleştiri bulamazsın. Ya da *Birgün*, *Evrensel* gibi, *Radikal* gibi de değil. ‘Balıkçı’yla görüşmem tamamen benim bir yazım üzerine oldu. Ben bir yazı yazdım, devlet-Öcalan görüşmelerinin bir tanığıyla ilgili. Sonra o beni aradı, öyle değil böyle oldu diye. Yani tamamen doğal bir akış içinde oldu. Hiçbir özel istihbarat bağlantısı falan olmadı. Biz yayınladığımız için elinde belge olan insanlar bize ulaşıyor.”

Görüşülen tarihte gazetenin yazarı olan ve televizyon programlarında da bulunan Rasim Ozan Kütahyalı ise “CHP ile ilgili sürekli konuştuğu için” kendisine partiyle ilgili bilgiler geldiğini söylemekte: “CHP’nin içinde çekişmeleri olanlar, muhalif olanlar bana ulaşıyor ve içeriden bilgi sızdırıyorlar.”

Görüşme yapılan çalışanların tamamına yakınının anlattığı örneklerden biri de 29 Eylül 2009 tarihli “Havan mermisi kızı parçaladı” başlıklı haberdır. Ceylan Önkol adında bir kız çocuğunun köyün yukarısında bulunan askeri birlikten atılan havan mermisi veya roketin isabet etmesi sonucu hayatını kaybettiği bilgisi verilen haberin oluş biçimini gazete çalışanları şöyle anlatmakta:

“Akşam saat 18:30 civarındaydı, gazete tam baskıya gidiyor. Bingöl’den bir adam (muhtar) aradı ve dedi ki ‘Burada bir çocuk öldürüldü, bomba

atıldı” falan. Burada bizim birinci sayfa hazırlanmıştı, direkt birinci sayfayı yırttılar. Hemen konuyla ilgili bilgi aldık, ‘Havan mermisi kızı parçaladı’ başlığıyla manşet yaptık. Ondan sonra biz bunu günlerce sürdürdük.” (Fırat Alkaç). “Oraya biz o anda muhabir gönderemiyoruz tabii. Telefonunu aldık muhtarın, yarım saat sonra falan öldürülen çocuğun fotoğrafını yolladı bize. Adam bize şöyle dedi: ‘Biz basını çağırdık, kimse gelmedi. Biz cesedi çuvala koyduk, savcılığı aradık, savcı da gelmedi.’” (Tuncer Köseoğlu).

Görüldüğü gibi görüşme yapılan gazete çalışanları ilk kez *Taraf*’ta yayınlanan özel haberlerin “bu haberleri yayınlamak istemekle” ve “yayınlayabilecek nitelikte görünmekle” ilgili olduğunu söylemektedirler. Yayınlanmak istenilen konularda gazetecinin haber kaynaklarına ulaşma çabasının yanında, elinde herhangi bir haber olan bir haber kaynağı da *Taraf*’ın yayınlayacağını düşündüğünde gazeteye ulaşmaktadır. Mehmet Baransu bu durumu şöyle örneklemektedir: “Bugün bir sağlık muhabiri sağlık kuruluşundaki herhangi bir ihmali yazsa bütün çalışanlar onu bilir ve bir dertleri olduğunda ona bildirir. Onunla görüşmek için, ona belge vermek için elinden geleni yapar, çünkü yazdığını görür.” Baransu, orduya ilişkin yaptığı haberlerde kendisine belge getiren haber kaynaklarıyla ilgili ise şunları anlatmaktadır:

“Bunlar belge saklarlar. Bakın 30 yılınızı veriyorsunuz TSK’ya ve çok da başarılısınız ama terfi edemiyorsunuz, ettirmiyorlar. Çünkü paşaların görüşü yüzde 60 etkilidir. Böyle bir sistem olabilir mi? Dolayısıyla bu insanlar isyan ediyor ve bu haksızlığı kamuoyuna duyurmak istiyorlar. Çünkü insanlar artık dolmuş, yüzlerce hukuksuzluk görmüş, yüzlerce belki milyonlarca olay görüyorsunuz ve kapatılıyor bu olaylar. Bir gazete bunları yazıyor ve siz o gazeteye verirsiniz elinizde olan belge varsa. Hele bir de size bir haksızlık yapılmışsa, terfi edememişseniz bunu yaparsınız. Yalnızca TSK için değil bu tüm kurumlar için geçerlidir. Bunların kişisel nedenleri var, demokrat insanlar var ordunun içinde, ordunun yapısının çok kötü olduğunu düşünen insanlar var. (...) Ben yazıyorum ve konuşuyorum insanlarla. Konuştukça zaten arıyorlar. Bir gazeteci olarak kimden bilgi alacağınızı bilmeniz gerekiyor. (...) Bakın bazen de benimle görüşmekten korkuyor insanlar, konuşmaktan korkuyor. Ben 40 takla atıyorum o

insanlarla görüşmek için. Çünkü infaz edilir o insanlar bu belgeleri verdikleri için. Belgeyi veren kişi kellesinin koltukta olduğunu biliyor ve çok büyük bir şey yapıyor. Buraya insanlar akrabalarını gönderiyorlar, güvenliğe belgelerini bırakıyorlar, kendileri gelemiyorlar.”

1.4.2. Reklam ve ilan verenlerle ilişkiler

Gazetecilikteki reklam ve ilan verenlere bağımlı olma durumu gazete çalışanları tarafından eleştirilmekte ve kendi yaptıkları gazeteciliği bu bakımdan farklı bulmaktadırlar. Zira onlara göre, haber değeri olduğunu düşündükleri herhangi bir haber reklam ya da ilan alma konusunda sıkıntı yaratacaksa da ya da bir diğer ifade ile reklam kaynaklarının onaylamayacağı bir konuyla ilgili olsa da yayınlanmalıdır. Gazete yayın hayatına başladığında da “reklam ve ilana bağımlı olmamak için” fiyatını 1 TL olarak belirlemiş ve zamanla fiyatını düşürmüştür. Ahmet Altan gazete yayına girmeden önce verdiği bir röportajda bunu şöyle açıklamıştır:

“Gazeteler biliyorsunuz ne kadar çok satarsa o kadar ziyan eder. Bir gazetenin maliyetiyle satış fiyatı arasında büyük fark var. Siz bir şeyi zararına satıyorsanız o zararı başka bir yerden çıkartmak zorundasınız. Zararı çıkartmaya çalışırken birilerine bağımlı olmak zorundasınız. Biz gazeteye ilan alacağız ama 'Hiç kimse ilan vermezse de vermesin' diyebiliyoruz. 1 liraya satacağız çünkü. Bu çok büyük bir risk ama bunu görmek istiyoruz. Ama şunu istiyoruz; hiçbir baskı altında kalmayalım, hiçbir şeyden korkmayalım. Eğer biz 35-40 bin tane satabilsek, bu gazete harcadığı parayı karşılayabiliyor; esas derdimiz bu.” (Sabah, 4 Kasım 2007).

Görüşme yapılan gazete çalışanları gazetenin reklam ve ilan kaynaklarını umursamamadan yayın yaptığını ifade ederken orduyla ve hükümetle çatışmalarını ve büyük sermaye gruplarıyla ilgili yaptıkları haberleri örnek göstermektedirler. Bu konuda Koç Grubu’na yönelik yapılan haber ve yazılar, Doğu Grubu’nun patronu Ferit Şahenk’le ilgili yapılan bir haber ve Burger King’le ilgili yapılan haberler görüşmelerde öne çıkmıştır. Örneğin Yıldırım Oğur, Burger King’le ilgili haber yapmanın gazeteler için zor olduğunu, çünkü kurumun büyük bir reklam veren olduğunu söylemekte ve “Ama Burger King bize reklam vermezse vermesin bizim umurumuzda olmaz.”

demektedir. Rasim Ozan Kütahyalı ise Koç Grubu ile ilgili yapılan haberlere ve kendisinin yazdığı “Koç’lar gibi muhalif maşallah” başlıklı yazıya dikkat çekmektedir.

Burger King’le ilgili 18 Eylül 2010 tarihinde yapılan ve gazetede bir hafta boyunca sürdürülen haberde Burger King’in et satın aldığı firmadan gelen 164 bin adet hamburger etinde virüs bulunduğu ve Tarım Bakanlığı’nın bunun için savcılığa suç duyurusunda bulunduğu anlatılmaktadır. Haber Tarım Bakanlığı’nın firmaları denetlediği raporlara dayandırılarak yapılmıştır. Haberin gelişmeleri ve ayrıntıları bir hafta boyunca devam ederken, 19 Eylül 2010 tarihinde yine gazetenin sürmanşetinde aynı raporlara dayanarak Koç Grubu’na ait Maret ürünlerinde de virüs bulunduğu haberi yayınlanmıştır. Ahmet Altan aynı gün yazdığı “Anayasa ve hamburger” başlıklı yazıda şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Maret, Koç Holding’e ait. Bakın bakalım bizim medyaya, Maret’in etleri konusunda kaçında haber göreceksiniz. Umarım yanılıyorum ama ben hiçbir gazetede göremeyeceğinizi düşünüyorum. Bu haberi veren, Koç firmasının ilanlarını kaybeder çünkü. Bir yanını yasayla, bir yanını parayla bağlamışlar. Halka istediğin gibi zehirli malı yedirebilirsin. Devlet ve zenginler önemlidir çünkü. Halk önemsizdir. İşte size bizim rejimin özeti.”

Gazetenin yayınladığı Wikileaks Belgeleri içerisinde bulunan Mustafa Koç’un bir ABD’li yetkililere hükümetle ilgili yaptığı değerlendirmeler, 6 Nisan 2011 tarihinde, sürmanşette kırmızı, büyük punto ve harflerle “Koç: Seçimde AKP iktidarı kaybeder” başlığıyla verilmiştir. Bu haberden iki gün sonra Mustafa Koç’un Wikileaks Belgeleri’ni doğruladığına ilişkin haber ise yine sürmanşette “Koç’um benim” başlığıyla verilmiştir. Rasim Ozan Kütahyalı, görüşmede örnek olarak gösterdiği, 10 Nisan 2011 tarihli “Koç’lar gibi muhalif maşallah” başlıklı yazısında, Mustafa Koç’un habere ilişkin yaptığı açıklamayı değerlendirirken onun “başbakana biat ettiği”, “dansözce tavır” sergilediği gibi ifadeler kullanmıştır.

Görüşme yapılan çalışanların örnek gösterdikleri Doğu Grubu’nun patronu Ferit Şahenk’e ilişkin haberde ise Ferit Şahenk’in başbakandan yılın işadamı ödülünü alırken tokalaştığı esnada eğilmesini eleştirmektedir (23 Mart 2011). Birinci sayfanın ortasında, Şahenk’in eğildiği anın fotoğrafının yanında küçük bir yer ayrılan haberin

(bkz. Ek 10) başlığı “Saygılı bir arkadaş”tır. Haberin sonunda şu ifadeye yer verilmektedir: “Görgü kuralları gereği yere kadar eğilen Şahenk’in boyun kaslarının ise bir zarar görmediği zarar görmediği bildirildi.”

“Reklam verenleri umursamadan” yayın yapma çabası olsa da her gazete gibi *Taraf* için de reklam ve ilan çok önemli bir gelir kaynağıdır. Bu bakımdan çalışanlar tarafından gazetenin özellikle başlarda yaşadığı ifade edilen zorluk gazeteye reklam konusunda uygulanan ambargo olmuştur. Orduya yönelik yayınlarından dolayı uygulandığı düşünülen bu ambargo, gazete çalışanlarına göre *Taraf*’ı fikir anlamında destekleyen kurumlar tarafından da yapılmaktadır. Çünkü bu kurumlar “*Taraf* gazetesinde görünmek istememektedirler.” Başlangıçta bunu çok yaşadıklarını söyleyen gazete çalışanları zamanla bunun kırıldığını ve gazetenin daha çok reklam almaya başladığını söylemekteler:

“Bize uygulanan ambargo en başta çok daha sertti. Hala uygulanıyor ama aynı zamanda *Taraf*’ın çok destekçisi var. Ancak herkes bizi çok destekliyor ama sayfalarımızda görünmek istemiyorlar. Bu insanlara ben kıyamam, çünkü darbe olasılığı hala var, geriye dönme olasılığı hala var. Dolayısıyla bu insanların çekingenliklerini ben anlıyorum.” (Markar Esayan)

“İlan ve reklam konusunda da durum değişti artık. Ben buraya ilk başladığım zaman sadece Kürtlerin, solcuların ya da demokratların verdiği ilanlar vardı. Ama şimdi bu değişti, şirketler ilan veriyor artık. Örneğin mobilya ilanı da alıyoruz artık. Eskiden sadece siyasi görüşten dolayı gelen ilanlar varken şimdi şirket ilanları oluyor.” (Fırat Alkaç)

1.4.3. Tepki ve yaptırımcı kurumlar

Gazete çalışanları reklam ve ilan alma konusunda, yaptıkları haberlere bağlı olarak gazeteye ambargo uygulanmasının yanında, ilanlarının da kesildiğini anlatmışlardır. Bunun yanı sıra gazeteye gerek yaptığı haberler gerek haberlerde kullandıkları dil ve köşe yazarlarının yazdıkları nedeniyle çok sayıda dava açılmıştır. Orduya ilişkin haberleri nedeniyle (Dağlıca haberinden sonra) Genelkurmay Askeri Savcılığı tarafından gazeteye bir yazı gönderilmiş, Genelkurmay Başkanlığı tarafından

basılacağı yönünde bir beklenti oluşmuştur. Gazete hükümete çeşitli konularda destek vermiş/veriyor olsa da özellikle Başbakanla sert bir üslupla sık sık çatışmaktadır. Dolayısıyla *Taraf* için tepki ve yaptırımcı kurumların başında hükümet ve Genelkurmay Başkanlığı gelmektedir.

Yasemin Çongar, bir yandan görüşme yapılan dönemde Başbakanın Ahmet Altan'ın bir yazısı (Kof kabadayılık, 15 Ocak 2011) nedeniyle Altan ve gazeteye tazminat davası açması konusundaki görüşlerini ifade ederken tepki ve yaptırımcı kurumların etkisine dair önemli bir örnek olayı da anlatmaktadır:

“Biz kendimizce doğru gördüğümüz yerde sonuna kadar ama yanlış gördüğümüzde de eleştiriyoruz. Biz bu tür şeyleri de önemsemiyoruz. Aslında bu dava bizim dışımızda daha büyük problem yarattı. Hemen ‘*Taraf*’la hükümet davalık oldu, *Taraf* taraf değiştirdi’ gibi söylemler başladı. Sanki bizim aramız çok iyiydi, aramızda bir anlaşma vardı da bozulmuş gibi. İşin komiği, bizim hükümete açılan kapatma davasına karşı mücadele ettiğimiz ya da siyasal iktidarın işine gelen, orduyla ilgili haberleri çok yoğun yayınladığımız dönemlerde bile, biz orduyla kapışırken, dönemin Genelkurmay Başkanı Başbuğ’la neredeyse karşılıklı söz düellosuna girerken, hem yazılarımızda hem televizyon programlarında, vs., bizim devlet bankalarından aldığımız ilanlar kesildi. Yani aslında hükümetin kontrolünde olan kurumlardan... Biz hiçbir zaman ne bir hükümet yardımı ne bir finansman aldık, ne Çalık Grubu gibi iki tane kamu bankasından olağanüstü krediler aldık, ne bir özel ilan bağlantısı yaptık, ne bir takım gazeteler gibi AKP’li belediyelerden destek aldık.”

Yasemin Çongar’ın anlattığı bu dönem gazetenin “Dağlıca baskını biliniyordu” haberi ve bir süre sonra bu kez 17 askerin hayatını kaybettiği PKK’nın Aktütün baskınında da ordunun istihbarat birimlerinin baskından haberi olduğuna ilişkin 14 Ekim 2008 tarihli “Aktütün’ü itiraf edin demiştik... Biz açıklıyoruz” başlıklı haberi yayınlamasından sonra gerçekleşmiştir.

Gazete Dağlıca baskınına ilişkin haberinden sonra 4 Temmuz 2008’de sürmanşette “Genelkurmay’ın *Taraf*’a baskın planı” başlığı altında Genelkurmay Askeri

Savcılığı'nın gazeteden Dağlıca haberinin dayandığı ihbar raporunu ve bazı belgeleri teslim etmesini istediği, yoksa gelip “bu tür eşyalara el koyacağımı” bildirdiği haberi yayınlanmıştır. Haberde faks ile gönderilen bu istek gazete tarafından “gözdağı yazısı” olarak nitelendirilmiştir.

Gazetenin Aktütün baskınına ilişkin haberinden sonra ise dönemin Genelkurmay Başkanı İlker Başbuğ'un habere gösterdiği tepkiden sonra, Çongar'ın ifadesiyle “karşılıklı söz düellosuna” girilmiş, gazete 16 Ekim 2008'de “Tehdidi bırak hesap ver” manşetiyle çıkmıştır. Bunun üzerine başbakanın genelkurmay başkanını destekleyen tutum almasına karşılık gazete bir gün sonra “Paşasının başbakanı” manşetiyle çıkmıştır. Bu olaylar üzerine gazete 9 Kasım 2008'de sürmanşette yayınladığı “Zor günlerden geçiyoruz” yazısında ilanlarının azaldığını, “her taraftan sıkıştırıldıklarını”, okuyucularından destek beklediklerini ve ortak aradıklarını okuyucularıyla paylaşmıştır.

1.4.4. “Fanatik” okuyucu etkisi

Yapılan görüşmelerde *Taraf* çalışanları okurlarını “çok fanatik” biçimde gazeteye bağlı olarak tanımlamışlardır. Çalışanların anlattıklarına göre okuyucular, çok fanatik oldukları için diğer pek çok gazeteden daha çok gazeteye geribildirimde bulunmakta, bu geribildirimlerin önemli bir kısmı da tepkisel nitelikte olmaktadır. Bu tepkilerin nedeni çalışanlara göre okur kitlesinin “farklı kesimlerdeki” insanlardan oluşmasıdır. Örneğin Yıldıray Oğur'a göre “kendi okuyucu kitlesini yaratan” *Taraf*'ın okuyucuları Rasim Ozan Kütahyalı'nın ifadesiyle “farklı kesimlerden bir koalisyon” oluşturmaktadır. Cihan Aktaş da benzer biçimde *Taraf*'ı bu anlamda “bir konsensüs gazetesi” olarak tanımlamaktadır. Tuncer Köseoğlu ise “*Taraf*'ın ortası yok” diyerek aynı olguya dikkat çekmektedir.

Yasemin Çongar farklı kesimlerden oluşan gazete okurlarını ve hepsinin *Taraf* okumasına neden olan ortak özelliği şöyle tanımlamaktadır:

“Bizim için en önemli şeylerden bir tanesi şu; biz hiçbir zaman bir İstanbul gazetesi olmadık. En fazla üçte bir oranında İstanbul satışıımız oldu, üçte bir orta Anadolu ve bunu daha ziyade mütedeyyin kesim okudu ve bir de Kürt bölgesi okudu. Bu iyi bir dağılım bizim için, yani İstanbul'daki üniversite öğrencisi de Kayseri'deki eşi başörtülü işadamı da

Diyarbakır'daki bir Kürt aktivist de, üçü de devlet ve rejimle ilgili sorunları üzerinden *Taraf*'ta bir karşılık buldukları için okuyorlar.”

Alper Görmüş ise okuyucuların “kabaca bir yarısının” dindar insanlardan oluştuğunu ve genel anlamda da *Taraf* okuyucularının dindarlarla bir sorunu olmayan kişilerden oluştuğunu söyleyerek başka bir yöne dikkat çekmektedir: “Benim gördüğüm, bu ülkenin esas sorununun gazete sahipliği olduğunu düşünen, böyle hisseden, o eski klasik şeriat tehlikesi tezini benimsemeyen, Türkiye'nin muhafazakârlarının, dindarlarının demokratlaşabileceğine dair bir algısı olan insanlar alıyor.”

Gazete çalışanlarının görüşlerine göre okuyucu hem fanatik biçimde gazeteye sahip çıkmakta hem de gazeteye pek çok zaman kızmaktadır. Ahmet Altan bunun nedenini şöyle açıklamaktadır:

“Bizi aslında her kesimden küçük bir zümre alıyor. Kürtler var, muhafazakarlar var, solcular var, liberaller, demokratlar, hatta belki milliyetçiler. Çünkü bazen milliyetçilerden mektup alıyoruz. Ama bizi alan her kesim de bize kızıyor. Çünkü böyle bir alışkanlık var, onunla da ilgili sıkıntı yaşıyoruz. Türkiye'deki alışkanlık şu: bir gazete olur bir kesimi tutar. Biz bir kesimi tutmuyoruz, biz bir fikri tutuyoruz. Biz PKK'yla çatışıyoruz Kürt okuyucular bize kızıyor, biz orduyla çatışıyoruz ulusalcılar bize kızıyor, hükümetle çatışıyoruz muhafazakarlar bize kızıyor.”

Haber merkezini arayan birçok okuyucuyla doğrudan muhatap olduğunu anlatan Tuncer Köseoğlu da haberlere tepki gösteren okurların “*Taraf* okuru olduklarını ve *Taraf*'ı desteklediklerini söyleyerek” gazetede yayınlanan bir haberin veriliş biçimine karşı çıktıklarını anlatmaktadır. Köseoğlu'na göre “yüzlerce örneği” olan bu durumun, önemli örneklerinden birini eski CHP Genel Başkanı Deniz Baykal'ın kaset skandalına ilişkin haberlerin verilişine okurların verdiği tepkidir. Gazete, Vakıf gazetesinin internet haber sitesinde Deniz Baykal'a ait olduğu ileri sürülen gizli kamera görüntülerinin yayınlanmasını “Alçaklık vakti” manşetiyle vermiş ve haberde bu durumu “seviyesizce” olarak nitelendirmiştir (Taraf, 8 Mayıs 2010). Olayın ardından Baykal'ın istifası ve soruşturma sürecinde de gazete Baykal'ı destekleyen, bunu “özel hayata saygısızlık”

olarak gören bir tutum izlemiştir. Gazete bu nedenle, Köseoğlu'nun anlatımına göre Baykal'a ve CHP'ye karşı sempatisi olmayan muhafazakar okurlarından tepki almıştır.

Gazeteye tepki gösteren okurların temsili bir örneğini de Kürt okuyucular oluşturmaktadır. Çalışanların görüşlerine göre *Taraf*'a tepki gösteren Kürt okuyucuların bazıları PKK'nın bazıları da BDP'nin eleştirilmesini istememektedir. Bu anlamda Tuncer Köseoğlu'nun "en önemli kırılma noktası" olarak tanımladığı dönem PKK'nın Tokat'ın Reşadiye ilçesinde 7 askerinin ölümüyle sonuçlanan saldırısını sürmanşette "PKK iki halkın da düşmanı" başlığıyla vermesinden sonra yaşanmıştır (bknz. Ek 11). Haberin yayımlandığı 11 Aralık 2009'da Ahmet Altan yazdığı "Kürt halkı..." başlıklı yazıda PKK'nın "kendi halkına kalleslik yaptığını" söylemektedir. Altan, bu yazısında "körü körüne PKK'yı destekleyen" bir kitlenin dışında kalan Kürtlerin de kendisi gibi düşündüğünü öne sürmektedir. Gazetenin bu başlığından ve Altan'ın bu yazısından iki gün sonraki "Üç seçenek" başlıklı yazısında tehdit edildiklerini, "bazı PKK sempatzanları" tarafından mektup aldıklarını ve Güneydoğu'da *Taraf*'a boykot uygulamaya çalışıldığını anlatmıştır. Altan, Kürt okuyucularla zaman zaman oluşan bu gerilimin nedenini şöyle açıklamaktadır:

"Biz Kürt hakları için dövüşüyoruz, Kürt hakları için Kürt gazetelerinden bile çok dövüşen bir gazete bu. Ama aynı zamanda Kürtlerin en çok kızdığı gazetelerden biri bu. Niye? Çünkü PKK'yı bugüne kadar alışmadığı biçimde eleştiriyoruz. PKK saldırılmaya alışkın, küfürlere alışkın. Karşı kampın adamları ona küfrettiğinde onun taraftarı bundan rahatsız olmuyor, sadece onların aşağılık olduğunu düşünüyor. Ama PKK eleştirilmeye alışkın değil, çünkü onu kimse eleştirmiyor. İlk defa bir gazete Kürt halklarını savunarak PKK'yı eleştirdi, onun alışık olmadığı şekilde. O yüzden çok öfkeleniyorlar."

Gazete çalışanları Kürt okuyucuların tepkilerinin "PKK'ya yakın olanlar" tarafından gösterildiğini ve "PKK'ya yakın olmayanlar" arasında *Taraf*'ı destekleyen önemli bir Kürt okuyucu kitlesi olduğunu ve Altan'ın da belirttiği gibi, *Taraf* "Kürt haklarını savunan bir gazete" olduğu için PKK'yı eleştirdiklerinde çok tepki aldıklarını düşünmekte. Markar Esayan bu süreci *Taraf*'ın Kürt haklarını savunan bir gazete

olmasının yanında “PKK ve BDP çevrelerinin kendilerini eleştirilmekten muaf tutması”yla açıklamaktadır:

“Biz bugünkü duruma Dağlıca’daki olayla geldik, oradaki yanlışları yazdık. Sonra tabii orada burada yayınlanamadığı için belgeler bize gelmeye başladı. Biz bunları olduğu gibi yayınladık. Kürt sorunu konusunda devletin yaptığı hataları çok sert biçimde eleştirdik. Tabii o zaman çok ciddi bir teveccüh oluştu bölgede. Orada bir bayram gibi karşılandı *Taraf*’ın varlığı. Çünkü ilk defa kendi gazetelerinden değil beyaz Türklerin çıkardığı bir gazete Kürtlerin hakkını savunuyordu. PKK ve BDP çevresinde de şöyle bir şey var, kendileri sanki eleştirilmekten münezzehtirler. Mağdur oldukları için onlar her zaman haklıdırlar. Bizim için böyle bir şey yok.”

Okur tepkilerinin haberciliğe nasıl bir etkisinin olduğu konusunda ise Yasemin Çongar, okur tepkilerini göz önüne alarak yayınlarını değiştirmediklerini, kendi ifadesiyle “okur lobiciliği” yapmadıklarını ve bu nedenle okur kaybedebildiklerini söylemektedir. Yıldırım Oğur da aldığı geribildirimlerden yola çıkarak “okur lobiciliği” yapmamalarının sonucunda okurlarda yeni bir duyarlılık geliştiğini düşünmektedir:

“Biz okur lobiciliği yapmayız, yani okur istiyor diye bir şey yapamayız. ‘PKK’lılar şimdi çok kızacak bize, Reşadiye’de sivilleri öldürdükleri zaman bir şey demeyelim’ gibi bir tavır içine giremeyiz. Biz buna çok tepkiliyiz ve o tepkiyi yansıtmak istiyoruz. Nasıl ordu konusunda kendimizi frenlemiyorsak, PKK konusunda da frenlemeyiz, Erdoğan konusunda da frenlemeyiz. Örneğin Erdoğan da demokratik sınırlar dahilinde haddini aştığında o zaman da AKP’li okurlar bize kızacak diye düşünemeyiz. O zaman biz biz olmayız. Bunun evet bir maliyeti var, okur da kaybediyorsunuz, para da kaybediyorsunuz.” (Yasemin Çongar)

“*Taraf*’la birlikte şöyle bir politik görüş de ortaya çıktı; pek çok konuda insanlar kendisine benzemeyenlerle de ilgili duyarlılık geliştirmeye başladı. Örneğin, muhafazakar okurlarımızda, aldığımız geri bildirimlerden anladığım kadarıyla, Kürt meselesiyle ilgili önemli bir duyarlılık gelişti. Sol

kökenli okuyucularımızda da laiklik ve Kemalizm konusunda müthiş bir ilerleme söz konusu.” (Yıldıray Oğur)

1.4.5. Diğer medya kuruluşları: Etkilenen değil etkileyen olmak

Taraf gazetesi medya rutinleri düzeyinde değinildiği gibi Türkiye’deki mevcut medya sistemini eleştirerek yayın hayatına başlamış ve kuruluş amacını “medyada yer almayan” haberleri yayınlamak olarak belirlemiştir. Dolayısıyla diğer medya kuruluşlarıyla olan etkileşim konusunda *Taraf* etkilenenden ziyade etkileyen olma iddiasındadır. Bu anlamda diğer medya kuruluşlarının ne yaptığını takipten çok yapmadıklarını yapmak ve genel gündemin ağırlıklı konularında da haberde kullandıkları üslupla, bir diğer ifade ile habere ilişkin tutumlarını ortaya koyarak farklılaşmak temel amaçlardır.

“Diğer gazetelerin yapmadığını yapmak” iddiasını örneklemesi bakımından Tuncer Köseoğlu, diğer gazetelerde çalışan muhabir tanıdıklarından “manşetlik” haber alabildiğini anlatmaktadır. Köseoğlu’nun ifadelerine göre bunun nedeni ise o muhabirlerin ellerinde bulunan bir haberin kendi gazetelerinde “tüm iktidarlara” olan ilişkileri dolayısıyla yayınlanamayacağını düşünmeleridir. Bu anlamda Markar Esayan’a göre *Taraf*, diğer medya kuruluşlarıyla olan etkileşimde diğerlerinin “hatalarını deşifre eden” konumdadır:

“İki tane gazetecilik var, bunun başka üçüncü bir yolu yok. Bir tanesi gerçekleri gizlemek üzere yapılan gazetecilik, ikincisi gerçekleri yazan gazetecilik. Eğer gerçekliğini bildiğiniz şeyleri yazmıyorsanız, gerçekleri gizliyorsunuz demektir. Bir gerçekler var, bir de gerçekleri tam olarak sunmamak var. Yani bunu art niyetle yapıyor olabilirsiniz, yanlışlıkla yapıyor olabilirsiniz. Ama sonuçta gerçekleri yazmamış olursunuz. Dolayısıyla Türkiye’de bugüne kadar yapılan şey, gerçekleri hem gizlemek hem de bedel ödememektir. Medya kendisiyle yüzleşmeli ve bunun bedelini ödemeli. (...) Yapılan gazetecilik bütün darbeleri aklamışsa, darbelere ortam yaratmışsa, insanların hedef olmasına yol açmışsa, iktidarlardan pay almak için manşetler atılmışsa bunun bedelinin ödenmesi gerek. (...) Şimdi böyle bir medya geleneğinden geliyoruz. Dolayısıyla *Taraf* burada bomba gibi

düştü medyanın ortasına. (...) Bu böyle devam ederdi, bildiklerini yapmaya devam ederlerdi. Ama şimdi artık bildikleri bir şey var; ‘Biz bir haber yaparız ama *Taraf* bunun gerçeğini yazar.’”

Görüşülen çalışanların neredeyse tümü *Taraf*’ın yayınladığı özel haberlerin önemli bir kısmının diğer gazetelerde çalışanların da bildikleri ancak yayınlamadıkları haberler olduğunu ve bu nedenle de medyada *Taraf*’ın haberlerine karşı Alper Görmüş’ün tabiriyle “itibarsızlaştırma” çabası gösterildiğini düşünmektedir. Bu “itibarsızlaştırma” çabasının en önemli örneği de gazetenin belgelere dayanarak yayınladığı haberlerin “belgelerinin neden *Taraf*’a geldiği” sorgulaması ve bu haberler “birileri tarafından gazeteye iletildiği” için bunun gazetecilik olarak değerlendirilemeyeceği eleştirisi olarak gösterilmektedir. Gazete çalışanları itibarsızlaştırma çabası olarak nitelendirdikleri bu değerlendirmelerin nedenini yayınlanan haberlerden rahatsızlık duyulmasına bağlamaktadırlar. Alper Görmüş, bu noktada şöyle bir ayrıma gitmektedir:

“Büyük medya gazeteciliği devlet üzerinden birilerinin sivil hükümetlere karşı aşağılama, küçümseme, hayatlarını zorlaştırmak için sızdırılmış askerlerden, bürokratlardan, devlet kaynaklı haberlerin sızdırılmasından ibarettir. Bunlar yayınlanırken hiç kimse, örneğin 28 Şubat’ta MİT’ten sızdırılan kasetler yayınlanırken, ‘Bunları birileri size verdi de siz de yayınladınız.’ dedi mi? Bu sorular o zamanlar da soruldu mu? Bu normal, böyle olur zaten, bu haberler ele falan geçirilemez. Gönülsüzseniz yayınlamakta yayınlamazsınız o başka. Ama bu türden haberler, Nokta’nın haberi (“2004’te iki darbe atlatmışız”, Nokta, 29 Mart 2007) ve *Taraf*’ın haberlerinden çok önce de tam tersi istikamette olarak yayınlanıyordu zaten. ‘Bizim yayınladığımız haberler Türkiye’nin karanlık geçmişini aydınlatmaya yönelik. Onların verdiği haberler tam tersine Türkiye’de sivil siyasetin önünü kapatmak üzere yayınlanan haberlerdi’. (...) Buradaki dert başka, haberin konusundan duyulan rahatsızlık bu. Yoksa yöntemi rahatsızlık verse onların yüzlerce örneği var.”

Markar Esayan’ın, Alper Görmüş’ün ve diğer çalışanların da benzer şekilde ifade ettiği gibi, *Taraf*’a göre Türkiye’de medya gerçekleri saklamış ve önemli

meselelerde devlet merkezli gazetecilik yapmıştır. Taraf gazetesi de buna karşı ve bunu değiştirmek amacıyla kurulmuştur. Yine medya rutinleri düzeyinde değinildiği gibi medya alanına getirilen bu eleştiri çalışanların “ana akım medya” (Yasemin Çongar), “büyük medya gazeteciliği” (Alper Görmüş), “laik merkez medya” (Rasim Ozan Kütahyalı), “kullanışlı medya” (Baransu, 2010: 108) gibi tabirlerle de tanımladıkları merkez medyanın haberciliğine ilişkindir. Ancak gazete çalışanlarına göre muhafazakar kesimin hükümete yakın medya kuruluşlarında da benzer bir tutum söz konusu olmuştur.

Tuncer Köseoğlu'nun diğer gazetelerde çalışanlardan “manşetlik” haber aldıklarını anlatmasına benzer biçimde *Taraf*'ın yayınladığı haberlerin başka gazetelerdeki çalışanlar tarafından da bilindiği, ancak yayınlanmadığı fikrine Alper Görmüş ve Fırat Alkaç, *Taraf*'ta “O dört er böyle öldü: pimini çekip bombayı verdi” (26 Ağustos 2009) başlığıyla verilen haberin daha önce Star gazetesine gitmesi, ancak yayınlanmamasını örnek olarak göstermektedirler: Star gazetesinin yazarlarından Şamil Tayyar'ın, haberin yayınlanmasından bir gün sonra yazdığı “Orduyu yıpratmak” (Star, 27 Ağustos 2009) başlıklı yazıda bu haberin bir hafta önce Star gazetesine geldiği ancak yayınlanmadığı anlatılmıştır.

“Sonuçta bu yaşanmış bir şey, o haber oraya gidiyor ama yayınlanmıyor. Keza darbe günlükleri (“2004'te iki darbe atlatmışız”, Nokta, 29 Mart 2007) de öyle. O darbe günlüklerinin başka bir muhafazakar gazeteye gittiğine dair elimizde çok güçlü kanıtlar var ama bunu hiçbir zaman kullanmadık. Böyle bir araştırmada söyleyebilirim bunu. Hükümete yakın muhafazakar bir gazete, kullanmadıklarını biliyoruz. (...) Dolayısıyla ‘Neden *Taraf* a gidiyor?’ sorusu çok haksız bir mugalata. İşte bu yüzden gidiyor, çünkü siz yayınlamıyorsunuz.” (Alper Görmüş)

Görüşülen çalışanların anlatımlarıyla başka gazetecilerin de bildiği ancak başka gazetelerde yayınlanamayan haberler” *Taraf*'ta yayımlandığında diğer gazeteler bu haberleri “*Taraf*'ın haberine göre”, “*Taraf*'ın iddiası” ifadeleriyle sunmuşlar, bu haberler yayınlamak istemedikleri nitelikte olsa dahi gündemin üst sıralarında yer aldığı için gazeteler “o kadar da kayıtsız kalamamışlardır” (Alper Görmüş). Dolayısıyla gazete

kitle iletişim araçları arasındaki gündemi belirleme konusunda önemli bir iddiaya sahiptir.

Gazetenin yayınlanan haberler konusunda Türkiye’deki medya ortamına bu karşı çıkışı ve aradaki çatışma, haber sunumlarında kullanılan dile de yansıtılmaktadır. Markar Esayan’ın ifadesiyle “haber doğru yere konulması için gösterilen bir tavır” ortaya çıkmakta ve haberde gösterilen bu tavır aynı zamanda “bugüne kadar yapılmış gazeteciliklerin tersi ve o yapılmışları da düzelter, telafi eden” nitelikte olmaktadır. Dolayısıyla Tuncer Köseoğlu’nun ifadesiyle Taraf, “tavıryla” ve “politikalarıyla” varolan ve diğer gazetelerden farklılığını bu konuda da ortaya koymayı amaçlayan bir gazetedir.

1.5. İdeoloji

Hiyerarşik etkiler modelinde ideolojik düzey diğer tüm etkileri kapsamaktadır. Örneğin bireysel etkiler düzeyinde anlatılan gazete çalışanlarının ortak bir amaç etrafında birleşerek oluşturdukları gazetecilik alanının ideolojisi buna uymayanları dışlamaktadır. Benzer biçimde medya rutinleri düzeyinde anlatılan merkez medya haberciliğine karşı çıkılarak yapılan gazetecilik, merkez medyanın hegemonik habercilik alanını bozmaya yöneliktir. Kurum dışı unsurlar bölümünde anlatılan diğer medya kurumlarıyla olan etkileşim konusunda Taraf ve diğer gazeteler arasındaki çatışma ve “itibarsızlaştırma” çabaları da ideolojik düzeyde yine bu bağlamda değerlendirilir. Yine kurum dışı etkiler düzeyinde anlatılan haber kaynaklarının *Taraf*’a getirdiği çeşitli belgeler, yeni egemen ideolojinin kurulması sürecinde yayınlanmasına izin verilen haberlerin ortaya çıkması olarak değerlendirilir. *Taraf*’ın yeni egemen ideolojinin kurulması sürecinde birbirine karşıt görülen, orduyla devamlı olarak ve hükümetle ise kısmen çatışması sürecin çelişkili ve heterojen yapısını ortaya koymaktadır.

1.5.1. Türkiye’deki değişim ve *Taraf*

Görüşülen *Taraf* çalışanları Türkiye’deki değişimi “yüzleşme dönemi”, “savaş”, “demokrasi mücadelesi” gibi tabirlerle tanımlamaktadırlar. *Taraf* çalışanlarına göre, siyasal iktidarı elinde bulunduran muhafazakarlarla resmi ideolojinin savunucuları arasında bir mücadele yaşanmaktadır. Bu mücadelenin sonucunda Türkiye değişmeye

başlamış ve *Taraf* da bu değişim döneminde ortaya çıkmıştır. Ahmet Altan'a göre Türkiye'de yaşanan değişim sürecinin tarihsel dinamikleri "muhafazakar küçük burjuvazinin zenginleşmesine" dayanmaktadır:

"Burada Cumhuriyet kurulduğundan beri bir yapı var ve bu yapı Türk toplumunun yapısıyla denk düşmüyor. Bürokratlar ve askerler, özellikle askerler egemen, bürokratlar onların emrinde, toplumun kesimlerine de küçük bir alan bırakıldı; yani onlar kendi aralarında didişiyorlar ama büyük karelerde yine askerlerin dediği oluyor. Ve askerler sadece devleti yönetmekle yetinmiyorlar, talepleri böyle olsaydı belki de daha uzun sürebilirdi bu, onlar bir de bu ülkede yaşayan herkesi belli bir insan tipi içine sokmak istiyorlar. Bir tür pasta kalıbı gibi, yani herkesi bir hamurdan üretecekler ve yönetecekler. Bu tabii budalaca bir plan, budalaca ama bu 80 sene gitti, yani silahla. Onların pek tahmin etmediği bir şey oldu, muhafazakarlar zenginleşti. Turgut Özal Anadolu'ya dünyanın kapısını açtı, onlara kapitalizmi öğretti. Onlar dünyaya açıldılar, dünyayı tanıdılar, para kazandılar ve bu devam etti. AK Parti döneminde bu daha da güçlendi, daha doğrusu onlar daha çok güçlendiği için AK Parti geldi, AK Parti onların daha da güçlenmesine yol açtı. Halk zenginleştiğinde devrim oldu, baskıya karşı. Fransız Devrimi de bu böyle oldu; burjuvazi devletten daha zengindi. Burada da muhafazakar küçük burjuvazi devletten daha zengin oldu ve iktidarı yıktı. Burada Türkiye büyük bir ikileme karşılaştı; bir yandan muhafazakarlar iktidarı istiyorlardı, bir yandan da askerden korkuyorlardı. Tam böyle bir zamanda çıktı *Taraf* gazetesi."

Altan'ın belirttiği gibi görüşülen gazete çalışanlarına göre Türkiye'de asıl iktidar her zaman resmi ideolojinin savunucusu olarak görülen ordudur ve *Taraf*'ın yayına başladığı 2007'den bu yana ordunun asıl iktidar konumu değişmeye başlamıştır. Bu değişim, resmi ideolojinin içinde barındırdığı başka olguların da değişmesini içermektedir ve *Taraf* bu noktada önemli bir işlev görmektedir. Yasemin Çongar, ordunun iktidarının azalmasının yanında yaşanan bu değişimleri ve "bu genel dönüşüm sürecinin içinde kendine bir yer bulan ve o sürecin hızlanmasına yardımcı olan" *Taraf*'ın işlevini şöyle açıklamaktadır:

“(…) Bu başka şeyleri de bir arada getiriyor, bir tanesi Kürt meselesinin hiçbir zaman olmadığı kadar cesaretle tartışılması, konuşulması. Yani ben açılımı önemsiyorum, yarım kalmış ya da tamamına ermemiş olmakla birlikte. Ama bu açılımın da ötesinde bir şey tabii, toplumda sıradan insanların dahi ‘Kürt sorunu var, hem de Kürtlerin haklı bir takım talepleri var.’ noktasına gelmesi. Bu çok büyük bir şey. Aynı şeyi diğer gruplar için de söyleyebiliriz; gayrimüslimler için söyleyebiliriz, başörtülüler için söyleyebiliriz. Büyük ölçüde bir rahatlama var. Bir de tabii tabular meselesi var. 2007’den bu yana sadece *Taraf*’ta değil, her şey birbirine eklenerek Atatürk daha çok tartışılmaya başlandı. Atatürk’ün o dokunulmaz kutsal ilah pozisyonu, sadece ‘Atatürk karşıtı’ olan çevrelerde ya da oldum olası öyle olan değil, Kemalist çevrelerde de artık o ilahlık sorgulanmaya başlandı. Hem ‘insan Atatürk’ hem de bazı hataları, haksızlıkları olan bir insan olarak tartışmaya başladık. Ermeni soykırımı meselesi ciddi biçimde konuşulabilir oldu. Türkiye tabularıyla yüzleşmeye başladı, tarihine biraz farklı bakmaya başladı. Ve böyle bir dönem içinde hala yaşıyoruz. Esas olarak, artık ordunun siyasete müdahale etmemesi gerektiği konusunda büyük bir etkimiz olduğunu düşünüyorum. Biz zaten *Taraf* yönetimi olarak başından beri buna inanıyoruz ama askerin siyasete müdahale etme çabalarını, siyasete müdahale ettiğinde neler yaptığını ortaya koyan haberler yaparak, bu anlamda kamuoyunu etkilemekte, oluşturmakta çok büyük bir etkimiz oldu. Bütün bunların sonucunda da Ergenekon davası, Balyoz davası gibi davalarla devletin kendi içindeki dönüşümünün başlaması söz konusu oldu.”

Mehmet Baransu da Türkiye’de yaşanan değişimin en önemli kırılma noktasının 22 Temmuz 2007 genel seçimleri ve onun öncesinde Cumhurbaşkanlığı seçimlerindeki 367 kararı olduğunu ve 22 Temmuz 2007’de AKP’nin yüzde 47’lik bir oy almasıyla “askerin, medyanın, Cumhuriyet mitinglerini yapanların” halk tarafından cezalandırıldığını düşünmektedir:

“Seçim etkili, siyaset etkili. Bakın tek başınıza iktidara gelmişsiniz ve döve döve gelmişsiniz. Askeri dövmüşsünüz, statükoyu dövmüşsünüz,

Cumhuriyet mitinglerinde meydanlarda olan darbecileri dövmüşsünüz. Bunu vatandaş yaptı, bu ülkenin yurttaşları yaptı. Türkiye'nin önünü onlar açtılar, siyasetin, tıkanmışlığın önünü onlar açtılar. Belki de *Taraf*'ın önünü açan da yüzde 47'dir.”

Ancak Türkiye'deki değişim konusunda 2007'deki büyük mücadele ve seçimlerden AKP'nin galibiyetle çıkmasına yapılan bu vurgunun yanında Çongar'ın ifade ettiği “bir sürü şeyin birbirine eklemlenmesi”ne de dikkat çekilmektedir. Ahmet Altan, çalışma kapsamında gazetenin incelenen sayılarındaki yazılarında bu konuya değinmekte ve Türkiye'nin değişiminin ülke içi dinamiklerinin yanında uluslararası dinamiklerinden de bahsetmektedir. Yasemin Çongar'ın “Ergenekon ve Balyoz gibi davalarla devletin kendi içindeki dönüşümünün başlaması” olarak tanımladığı süreç, Altan'ın “devlet çarkının yalama olduğu, kuralların, kanunların rahatça çiğnendiği, hukukun devlet içinde geçerliliğinin bulunmadığı bir sistem” biçiminde tanımladığı yerleşik sistemin değişmesini ifade etmekte ve yaşanan değişim “devletin içindeki çetelerin, geçmişteki karanlığın temizlendiği” “büyük bir arınma dönemi” (Altan, 13 Ağustos 2011) olarak tarif edilmektedir. Altan'a göre, ülkedeki değişim sürecinde Ergenekon, Balyoz gibi davalarla birlikte yaşanan “arınma dönemi” sadece AKP ile resmi ideoloji arasındaki mücadele ve Türkiye'nin kendi kararı olarak değerlendirilmemelidir:

“Bugün bu kararlı operasyonlar, AKP'nin ‘gündemi değiştirme’ arzusuna bağlanıyor. Doğrusunu isterseniz ben pek öyle düşünmüyorum. Bana sorarsanız, eğer AKP bu operasyonları durdurmaya kalkarsa o da gider. Çünkü bütün bu olanlar sadece Türkiye'nin kendi kararı ve arzusu gibi gözüküyor bana. Sanki yeni, çağdaş, demokrat bir müttefik isteyen gelişmiş dünya da bu “temizliği” kuvvetle destekliyor. Yanılıyor olabilirim ama olanları izlerken hep bir ‘dünya operasyonu’ izliyormuşum izlemine kapılıyorum. AKP, bunun önünü kesmemek ferasetini gösteriyor sadece. Belli ki artık bu ‘kasırga’ durmayacak. Devlet ve toplum temizlenecek.” (Taraf, 24 Eylül 2008).

Dolayısıyla muhafazakarların güçlenmesi, AKP'nin sağladığı toplumsal destek ve “gelişmiş dünya”nın desteği ile yaşanan Türkiye'deki değişim sürecinde önemli rol

oynadıklarını düşünen *Taraf* çalışanlarına göre, bu sürecin en önemli iki temsilcisi muhafazakarlar ve AKP ile ordu arasındaki “kavgâ”da (Ahmet Altan) muhafazakarlar tutulmalıdır. Zira ordu, “sorgulanması engellenmiş” (Mehmet Baransu), “toplumu tek bir insan tipi içine sokmak isteyen” (Ahmet Altan) “sağlıksız ve tamamen demokrasiyi engelleyen bir güç” (Yasemin Çongar) olduğu için Türkiye’de mücadele edilmesi gereken “asıl iktidardır”. AKP de “değişimin önünü kesmediği sürece” desteklenmeli, değişimi sürdürme konusunda kararsız ve isteksiz olduğunda ise desteklenmemelidir. Zira yukarıdaki alıntıda Altan’ın belirttiği gibi söz konusu değişim “AKP’yi aşan” niteliğe sahiptir.

Bir diğer ifade ile, *Taraf* gazetesine göre Türkiye’de ülke içi ve uluslararası dinamiklerin etkisiyle başlayan demokratikleşmeye yönelik bir değişim süreci yaşanmaktadır. Bu değişimin “büyük aktörü” (Rasim Ozan Kütahyalı) muhafazakarlar, yürütücüsü de siyasal iktidar olarak AKP’dir. *Taraf* gazetesi de bu sürecin değişime direnen unsurlarına karşı bir “savaş”²² vermekte ve AKP değişim sürecinin gerektirdiklerini yapmadığında ise bunları AKP’ye ‘hatırlatmaktadır’.

Gazetenin 17 Ekim 2010 tarihinde birinci sayfada “Üst tarafı bürokrat alt tarafı hakim”, iç sayfada ise “Yüzde 58 buna ‘Evet’ demedi” başlığıyla yayınlanan haber bu ‘hatırlatma’nın belirgin örneklerinden biridir (bknz. Ek 12-13). Yasemin Çongar’ın “hükümete en çok destek verdikleri dönemlerden biri” olarak gösterdiği Anayasa değişikliğini içeren 12 Eylül 2010 referandumundan bir ay sonra yayınlanan haber, Anayasa değişikliği sonrası yapılması değişen Hakim ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK)’nda yapılacak seçimlerle ilgilidir. Haberde HSYK üyeliği için yapılacak seçimlere Adalet Bakanlığı’ndan altı kişinin aday olması eleştirilmekte ve Bakanlığın referandumdan kısa bir süre önce HSYK’ya aday olacak isimleri hazırladığı, bu liste dışından aday olan kişilerin ise tehdit edildiği iddialarına yer verilmektedir. Duruma tepki gösteren yargı çevrelerinin görüşlerine yer verilen haberde, Adalet Bakanı Sadullah Ergin’in “yüzde 58 oranında Evet oyu verilen” 12 Eylül 2010 referandumunda, sandık başında oy kullanırken çekilen fotoğrafının altında şöyle yazmaktadır: “Adalet Bakanı Sadullah Ergin, referandumdan önce HSYK’daki değişikliğin hakim ve savcılarının temsiliyetini sağlamak için yapıldığını söylemişti.”

²² “Burada biz bir gazetecilik faaliyetini konuşuyorsak da bu konuştuğumuz şeylerin üçte biri gazetecilik, geri kalan kısmı çok ciddi anlamda *Taraf*’ın verdiği bir savaş” (Markar Esayan).

1.5.2. Değişim sürecinde medya ve *Taraf*: “Hürriyet amiral gemisiyse biz de torpidoyuz”

Görüşülen gazete çalışanları *Taraf*’ı, medya içerisinde dönüşümü sağlayan, değişim sürecine öncülük eden biçimde konumlandırmaktadırlar. Bu bakımdan gazete çalışanları *Taraf*’ın, diğer medya kuruluşlarının tümünden farklı olarak “alternatifi olmayan” (Markar Esayan) bir gazete olduğu ve Türkiye medyasındaki mevcut habercilik anlayışının da değişmesini sağladığını düşünmektedirler. *Taraf*’ın medyadaki farklılığı ise merkez medya, İslami ve muhafazakar medya ve sol görüşlü gazetelerden ayrıştığı noktalar üzerinde temellendirilmektedir. Buna göre: Daha önce de değinildiği gibi çalışanlara göre, *Taraf* zaten merkez medya haberciliğinin tam aksine yayın yapmaktadır; İslami ve muhafazakar medyada ise “toplumun bütününe ulaşma sorunu” ve sisteme karşı haberciliğe ilişkin cesaretsizlik bulunmaktadır; yine sol görüşlü gazetelerin de “marjinal” algılandıkları için toplumun bütününe ulaşma sorunu söz konusu olmakta ve bunun yanında bu gazeteler muhafazakarlara karşı önyargılı oldukları için sistemin dönüşümünde muhafazakarlara ordu arasındaki mücadelede muhafazakarlara destek vermemektedirler.

Gazetenin merkez medya içindeki konumu hakkında Rasim Ozan Kütahyalı şöyle söylemektedir:

“Hürriyet için medyanın amiral gemisi deniliyor ya, ben Ertuğrul Özkök’e şöyle söyledim; siz amiral gemisiyseniz, biz de torpidoyuz. Torpido gelir tam geminin altında durur, patlar ve amiral gemisini ortadan parçalar. *Taraf* bir torpidodur, önden hızlıca gider. Onların hepsi ağır gemilerdir. *Taraf*’ın ağırlığı yok; bir, büyük finansal bir sermayeye bağlı değil, bir kitapevi sahibinin gazetesi. İki, siyasal bağları yok, hiçbir siyasal partiye veya gruba bağlı değil.”

Bu anlamda gazete, yayına başlama nedeni olarak gösterdiği merkez medya haberciliğinin hegemonik yapısını bozmaya yönelik bir habercilik yapmaktadır. Gazete çalışanlarına göre, Türkiye’deki değişim sürecinin getirdiği atmosferin de yardımıyla bu doğrultuda yapılan habercilik, bu yapıyı bozma ve medyayı dönüştürme konusunda etkili olmuştur. Çalışanlar bunu, özellikle “yayınlanabilir-yayınlanamaz” ya da

“eleştirilebilir-eleştirilemez” nitelikli yayınlara dair yaygın “ön kabullerin” ya da “bilinçli suskunluğun” değişimi ile örneklemektedirler. Örneğin, *Taraf*’ın yayınlarıyla birlikte orduya ilişkin haberlerin merkez medyada görmezden gelinemediği ve İslami ve muhafazakar gazetelerde ise cesaretsizliğin ortadan kalktığı görüşmelerde sıklıkla vurgulanmıştır. Alper Görmüş, merkez medyadaki değişikliğin “siyasal zorlamayla” gerçekleştiğini söylemektedir:

“Nokta’nın darbe günlükleri haberine verilen tepkiyle ve medyada karşılanma biçimiyle, daha sonra Ergenekon soruşturması, Ergenekon haberleri, *Taraf*’ın tek başına verdiği diğer darbe planları gibi haberlerin nasıl alımlandığını karşılaştırınca Türkiye’de bu açıdan epey bir değişiklik olduğunu ama bu değişikliğin bir siyasal zorlamayla olduğunu, gönüllü olmadığını düşünüyorum. Yani medyanın bu tür haberlere yaklaşımında sanki bir iyileşme olduğu, sanki bu tür haberleri deşifre etme konusunda artık daha hassas olduğu gibi bir izlenim var. Ama bunun gönüllü olmadığına dair benim kanaatim var. (...) Sonuçta, oradaki (Nokta dergisinde darbe günlükleri haberinin yayınlanmasından sonraki) o pervasızlık, yani onu görmemek ve onun sahte olduğu yönünde iddiaları yaymak şeklindeki pervasızlığı, Ergenekon soruşturması ve darbe haberleri, vs. başladığında o kadar da pervasız davranamadıklarını gördük. *Taraf*’ın verdiği haberleri baştan görmezden gelmelerine rağmen en sonunda vermek zorunda kaldılar. Yani tümüyle kaçamadılar.”

Ahmet Altan’a göre, merkez medyanın etkilendiği gibi, İslami ve muhafazakar görüşlü medyanın da *Taraf*’ın orduya karşı yaptığı haberlere benzer biçimde haberler yapabilme konusunda “cesaretsizlik”lerinin ortadan kalkmasını sağlayan bu değişimden önceki cesaretsizliğin nedeni ve *Taraf*’ın farklılığı şudur:

“(...) Benim sol muhalefetten gelmem etkiledi, yani ben orduyla çatışmaya alışkınım, muhafazakarlar o kadar alışkın değiller. Bu bir, iki bizim en azından tepe kadromuz bu ülkeyi yöneten ekiptendi, yani aile olarak, yaşam biçimi olarak, yerleşim olarak, gelenek olarak, geçmiş olarak, vs. Onun için askerler bizim için korkutucu bir unsur değil. Türkiye’nin bu egemen gücü de bizim için korkutucu bir unsur değil, muhafazakarları

korkuttuğu kadar bizi korkutmaz, onlar yabancı bir şeyden korkar gibi korkar bu güçten. Biz bizim bildiğimiz ama bize bir ejderha gibi görünmeyen bir şeyle dövüştüyorduk. Biz böyle bir dönemde çıktık ve gazetelerde yer almamış haberler yayınlamaya başladık Genelkurmayla ilgili.”

Yıldıray Oğur, Ahmet Altan’ın açıkladığı bu durumun *Taraf*’ın haberciliğinin etkili olmasında önemli bir “avantaj” olduğunu düşünmektedir:

“*Taraf*’ın öncü rol oynamasında şöyle bir avantajı da var; Taraf laik bir gazete. Hayat tarzı, dünya görüşü olarak laik insanların çıkardığı bir gazete bu. Bu gazete, hem Türkiye’deki dindarların haklı taleplerini dillendirdi, hem de Kürt meselesi, asker meselesi konularındaki talepleri dillendirdi. Ama yaşam tarzı açısından bu rejimle sorunu olmayan, bu rejimin onayladığı insanların çıkardığı bir gazete tarafından dillendirildi bu. Bu yüzden bunları *Taraf*’ın dillendirmesi daha vurucu ve karşı tarafta daha nefret uyandırıcı oldu. Diğer gazeteler zaten bunları dillendiriyorlar. Yani örneğin *Zaman* zaten dindarların taleplerini yazıyor.”

Görüşülen diğer çalışanların neredeyse tümü “rejimin onayladığı yaşam biçimine sahip insanlar tarafından rejime karşı habercilik” yapıldığına dikkat çekerek, *Taraf*’ın bu özelliğinin “toplumun bütününe ulaşmasını” (Cihan Aktaş), sağladığını ifade etmektedir.

Taraf’ın haberciliğinin ardından, gazete çalışanlarının medyada olumlu olarak değerlendirdikleri bu değişikliklerin yanında, ordunun iktidarının gerilemesi ve siyasi iktidarın güçlenmesi sonucu, gazete çalışanlarına göre bu yeni koşullarda, merkez medyada “rejimin yeni savunma hatları” üzerinden yapılan bir gazetecilik, İslami ve muhafazakar medyada ise iktidarı güçlenen AKP’ye karşı “herhangi bir eleştiriyi derhal durdurmaya çalışan” bir gazetecilik ortaya çıkmıştır. Yıldıray Oğur, Radikal gazetesinin yenilenmesi üzerine yazdığı yazıda merkez medyadaki değişimi şöyle yorumlamaktadır:

“Tarihin en büyük değişimini geçiren Cumhuriyet’in savunma hatlarını hala taştan başka silah bilmeyen Kemalistler çoktan boşalttılar. (...) Şimdi eski rejimin ön cephelerinde laik bir liberalizm, Kemalist bir solculuk

var... O yüzden artık en ateşli tartışmalarda liberallerin, demokratların, solcuların karşısında başka solcular, demokratlar, ‘biz de demokratız’, ‘biz de darbeye karşıyız’ diyenler oturuyor... 27 Nisan 2007’den beri Türkiye’nin resmi ideolojisi Kemalizm değil ‘Biz de demokratız ama’dır çünkü... Mevzileri korumak için ‘Ama uzlaşma’ demektir... (...) Artık darbeleri açıkça savunmak değil ‘Darbeye karşıyız ama AKP’de...’ demektir statükoculuk. ‘A, biz de başörtüsüne özgürlük istiyoruz ama’dan sonra başlıyor eski rejimin yeni savunma hatları...” (Taraf, 17 Ekim 2010)

Ahmet Altan ise futbolda şike davasında ortaya çıkan gelişmeler üzerine yazdığı “Böyle olmaz” başlıklı yazıda hükümetin neredeyse hiç eleştirilmediğini söyleyerek, “Başbakancı” ve “orducu” medya tabirlerini kullanmakta ve hükümete yakın medya grubunun haberciliğini eleştirmektedir:

“Genellikle sorulan soru şu, ‘AKP’den daha iyi, daha demokrat bir parti mi var ortada?’ Cevabı belli. ‘Hayır, AKP’den daha demokrat ve daha iyi bir parti yok, şu anda Türkiye’yi en iyi yönetecek parti AKP.’ Yeminli AKP düşmanları dışında kimse zaten bu konuda bir kuşku taşımıyor hatta ‘yeminli düşmanlar’ bile AKP’nin diğer partilerden daha iyi yöneteceğini biliyor. Buraya kadar bir sorun yok ortada. Ama bundan sonra gelen değerlendirmede görüşlerimiz ayrılıyor. ‘AKP’yi yıpratmamak, korumak lazım.’ Ben bu görüşe katılmıyorum işte. ‘AKP’yi korumak ve yıpratmamak’ AKP’lilerin işi. Onlar kendi partilerini korumuyor ve yıpratacak işler yapıyorlarsa, bu eleştirilmeli ve gerçek açığa çıkarılmalı. ‘AKP’yi koruyacağız’ diye AKP’nin hatalarına göz yummaya başlarsanız sonunda AKP ‘hata yapmayı’ doğal bulmaya hatta bu ‘hataları yapmanın kendi hakkı’ olduğuna inanmaya koyulur. Böyle bir ‘hastalığın’ izleri de ortaya çıkmaya başladı zaten. AKP, hemen hemen hiç eleştirilmiyor, iktidar partisine sürekli sövenlerin söyleyip yazdıkları eleştiri değil, sadece küfür. Küfür etmenin ne bir etkisi olur, ne de bir sonucu. Bugün medyanın ‘Başbakancı’ olan kısmı Erdoğan’la ilgili tek satır eleştiri bile yayınlamıyor, bununla yetinmiyor herhangi bir eleştiriye de derhal durdurmaya çabılıyor. Medyanın ‘orducu’ kısmı ise ağır bir yenilgiye uğradığından sopalanmış

kedî yavrusu gibi pısmış vaziyette, ağızlarını bile açamıyorlar. Yüzde ellilik bir oy desteği, coşkulu bir sevgiyle Başbakan'a sarılan kitleler, çöken ülkeler arasında parıldayan büyük bir ekonomik başarı, eleştirmeyen bir medyayla Başbakan Erdoğan'ın önünde 'denetimsiz' geniş bir alan açılıyor." (Taraf, 14 Ağustos 2011).

Ahmet Altan bu yeni koşullardaki medya ortamında "üç medya" tanımlaması yapmaktadır: eski merkez medya, yeni merkez medya ve Kürtlerin merkez medyası.

"Bizde bir 'merkez medya' vardı biliyorsunuz, kolu kanadı kırılmış bir biçimde hâlâ da var. Bu medya, asla ordu aleyhine, generaller aleyhine haber yapmazdı. (...) Şimdi yeni bir dönem yaşıyoruz. Askerî vesayet geriletildi. Halk iradesi siyasete yansıyor. İktidarda güçlü bir parti var. Aynen Genelkurmay'ın çevresinde kümelenen 'eski merkez medya' gibi 'yeni merkez medya' da bu iktidarın etrafında kümeleniyor. Ve, bu büyük değişimin altından korkunç bir gerçek çıkıyor. 'Merkez medyaların' etrafında kümelendiği 'güç' değişmiş ama 'merkez medyaların' hastalıkları aynı. Eski merkez medya nasıl Genelkurmay Başkanı'nı asla eleştiremezse, bu yeni merkez medya da iktidarı ve Başbakan'ı eleştiremiyor. (...) Üstelik bu sadece Türk medyasıyla ilgili de değil. Kürtlerin 'merkez medyasına' baktığınızda da aynı 'boyun eğmişliği' orada da görüyorsunuz, asla PKK'yı eleştiremiyorlar. PKK, ne yaparsa yapsın Kürtlerin 'merkez medyasında' tek eleştiri yer almıyor. 'Kâğıt parçası' diyen generale, heykel yıktıran Başbakan'a, bombayla kadınları parçalayan PKK'ya bağlı, onları asla eleştirmeyen, birbirlerine alabildiğine düşman ve birbirlerine alabildiğine benzeyen üç medyamız var şimdi." (Taraf, 22 Haziran 2011).

Alper Görmüş de aynı biçimde Türkiye'de artık birden fazla merkez medya bulunduğunu ifade ederek, eski ve yeni merkez medya tanımlamalarının bir arada kullanıldığında "yeni" "eski"yi "hükümsüzleştirmediği ve onun yerini almadığı için", "merkez medya" ve "paralel merkez medya" adlandırmalarını tercih etmektedir: "Artık Türkiye medyasının iki 'ana akım'ı, iki merkez medyası var: Toplumdan çok devletin ihtiyaçlarını gözeten 'geleneksel merkez medya' ve toplumdan çok hükümetin ihtiyaçlarını gözeten 'paralel merkez medya' (Taraf, 24 Haziran 2011).

1.5.3. Temel ideolojik karşıtlığın sayfalardaki görünümü: Resmi ideolojiye dair birkaç analiz örneği

Taraf için ideolojik olarak temel karşı çıkış noktasını oluşturan resmi ideoloji ve onun en önemli temsilcisi olarak görülen ordu, gazetenin incelenen sayılarındaki analizlerde, sosyal, siyasal, tarihsel ve ekonomik boyutlarıyla eleştirilmektedir. Türkiye’deki değişim sürecine ilişkin yapılan analizler de resmi ideoloji karşıtlığı üzerine temellendirilmektedir. Ahmet Altan’ın “Temel çelişki” başlıklı yazısında ortaya koyduğu görüşler, resmi ideoloji ve ordunun neden temel karşı çıkış noktası olarak değerlendirildiğini açıklar niteliktedir.

Altan, bu yazısında Marx’ın işçi sınıfı ile burjuva sınıfı arasında bulunduğunu söylediği “temel çelişki”nin, geçmişte Türkiye solunda da işçi sınıfı ve burjuva ya da emperyalizmle milli güçler arasında olduğu yönünde tartışıldığını ve bugün de solcuların bir kısmının temel çelişkiyi bu iki çatışmadan birinde bulma eğiliminde tartıştıklarını söylemektedir. Altan’a göre, tartışmayı bu yönde sürdürmek “sınıfların, dünyanın, teknolojinin geçirdiği değişimleri kabul etmekte ve algılamakta zorluk çekmek” anlamına gelmektedir. Zira ona göre, “eski ‘emperyalistlerin’ bugün Türkiye’ye ‘daha fazla demokrasi olsun ülkenizde, insan haklarına riayet edin, eğitime, sağlığa önem verin’ diye baskı yapmasının ana nedenlerinden biri ‘gelişmiş’ ülkelere olan ihtiyaçlarındandır.” Altan, bunun ardından “Türkiye’de temel çelişkinin ordu-toplum çelişkisi” olduğunu söylemektedir:

“Doğrusunu isterseniz ben Türkiye’de ‘temel çelişkinin’ ordu-toplum çelişkisi olduğuna inanıyorum. Türkiye, orduyu siyasetin içinden çıkarıp kışlasına geri gönderemezse toplumunu geliştiremeyecek, gelişmiş dünyanın bir parçası olamayacak. Bugün yargının çalışmasını, siyasetin gelişmesini, demokrasinin kökleşmesini, Türkiye’nin dünyanın saygıdeğer bir parçası olmasını, her ırktan, her dinden vatandaşın bu ülkede eşit muamele görmesini engelleyen güç ne yazık ki ordu.” (Taraf, 4 Şubat 2009).

Dolayısıyla, ulusal ve uluslararası konjonktürün etkisiyle Türkiye’de meydana gelen değişim süreci, tarihsel ve güncel olarak bu temel çelişki üzerinden değerlendirilmektedir.

Gazetede Pazar günleri tarih yazıları yazan Ayşe Hür'ün çalışma kapsamında incelenen gazetelerdeki yazılarında da resmi ideolojinin tarihsel bakımdan eleştirisi yapılmaktadır. Örneğin Hür'ün 2 Aralık 2007 tarihli “Kadınlar mebus olmak istiyor!” başlıklı yazısında resmi tarih anlayışında, kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesinin Cumhuriyet'in kadınlara getirdiği bir kazanım olarak sunulmasına karşı çıkmakta ve 5 Aralık 1934'te kadınlara seçme ve seçilme hakkının “verilmediğini”, kadınların “bu haklarını Cumhuriyet'in erkeklerinden söke söke aldığını” söylemektedir. Hür, yazısında Cumhuriyet'ten önce Osmanlı kadın hareketini, Cumhuriyet kurulduğunda bu kadın hareketinin karşılaştığı engelleri ve bu kadınların seçme ve seçilme hakkını elde etme mücadelesini anlatmaktadır. Hür, yazısının sonunda “rejimin istediği kadın tipi”ni ise şöyle tarif etmektedir: “Milli Şef'e tapma derecesinde bağlı, onun kendilerine verdikleri ile yetinmeye razı, bilinçsiz ‘çocuk kadınlar’ rolünü üstlenmeye hazır.” Hür, bu rolü üstlenmek istemeyen kadınlara “yeni rejimde yer olmadığını” da söylemektedir.

Gazetede ekonomi yazıları yazan Süleyman Yaşar'ın 6 Şubat 2009 tarihli “Siyasette asker, ekonomide IMF” başlıklı yazısında ise Türkiye’de sermaye güçlerinin orduyla ilişki kurarak daha çok güçlendiklerini ve resmi ideolojinin temsilcisi ordunun ekonomik alanı da yönettiğini söylemektedir. Yaşar, yazısında işadamlarının Ankara’da bir takım kararları aldırabilmek için sivil hükümetlere değil orduya güvendiklerini anlatmaktadır. Yaşar’a göre, Türkiye’nin sıklıkla IMF’ye gitmesinin ve “patronların her daim zenginleşmesinin” ardında da aynı neden yatmaktadır. Zira işadamları sivil hükümetlere güvenilmeyen politik atmosferde, sürekli talep ettikleri “Türkiye’nin IMF’ye gitmesi gerektiği savına dayanak olarak da hükümetlerin bütçe disiplinine uymayacağı gerekçesini” göstermektedirler:

“Bazı devlet politikaları ekonomik kaynakların getirilerini yapay olarak yüksek tutacak bir biçimde tasarlanır. Mesela gümrük tarifeleri, ithalat kotaları, devletin sınırladığı alanlara girebilme bir takım politik kararlara bağlıdır. (...) Büyük işadamları, böyle rantları elde etmek için askerinin siyaset üzerinde denetimini isterler. (...) Türkiye’de işadamları yeni bir ürün, bir buluş üzerinden para kazanamazlar. Tekel rantlarını devam ettirmek için siyasal kararlara ihtiyaç duyarlar. İhtiyaç duydukları kararı elde etmek için

de siyasetçinin karşısına askeri koyarlar. Hatta şirket yönetim kurullarına bir de emekli asker yerleştirerek, siyasetçiye ‘bana sorun çıkarma, bak benim askerle aram iyi’ diyerek gözdağı verirler. Amaç, rantlara dayanan kazançlarının önüne bir engel çıkmasını engellemektir.

Siyasi alanda siyasetçinin karşısına askeri çıkararak işadamları, ekonomik alanda da siyasetçinin karşısına devamlı IMF’yi çıkarırlar. (...) Türkiye’nin IMF’ye gitmesi gerektiği savına dayanak olarak da hükümetlerin bütçe disiplinine uymayacağı gerekçesi gösterilir.

Hükümetlere güvenmeyen işadamları, kamu kesimini sürekli IMF anlaşmalarının sıkıcı koşullarının içine sokmaya zorlarlar. Kendileri ise disiplini bir kenara bırakıp sürekli borçlanırlar. İş yaparken öz kaynak kullanmazlar. Türkiye’de kazandıkları paralarını yurtdışında tutarlar ve sonra da o paraları kendi şirketlerine borç olarak verirler. Şirketler sürekli zayıf kalır, patronlar ise her daim zenginleşir. Üstelik kendi şirketlerine kendi paralarıyla verdikleri borçları da devlete ödetip vatandaşın sırtına yüklerler.”

Ahmet Altan 25 Eylül 2008 tarihli “Esir kampı” başlıklı yazısında devlet-toplum ilişkileri bakımından resmi ideolojinin işleyişini şöyle özetlemektedir: “Küçük bir grubun dışında kendisine ‘eşit bir vatandaşmış’ gibi davranılan kimsenin olmadığı”; Kürtlerin, Alevilerin, dindarların, solcuların, Ermenilerin ve diğer gayrimüslimlerin tamamının bir tür “esir” muamelesi gördüğü ve “bugün CHP’de billurlaşan bir insan türünün ‘gerçek vatandaş’ olarak kabul edildiği” bir sistem. Altan’ın yazısında bu sisteme göre “gerçek bir vatandaş” olarak kabul edilmenin kuralları ise şöyle sıralanmaktadır: Türk olmak, sünni olmak, Atatürkçü olmak, düzenli ibadet etmemek, başka dinden ya da mezhepten olmamak, başka ırktan olsa dahi o ırktan olduğunu açıkça söylememek, Türkiye’nin dünyanın bir parçası olduğunu kabul etmemek, devletçi bir ekonomiye inanmak, ordunun siyasete müdahalesini desteklemek ve yakın tarihimiz konusunda hiçbir kuşku duymamak. Altan, böyle bakıldığında “gerçek vatandaş” olarak görülenlerin “toplumun yüzde yirmisini geçmeyeceğini” söyledikten sonra “küçük bir ‘azınlığın” devleti şu şekilde “ele geçirdiğini” yazmaktadır:

“Çoğunluğu ezerek iktidarlarını sürdürmeleri için iki şeye ihtiyaçları vardır. Silaha... Ki, bu ordu demektir. Bir de, ezilenleri kendi içlerinde gruplara bölüp onları birbirilerine düşman etmeye. Bu ikisini de başarıyla gerçekleştirmişlerdir. Ordu, o ‘azınlığı’ savunmak için hep siyasetin içindedir. Ezilenler de kendi aralarında parçalara ayrılıp birbirilerine düşmanlaşmışlardır. Kürtler, dindar Sünniler, Aleviler ve solcular bir türlü bir araya gelemezler. Birbirlerinden kuşulanırlar. Hatta birbirilerine kızarlar. Birbirileri hakkındaki bu duygular neredeyse hayatlarının bir parçası haline gelmiştir. Herkesin ‘eşit ve özgür’ olacağı bir ülke için el ele vermeleri gerektiğine bir türlü inanmazlar. Bunu önerenlere de kızarlar. Bunun en inanılmaz kısmı ise, bütün bu ezilenlerin ‘bilinçaltına’, ezenlerin ideolojisinin sızmış olmasıdır, birbirilerine olan kırgınlıklarında, kuşkularında aynen ‘ezen efendilerin’ ses tonu vardır. Dindarları aşağılayan ‘solcuları’ dinlediğinizde, Alevilere kızan Sünnileri dinlediğinizde, Sünnileri düşman gören Alevileri dinlediğinizde, ‘türban’ konusunda Kürtleri dinlediğinizde, ‘Ermeni meselesinde’ hepsini birden dinlediğinizde, aslında CHP’nin ve generallerin sesini duyarsınız. Bu sesi nedense bir türlü içlerinden temizleyemezler. Sanki bu esirlerinin hepsinin ruhlarının bir yanı ‘efendilerine’ aittir, onların sesini taşır.”

1.5.4. İlk sayfa haberlerinin seçimi

İncelenen sayılarında güncel gelişmelerin takibinin yanında, kendi gündemini oluşturduğu görülen Taraf gazetesinde birinci sayfada yayınlanması için seçilen ağırlıklı haber konuları şunlardır: Orduyla ilgili haberler, soruşturmalar (Ergenekon, Balyoz, şike), yargıdaki gelişmeler ve yargı eleştirileri, JİTEM, faili meçhuller, Kürt sorunu, başörtüsü sorunu, azınlıklar, aleviler, kadına yönelik şiddet, siyasetçilerin söylemleri.

Haber seçiminde, tüm gazetelerde yer alacak çok önemli gelişmeler olmadıkça birinci sayfada yayınlanacak haberler, gündemdeki gelişmeler arasından seçilmiş olsa da gazetenin ideolojik bakımdan önemli gördüğü konulardan oluşmakta, özellikle manşet yapılan haberler güncel gelişmeler arasında ağırlıklı bir konuda olmasa da ideolojik dışavurum öne geçmektedir. Bu bakımdan gazetenin ideolojik olarak öncelik verdiği konular, güncel gelişmelerin önüne geçmektedir.

Gazetenin haber seçiminde, güncel gelişmelerden çok ideolojik olarak öncelik verdiği konuları manşete taşımasının örneklerinden biri 2 Aralık 2007 tarihli “Kemalistler Moskova’ya” başlıklı haberidir (bknz. Ek 14). Rusya’da aynı gün yapılacak Duma seçimleriyle ilgili bu dış haberin manşette yayınlanması ve yayınlanma biçimi, ideolojik dışavurumun önceliğini ortaya koymaktadır. Haberde, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin’in seçim öncesi yaptığı ve gazete tarafından “otoriter” olarak nitelendirilen uygulamalar ve çok büyük olasılıkla Putin’in yeniden seçileceği anlatılmaktadır. Türkiye’de 22 Temmuz 2007’de yapılan genel seçimlerde AKP’nin galip çıkmasına ve resmi ideoloji taraftarlarının yenilgisine gönderme yaparak kullanılan “Kemalistler Moskova’ya” başlığının üzerinde Putin’in “Türkiye’nin sıkıntısını çekip tek tek kurtulmak istediği kurumları teker teker Rusya’da kurduğu” yazmaktadır. Putin’in yeni getirdiği uygulamalarla Türkiye’deki uygulamalar (YÖK, seçim yasası, vs.) arasında benzerlik kurulan haberin ilk sayfadaki bölümü, “Yeni cennet şimdi Rusya’da” ara başlığının altında, yine 2007 seçimlerindeki mağlubiyet hatırlatılarak şu yorum yapılmaktadır: “Ancak AB yoluna girip bu zihniyeti sandığa gömen Türkiye Kemalistler için giderek sıkıcı hale gelirken Putin, onların yitirdiği cenneti Moskova’da yaratıyor.”

1.5.5. Haberlerin sunumunda ideolojinin dışavurumu

İncelenen gazetelerde haberlerin sunumunda ideolojinin dışavurumun, özellikle resmi ideolojinin savunucuları olarak görülen ordu, bazı yargı mensupları ve CHP ile ilgili haberlerde daha belirgin biçimde yapıldığı görülmüştür. Gazete, özellikle orduya ilişkin haberlerde ordunun hegemonik yapısını bozmaya yönelik ve ordu mensuplarını toplumun seviyesine indirmeyi amaçlayan bir dil kullanmaktadır.

Gazetenin incelenen sayılarında orduya yönelik haberlerin sunumunda kullanılan bu dilin belirgin örneklerinden biri 18 Ağustos 2011 tarihinde manşetten yayınlanan “Genelkurmay adli müşaviri adalete teslim oldu” başlıklı haberdir. Haber, İnternet andıcı davası kapsamında haklarında yakalama kararı olan Genelkurmay Adli Müşaviri Tümgeneral Hıfzı Çubuklu, Koramiral Mehmet Otuzbiroğlu ve bir albayın teslim olması ve tutuklanmasını anlatmaktadır. Başlıkta, İnternet andıcı belgelerinde onayı bulunan Genelkurmay Adli Müşaviri’nin öne çıkarılması ve “adalete teslim oldu”

ifadesi, hem “askerin yargılanması”nı hem de “sıradan bir vatandaş gibi” adliyeye giderek teslim olmasını vurgulamaktadır.

23 Eylül 2008’de yayınlanan “Ankara Garnizon Komutanı yandı! Gül 2019’a kadar Köşkte kalabilir” başlıklı haberde de (bkz. Ek 15), Cumhurbaşkanlığı süresi ile ilgili tartışmalar yer almaktadır. Ancak haberde yer almamasına rağmen, haberin başlığında ve spotunda, 2007 yılında Abdullah Gül’ün Cumhurbaşkanı olmasının ardından havaalanındaki bir karşılama protokolünde Cumhurbaşkanının eşinin elini sıkmayan Ankara Garnizon Komutanı’na gönderme yapılmaktadır. Haberin spotunda şöyle yazmaktadır: “Cumhurbaşkanı’nın eşinin elini sıkmamak için protokoldeki yerini değiştiren Ankara Garnizon Komutanı’nın işi zor: Gül 12 yıl köşkte kalabilir. AKP Grup Başkanvekili Bozdağ, Gül’ün yedi yıllığına seçildiğini, aday olursa bir beş yıl daha cumhurbaşkanlığı yapabileceğini söyledi.” Haberin başlığında ve spotunda, haberin içeriğinde bulunmayan bu olaya gönderme yapılması, -onunla aynı saflarda yer alanlarla birlikte- orduya egemenliğinin gerilemeye başladığını göstermeyi amaçlamaktadır. Rasim Ozan Kütahyalı bunun amiyane bir tabirle “O günler geçti cancazım” mesajını verdiğini söylemektedir.

Gazetenin 20 Ekim 2010 tarihli baskısı sürmanşeti ve manşetinde yer alan haberleriyle, bir yandan Cumhurbaşkanının eşi Hayrünnisa Gül’ün 2007 yılından beri ilk kez bir askeri törene katılması haberinde kullanılan “N’aber asker” orduya, geçmişi ve bugünü hatırlatan vulgarize bir dille seslenilmekte; diğer yandan fazla makyaj yaptığı ve uygunsuz kıyafet giydiği gerekçesiyle yargıçlıktan atılan bir kadının, Türkiye’yi AİHM’de mahkum ettirmesi “Ve yargı kadını baştan yarattı” başlığıyla verilmekte ve haberde kararın 2003 yılında hükümetin Adalet Bakanı olan Cemil Çiçek’in başkanlığındaki kurul tarafından verildiği hatırlatılmaktadır (bkz. Ek 16).

Gazetenin iç sayfasında “Ayrımcılığa kıt’a dur” başlığıyla verilen ilk haberde, gazetenin sürmanşetinde, Hayrunnisa Gül’ün askerlerin dizili bir şekilde beklediği tören kıtasının önündeki kırmızı halıda, gülümseyen bir yüz ifadesiyle, Almanya Cumhurbaşkanının eşiyle birlikte yürüdüğü bir fotoğrafının yanında mavi renkte ve büyük harflerle “N’aber asker” yazmaktadır. Markar Esayan, bu örnek üzerinden, orduya karşı kullandıkları bu dilin geçmişte yaşananlara bir “cevap” niteliğinde olduğunu ve bu dili “insani” bulduğunu söylemektedir: “Biz bugün daha bir insanın

2007 yılında eşi başörtülü olduğu için Anayasa Mahkemesi tarafından nasıl bertaraf edilmeye çalışıldığını gördük. Bu bir insanlık ayıbıydı, insan hakları ihlaliydi. Dolayısıyla o bunun bir cevabıydı.”

Gazetenin bu sayısında, sürmanşette “Naber asker” haberiyle, manşette “Ve yargı kadını baştan yarattı” haberinin büyük puntolu başlıklarla mizanpajda öne çıkarılması, gazetenin ikili söyleminin temsili bir örneğini de oluşturmaktadır. Gazete yeni egemen ideolojinin hegemonyasını kazanma sürecinde medyada, çalışanların kendi tabirleriyle değişime direnenlere karşı “savaş” vermiş ve medyada “öncü” rol oynamıştır. Ancak öte yandan, bu hegemonya kazanma mücadelesinde aynı safta yer aldığı AKP’yi, özellikle resmi ideolojiyle benzeştigi noktalarda eleştirmektedir. Bu benzeşme gazete tarafından –bu haberlerde de olduğu gibi- karışık görünen biçimleriyle de tanımlanmaktadır. Bu iki haberin sürmanşette ve manşette büyük puntolarla öne çıkarılan başlıkları bu tür bir ikiliği ima etmektedir: Bir yanda ordu tarafından başörtüsü taktığı gerekçesiyle devlet protokollerinde yer alması istenmeyen Cumhurbaşkanı eşinin mağduriyeti, diğer yanda işyerinde uygunsuz giyindiği gerekçesiyle bir kadın yargıcın hükümetin kontrolündeki bir kurul tarafından yargıçlık mesleğinden atılması. Yeni egemen ideolojinin hegemonya mücadelesinde medyada “öncü” rol oynayan gazetede bu ikili anlamlar, hegemonyanın “türdeş olmayan anlamları bir arada barındırmasına” işaret etmektedir. Yeni egemen ideolojinin hegemonya mücadelesinde bu ideolojinin siyasal yürütücüsü olarak AKP’yi destekleyen ve güçlü bir şekilde medyada bu mücadeleyi yürüten gazetenin bu tutumu, aynı zamanda yeni egemen ideolojinin daha önce değinildiği gibi “AKP’yi aşan” anlamda değerlendirmesiyle de ilişkilidir. Ahmet Altan’ın yazılarında ifade ettiği gibi, hem ulusal dinamiklerin etkisiyle hem de uluslararası anlamda gelişmiş dünyanın talebi ve desteğiyle yaşanan bu değişim süreci, bu doğrultuda gazete tarafından AKP’den bağımsız olarak desteklenmektedir. 12 Eylül referandumunda olduğu gibi hükümete en çok destek verdikleri dönemlerden biri olarak değerlendirdiği AKP’ye açılan kapatma davası süreci için Yasemin Çongar’ın şu ifadesi de gazetenin bu tutumunu örneklemektedir: “O zaman bence AKP’den daha iyi muhalefet ettik biz o yargı sürecine.”

Gazetenin incelenen sayılarında, “herhangi bir şeyi hatırlatmak, uyarmak amacıyla yazılan yazı” (TDK, 2005: 1417) anlamına gelen, ancak medyadaki yaygın

haliyle ordunun yaptığı uyarı yazıları için kullanılan “muhtıra” kelimesi, resmi ideolojiye yakın olan ve gazetenin orduya olduğu gibi mesafeli olduğu yargı kurumu ile ilgili bir haberde de kullanılmıştır. Bu haberlerin ilki 21 Ekim 2011 tarihinde, hükümetle muhalefet partilerinin üniversitelerde başörtüsü düzenlemesini görüştüğü gün Yargıtay Başsavcılığı tarafından yapılan yazılı açıklamayla ilgilidir. Gazetenin en tepesinde, büyük harflerle “Muhtıranı da al git” başlığının kullanıldığı haberde (bkz. Ek 17), açıklama siyasetçilere yapılan “tehdit” olarak değerlendirilmektedir. Haberde, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı için kullanılan “1923 model başsavcı” ifadesiyle, açıklama tarihsel olarak rejimle ilişkilendirilmektedir. “Muhtıranı da al git” ifadesi ise Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın 2006 yılında bir çiftçiye söyledikten sonra popüler hale gelen bir söze²³ gönderme yapmaktadır. Gazetenin 22 Ekim 2011 tarihli bir gün sonraki baskısında ise başsavcılığın açıklamasını olumsuz karşılamayan CHP eleştirilmektedir. Sürmanşette “O muhtıra sizin partiye verildi şeker kardeşim” (bkz. Ek 18) başlığıyla yayınlanan bu haberde ise CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu’nun 12 Eylül 2010 Anayasa referandumundaki kampanyasında başörtüsü sorununu çözme yönündeki sözleri hatırlatılmaktadır. Bu haberlerdeki dilde de yukarıdaki haberlerde olduğu gibi alaycılık ve humor, ideolojik dışavurumun ve resmi ideoloji eleştirisinde “elit” olarak konumlandırılan kişilerin ya da kurumların konumlarını sarsmak için kullanılan bir yöntem olmuştur.

Muhtıra kelimesinin kullanıldığı bir diğer haber de 13 Ağustos 2011 tarihli “Diyanetten teravih muhtırası” başlıklı haberdir (bkz Ek 19). Bu haberde de, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Ramazan ayında teravih namazı ile ilgili tartışmalar üzerine yayınladığı bildiri, ordunun yayınladığı bildiriye benzetilmektedir. Haberde açıklama “Genelkurmay’ın açıklamalarını andıran ‘Son günlerde’ girişiyle başlayan açıklama” biçiminde nitelendirilmektedir.

Gazetenin incelenen sayılarında alaycılığın ve humor kullanımının yanında, ironi, eğretileme gibi yöntemler de kullanılmaktadır. Gazete çalışanları bu yöntemleri içeren bir dili her kişi, kurum, mesele ile ilgili kullanabildiklerini söylemektedirler.

²³ Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın, 11 Şubat 2006’daki Mersin gezisinde 47 yaşındaki Mustafa Kemal Öncel adlı bir çiftçi, Başbakana “Çiftçinin hali ne olacak? Anamız ağladı. Hangi yüzle geliyorsun buraya?” diye bağırmış, Erdoğan da buna karşılık çiftçiye “Ananı da al git” demiştir. (“Başbakan’ın ‘Ananı da al git’ dediği çiftçiye önlem”, <http://gundem.milliyet.com.tr/basbakan-in--anani-da-al-git--dedigi-ciftciyeonlem/gundem/gundemdetay/08.03.2009/1068428/default.htm>, erişim: 9 Mayıs 2012)

Onlara göre bu dil, “sözü dolaylı değil doğrudan söyleyen” (Yasemin Çongar), “olayların saçmalığını gösteren” (Mehmet Baransu), “bastırılmış gazeteciliği reddeden” (Fırat Alkaç), “tavrını kesin bir şekilde ortaya koyan” (Cihan Aktaş), “bizim toprakların seveceği türden, milletin yüreğini soğuran” (Rasim Ozan Kütahyalı) ve “insani” (Markar Esayan) niteliklere sahiptir.²⁴

İncelenen gazetelerde bu dilin kullanımının, yalnızca gazetenin temelden karşıt olduğu kişi ve kurumlara yönelik olmadığı, ancak otoriterliği ya da dokunulamaz imajı bulunan kişi, kurum ve meselelerde kullanıldığı görülmüştür. Örneğin, 5 Aralık 2007 tarihinde, dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy’nin Cezayir gezisinde, Fransa’nın sömürgesi olduğu dönemde Cezayir’de yaşanan katliamla ilgili olarak konunun tarihçiler tarafından araştırılması gerektiğini söylemesini konu alan haberde; Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın Ermeni soykırımı teziyle ilgili benzer ifadelerine gönderme yapılarak, başlıkta eğretilmeye başvurulmaktadır: “Recep Tayyip Sarkozy’. Cezayir sorununu tarihçilere bırakalım” (bkz. Ek 20). Haberde, Başbakanın tutumu Sarkozy’nin tutumu üzerinden eleştirilmekte ve başlıkta yapılan eğretilmeyle Başbakan, Türkiye’ye mesafeli yaklaşımıyla bilinen Sarkozy ile aynı düzleme yerleştirilmektedir.

²⁴ Gazetenin kullandığı bu dil genel itibarıyla görüşülen çalışanlar tarafından güçlü bir şekilde savunulmaktadır. Ancak Alper Görmüş bu dilin çoğu zaman abartıldığını düşünmekte ve bunu “üsluba abanmış gazetecilik” olarak tanımlamaktadır. Görmüş’e göre, “Üsluba abanmış bir gazetecilikte, insanlarda ‘İçerik zayıf mı da böyle yapıyorlar?’ diye bir algı oluşur. Bu yanlıştır ve hiç de gerek yoktur. Hele ki Türkiye’nin kutuplaşmış, sertleşmiş politik ortamında böyle sert bazen alaycı olan bir üslup doğru değildir.” Görmüş, 16 Ağustos 2011 tarihli “Taraf’ın ‘eğlenceli’ başlıklarından memnun muyuz” başlıklı yazısında gazetede bu dilin desteklediği ve desteklemediği örneklerini de açıklamakta; böyle bir üslubun “bıçak sırtı bir tercih” olduğunu söyleyerek, “bazı durumların ironiye müsait olmadığını” ve “espri-ironi arayışlarının en büyük sakıncasının” haberdeki “esas’ı kaçırma ihtimali olduğunu” savunmaktadır.

2. *Taraf*'ın Gündeminin Diğer Gazetelerin Gündemlerine Etkisi

Çalışmanın bu bölümünde, hangi unsurların etkisiyle oluştuğunu incelediğimiz *Taraf* gazetesinin gündeminin diğer gazetelerin gündemlerine etkisi ele alınacaktır. Bunun için yapılan görüşmelerde öne çıkan üç haber seçilmiştir. Bunlardan ilki gazete çalışanlarına göre, özel habercilik bakımından “*Taraf* için bir başlangıç” olan ve başka birçok haberlerin de gazeteye gelmesini sağlayan “Dağlıca baskını biliniyordu” haberidir. İkincisi ise görüşmelerde gazete çalışanlarının haberin gazeteye ulaşma sürecini anlattıkları ve başlangıçta medyada habere karşı sessiz kaldığını öne sürdükleri, Ahmet Altan’ın olaydan üç gün sonra medyaya ve siyasetçilere hitaben, habere karşı “Susacak mısınız?” başlıklı bir yazı yazdığı “Havan mermisi kızı parçaladı” başlıklı haberdir. Üçüncüsü de görüşmelerde veriliş biçimiyle de öne çıkarılan ve haberden sonra “Türkiye’nin en önemli davalarından biri haline geldiği” ifade edilen “Darbenin adı balyoz” haberidir. Yöntem bölümünde içeriklerini anlattığımız bu haberlerden, Ceylan Önkol adlı çocuğun ölümüne ilişkin olan (Havan mermisi kızı parçaladı) haber, gelişmeleriyle birlikte gazetenin birinci sayfasından 17 gün boyunca sürdürülmüştür. Balyoz darbe planına ilişkin haber ise hem planın içeriği hem de haberin ardından başlayan gelişmelerle iki hafta boyunca devam etmiştir. Hem bunu hem de gazetelerdeki ortalama yayınlanma süresini gözlemek amacıyla yapılan pilot çalışma sonuçlarını göz önüne alarak, her haber için içerik analizi yapılacak zaman dilimi farklı olmuştur. Dolayısıyla ilgili haberlerin devamı, haberlerin ardından yaşanan gelişmeler ve bu haberlerle ilgili gazetelerin yaptıkları farklı haberler de analize dahil olmuştur. Böylece *Taraf*’ın yayınlamasıyla birlikte ilgili konuların gazetelerin gündemlerinde ne kadar yer aldığı ortaya konulacaktır.

Yöntem bölümünde açıklanan 16 gazete üzerinde yapılan içerik analizinde şu kategoriler temel alınmıştır: Haberin yayınlandığı gazete, haberin yayınlandığı tarih, sayfa numarası, haberin sayfalarındaki yeri ve boyutu, haberin kaynağı, haberde kullanılan fotoğraflar, haberin *Taraf*’ın haberine benzerliği, habere yaklaşım ve haberde yer alan açıklamalar ve/veya görüşler.

2.1. Haberlerin Sayıları ve Gazetelere Dağılımları

16 gazetede Dağlıca baskını, Ceylan Önkol ve Balyoz darbe planına ilişkin yayınlanan toplam haber sayısı 549'dur. Ancak bu gazetelerden Haber Türk, Dağlıca baskını haberinin yayınlandığı tarihte yayına başlamamış olduğu için Dağlıca baskınına ilişkin haberler 15 gazete üzerinde incelenmiştir. Bu 549 haber içerisinde en fazla haberi 94 ile Zaman gazetesi, en az haberi ise 4 ile Ortadoğu gazetesi yayınlamıştır.

Tablo 4. Gazetelerdeki haber sayıları ve haber konusuna göre dağılımı

		Haber			Total
		Dağlıca Baskını	Ceylan Önkol	Balyoz Darbe Planı	
Gazete	Hürriyet	0	6	27	33
	Aksam	2	4	29	35
	Sabah	1	4	18	23
	Haber Türk	-	9	48	57
	Zaman	1	12	81	94
	Yeni Şafak	1	2	23	26
	Cumhuriyet	0	8	18	26
	Sözcü	0	3	7	10
	Birgün	0	8	15	23
	Evrensel	3	15	12	30
	Star	1	14	28	43
	Bugün	1	2	25	28
	Milli Gazete	0	4	41	45
	Vakit/ Yeni Akit	2	8	48	58
	Yeniçağ	2	3	9	14
Ortadoğu	0	2	2	4	
Total		14	104	431	549

Tüm gazetelerin yayınladığı haber sayısı Tablo Tablo 4'te verilmiştir. Tablodaki bilgilere göre, merkez, muhafazakar, ulusalcı, sosyalist/sol, liberal, İslamcı ve milliyetçi/sağ olarak ayırdığımız gazete gruplarına göre haberlerin yayınlanma sayısı ise sırasıyla şöyledir: Merkez gazeteler *Hürriyet*, *Aksam*, *Sabah* ve *Haber Türk*'te 148; muhafazakar gazeteler *Zaman* ve *Yeni Şafak*'ta 120; İslamcı gazeteler *Milli Gazete* ve *Akit*'te 103; liberal gazeteler *Star* ve *Bugün*'de 71; sosyalist/sol gazeteler *Birgün* ve

Evrensel'de 53; ulusalcı gazeteler *Cumhuriyet* ve *Sözcü*'de 36 ve milliyetçi/sağ gazeteler *Yeniçağ* ve *Ortadoğu*'da 18 haber yayınlanmıştır.

Tablo 4'teki bilgilere göre, yayınlanan haberlerin en fazlası 431 ile Balyoz darbe planıyla ilgili haberlerdir. Ceylan Önkol ile ilgili haberlerin yayınlanma sayısı ise 104, Dağlıca baskınına ilişkin haberlerin yayınlanma sayısı da 14 olmuştur. Balyoz darbe planına ilişkin yayınlanan 431 haberin en fazlası 81 ile Zaman gazetesine aittir. Dolayısıyla toplamda en fazla haberi yayınlamış olan Zaman gazetesinin yayınladığı bu haberlerin çok büyük bir kısmını Balyoz darbe planına ilişkin haberler oluşturmaktadır. Ceylan Önkol'un ölümü ve Dağlıca baskına ilişkin haberler ise en fazla *Evrensel* gazetesinde yayınlanmıştır. *Hürriyet*, *Cumhuriyet*, *Sözcü*, *Birgün*, *Milli Gazete* ve *Ortadoğu* gazetelerinde Dağlıca baskınına ilişkin incelenen dönem boyunca hiç haber yayınlanmadığı görülmüştür.

Dağlıca baskını ile ilgili yayınlanan haber sayısı az olduğu için gazete grupları arasında ya da grupların kendi arasında çok büyük farklılıklar bulunmamaktadır. Ancak yine de haber sayısında görülen bazı farklılıklar ve benzerlikler şöyle özetlenebilir: çalışmada muhafazakar gazeteler olarak tanımlanan Zaman, Yeni Şafak ve liberal gazeteler olarak tanımlanan Star ve Bugün gazetelerinin haber yayınlama sayıları eşittir. Yine ulusalcı gazeteler olarak tanımlanan *Cumhuriyet* ve *Sözcü* de birbirinin aynı biçimde Dağlıca baskını konusunda 26 Haziran-1 Temmuz 2008 tarihleri arasında hiç haber yayınlamamıştır. Diğer gazete gruplarına bakıldığında ise en belirgin farklılık sosyalist/sol gazetelerde görülmüştür; *Birgün* gazetesinde Dağlıca baskını ile ilgili incelenen tarihlerde hiç haber yayınlanmazken, *Evrensel* gazetesi yayınladığı 3 haberle Dağlıca baskını konusunda en fazla haber yayınlayan gazete olmuştur. Merkez gazetelerden *Hürriyet*'te, İslami gazetelerden *Milli Gazete*'de ve sağ/milliyetçi gazetelerden *Yeniçağ*'da da konuyla ilgili incelenen tarihlerde hiç haber yayınlanmamıştır.

Ceylan Önkol'un ölümü ile ilgili haberlerde de gazete grupları arasında ve grupların kendi içinde daha belirgin farklılıklar görülmektedir. Özellikle grupların kendi içinde en belirgin fark, muhafazakar gazetelerle, liberal gazetelerde görülmüştür. Muhafazakar gazeteler Zaman ve Yeni Şafak arasında yayınlanan haber sayısı farkı 10, liberal gazeteler Star ve Bugün arasında yayınlanan haber sayısı farkı 12 olmuştur.

Merkez gazetelerde Haber Türk gazetesi habere gruptaki diğer gazetelerden daha fazla ilgi gösterirken, ulusalcı grupta Cumhuriyet Sözcü'den, İslamcı grupta Vakit/ Yeni Akit Milli Gazete'den, sol/sosyalist grupta Evrensel Birgün'den daha fazla haber yayınlamıştır. Yine en az haberi yayınlayan sağ/milliyetçi gruptaki Yeniçağ ve Ortadoğu gazeteleri olmuştur.

Balyoz darbe planı ile ilgili haberlere bakıldığında ise merkez gazete grubu dışında en fazla haber yayınlayan grup muhafazakar gazetelerdir, ancak grubun kendi içerisinde yine Ceylan Önkol haberinde olduğu gibi belirgin bir fark görülmektedir. Öyle ki, Zaman'da 81 haber yayınlanırken Yeni Şafak'ta 23 haber yayımlandığı görülmüştür. Merkez gazetelerde ise Haber Türk yayınladığı 48 haberle diğer üç gazeteden Balyoz darbe planı haberlerine daha çok ilgi göstermiştir. Diğer gazete gruplarında yayınlanan haber sayılarında büyük farklılıklar görülmemekle birlikte, ulusalcı grupta Sözcü, sağ/milliyetçi grupta ise Ortadoğu gazetesinin her üç habere de daha ilgisiz olduğu söylenebilmektedir.

2.2. Yayınlanan Haberlerin Tarihleri

Taraf gazetesinde 25 Haziran 2008'de yayınlanan "Dağlıca baskını biliniyordu" haberine ilişkin yayınlanan 14 haberin 8'i haberin yayınlanmasından bir gün sonra, 26 Haziran 2008'de yayınlanmıştır. 28 Haziran'da hiç haber yayınlanmazken, 27, 29 ve 30 Haziran'da birer haber, 1 Temmuz 2008'de ise 3 haber yayımlandığı görülmüştür.

Tablo 5. Dağlıca baskını haberlerinin tarih ve gazetelere dağılımı

Tarih	Akşam	Sabah	Zaman	Yeni Şafak	Evrensel	Star	Bugün	Vakit/ Yeni Akit	Yeniçağ
26 Haziran	-	1	1	1	1	1	1	1	1
27 Haziran	1	-	-	-	-	-	-	-	-
28 Haziran	-	-	-	-	-	-	-	-	-
29 Haziran	-	-	-	-	-	-	-	-	1
30 Haziran	-	-	-	-	1	-	-	-	-
1 Temmuz	1	-	-	-	1	-	-	1	-
Total	2	1	1	1	3	1	1	2	2

Haberlerin yayınlandığı tarihe göre gazetelere dağılımları Tablo 5’te gösterilmektedir. Tabloda yer almayan gazeteler Hürriyet, Cumhuriyet, Sözcü, Birgün, Milli Gazete ve Ortadoğu’da Dağlıca baskını ile ilgili hiç haber yayınlanmamıştır.

Taraf’ta 29 Eylül 2009 tarihinde yayınlanan, Ceylan Önkol’un ölümünü anlatan “Havan mermisi kızı parçaladı” başlıklı haberle ilgili incelenen gazetelerde yayınlanan 104 haberin tarih ve gazetelere göre dağılımı da Tablo 6’da gösterilmiştir. Tablodaki bilgilere göre, en fazla haberin yayınlandığı gün 10 Ekim olurken, 13 Ekim ile 17 Ekim 2009’da da haberlerin yoğunlaştığı görülmüştür. Haberin *Taraf*’ta yayınlandığı günün bir gün sonrasında yalnızca Haber Türk ve Evrensel gazetelerinde konuyla ilgili haber yayınlanırken 1 Ekim 2009’da ise hiçbir gazetede konuyla ilgili haber yayınlanmamıştır.

Tablo 6. Ceylan Önkol’un ölümü ile ilgili haberlerinin tarih ve gazetelere dağılımı

Tarih	Hürriyet	Akşam	Sabah	Haber Türk	Zaman	Yeni Şafak	Cumhuriyet	Sözcü	Birgün	Evrensel	Star	Bugün	Milli Gazete	Vakit/Yeni Akit	Yeniçağ	Ortadoğu
30 Eylül	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
1 Ekim	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2 Ekim	-	-	-	-	1	-	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-
3 Ekim	1	1	-	1	1	-	1	-	1	1	1	-	-	1	-	-
4 Ekim	-	-	-	-	1	-	1	-	1	1	1	-	-	-	-	-
5 Ekim	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-
6 Ekim	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1	1	-	-	-	-	-
7 Ekim	-	-	1	-	1	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-
8 Ekim	1	-	-	1	1	-	-	-	1	1	1	-	1	1	-	-
9 Ekim	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-
10 Ekim	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
11 Ekim	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-
12 Ekim	-	-	-	1	1	-	-	-	-	1	1	-	1	1	-	-
13 Ekim	1	1	1	1	-	1	1	1	1	1	1	1	-	1	1	1
14 Ekim	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-
15 Ekim	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-
16 Ekim	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
17 Ekim	1	1	1	1	1	-	1	1	1	1	1	-	-	1	1	-
18 Ekim	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-
Total	6	4	4	9	12	2	8	3	8	15	14	2	4	8	3	2

Taraf gazetesinde 20 Ocak 2010 tarihinde yayınlanan Balyoz darbe planı ile ilgili haberlerin ise incelenen gazetelerde en fazla 22 Ocak’ta (84 haber) yayınlandığı

görülmüştür. İncelenen gazetelerde toplamda 431 haberin bulunduğu, birçok gün aynı gazetelerde Balyoz darbe planıyla ilgili birden fazla haber yayınlandığı görülmüştür. Haberlerin tarih ve gazetelere göre dağılımı Tablo 7’de gösterilmektedir.

Tablodaki bilgilere göre, Zaman ve Star gazeteleri *Taraf*ta “Darbenin adı Balyoz” haberinin yayınlanmasının ardından çalışmada incelenen iki hafta boyunca her gün gündeminde bu konuya yer vermiştir. Ortadoğu gazetesi ise gündeminde konuya yalnızca bir gün yer vermiştir.

Tablo 7. Balyoz darbe planı ile ilgili haberlerin tarih ve gazetelere dağılımı

Tarih	Hürriyet	Akşam	Sabah	Haber Türk	Zaman	Yeni Şafak	Cumhuriyet	Sözcü	Birgün	Evrensel	Star	Bugün	Milli Gazete	Vakit/Yeni Akit	Yeniçağ	Ortadoğu
21 Ocak	2	1	1	4	5	1	-	-	1	1	1	1	2	3	-	-
22 Ocak	9	6	7	12	10	5	7	1	3	2	1	6	7	5	1	2
23 Ocak	5	5	3	10	13	4	3	1	4	-	3	6	10	5	1	-
24 Ocak	1	2	2	-	10	2	-	-	-	-	6	2	2	4	1	-
25 Ocak	1	4	-	2	4	3	-	-	-	1	2	1	2	6	-	-
26 Ocak	2	2	1	4	6	1	2	1	2	1	2	1	3	6	1	-
27 Ocak	1	4	2	6	9	1	2	1	1	2	2	2	4	3	1	-
28 Ocak	-	-	-	-	6	-	-	1	-	2	3	2	3	5	1	-
29 Ocak	2	1	1	6	4	2	1	1	2	-	2	1	3	3	-	-
30 Ocak	1	1	-	2	2	1	2	-	1	1	1	-	3	5	-	-
31 Ocak	1	-	1	-	4	-	-	-	-	1	1	-	-	1	-	-
1 Şubat	-	-	-	-	4	-	1	-	-	-	1	1	-	-	1	-
2 Şubat	2	1	-	2	3	2	-	-	1	1	2	2	1	2	1	-
3 Şubat	-	2	-	-	1	1	-	1	-	-	1	-	1	1	1	-
Total	27	29	18	48	81	23	18	7	15	12	28	25	41	48	9	2

2.3. Haberlerin Gazete Sayfalarına Dağılımı

İncelenen gazetelerde tespit edilen 549 haberin 235’i birinci sayfada yer almıştır. Bunların 228’i birinci sayfa ile içeride tek sayfada devam eden haberlerken, 3 haber birinci sayfa ile içeride iki sayfada devam eden, 1 haber ise içeride üç sayfada devam eden haberlerdir. 3 haber ise yalnızca birinci sayfada yayınlanmış, iç sayfalarda haberin devamı yapılmamıştır. Geriye kalan 314 haber de iç sayfalarda yayınlanmıştır. Haberlerin yayınlandığı sayfaların gazetelere dağılımı Tablo 8’de gösterilmektedir.

Sayfa numaralarının gazeteyle birlikte ilişkili olduğu haberlere dağılımı ise şu şekildedir: Dağlıca baskını ile ilgili incelenen gazetelerde yayınlanan 14 haberden 4'ü birinci sayfada yayınlanmış, geri kalanı iç sayfalarda yayınlanmıştır. İlk sayfada yayınlanan haberler, Akşam, Evrensel, Vakit/ Yeni Akit ve Yeniçağ gazetelerine aittir. İç sayfada yayınlanan 10 haber de Akşam, Sabah, Zaman, Yeni Şafak, Evrensel, Star, Bugün, Vakit/Yeni Akit ve Yeniçağ gazetelerine aittir.

Tablo 8. Gazetelerin haberleri yayınladıkları sayfaların dağılımı

Gazeteler	Birinci Sayfa	İç Sayfalar	Total
Hürriyet	12	21	33
Akşam	18	17	35
Sabah	7	16	23
Haber Türk	10	47	57
Zaman	43	51	94
Yeni Şafak	15	11	26
Cumhuriyet	12	14	26
Sözcü	4	6	10
Birgün	10	13	23
Evrensel	14	16	30
Star	21	22	43
Bugün	13	15	28
Milli Gazete	23	22	45
Vakit/Yeni Akit	23	35	58
Yeniçağ	8	6	14
Ortadoğu	2	2	4

Ceylan Önkol'un ölümüne ilişkin yayınlanan 104 haberden 35'i birinci sayfada yayınlanmış geri kalan 69 haber ise iç sayfalarda yayınlanmıştır. İlk sayfada yayınlanan haberlerin 7'ser tanesi Evrensel ve Star gazetelerine; 6'sı Birgün gazetesine; 3'er tanesi Zaman ve Vakit/Yeni Akit gazetelerine; 2'si Cumhuriyet'e ve birer adedi Hürriyet, Akşam, Sabah, Yeniçağ ve Ortadoğu gazetelerine aittir.

Balyoz darbe planına ilişkin yayınlanan 431 haberin 196'sı birinci sayfada yayınlanmıştır. Bunlardan 3'ü yalnızca birinci sayfada yayınlanıp içeride devamı olmayan haberlerdir, 3'ü içeride 2 sayfada, 1'i de içeride üç sayfada devam eden haberlerdir. Geriye kalan 235 haber ise iç sayfalarda yer almıştır. Birinci sayfada

yayınlanan haberlerin gazetelere dağılımı şöyle olmuştur: Yalnızca birinci sayfada yayınlanan üç haber Sözcü, Milli Gazete ve Vakit/Yeni Akit gazetelerine; birinci sayfada başlayarak içeride iki sayfada devam eden haberler Sabah, Star ve Bugün gazetelerine; birinci sayfadan içeride 3 sayfaya devam eden tek haber de Star gazetesine aittir. Birinci sayfada yayınlanan Balyoz darbe planına ilişkin diğer haberlerin 40'ı Zaman, 21'i Milli Gazete, 18'i Vakit/Yeni Akit, 16'sı Akşam, 15'i Yeni Şafak, 12'ser adedi Star ve Bugün, 11'i Hürriyet, 10'ar adedi Haber Türk ve Cumhuriyet, 6'şar adedi Evrensel ve Yeniçağ, 5'i Sabah, 4'ü Birgün, 2'si Sözcü, biri de Ortadoğu gazetelerine aittir.

2.4. Haberlerin Konumları ve Boyutları

Dağlıca baskını, Ceylan Önkol'un ölümü ve Balyoz darbe planı ile ilgili incelenen gazetelerin ilk sayfasında yayınlanan 235 haberin 88'i gazetelerin orta kısmında, 85'i alt kısmında ve 62'si üst kısmında yer almıştır. Tablo 9'da ilk sayfadaki haberlerin konumları ayrıntılı olarak verilmektedir.

Tablo 9. İlk sayfada yer alan haberlerin konumları

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Sağ üst	17	3.1	7.2	7.2
	Sol üst	30	5.5	12.8	20.0
	Üst orta	4	.7	1.7	21.7
	Üst	11	2.0	4.7	26.4
	Sağ orta	39	7.1	16.6	43.0
	Sol orta	29	5.3	12.3	55.3
	Orta	20	3.6	8.5	63.8
	Sağ alt	20	3.6	8.5	72.3
	Sol alt	36	6.6	15.3	87.7
	Alt orta	29	5.3	12.3	100.0
	Total	235	42.8	100.0	
Missing	0	314	57.2		
Total		549	100.0		

İlk sayfada yayınlanan Dağlıca baskını ile ilgili 4 haberin gazetelere göre dağılımı ise şu şekilde olmuştur: Dağlıca haberini sol orta kısımda veren gazete

Yeniçağ, sol alt kısımda veren gazete Evrensel, alt orta kısımda veren gazeteler ise Akşam ve Vakit/Yeni Akit gazetesi olmuştur.

Ceylan Önkol'un ölümü ile ilgili ilk sayfada yayınlanan haberlerin gazetelere ve sayfadaki konumlarına göre dağılımı Tablo 10'da verilmiştir. Tablodaki bilgilere göre, Ceylan Önkol'un ölümü ile ilgili haberleri ilk sayfada yayınlayan gazeteler, en fazla sayfalarının alt kısmında bu haberlere yer vermişlerdir. Sayfanın alt kısmında ise en büyük oran sol alt bölüme aittir. Birinci sayfaların üst kısmını ve alt kısmını tamamen kaplayan ve sayfanın üst ortasında yer alan şekilde ise hiçbir gazetede Ceylan Önkol'un ölümü ile ilgili haber yayınlanmamıştır.

Tablo 10. Birinci sayfada yayınlanan Ceylan Önkol'un ölümü ile ilgili haberlerin konumları ve gazetelere dağılımı

Gazeteler	Sağ üst	Sol üst	Sağ orta	Sol orta	Orta	Sağ alt	Sol alt	Alt orta
Hürriyet	-	-	-	-	-	-	1	-
Akşam	-	-	-	1	-	-	-	-
Sabah	-	-	-	-	-	-	1	-
Zaman	-	2	-	-	-	-	1	-
Cumhuriyet	-	-	-	-	-	-	1	1
Sözcü	1	-	-	-	-	-	-	-
Birgün	-	-	-	-	1	2	2	1
Evrensel	1	1	-	1	-	3	1	-
Star	-	-	-	1	1	2	1	2
Milli Gazete	-	-	-	-	-	-	1	-
Vakit/Yeni Akit	-	-	1	-	-	-	2	-
Ortadoğu	-	-	1	-	-	-	1	-
Total	2	3	2	3	2	7	12	4

Tablo 11'de ise Balyoz darbe planı ile ilgili ilk sayfada yayınlanan haberlerin sayfalarındaki konumları ve gazetelere göre dağılımı verilmiştir. Tablodaki bilgilere göre, Balyoz darbe planı ile ilgili haberler gazetelerin birinci sayfalarında en fazla sağ orta kısımda yayınlanmıştır. Genel olarak bakıldığında da birinci sayfada yayınlanan Balyoz darbe planı haberleri en fazla gazetelerin orta kısmında verilmiştir. Bu da birinci sayfada yer alan Balyoz darbe planı haberlerinin büyük oranda gazetelerin manşetlik bölgelerinde verildiğini göstermektedir.

İlk sayfada yayınlanan haberlerin boyutlarına yönelik dağılımlar Tablo 12’de verilmiştir. Tablodaki bilgilere göre, genel olarak gazetelerin ilk sayfalarındaki haberler en çok, 64 haberle, yüzde 27.2’lik oranda 1/32 büyüklüğünde verilmiştir. 21 adet 1/32’den küçük boyuttaki haber ise yüzde 8.9’luk oranla en az yayınlanan haber boyutudur.

Tablo 11. Birinci sayfada yayınlanan Balyoz darbe planı ile ilgili haberlerin konumları ve gazetelere dağılımı

Gazeteler	Sağ üst	Sol üst	Üst orta	Üst	Sağ orta	Sol orta	Orta	Sağ alt	Sol alt	Alt orta
Hürriyet	1	-	-	-	1	-	3	2	2	2
Akşam	1	-	-	-	-	2	-	2	8	3
Sabah	1	-	-	-	4	-	-	-	-	1
Haber Türk	-	2	-	4	4	-	-	-	-	-
Zaman	5	11	-	-	4	6	6	3	2	3
Yeni Şafak	-	-	-	-	3	3	2	-	4	3
Cumhuriyet	-	3	-	-	-	3	1	-	2	1
Sözcü	-	-	-	2	-	-	-	-	-	1
Birgün	-	2	-	-	-	1	-	-	-	1
Evrensel	2	-	1	-	1	1	-	-	1	-
Star	1	3	2	-	3	1	-	2	-	2
Bugün	1	-	1	3	5	1	3	-	-	-
Milli Gazete	1	2	-	-	4	4	3	4	-	3
Vakit/Yeni Akit	2	1	-	1	8	2	-	-	3	2
Yeniçağ	-	2	-	1	-	1	-	-	1	1
Ortadoğu	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Total	15	27	4	11	37	25	18	13	23	23

İlk sayfada yayınlanan haberlerin boyutlarının konusuna göre dağılımları ise Tablo 13’te verilmiştir. Buna göre, Balyoz darbe planına ilişkin 196 haberin çoğunluğunun (69) 1/4 ve 1/2 boyutunda verilirken, Ceylan Önkol’un ölümüne ilişkin haberlerin ise çoğunluğunun (19) 1/32 ve 1/32’den küçük boyutta verildiği görülmüştür.

Bu haberlerin boyutlarının gazetelere göre dağılımı ise şöyle olmuştur: Dağlıca baskını ile ilgili haberleri; Yeniçağ gazetesi 1/16, Vakit/Yeni Akit gazetesi 1/32, Akşam ve Evrensel gazeteleri ise 1/32’den küçük boyutta vermiştir.

Tablo 12. İlk sayfada yayınlanan haberlerin boyutları

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1/2	26	4.7	11.1	11.1
	1/4	45	8.2	19.1	30.2
	1/8	31	5.6	13.2	43.4
	1/16	48	8.7	20.4	63.8
	1/32	64	11.7	27.2	91.1
	1/32'den küçük	21	3.8	8.9	100.0
	Total	235	42.8	100.0	
Missing	0	314	57.2		
Total		549	100.0		

Ceylan Önkol'un ölümüne ilişkin haberler ise Birgün gazetesinde 1/2, Star gazetesinde 1/4, yine Birgün, Star, Evrensel ve Vakıf/Yeni Akit gazetelerinde 1/8, Zaman, Sözcü, Evrensel, Star, Milli Gazete ve Ortadoğu gazetelerinde 1/16, Hürriyet, Akşam, Sabah, Cumhuriyet, Birgün, Evrensel, Star ve Yeniçağ gazetelerinde 1/32 ve Cumhuriyet, Star, Vakıf/Yeni Akit gazetelerinde 1/32 büyüklüklerinde verilmiştir.

Tablo 13. İlk sayfada verilen haberlerin konularına göre dağılımı

		Haber			Total
		Dağlıca Baskını	Ceylan Önkol	Balyoz Darbe Planı	
İlk Sayfa Boyut	1/2	0	1	25	26
	1/4	0	1	44	45
	1/8	0	5	26	31
	1/16	1	9	38	48
	1/32	1	15	48	64
	1/32'den küçük	2	4	15	21
Total		4	35	196	235

Balyoz darbe planı ile ilgili haberler de Zaman, Yeni Şafak, Sözcü, Star, Bugün ve Milli Gazete'de 1/2 büyüklüğünde verilmiştir. 1/2 büyüklüğündeki 25 haberden 11'i Zaman gazetesine aittir. 1/4 büyüklüğündeki haberler Hürriyet, Akşam, Haber Türk,

Zaman, Yeni Şafak, Cumhuriyet, Birgün, Star, Bugün, Milli Gazete, Vakit ve Yeniçağ gazetelerinde yayınlanmıştır. 1/8 büyüklüğünde yayınlanan haberler Akşam, Sabah, Zaman, Yeni Şafak, Birgün, Star, Bugün, Milli Gazete, Vakit ve Yeniçağ gazetelerine aittir. 1/16 boyutundaki haberler Akşam, Sabah, Zaman, Yeni Şafak, Cumhuriyet, Sözcü, Evrensel, Bugün, Milli Gazete, Vakit/Yeni Akit gazetelerinde yayınlanmıştır. 1/32 boyutundaki haberler Hürriyet, Akşam, Sabah, Zaman, Yeni Şafak, Cumhuriyet, Birgün, Evrensel, Star, Bugün, Milli Gazete, Vakit/Yeni Akit, Yeniçağ ve Ortadoğu'da ve 1/32'den küçük haberler ise Hürriyet, Akşam, Haber Türk, Cumhuriyet, Star ve Milli Gazete'ye aittir.

Tablo 14. İç sayfalarda yayınlanan haberlerin boyutları

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1/1	31	5.6	5.7	5.7
	1/2	104	18.9	19.0	24.7
	1/4	157	28.6	28.8	53.5
	1/8	147	26.8	26.9	80.4
	1/16	85	15.5	15.6	96.0
	1/32	22	4.0	4.0	100.0
	Total	546	99.5	100.0	
Missing	0	3	.5		
Total		549	100.0		

Haberlerin iç sayfalardaki boyutlarının yüzdelik oranları ile haber boyutlarının konulara göre dağılımı Tablo 14 ile 15'te verilmiştir. Tablolardaki bilgilere göre, yüzde 28.8'lik oranda 1/4 boyutunda verilen 157 haber iç sayfalarda en fazla yayınlanan haber boyutu olmuştur. En az sayıya sahip yüzde 4.0 oranındaki 22 haber ise 1/32 boyutundadır. Tüm haberler arasında yüzde 5.7'lik orana sahip, tam sayfa verilen 31 haberin tamamı Balyoz darbe planı ile ilgilidir.

Tablo 15. İç sayfalardaki haberlerin konularına göre dağılımı

		Haber			Total
		Dağlıca Baskını	Ceylan Önkol	Balyoz Darbe Planı	
İç Sayfa Boyut	1/1	0	0	31	31
	1/2	2	15	87	104
	1/4	7	32	118	157
	1/8	2	30	115	147
	1/16	2	18	65	85
	1/32	1	9	12	22
Total		14	104	428	546

2. 5. Haberlerde Yer Alan Açıklamalar

Dağlıca baskını, Ceylan Önkol'un ölümü ve Balyoz darbe planı ile ilgili haberlerde hangi kişi ya da kurumların açıklamalarına yer verildiği şu kategoriler doğrultusunda kodlanmıştır: Genelkurmay Başkanlığı; hükümet (başbakan ve bakanlar dışında, örneğin vali gibi hükümete bağlı kişi ve kuruluşlar da bu kategoriye dahildir); siyasetçiler; mağdur yakınları; sivil toplum kuruluşları; yasal süreç; sanatçı, yazar, vb.; emekli askerler; diğer. Doğrudan *Taraf*'ın yayınladığı haberlerin verildiği haberler, “haberde yer alan açıklamalar” kategorisinde değerlendirilmemiş, bunlardan sonra yayınlanan gelişmeler bu kategoride değerlendirilmiştir. Böylece yayınlanan toplam 549 haberden 457'sinde yer alan açıklamalar kodlanmıştır. Bir haberde birden fazla kişi ve kurumun açıklaması yer alabilmiş, bunların her biri ayrı ayrı kodlanmıştır.

457 haberde 104 (yüzde 22.8'i) kez yasal sürece ilişkin yapılan açıklamalar; 90 (yüzde 19.7'si) kez sanatçı, yazar gibi kişilerin açıklamaları; 85 (yüzde 18.6'sı) kez Genelkurmay Başkanlığı'nın, 83 (yüzde 18.2'si) kez sivil toplum kuruluşlarının yaptıkları açıklamalar yer almıştır. Siyasetçilerin yaptıkları açıklamaların yer aldığı haberlerin sayısı 74, emekli askerlerin yaptıkları açıklamaların yer aldığı haber sayısı 62, hükümet ve hükümete bağlı kişi ve kurumların yaptıkları açıklamaların bulunduğu haber sayısı ise 55'tir. Mağdur yakınlarının açıklamalarının bulunduğu haber sayısı 22 iken, bu açıklamaların dışında kalan “diğer” kategorisindeki kişi ve kurumların açıklamalarının bulunduğu haber sayısı ise 42'dir.

Tablo 16. Dağlıca baskını haberlerindeki açıklamaların gazetelere dağılımı

	Dağlıca baskını		
	Haberde yer alan açıklamalar		
	Genelkurmay Başkanlığı	Yasal süreç	Diğer
Hürriyet	-	-	-
Akşam	-	1	-
Sabah	-	-	-
Zaman	-	-	-
Yeni Şafak	-	-	-
Cumhuriyet	-	-	-
Sözcü	-	-	-
Birgün	-	-	-
Evrensel	-	-	-
Star	1	-	-
Bugün	-	-	-
Milli Gazete	-	-	-
Vakit/ Yeni Akit	1	-	1
Yeniçağ	1	-	-
Ortadoğu	-	-	-

Tablo 16'daki bilgilere göre, *Taraf*'ın yayınladığı “Dağlıca baskını biliniyordu” haberinden sonra yaşanan gelişmelerle ilgili yayınlanan 5 haberin Star, Vakit/Yeni Akit ve Yeniçağ gazetelerindeki 3'ünde Genekurmay Başkanlığı'nın açıklamasına yer verilmiş, Akşam'da yayınlanan 1'inde yasal süreçle ilgili açıklamalara yer verilmiştir. “Diğer” kategorisinde de Vakit/Yeni Akit gazetesinde 1 haber yayınlanmıştır.

Tablo 17. Ceylan Önkol haberlerindeki açıklamaların gazetelere dağılımı

	Ceylan Önkol								
	Haberde yer alan açıklamalar								
	Genelkurmay Başkanlığı	Hükümet	Siyasetçiler	Mağdur yakınları	STK	Yasal süreç	Sanatçı, yazar, vb.	Emekli askerler	Diğer
Hürriyet	2	-	2	2	1	5	-	-	-
Akşam	2	1	1	-	-	2	-	-	-
Sabah	1	-	1	1	-	3	-	-	-
Haber Türk	3	-	-	1	3	3	1	-	-
Zaman	2	-	-	3	4	6	-	-	-
Yeni Şafak	1	-	-	-	-	1	-	-	-
Cumhuriyet	3	1	1	3	5	5	-	-	1
Sözcü	1	-	-	1	-	-	-	1	1
Birgün	5	1	-	1	4	6	-	-	-
Evrensel	2	3	5	3	8	7	-	-	2
Star	3	3	2	7	5	8	1	-	-
Bugün	1	-	-	-	-	1	-	-	1
Milli Gazete	1	-	1	-	-	-	2	-	1
Vakit/ Yeni Akit	2	1	-	-	1	3	2	-	-
Yeniçağ	1	-	-	-	-	2	-	-	1
Ortadoğu	1	-	-	-	-	1	-	-	-

İçerik analizi sonuçlarına göre, Ceylan Önkol'un ölümü ile ilgili yayınlanan 104 haberin 102'sinin haberin yayınlanmasından sonraki gelişmelerle ilgili olduğu tespit edilmiştir. Tablo 17'deki bilgilere göre de Ceylan Önkol'un ölümüne ilişkin *Taraf*'ın yayınladığı "Havan mermisi kızı parçaladı" başlıklı haberden sonra yaşanan gelişmelerle ilgili yayınlanan haberlerden 53'ü yasal süreçle ilgili yapılan açıklamaları içermektedir. Genelkurmay Başkanlığı'nın açıklamalarıyla sivil toplum kuruluşlarının

açıklamaları haberlerde aynı sayıda, 31 kez; hayatını kaybeden Ceylan Önkol'un ailesi ve yakınlarının açıklamalarıysa haberlerde 22 kez yer almıştır. Konuyla ilgili siyasetçilerin açıklamaları 13 haberde; hükümetin açıklamaları 10 haberde; sanatçı, yazar, vb. kişilerin açıklamaları da 6 haberde yer almıştır. 1 haberde emekli bir askerin açıklaması yer alırken, 7 haber ise diğer kategorisinde kodlanmıştır.

Tablo 18. Balyoz darbe planı haberlerindeki açıklamaların gazetelere dağılımı

	Balyoz darbe planı									
	Haberde yer alan açıklamalar									
	Genelkurmay Başkanlığı	Hükümet	Siyasetçiler	Mağdur yakınları	STK	Yasal süreç	Sanatçı, yazar, vb.	Emekli askerler	Diğer	
Hürriyet	4	5	2	-	1	4	2	6	2	
Akşam	2	3	3	-	-	5	3	6	2	
Sabah	3	4	2	-	-	3	2	1	2	
Haber Türk	8	6	16	-	2	7	9	8	6	
Zaman	3	6	12	-	21	8	10	9	3	
Yeni Şafak	2	3	1	-	3	5	3	4	3	
Cumhuriyet	3	2	4	-	2	2	3	3	1	
Sözcü	3	-	-	-	-	-	-	2	1	
Birgün	3	1	2	-	2	3	2	1	2	
Evrensel	3	1	3	-	-	2	-	4	1	
Star	5	4	4	-	5	8	3	7	2	
Bugün	3	4	3	-	1	1	3	3	1	
Milli Gazete	2	2	6	-	5	1	21	-	2	
Vakit/ YeniAkit	3	4	1	-	9	-	22	4	3	
Yeniçağ	3	-	2	-	1	1	1	3	2	
Ortadoğu	1	-	-	-	-	-	-	-	1	

Ceylan Önkol'un ölümü ile ilgili gelişmelerin haberleştirilmesinde Genelkurmay açıklamasının, 5 haberle en fazla Birgün gazetesindeki haberlerde yer aldığı görülmüştür. Siyasetçilerin ve sivil toplum kuruluşlarının açıklamaları ise en fazla Evrensel gazetesinde yer almıştır. Mağdur yakınlarının açıklamaları ile yasal süreçle ilgili açıklamalar ise en fazla Star gazetesinde yer almıştır. Genelkurmay Başkanlığı'nın konuyla ilgili yaptığı açıklamalar tüm gazetelerde yer alırken, yasal süreçle ilgili açıklamalar yalnızca Sözcü ve Milli Gazete'de yer almamıştır. Diğer kategorilerdeki gazetelere göre dağılım tablo 17'de gösterilmektedir.

Balyoz darbe planı haberinin *Taraf*ta yayınlanmasının ardından yaşanan gelişmelerle ilgili haberlerde ise 84 sayısı ile, en fazla sanatçı, yazar, vb. kişilerin açıklamaları yer almıştır. Emekli askerlerin açıklamaları ile siyasetçilerin açıklamaları birbirine eşit sayıda 61 kez yayınlanmıştır. Sivil toplum kuruluşlarının açıklamaları 52 haberde; Genelkurmay Başkanlığı'nın açıklamaları 51 haberde; yasal süreçle ilgili açıklamalar da 50 haberde yer almıştır. Hükümet ve hükümete bağlı kişi ve kurumlar tarafından yapılan açıklamalar 45 haberde yer alırken; 34 haber diğer kategorisinde kodlanmıştır. Toplamda Balyoz darbe planına ilişkin yayınlanan 431 haberin 351'i haberin yayınlanmasını takiben yaşanan gelişmelerle ilgili olduğu görülmektedir. Açıklamaların gazetelere göre dağılımları Tablo 18'de gösterilmektedir.

2.6. Haberlerde Kullanılan Fotoğraflar

Dağlıca baskını, Ceylan Önkol'un ölümü ve Balyoz darbe planı ile ilgili incelenen gazetelerde yayınlanan toplam 549 haberin 425'inde fotoğraf kullanılmıştır. Bu haberlerden 9'u Dağlıca baskını; 89'u Ceylan Önkol'un ölümü; 327'si ise Balyoz darbe planı ile ilgili haberlerdir. 125 haberin fotoğrafında asker kullanılmıştır. 77 haberde mağdur ve mağdur yakınlarının fotoğrafları; 71 haberde siyasetçilerin fotoğrafları; 50 haberde sanatçı, yazar, vb. kişilerin fotoğrafları; 20 haberde *Taraf* gazetesinin fotoğrafı; 11 haberde ilgili belgenin fotoğrafı ve 8 haberde olay yeri fotoğrafı kullanılmıştır. 110 haberin fotoğrafı ise diğer kategorisinde kodlanmıştır. Bazı haberlerde birden fazla fotoğraf kullanılmış, bunların her biri ayrı ayrı söz konusu haber için kodlanmıştır.

Diğer kategorisinde kodlanan 110 haberin 98'i Balyoz darbe planı ile ilgili haberlerdir. Haberin içeriği çok ayrıntılı olduğu için çok farklı fotoğraflar kullanılmıştır. Örneğin, darbe planında ismi geçen pek çok kişi ve mekanın fotoğrafı kullanılmış, bunlar “diğer” kategorisinde değerlendirilmiştir.

Tablo 19. Dağlıca baskını haberlerinde kullanılan fotoğrafların gazetelere dağılımı

	Dağlıca baskını				
	Haberlerde kullanılan fotoğraflar				
	Asker	Olay yeri	Taraf	Belge	Diğer
Hürriyet	-	-	-	-	-
Akşam	1	-	-	-	-
Sabah	-	-	-	-	1
Haber Türk	-	-	-	-	-
Zaman	-	-	-	-	-
Yeni Şafak	1	-	-	1	-
Cumhuriyet	-	-	-	-	-
Sözcü	-	-	-	-	-
Birgün	-	-	-	-	-
Evrensel	-	1	1	1	-
Star	-	-	-	1	-
Bugün	1	-	-	-	-
Milli Gazete	-	-	-	-	-
Vakit/ Yeni Akit	-	-	-	-	-
Yeniçağ	-	-	-	1	-
Ortadoğu	-	-	-	-	-

Dağlıca baskını ile ilgili haberlerde kullanılan 9 fotoğrafın 4'ü haberle ilgili *Taraf* ta yayınlanan belge; 3'ü ise asker fotoğrafıdır. 1 fotoğrafta baskının gerçekleştiği olay yeri gösterilirken; 1 fotoğrafta da *Taraf* gazetesi yer almaktadır. Fotoğrafların gazetelere göre dağılımı Tablo 19'da gösterilmektedir.

Tablo 20. Ceylan Önkol'un ölümü haberlerinde kullanılan fotoğrafların gazetelere dağılımı

	Ceylan Önkol'un ölümü					
	Haberlerde kullanılan fotoğraflar					
	Asker	Siyasetçiler	Mağdur ve yakınları	Sanatçı, yazar, vb.	Belge	Diğer
Hürriyet	-	-	3	-	-	1
Akşam	1	-	3	-	-	1
Sabah	-	-	3	-	-	-
Haber Türk	-	-	7	1	1	-
Zaman	-	-	10	-	-	1
Yeni Şafak	1	-	2	-	-	-
Cumhuriyet	-	-	5	-	-	1
Sözcü	-	-	3	-	1	-
Birgün	-	-	6	-	-	-
Evrensel	-	3	8	-	-	6
Star	1	-	14	-	-	1
Bugün	1	-	2	-	-	-
Milli Gazete	-	-	3	-	-	-
Vakit/ Yeni Akit	1	-	4	-	-	-
Yeniçağ	1	-	3	-	-	-
Ortadoğu	1	-	1	-	-	-

Ceylan Önkol'un ölümüne ilişkin haberlerde kullanılan fotoğrafların ise 77'si Ceylan Önkol ve yakınlarını içermektedir. Asker fotoğrafları ise 7 haberde kullanılmıştır. Fotoğrafların tüm kategorilere ve gazetelere dağılımı Tablo 20'de gösterilmektedir.

Tablo 21. Balyoz darbe planı haberlerinde kullanılan fotoğrafların gazetelere dağılımı

	Balyoz darbe planı					
	Haberlerde kullanılan fotoğraflar					
	Asker	Siyasetçiler	Sanatçı, yazar, vb.	Taraf	Belge	Diğer
Hürriyet	8	3	1	1	-	4
Akşam	7	5	4	2	1	7
Sabah	4	2	2	5	-	3
Haber Türk	12	6	3	-	2	15
Zaman	12	14	10	1	-	32
Yeni Şafak	7	3	3	-	1	8
Cumhuriyet	3	4	2	-	-	1
Sözcü	4	-	-	-	-	1
Birgün	4	1	1	-	-	1
Evrensel	5	4	-	-	-	1
Star	13	6	2	-	1	6
Bugün	12	6	3	3	-	4
Milli Gazete	8	8	8	5	-	5
Vakit/ Yeni Akit	13	5	9	2	-	12
Yeniçağ	2	1	1	-	-	4
Ortadoğu	1	-	-	-	-	1

Balyoz darbe planı ile ilgili haberlerde kullanılan fotoğrafların 115’inde askerler; 68’inde siyasetçiler; 49’unda sanatçı, yazar, vb. kişiler; 19’unda Taraf gazetesi; 5’inde ise *Taraf*’ta yayınlanan haberle ilgili belge yer almıştır. Fotoğrafların içerik ve gazetelere göre dağılımı Tablo 21’de gösterilmektedir.

2.7. Haberlerde Kullanılan Kaynaklar

İncelenen gazetelerde doğrudan Taraf gazetesinin adının geçtiği haberler “Taraf”, ajans ya da bir başka yayın organının adı geçen haberler “Ajans veya diğer

yayın organları”, muhabir ismiyle yayınlanan haberler “Muhabir”, kaynağın belirtilmediği ya da haberin altında gazetenin adı yazan haberler “Belirtilmemiş” ve *Taraf*’ın adının geçtiği, ancak muhabir, ajans veya başka bir kaynağın da adı yazan haberler ise “*Taraf* ile bir başka kaynağın birlikte kullanımı” kategorileri çerçevesinde kodlanmıştır. Dolayısıyla, yayınlanan haberlerin bazıları –özellikle ilgili haberin yayınlanmasından bir gün sonraki haberler- doğrudan *Taraf*’tan alınmış olsa da *Taraf* gazetesinin adının geçmediği tüm haberler, gazetede hangi kaynak belirtilmiş ya da belirtilmemişse o kategori çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Tablo 22. Haberlerde kullanılan kaynakların haberlere göre dağılımı

		Haber			Total
		Dağlıca Baskını	Ceylan Önkol	Balyoz Darbe Planı	
Kaynak	<i>Taraf</i>	9	1	37	47
	Ajans veya diğer yayın organları	0	9	74	83
	Muhabir	2	42	146	190
	Belirtilmemiş	3	52	157	212
	<i>Taraf</i> ile bir başka kaynağın kullanımı	0	0	17	17
Total		14	104	431	549

Tablo 22’deki bilgilere göre, Dağlıca baskını ile ilgili haberlerde kaynak olarak *Taraf* gazetesinin kullanımı en yüksek oranda görülürken, Ceylan Önkol’un ölümü ve Balyoz darbe planı ile ilgili haberlerde en yüksek oranı kaynağın belirtilmediği haberler oluşturmaktadır. Ceylan Önkol’un ölümü ile ilgili haberlerde *Taraf*’ın kaynak olarak kullanıldığı yalnızca bir haber bulunurken, *Taraf* ile bir başka kaynağın bir arada kullanımı yalnızca Balyoz darbe planı ile ilgili haberlerde görülmüştür. Tüm haberlerde kullanılan kaynakların yüzdelik oranları Tablo 23’te gösterilmiştir.

Haberde kullanılan kaynakların haber ve gazetelere göre dağılımı ise şöyledir: Dağlıca baskını ile ilgili haberlerde *Taraf* gazetesini kaynak olarak gösteren gazeteler Akşam, Sabah, Zaman, Yeni Şafak, Evrensel, Star, Bugün, Vakit/Yeni Akit ve Yeniçağ; haberlerinde muhabir adı yazılan gazeteler Vakit ve Akşam’dır. Kaynak belirtilmeden yapılan iki haber de Evrensel gazetesine aittir.

Tablo 23. Haberlerde kullanılan kaynakların yüzdeler dağılımı

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Taraf	47	8.6	8.6
	Ajans veya diğer yayın organları	83	15.1	23.7
	Muhabir	190	34.6	58.3
	Belirtilmemiş	212	38.6	96.9
	Taraf ile bir başka kaynağın kullanımı	17	3.1	100.0
	Total	549	100.0	100.0

Ceylan Önkol'un ölümü ile ilgili haberlerde Taraf gazetesini kaynak olarak gösteren tek haber Star gazetesine aittir. Ajans ya da diğer yayın organlarını kaynak olarak gösteren gazeteler Haber Türk, Zaman, Yeni Şafak, Sözcü, Milli Gazete ve Vakit; haberlerinde muhabir adı yazan gazeteler Hürriyet, Sabah, Haber Türk, Zaman, Cumhuriyet, Sözcü, Evrensel, Star, Vakit ve Yeniçağ'dır. Kaynak belirtilmeyen haberler ise Hürriyet, Akşam, Sabah, Haber Türk, Zaman, Yeni Şafak, Cumhuriyet, Sözcü, Birgün, Evrensel, Star, Bugün, Milli Gazete, Vakit/Yeni Akit, Yeniçağ ve Ortadoğu gazeteleridir.

Balyoz darbe planıyla ilgili haberlerde ise *Taraf*'ın kaynak olarak gösterildiği gazeteler Hürriyet, Akşam, Sabah, Haber Türk, Zaman, Yeni Şafak, Birgün, Evrensel, Star, Bugün, Milli Gazete ve Vakit/Yeni Akit'tir. Ajans veya diğer yayın organlarının kaynak olarak kullanıldığı gazeteler Akşam, Sabah, Zaman, Yeni Şafak, Cumhuriyet, Birgün, Evrensel, Star, Bugün, Milli Gazete, Vakit/Yeni Akit, Ortadoğu; haberlerinde muhabir adının yazılı olduğu gazeteler Hürriyet, Akşam, Sabah, Haber Türk, Zaman, Yeni Şafak, Sözcü, Birgün, Star, Bugün, Milli Gazete, Vakit ve Yeniçağ'dır. Kaynağın belirtilmediği haberler Hürriyet, Akşam, Sabah, Haber Türk, Zaman, Yeni Şafak, Cumhuriyet, Sözcü, Birgün, Evrensel, Star, Bugün, Milli Gazete, Vakit ve Ortadoğu gazetelerinde; Taraf ve başka bir kaynağın bir arada kullanıldığı haberler ise Akşam, Haber Türk, Zaman, Yeni Şafak, Evrensel, Star, Bugün, Milli Gazete ve Vakit/Yeni Akit'tir.

2.8. Haberlerin *Taraf*'ta Yayınlanan Haberlere Benzerliği

Taraf'ta yayınlanan “Dağlıca baskını biliniyordu”, “Havan mermisi kızı parçaladı” ve “Darbenin adı Balyoz” başlıklı haberlerin yayınlanmasını takiben incelenen gazetelerde yayınlanan 29 haber *Taraf*'ta yayınlanan haberlerin birebir aynısı; 23 haber benzeridir. *Taraf*'taki haberlerden tamamen farklı biçimde ele alınmış 32 haber yayınlanırken; 44 haber ise *Taraf*'ta yayınlanan haberlere benzer ve geliştirilmiş olarak yayınlanmıştır. Toplamda sayısı 128 olan bu haberlerin dışındaki 421 haber ise *Taraf*'ta yayınlanan haberlerin ardından yaşanan gelişmeleri içermektedir.

Tablo 24. Haberlerin *Taraf*'ta yayınlanan haberlere benzerliği

Count		Taraf'a benzerlik				Total
		Aynı	Benzer	Farklı	Benzer ve geliştirilmiş	
Gazete	Hürriyet	1	5	5	1	12
	Akşam	0	4	0	1	5
	Sabah	1	3	1	1	6
	Haber Türk	2	0	5	6	13
	Zaman	11	3	3	10	27
	Yeni Şafak	1	2	0	4	7
	Sözcü	0	0	1	0	1
	Birgün	0	2	0	0	2
	Evrensel	2	0	1	3	6
	Star	1	1	2	6	10
	Bugün	3	3	4	1	11
	Milli Gazete	4	0	3	2	9
	Vakit/ YeniAkit	2	0	2	7	11
	Yeniçağ	1	0	4	2	7
	Ortadoğu	0	0	1	0	1
Total		29	23	32	44	128

İncelenen gazetelerdeki 21 haber Balyoz darbe planı haberlerinin; 7 haber Dağlıca baskını haberinin; 1 haber de Ceylan Önkol'un ölümü haberinin birebir aynısı

olarak yayınlanmıştır. Benzer haberlerin 21'i Balyoz darbe planı; 2'si Dağlıca baskını haberidir. Benzer ve geliştirilmiş olarak yayınlanan haberlerin 43'ü Balyoz darbe planı; 1'i de Dağlıca baskını haberi ile ilgilidir. Konuyla ilgili tamamen farklı olarak yayınlanmış haberlerin 30'u Balyoz darbe planı ile ilgili iken; 2'si Ceylan Önkol haberi ile ilgilidir. Bu haberlerin gazetelere dağılımı Tablo 25'te gösterilmektedir.

Tablodaki bilgilere göre, en fazla aynı ve benzer ve geliştirilmiş haber yayınlayan gazete Zaman; en fazla farklı haber yayınlayan gazete ise Hürriyet'tir. *Taraf*'ın haberlerinin birebir aynısı Akşam, Sözcü, Birgün ve Ortadoğu gazetelerinde yayınlanmamış; Ortadoğu gazetesinde benzer şekilde de *Taraf*'ın haberlerinin yayınlanmadığı görülmüştür. Cumhuriyet gazetesinde ise *Taraf*'ın yayınladığı haberlere benzerliğinin değerlendirileceği türde hiç haber yayınlanmamış, gazete yalnızca *Taraf*'ın haberlerinin ardından yaşanan gelişmeleri haberleştirmiştir.

2.9. Gazetelerin Haberlere Yaklaşımı

İncelenen gazetelerde yayınlanan haberlerden 228'i *Taraf*'ın bakış açısına yakın; 35 haber *Taraf*'ın bakış açısına zıt; 286 haber ise nötr olarak yayınlanmıştır. *Taraf*'a yakın bakış açısıyla yayınlanan 228 haberin 180'i Balyoz darbe planı; 41'i Ceylan Önkol'un ölümü; 7'si ise Dağlıca baskını haberiyle ilgilidir.

Taraf'a zıt bakış açısıyla yayınlanan 35 haberin 28'i Balyoz darbe planı; 5'i Ceylan Önkol'un ölümü; 2'si de Dağlıca baskını ile ilgilidir. Nötr yayınlanan haberlerin ise 223'ü Balyoz darbe planı; 58'i Ceylan Önkol'un ölümü ve 5'i Dağlıca baskını ile ilgilidir. Tablo 26'daki bilgilere göre *Taraf*'a yakın bakış açısıyla yayınlanan haberlerin en fazlası, 67'si, Zaman gazetesine aittir. Nötr yayınlanan haberlerin ise en fazlası, 53'ü, Haber Türk gazetesine aittir. *Taraf*'a zıt bakış açısıyla yayınlanan haberler ise en fazla Sözcü ve Yeniçağ gazetelerinde görülmüştür.

Hürriyet, Akşam, Sözcü, Yeniçağ ve Ortadoğu gazetelerinde *Taraf*'a yakın bakış açısıyla haber yayınlanmazken; Sabah, Zaman, Yeni Şafak, Evrensel, Star, Milli Gazete ve Vakit/Yeni Akit gazetelerinde *Taraf*'a zıt bakış açısıyla haber yayınlanmamıştır.

Tablo 25. Gazetelerin haberlere yaklaşım oranları

Count					
		Habere yaklaşım			Total
		Taraf'a yakın	Taraf'a zıt	Nötr	
Gazete	Hürriyet	0	2	31	33
	Akşam	0	2	33	35
	Sabah	8	0	15	23
	Haber Türk	2	2	53	57
	Zaman	67	0	27	94
	Yeni Şafak	18	0	8	26
	Cumhuriyet	2	6	18	26
	Sözcü	0	9	1	10
	Birgün	5	1	17	23
	Evrensel	17	0	13	30
	Star	25	0	18	43
	Bugün	14	2	12	28
	Milli Gazete	28	0	17	45
	Vakit/ Yeni Akit	42	0	16	58
	Yeniçağ	0	9	5	14
	Ortadoğu	0	2	2	4
Total		228	35	286	549

2.10. İçerik Analizi Bulgularının Genel Değerlendirmesi

İçerik analizi bulguları genel olarak değerlendirildiğinde, çalışma kapsamında merkez, muhafazakar, ulusalcı, sosyalist/sol, liberal, İslamcı ve milliyetçi/sağ olarak yedi grubu temsilen incelenen 16 gazete arasındaki gruplara bağlı ve gruplar arasındaki farklılıklar ve benzerliklerin neler olduğunu açıklamak gerekmektedir.

Evvla gazetelerde yayınlanan haber sayılarına bakıldığında her haber için, çalışmadaki gazete gruplarının haber yayınlama oranları değişmektedir. Burada, gazetelerin haberin konusuna göre yaptığı seçim etkili olurken, aynı zamanda *Taraf*'ta haberin yayınladığı zaman ve koşullar da etkili olabilmektedir.

Örneğin, çalışma kapsamına alınan üç haberden biri olan “Dağlıca baskını biliniyordu” haberinin incelenen gazetelerde en az etkiyi yaratan haber olmasının

nedenini, görüşme yapılan Taraf çalışanları orduya karşı haber yapılmasının “henüz önünün açılmaması” olarak belirtirken, haberin yayınlandığı dönemde, genel olarak gazetelerde gündemin bazı konularla özellikle meşgul olduğu görülmüştür. Haberın yayınlandığı 25 Haziran 2008 günü, Türk Milli Takımı'nın Almanya ile Avrupa Şampiyonası yarı final maçı vardır. Dolayısıyla ertesı gün tüm gazetelerin öncelikli gündemi milli maç olmuştur. İncelenen gazetelerden Akşam, 27 Haziran 2008'de manşetten yayınladığı “Nerede kalmıştık” başlıklı haberde, milli maçın bitmesinin ardından “Türkiye'nin iç karartıcı gündemine döndüğünü” belirterek, haberde Taraf gazetesinin Dağlıca haberini “milli takımın Almanya ile yarı final maçı yapacağı gün” yayınlamasına dikkat çekmektedir. Dağlıca haberinin yayınlandığı dönemde incelenen gazetelerdeki önemli gündem maddelerinden biri de AKP'ye açılan kapatma davasıdır.

Ceylan Önkol haberinde ise incelenen gazetelerde habere gösterilen ilginin daha çok haberin konusuyla ilintili olduğu söylenebilir. Evrensel gazetesinin haberin *Taraf* ta yayınlanmasının ardından *Taraf* la paralel olarak yayın yapması gazetenin haberin konusuna ilgi göstermesiyle açıklanmalıdır. Ancak özellikle muhafazakar gazeteler ile liberal gazetelerin Ceylan Önkol'un ölümü ile ilgili haberlerde kendi içlerindeki belirgin farklılıklar tartışmaya açıktır. Muhafazakar gazetelerden Zaman'ın, liberal gazetelerden Star'ın habere daha çok ilgi göstermesi medyadaki genel gündemi Yeni Şafak ve Bugün gazetelerinden daha çok takip etmeleri ile ya da daha geniş okuyucu kitlesine sahip olmaları ile açıklanabilir.

Balyoz darbe planı ile ilgili incelenen gazetelerde yayınlanan haberlere bakıldığında da Haber Türk gazetesinin Ceylan Önkol'un ölümü haberlerinde gösterdiği küçük farklılık burada daha açık bir şekilde görülmektedir. Merkez gazetelerdeki Balyoz darbe planı haberlerinin yaklaşık yüzde 60'ını Haber Türk gazetesi yayınlamıştır. Bu bakımdan Ceylan Önkol'un ölümü ile ilgili haberlerde olduğu gibi Haber Türk gazetesinin haber seçimi konusunda, çalışma kapsamındaki diğer merkez gazetelerden daha farklı olduğu ortaya çıkmaktadır. Balyoz darbe planı haberlerinde muhafazakar gazetelerden Zaman ile Yeni Şafak arasındaki yaklaşık yüzde 70'lik fark ise Zaman gazetesinin Balyoz darbe planı haberlerine diğer tüm gazetelerden oldukça fazla ilgi göstermesi ve gündeminin en üst sıralarına yerleştirmesi ve Yeni Şafak'ın ise diğer gazeteler gibi konunun takipçiliğini yapmasıdır. Bir diğer ifade ile

Zaman Balyoz darbe planı ile ilgili kendi başına da bir gündem oluşturma yönünde yayın yapmıştır.

Bunun yanında konuyla ilgili söylenebilecek bir diğer olgu da yapısal unsurlardır. Örneğin Zaman gazetesi Yeni Şafak gazetesinden daha kalın, bir diğer ifade ile sayfalarında daha çok yeri olan, az önce de söylenildiği gibi daha geniş bir okuyucu kitlesine sahip olan bir gazetedir. Aynı biçimde Yeni Şafak için geçerli olan bu özelliklere benzer olan, çalışma kapsamında İslamcı gazeteler olarak grupladığımız Vakit/Yeni Akit ile Milli Gazete’de ise haber sayılarının epey yüksek çıkmasının nedeni, Yeni Akit gazetesinin “Arşiv”, Milli Gazete’nin ise “Medya” isimli sayfalarında gazetelerdeki bir önceki haftanın gündeminden seçtikleri haberleri yayınlamalarıdır. Her iki gazetede de Balyoz darbe planı haberleri gündemde olduğu için bu sayfalarda da yer almıştır.

Haberlerin tarihlerine bakıldığında, genel olarak *Taraf*’ta yayınlanan haberlerin ardından gelişen süreç doğrultusunda haberler yayınlanırken, bazı tarihlerde ise haberlerin yoğunlaştığı görülmüştür. Dağlıca baskını ile ilgili haberlerde, bu şekilde göze çarpan bir bulgu yoktur. Ancak Ceylan Önkol’un ölümü ve Balyoz darbe planı ile ilgili haberlerde bu tür yoğunlaşmalar görülmüştür.

Örneğin ilk olarak *Taraf*’ta 29 Eylül 2009’da yayınlanan, Ceylan Önkol’un ölümü haberlerinin en fazla yayınlandığı ve tüm gazeteler tarafından yayınlandığı gün 10 Ekim 2009 olmuştur. 10 Ekim 2009’da Genelkurmay Başkanlığı tarafından olayla ilgili açıklama yapılmış ve incelenen tüm gazetelerde Genelkurmay Başkanlığı’nın açıklaması yayınlanmıştır. Ceylan Önkol’un ölümü haberleri genel olarak ise 13-17 Ekim 2009’da yoğunlaşmıştır. Bunun nedeni de bu tarihler arasında şu gelişmelerin yaşanmasıdır: 13 Ekim’de olayla ilgili bilirkişi raporu açıklanmıştır; 14 Ekim’de Ceylan Önkol’un ailesinin avukatları bilirkişi raporuna karşı çıkmıştır; 15 Ekim’de sanatçı ve yazarlar Ceylan Önkol’un ailesine ve mezarına ziyaret gerçekleştirmişlerdir; 17 Ekim’de ise bilirkişi raporu gazetecilere dağıtılmıştır.

Balyoz darbe planına ilişkin haberlere bakıldığında ise *Taraf* gazetesinde 20 Ocak 2010’dan başlayarak, haberin belgeleri 14 gün boyunca yayınlanmaya devam etmiştir. Ancak en fazla haberin yayınlandığı 22 Ocak 2010 tarihi olmuştur. Haberlerin

bu tarihte yoğunlaşmasının nedeni de haber yayımlandıktan bir gün sonra 21 Ocak günü yaşanan gelişmelerin de gazetelere yansımalarıdır. 21 Ocak 2010'da Genelkurmay Başkanlığı habere ilişkin açıklama yapmış ve savcılık tarafından Balyoz darbe planı ile ilgili soruşturma başlatılmıştır.

Genel anlamda bakıldığında gazeteler tarafından en fazla ilginin Balyoz darbe planına gösterilmesi, planda yer aldığı iddia edilen bilgilerin çok ciddi ve sansasyonel nitelikte olması; büyük çapta eylemler içermesi; başta hükümet olmak üzere pek çok yazar, gazeteci, iş adamı gibi kişilerin planda adlarının geçmesi ve bu kişilerin önemli bir kısmı tarafından konuya büyük tepki gösterilmesidir.

Ceylan Önkol'un ölümü ile ilgili haberlerde de gazete çalışanları görüşmelerde habere ilk günlerde gazeteler tarafından ilgi gösterilmediğini söylemişlerdir. Çalışanların da görüşmelerde atıf yaptığı, Ahmet Altan'ın 1 Ekim 2009 tarihli "Susacak mısınız?" başlıklı yazısında medyada Ceylan Önkol'un ölümü ile ilgili "bıçak kesmez bir sessizlik" olduğunu yazmaktadır. Gazete çalışanları, medyanın başlangıçta ilgi göstermediğini söyledikleri Ceylan Önkol'un ölümü haberinin gazetelerin gündemlerine girmesinde *Taraf*'ın habere yoğun ilgi göstermesinin çok önemli bir payı olduğunu düşünmektedirler. İlk olarak *Taraf*'ta 29 Eylül 2009'da yayınlanan haber, 30 Eylül'de incelenen gazetelerin sadece ikisinde yayınlanmıştır. 1 Ekim'de incelenen gazetelerin hiçbirinde haber yayınlanmazken, 2 Ekim'de 4 gazetede haber yayınlanmış; sonrasında ise yayınlanan haberler gelişmelere ve gazetelerin ilgilerine göre artan ya da azalan bir seyir izlemiştir.

Gazetelerin incelendiği diğer kategorilerde de haberlerin bu niteliklerine göre bulgular çıkmıştır. Örneğin, haberlerde yer alan açıklamalar kategorisinde, Ceylan Önkol haberinde en çok -tartışmalı- yasal süreçle ilgili açıklamalar gazetelerde yer alırken, Balyoz darbe planı haberlerinde en çok -sanatçı/yazar vb. kişilerin açıklamalarına yer verilmiştir. Haberlerde yer alan fotoğraflarda örneğin Ceylan Önkol'un ölümü haberlerinde en çok Ceylan Önkol'un ve ailesinin fotoğrafı kullanılmıştır. Burada da özellikle dramatik bir şekilde hayatını kaybeden 14 yaşındaki Ceylan Önkol'un gözlerini fazlaca açtığı çarpıcı bir fotoğrafına gazetelerin ilgi göstermesi öne çıkmaktadır (bknz. Ek 21).

Haberlerde kullanılan kaynaklara bakıldığında da yine haberlerin nitelikleri ve gördükleri ilgiye göre bir dağılım göze çarpmaktadır. Oran olarak en fazla Dağlıca baskını haberinde kaynak olarak *Taraf*'ın adının geçmesi, haberin yayınlanmasının hemen ardından gazetelerin haberi “*Taraf*’ın haberine göre” türünde tabirlerle yayınlamaları ve gündemin başka konularla meşgul olması gibi nedenlerle habere gazeteler tarafından ayrıca bir ilgi gösterilmemesidir. Ceylan Önkol’un ölümü ile ilgili haberlerde ise haberin *Taraf*’ta yayınlanmasından hemen sonra sadece 2 gazetede yayınlanması ve olaydan üç gün sonra habere ilginin başlaması nedeniyle *Taraf* gazetesinin adı kaynak olarak yalnızca 1 kez geçmiştir. Çünkü *Taraf*’ta ilk olarak yayınlanan haber değil, genel olarak olaydan sonra yaşanan gelişmeler gazeteler tarafından haberleştirilmeye başlanmıştır. Balyoz darbe planı haberlerine bakıldığında ise birçok haberde *Taraf*’tan alınan bilgiler verilse bile kaynak olarak *Taraf*’ın adı geçmemiştir. Bunun nedeni olarak da haberin gündemin en üst sıralarında yer alması ve haberin *Taraf* gazetesi tarafından yayımlandığının kamuoyu tarafından zaten bilinen bir olgu haline gelmesi olduğu söylenebilir.

Çalışma kapsamında incelenen 16 gazetede nasıl yer aldığı tespit edilmeye çalışılan Dağlıca baskını, Ceylan Önkol’un ölümü ve Balyoz darbe planı haberlerinin tümü orduyla çatışma unsuru olan haberlerdir. Dolayısıyla bu haberler yayımlandıkları dönemde orduyla zaten çatışma halinde olan muhafazakar, İslami ve liberal gazeteler olarak grupladığımız gazetelerde ağırlıklı olarak *Taraf*’ın orduyla çatışan çizgisine yakın bir yaklaşımla yayınlanmıştır. Bu gruptaki gazeteler dışında *Taraf*’a yakın çizgideki yaklaşımla haberlere yaklaşan bir gazete de sol/sosyalist çizgideki gazetelerden *Evrensel*’dir. *Evrensel*’in *Taraf*’a yakın çizgide yaklaştığı 17 haberin 15’ini Ceylan Önkol’un ölümü ile ilgili haberler oluşturmakta, ikisini ise Dağlıca baskını ile ilgili haberler oluşturmaktadır. *Evrensel* gazetesinin bu haberlere konuları itibarıyla böyle yaklaştığı ve *Taraf*’la bu nedenle örtüştüğü söylenebilir. Haberler özellikle merkez olarak tanımladığımız 4 gazetede ağırlıklı olarak nötr yaklaşımla yayınlanmıştır. Geriye kalan gazetelerden ulusalcı gruptaki *Cumhuriyet* ile sol/sosyalist gruptaki *Birgün* de haberleri ağırlıklı olarak nötr yaklaşımla yayınlarken, ulusalcı gruptan *Sözcü* ile sağ/milliyetçi gruptan *Yeniçağ* haberleri ağırlıklı olarak *Taraf*’a zıt yaklaşımla yayınlamışlardır. Toplamda yalnızca 4 haberle, en az haberi yayınlayan

gazete olan sağ/milliyetçi gruptaki Ortadoğu gazetesini ise bunlardan 2'sini *Taraf* a zıt, diğer 2'sini nötr yaklaşımla yayınlamıştır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışmada, yayın hayatına başladığından beri haberleri ve duruşuyla tartışılan Taraf gazetesinin gündeminin hangi dinamiklerin etkisiyle belirlendiği ve bu gündemin çalışma kapsamına alınan 16 gazetenin gündemine nasıl etki ettiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylece çalışma ilk aşamada Taraf gazetesinin gündeminin nasıl belirlendiğini ortaya koyarken, ikinci aşamada gazetenin Türkiye medyasındaki konumu hakkında ip uçları sunmaktadır.

Çalışmada, medyanın kamuoyunun gündemini belirlediği ve kamuoyunun gündemi vasıtasıyla siyasal gündemi de etkilediği varsayımına dayanan gündem belirleme yaklaşımının ilk aşaması olan medya gündemi üzerinde durulmuştur. Medya gündeminin nasıl belirlendiğini açıklamak için Shoemaker ve Reese'in "Hiyerarşik Etkiler Modeli" esas alınmıştır. Bireysel etkiler, medya rutinlerinin etkisi, kurumsal etkiler, kurum dışı etkiler ve ideolojik etkiler olmak üzere medya içeriğine etki eden beş unsurun sıralandığı ve ideolojinin son etki olarak diğer tüm etkileri kapsadığı hiyerarşik modelde Shoemaker ve Reese, ideolojiyi ABD ideolojisi ve ABD haber hegemonyasını açıklayarak analiz etmişlerdir. Bu noktada, Hiyerarşik Etki Modeli'nin esas alındığı çalışmada ideoloji Türkiye'deki ideolojik dönüşüm bağlamında ele alınmış, yeni egemen ideolojinin hegemonya mücadelesinin medyadaki görünümünde *Taraf*'ın oynadığı rol üzerinde durulmuştur.

Taraf gazetesinin gündeminin nasıl belirlendiğini ortaya koymak için, gazete çalışanlarından hiyerarşik düzen göz önünde bulundurularak seçilen 11 kişiyle yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme yapılmış ve görüşme deşifreleri ile gazetenin yayına başladığı 2007 ile 2011 yılları arasından seçilen 35 baskısının birinci sayfasında yer alan haber ve köşe yazıları Hiyerarşik Etkiler Modeli'nin sınıflandırması temel alınarak betimsel analiz tekniğiyle analiz edilmiştir. Böylece gazetenin gündeminin nasıl belirlendiği sorusuna cevap aranırken çalışanların görüşleri, gazete sayfalarındaki yansımaları ile birlikte ele alınmıştır.

Analiz sonuçlarına göre, bireysel etkiler düzeyinde çalışanların kendilerini tanımladıkları kimlikler gazeteyle bütünleşme açısından en önemli unsur olarak ön plana çıkmaktadır. Görüşülen çalışanlar kendilerini solcu, liberal, sosyal demokrat gibi

siyasal; İslami gibi dini, Kürt gibi etnik kimliklerle tanımlasalar da gazeteyle bütünleşme açısından kimliklerinde “demokratlık” vurgusunu ön plana çıkarmakta ve gazeteciliği de bu kimlik üzerine inşa etmektedirler. Gazetenin kurucularından ve Genel Yayın Yönetmeni Ahmet Altan’ın çalışanların gözündeki itibarı da bireysel etkiler düzeyinde öne çıkan sonuçlardan biridir. Çalışanlar Ahmet Altan’ı gazetenin gündemini belirleyen en önemli unsur olarak görmekte, Altan’ı yalnızca bir genel yayın yönetmeni olarak değil, “gazetenin tek patronu” olarak konumlandırmakta ve *Taraf*’ı “Ahmet Altan gazetesi” olarak tanımlamaktadırlar. Çalışanlar tarafından gazeteyle duyulan bağlılık Ahmet Altan’la özdeşleştirilmektedir. Gazetenin muhabiri Mehmet Baransu’nun gazetecilik anlayışını gazeteden bağımsız olarak öne çıkarması bireysel etkiler düzeyinde ortaya çıkan bir diğer sonuçtur.

Hiyerarşik Etkiler Modeli’nin ikinci basamağı olan medya rutinleri düzeyinde ise çalışmada çıkan en önemli sonuç, *Taraf* gazetesinin rutin haberciliğinin dışına çıkma çabası ve iddiasıdır. Gazetenin kuruluşundaki iddiası “bir gazetenin çöpe attığı haberlerden gazete yapmak” fikridir. Gazete bu bakımdan merkez medyadaki rutin işleyişe karşı çıkmakta ve hem merkez medyanın ulaştığı “geniş kitleye hitap etmeyi” hem de bu rutin işleyişin dışına çıkmayı amaçlamaktadır. Gazetenin bu amacı, ülke gündeminin medyanın gündemine doğru yansımadağı düşüncesine dayanmaktadır. Bu amacın gazete sayfalarındaki yansımada ülke gündemindeki siyasal ve sosyal meselelerde küçük insan hikayelerine önem verildiğı ve –örneğin- ordu içindeki çeşitli olaylar, soruşturma süreci devam eden davaların belgeleri, geçmişte yaşanan çeşitli olayların belgeleri, tanıkları gibi konularda özel haberlerin öne çıktığı görülmüştür. Gazete çalışanları yaptıkları haberciliğı “devletin yerine insanı merkeze alan” ve “büyük resim üzerinden yapılan” gazetecilik olarak tanımlamaktadırlar. Bu doğrultuda gazetenin klasik haber dili ve kurallarını dönüştürme çabası da medya rutinleri düzeyinde ortaya çıkan bir diğer sonuçtur. Gazete çalışanları, özellikle editöryal kadro rutin gazetecilikten ayrı olarak tanımladıkları haberciliğı biçim ile de desteklemek gerektiğini düşünmektedirler. Henüz tam olarak gerçekleştiremedikleri bu amaç, haberleri klasik haber dilinden kopararak öyküleştirerek yazmayı ve bunu rutin dışı habercilik anlayışıyla birleştirmeyi, böylece “okurla daha engelsiz bir ilişki kurmayı” içermektedir. Ancak gazetenin ekonomik sorunları rutin dışı haberciliğı ve dili dönüştürme amacını olumsuz yönde etkilemektedir. Medya rutinleri düzeyinde ortaya

çıkan sonuçlardan biri de budur. Medya rutinlerinin yönlendirdiği nesnellik ve tarafsızlık konusunda ise fikri tarafsızlık, hakkaniyet ve gerçeklik vurgusu bu düzeyde ön plana çıkan bir başka sonuçtur. Bu bakımdan haberlerde, çalışanlara göre fikri tarafsızlık “dürüstçe” ortaya konulmakta, ancak bu doğrultuda yapılan gazetecilikte tüm kesimlere karşı, hakkaniyetli ya da tarafsız olunmakta ve yapılan haberlerin gerçek olup olmadığı önem kazanmaktadır.

Kurumsal yapı düzeyine gelindiğinde ise ortaya çıkan en önemli sonuç çalışma koşulları ve yapısal sorunların haber üretim sürecinde yarattığı zorluklardır. Bu noktada, çalışan sayısının azlığına bağlı olarak iş yükü fazlalığı, maaşların zamanında ödenememesi ve habere ulaşma konusunda yaşanan zorluklar öne çıkmaktadır. Bu zorluklar gazetenin ortaya çıkan gündeminde bazı hatalar yapılmasına neden olmaktadır. Ancak bir yandan gazetede bu sorunları aşmaya yönelik adımlar atılırken öte yandan gazete çalışanları yapısal sorunların getirdiği tatsızlığın yanında gazeteyle kurdukları aidiyet ilişkisiyle bu sorunları arka plana atmaktadırlar. Çalışanların gazetede yönetim yapısının sıkı hiyerarşik bir düzende olmadığı yönündeki görüşleri de kurumsal düzeydeki sonuçlardan biridir. Bu noktada, genel anlamda gazete çalışanlarının gazete içindeki yönetimin sıkı hiyerarşik bir yapıda olmadığı ve editöryal kadronun gazetenin sahibinin yazı işlerine hiç müdahale etmediği düşüncesi ön plana çıkmakta ve buna büyük önem atfedilmektedir.

Taraf çalışanları gazetenin hangi kişi, kurum ya da toplumsal kesimin işine yarayacağı düşünülmez her türlü haberi yayınladığı/yayınlayacağını söylemektedirler. Dolayısıyla her türlü haber kaynağıyla görüşülebildiği/görüşülebileceği ifade edilmektedir. Bu ifade kurum dışı etkiler düzeyinde öne çıkan en önemli sonuç olarak nitelendirilebilir. Gazete çalışanlarına göre bu durum diğer medya kuruluşlarında yayınlanmayacak birçok haberin *Taraf* ta yayınlanmasını sağlamaktadır. Örneğin, Ahmet Altan Dağlıca baskını ile ilgili yaptıkları ısrarlı yayınların “ordu içindeki muhafazakar bireylerin dikkatini çektiğini” ifade etmektedir. Gazete çalışanları bu noktada haber kaynaklarının amaçlarına ya da haberin etkileyeceği kişi ya da kurumlara değil haberin niteliğine önem vermektedirler. Kurum dışı etkiler düzeyindeki bir diğer önemli sonuç da reklam ve ilan verenlerle ve tepki ve yaptırımcı kurumlarla ilişkiler konusunda ortaya çıkmıştır. Gazete çalışanları, bir gazete için hayati önem

taşıyan reklam ve ilan gelirlerini etkileyip etkilemeyeceğine önem vermeden her türlü haberi yayınlatabildiklerini öne sürmekte ve bu konuda örnekler vermektedirler. Bu nedenle yapılan haberciliğin, özellikle gazetenin ilk zamanlarında reklam ve ilanları olumsuz yönde etkilediği, ancak bunun, Türkiye’deki değişimle paralel olarak da, zamanla azaldığı söylenmektedir. Tepki ve yaptırımcı kurumlar olarak özellikle ordu ve hükümet örnek olarak gösterilmekte; gazetenin yayınladığı bazı haberler ve yazılar nedeniyle açılan davalar, tehditler ve ilanların kesilmesi anlatılmaktadır. Kurum dışı etkiler düzeyinde ele alınan gazetenin okuyucuları, “fanatik” olarak tanımlanmakta yani gazeteyi çok ciddi biçimde sahiplenen bir okuyucu kitlesinden bahsedilmektedir. Ancak yine gazetenin haberlerinden ötürü, okuyuculardan doğrudan gazeteye çok sayıda tepki de ulaşmaktadır. Diğer medya kuruluşlarıyla olan etkileşimde ise gazete etkilenen değil, etkileyen olmak iddiasında ve çabasındadır.

Hiyerarşik Etkiler Modeli’nin diğer tüm düzeyleri kapsayan son basamağı ideolojik düzeyde ise ortaya çıkan en mühim sonuç gazetenin Türkiye’deki ideolojik değişim sürecinde medyada oynadığı roldür. Gazete çalışanlarına göre Türkiye’de siyasal iktidarı elinde bulunduran muhafazakarlarla resmi ideoloji savunucuları arasındaki ideolojik mücadelede muhafazakarları desteklemek gerekir, zira toplumun çoğunluğunu oluşturan muhafazakarlar olmadan Türkiye’de değişim mümkün değildir. Türkiye’deki değişim, yeni egemen ideolojinin hegemonik hale gelme süreci, gazete çalışanları tarafından muhafazakar küçük burjuvanın zenginleşmeye başlamasıyla ve siyasal iktidarı ele geçirmesiyle resmi ideolojinin temsilcisi ordunun iktidarının gerilemeye başlaması gibi ülke içi gelişmeler ve –özellikle Ahmet Altan tarafından vurgulanan- gelişmiş dünyanın desteği gibi uluslararası dinamiklerin etkisi bağlamında siyasal iktidar “AKP’yi aşan” anlamda algılanmaktadır. Bu bakımdan gazete için temel ideolojik karşıtlık resmi ideoloji ve onun savunucuları olarak konumlandırılan kişi ve kurumlardır. Dolayısıyla gazete, desteklediği değişim sürecinin en önemli aktörü olan AKP’ye yönelik eleştirilerinde resmi ideolojiyle farklı ya da karşıt biçimlerde benzeştiği üzerinde durmakta, bir diğer ifade ile AKP’yi de resmi ideoloji üzerinden eleştirmektedir. Bu bakımdan, gazeteye göre AKP resmi ideolojiyle farklı biçimlerde benzeştiği durumlarda değişim sürecinin önünü kesmektedir. Gazete çalışanları Türkiye’deki bu değişim sürecinde medyada da “öncü” rol oynadıklarını düşünmektedirler. Çalışanlara göre, değişim sürecinde resmi ideolojiyi temsil eden ve

dokunulamayacağı ya da eleştirilemeyeceği varsayılan kişi ve kurumların hegemonik yapısını bozmaya yönelik bir habercilik yapılmış, bu habercilik aynı zamanda merkez medya haberciliğinin de hegemonyasını yıkmayı amaçlamış, başka medya kuruluşlarına da bu konuda öncülük etmiştir. İncelenen gazetelerin ilk sayfalarında bu ideolojik amaçlar doğrultusunda orduya yönelik haberler, Ergenekon, Balyoz gibi davalar, faili meçhul cinayetler ve ilgili soruşturmalar, Kürt sorunu, başörtüsü sorunu, Alevilerin sorunları, azınlıkların sorunları gibi konular öne çıkmaktadır. Haberlerin sunumunda da ideolojik dışavurum oldukça belirgindir. İroni, eğretileme, humor, alaycılık gibi yöntemler dildeki ideolojik dışavurumda sıklıkla başvurulan araçlardır. Özellikle resmi ideolojinin temsilcileri olarak konumlandırılan kişi ve kurumlarla ilgili haberlerin dilinde oldukça sert ve alaycı bir üslup kullanılmakta, bu kişi ve kurumların hegemonyasını yıkmaya amacı haberlerin içerikleri kadar dillerinde de çok açık biçimde vurgulanmaktadır. Gazetenin, değişim sürecinde aynı safta yer aldığı AKP ve muhafazakarlara yönelik de bu tür bir üslubu kullanması hegemonya mücadelesinde farklı anlamların bir arada bulunmasının bir örneğidir.

Hiyerarşik Etkiler Modeli'nin sınıflamasıyla hangi unsurların etkisiyle belirlendiğini ortaya koyduğumuz gazetenin gündemine aldığı konuların diğer gazetelerin gündemlerine nasıl etki ettiğine çalışmanın ikinci aşamasında cevap aranmıştır. Kuruluşunda varlık nedeni olarak Türkiye'de medyanın gündemine karşı çıkış gösteren ve medyada bugüne kadar yapılmayan türde haberler yaptıkları iddiasında olan Taraf gazetesinin, gündemine aldığı konuların diğer gazetelerde karşılanma biçimi bu nedenle önemlidir. Bu doğrultuda çalışmanın ikinci aşamasında, ilk kez *Taraf*'ta yayınlanan ve görüşmeler esnasında çalışanların sıklıkla üzerinde durdukları “Dağlıca baskını biliniyordu”, “Havan mermisi kızı parçaladı” ve “Darbenin adı Balyoz” başlıklı üç haber belirlenmiştir. Bu haberlerin ne kadar ve nasıl yer aldığını incelemek üzere, ideolojik konumlanışları göz önüne alınarak Hürriyet, Akşam, Sabah, Haber Türk, Zaman, Yeni Şafak, Cumhuriyet, Sözcü, Birgün, Evrensel, Star, Bugün, Milli Gazete, Vakit/Yeni Akit, Yeniçağ ve Ortadoğu gazeteleri seçilmiştir. İncelemede, gazetelerde yayınlanan haber sayıları; yayınlanan haberlerin tarihleri; sayfa numaraları; konuları; boyutları; haberlerde yer alan açıklamalar; fotoğraflar; kaynak kullanımı; yayınlanan haberlerin *Taraf*'ta yayınlanan haberlere benzerliği; gazetelerin haberlere yaklaşımı kategorileri çerçevesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

İçerik analizi sonuçlarına göre, evvela haberlere gösterilen ilgi derecesinin, konuya gazetenin atfettiği önem ile ilgili olduğu söylenmelidir. Örneğin, Güneydoğu'da Ceylan Önkol adlı kız çocuğunun ölümü ile ilgili haberlerin en fazla sol/sosyalist grupta tanımladığımız Evrensel gazetesinde yayınlanması bunun örneklerinden biridir. Bunun bir diğer örneğini ise Balyoz darbe planı ile ilgili haberler oluşturmaktadır. Hükümeti devirme amaçlı olduğu ve içeriğinde muhafazakarları hedef alan pek çok eylem içerdiği iddia edilen Balyoz darbe planı haberleri, muhafazakar (Zaman ve Yeni Şafak), İslamcı (Milli Gazete ve Vakit/Yeni Akit) ve hükümete yakınlığı bulunan liberal (Star ve Bugün) basın olarak grupladığımız gazeteler tarafından büyük ilgi görmüştür. Dağlıca baskını haberlerinde ise incelenen gazetelerde genel olarak diğer iki habere göre ilginin düşük olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni olarak da haberin yayınlandığı dönemde ağırlıklı olarak medyada gündemin Türk Futbol Milli Takımının Avrupa şampiyonasında oynaması ve AKP'ye açılan kapatma davası ile meşgul olması ileri sürülebilir.

Genel olarak ideolojik konumlanışları çerçevesinde grupladığımız gazetelerin haberlere gösterdiği ilgiye bakıldığında ise aynı gruptaki bazı gazeteler arasında küçük farklılıklar ortaya çıkmıştır. Örneğin, merkez gazeteler olarak grupladığımız, farklı sahiplik yapısına sahip dört gazete, Hürriyet, Akşam, Sabah ve Haber Türk gazeteleri arasında Haber Türk'ün diğer üç gazeteden daha fazla haber yayınladığı görülmüştür. Bu gruptaki gazetelerde ortaya çıkan şaşırtıcı bir sonuç da hükümete yakın gazetelerin ilgi gösterdiği Balyoz darbe planı haberlerinin, merkez gazeteler içerisinde en az, sahiplik yapısı bakımından yine hükümete yakınlığı ile bilinen, Sabah gazetesinde yayınlanmasıdır. Muhafazakar gazeteler içerisinde de hem Ceylan Önkol'un ölümü ile ilgili haberler hem de Balyoz darbe planı ile ilgili haberler Zaman gazetesinde Yeni Şafak'tan daha fazla yayınlanmıştır. Özellikle Ceylan Önkol'un ölümü ile ilgili haberlerde iki gazete arasında çok açık bir fark göze çarpmaktadır. Balyoz darbe planı haberlerinde Zaman gazetesi ile ilgili özellikle dikkat çekilmesi gereken husus, gazetenin konunun sadece takipçiliğini yapmadığı, çeşitli kanaat önderlerinin görüşlerini alarak, vb. yaptığı haberlerle konuyla ilgili gündem oluşturmak için kendisinin de bir çaba gösterdiğidir. Ulusalçı gazetelerden Sözcü de Cumhuriyet gazetesinden üç haberde de daha ilgisiz kalmıştır. Sol/sosyalist grupta da benzer farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu gruptaki gazetelerden Evrensel hem Dağlıca baskını

hem de Ceylan Önkol ile ilgili haberlerde en fazla haber yayınlayan gazete olurken, Birgün gazetesi iki habere de Evrensel'den daha ilgisiz kalmıştır. İki gazete Balyoz Darbe planı ile ilgili haberlere ise benzer bir ilgi göstermiştir. Hükümete yakın ve muhafazakar grupların elinde bulunan, ancak mevcut hükümet dönemindeki el değiştirmelerle yapısı değişen gazeteler olduğu için ve içerik bakımından muhafazakar ya da İslamcı gruptaki gazetelerden az da olsa farklılaştığı için liberal gazeteler olarak grupladığımız Star ve Bugün gazetelerinde ise Ceylan Önkol haberlerinde belirgin bir farklılık göze çarpmaktadır. Star gazetesi bu konudaki haberlere Bugün'den oldukça fazla ilgi göstermiştir. İslamcı gazetelerde ise yayınlanan haber sayıları birbirine oldukça yakındır. Ancak Milli Gazete Dağlıca baskını ile ilgili incelenen dönemde hiç haber yayınlamamıştır. Genel anlamda tüm gazete grupları arasında üç habere de en az ilgi gösteren gazeteler sağ/milliyetçi olarak tanımladığımız Yeniçağ ve Ortadoğu olmuş, ancak Ortadoğu'nun Yeniçağ'dan daha az haber yayınladığı görülmüştür.

Gazetelerin haberlere gösterdiği ilgi derecesi diğer kategorilerde de belirleyici olmuştur. Örneğin, gazetelerin haberlere yaklaşım biçimine bakıldığında *Taraf*'a yakın bakış açısıyla yayınlanan haberlerin çoğunluğu –yayınladıkları Balyoz darbe planı haberleri ile toplam haber sayısı içerisinde çoğunluğu oluşturan- muhafazakar, İslamcı ve liberal gazetelere aittir. Örneğin Ceylan Önkol'un ölümü ile ilgili en fazla haber yayınlayan sol gazetelerden Evrensel de, bu haberlerde *Taraf*'a yakın bir tutumda olmuştur. Yayınlanan tüm haberlerin toplamında ise haberlere en fazla nötr yaklaşıldığı ortaya çıkmıştır. Nötr yaklaşımla yayınlanan haberler ağırlıklı olarak merkez gazetelerde, *Taraf*'a zıt yaklaşımla yayınlanan haberler ise ağırlıklı olarak sağ/milliyetçi ve ulusalcı gazetelerde ortaya çıkmıştır.

Yayınlanan haberlerin tarihlerine bakıldığında ise Ceylan Önkol'un ölümü ve Balyoz darbe planı haberlerinde, haberlerde yer alan iddiaların karşı tarafı olan Genelkurmay Başkanlığı tarafından açıklama yapıldığı ve yasal süreçle ilgili açıklamalar yapıldığı günlerde haberlerin yoğunlaştığı görülmüştür.

Taraf'ta yayınlanan haberlere benzerlik derecesinde de yukarıdaki sonuçlara paralellik söz konusu olmuştur. Dağlıca baskını ile ilgili yayınlanan haberler, ağırlıklı olarak *Taraf*'ta yayınlanan “Dağlıca baskını biliniyordu” haberinden bir gün sonra yayımlandığı için doğrudan *Taraf*'ta yayınlanan haber gazeteler tarafından aktarılmıştır.

Balyoz darbe planı ile ilgili haberlerde de *Taraf*'ta iki hafta boyunca yayınlanan belgeler gazeteler tarafından takip edilirken, diğer yandan konuyla ilgili gelişmeler de haberleştirilmiştir. Ceylan Önkol'un ölümü ile ilgili haberlerde ise *Taraf*'ta "Havan mermisi kızı parçaladı" başlıklı haberin yayınlanmasından sonraki ilk üç gün habere genel anlamda gösterilen ilgi çok düşük olurken, olayla ilgili gelişmeler yaşandıkça gazetelerin konuya ilgisinin arttığı görülmüştür.

Haberlerdeki kaynak kullanımı da bu sonuçlarla paralellik göstermekte, ancak doğrudan *Taraf*'ın haberinin verildiği bazı haberlerde de *Taraf* gazetesinin adının geçmediği, "ortaya çıktı", "iddia edildi" gibi edilgen ifadelerle bu haberlerin yayınlandığı görülmüştür.

Shoemaker ve Reese'in Hiyerarşik Etkiler Modeli'ndeki sınıflama doğrultusunda gündeminin hangi dinamiklerin etkisiyle ortaya çıktığını incelediğimiz *Taraf* gazetesi, genel anlamda Türkiye'de medyanın gündemine karşı tepkisel bir tutum göstermiş ve Türkiye'deki değişim sürecinde, yaptığı haberlerle medyanın gündeminde de bir değişim yaratmayı hedeflemiştir. Gazete çalışanları, medyanın gündeminde yaratmak istedikleri bu değişimi, başka birçok unsurun etkisi bulursa da, önemli ölçüde gerçekleştirdiklerini düşünmektedirler. Onlara göre, merkez medyada *Taraf*'ın gündemine aldığı konulardaki "bilinçli" sessizlik, bu konularda yayın yapma konusunda "cesareti olmayan" medya kuruluşlarındaki cesaretsizlik ortadan kalkmış, geniş kitleye ulaşmayan -örneğin sol gazeteler- medya kuruluşlarında yayınlanan konular da *Taraf* gazetesi aracılığıyla merkeze taşınmıştır. Gazete çalışanları, tirajı 50-55 binlerde seyreden *Taraf*'ta yayınlanan haberlerin geniş kitleye ulaşması konusunda ise gazete çalışanlarının, özellikle tepe kadronun kamuoyunca tanınan ve yaşam tarzı bakımından rejimle sorunu olmayan insanlardan oluşmasına bağlamaktadırlar. Ancak onlara göre bu "avantaj"ın yanında, yaptıkları birçok haberin, içerik olarak çok ciddi iddialara dayanması ve bu haberlerin özellikle muhafazakar ve İslami kesimin medya kuruluşları tarafından yayılması ve diğer medya kuruluşlarının da haberlere ilgi göstermesiyle gündeme oturması da gazetenin geniş kitleye ulaşmasını sağlamıştır. Muhafazakar ve İslami kesimle ilişkili olmayan -Ceylan Önkol'un ölümü gibi- haberlerde de gazetenin gündeme taşıdığı konuların, çalışanların ifadesiyle "gönüllü olmasa da" ısrarlı yayınlar neticesinde medya gündemine yerleştirildiği düşünülmektedir. Bu konuda gazete

çalışanlarının bir diğer argümanı da gazetenin tirajı çok yüksek olmasa da, okur kitlesinin belli bir toplumsal gruptan değil farklı kesimlerden oluşmasıdır.

Gazete çalışanlarının bu düşünceleri içerik analizi sonuçlarıyla ne ölçüde örtüşmektedir? Bu iddialar içerik analizi sonuçlarıyla belli bir ölçüde benzeşiyor olsa da, bu konuda kesin bir yargıda bulunmak zordur. Örneğin, muhafazakar ve İslami kesimin gazetenin bazı haberlerini yaydığı iddiası özellikle Balyoz darbe planı haberlerinde net bir şekilde görülmektedir. Ancak, merkez gazetelerin konuya gösterdiği ilgi derecesinin bunun neticesinde olup olmadığı konusu tartışmaya açıktır. Bu konuda konjonktürel ortamın ve ekonomik ve siyasal ilişkilerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Gazetenin yaptığı yayınlar, Türkiye'deki konjonktürel yapının getirdiği mevcut siyasal ortam göz önünde bulundurularak değerlendirilebilir. İslami muhafazakar kesimi ilgilendiren, muhafazakarlarla ordu arasındaki çatışmada ordunun aleyhine, muhafazakarların lehine olan yayınların yapılabilmesi için mevcut ortamın uygun olduğu söylenebilmektedir. Öte yandan, gazete çalışanlarının da belirttiği üzere Türkiye'deki önemli siyasal ve sosyal pek çok meselenin kamuoyunda ve medya gündeminde geçmişe oranla daha sık konuşulup, tartışılmasının temsillerinden birini de Taraf gazetesi oluşturmaktadır. Gazetenin yayınladığı haberlerin içerikleri ve bu haberlerin gazeteler tarafından az ya da çok ilgi görmesinin ya da aynı kesimlere hitap eden gazeteler arasındaki farklılıkların nedenleri de mevcut koşullar çerçevesinde tartışılmaya açıktır.

Bu çalışma ile gündem belirleme kavramının ilk basamağı olan medya gündemi üzerinde durularak Taraf gazetesinin gündeminin nasıl belirlendiği ve diğer gazetelerin gündemlerine nasıl etki ettiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Basın gündemi dışında televizyon kanalları ve internet siteleri ile gündem belirleme kuramının ikinci ve üçüncü basamağı olan kamu gündemi ve siyasal gündem üzerinde de *Taraf*'ın gündeminin etkisinin olup olmadığı ve bu etkinin nasıl gerçekleştiği daha ileri çalışmaların konusu olabilir.

Ekler Listesi

	<u>Sayfa</u>
Ek 1 Taraf gazetesinin 2007, 2008 ve Ocak/2009 tirajı	208
Ek 2 İçerik analizi kodlama cetveli	210
Ek 3 26 Eylül 2008 tarihli haberin ilk sayfadaki sunumu	212
Ek 4 18 Ekim 2010 tarihli haberin ilk sayfadaki sunumu	212
Ek 5 15 Ağustos 2011 tarihli haberin ilk sayfadaki sunumu	213
Ek 6 2 Şubat 2009 tarihli haberin ilk sayfadaki sunumu	213
Ek 7 16 Ekim 2010 tarihli haberin ilk sayfadaki sunumu	214
Ek 8 17 Ekim 2010 tarihli haberin ilk sayfadaki sunumu	214
Ek 9 25 Eylül 2008 tarihli haberin ilk sayfadaki sunumu	215
Ek 10 23 Mart 2011 tarihli haberin ilk sayfadaki sunumu	216
Ek 11 11 Aralık 2009 tarihli haberin ilk sayfadaki sunumu	216
Ek 12 17 Ekim 2010 tarihli haberin ilk sayfadaki sunumu	217
Ek 13 17 Ekim 2010 tarihli haberin iç sayfadaki sunumu	217
Ek 14 2 Aralık 2007 tarihli haberin ilk sayfadaki sunumu	218
Ek 15 21 Eylül 2008 tarihli haberin ilk sayfadaki sunumu	219
Ek 16 20 Ekim 2010 tarihli haberlerin ilk sayfadaki sunumu	220
Ek 17 21 Ekim 2010 tarihli haberin ilk sayfadaki sunumu	221
Ek 18 22 Ekim 2010 tarihli haberin ilk sayfadaki sunumu	221
Ek 19 13 Ağustos 2011 tarihli haberin ilk sayfadaki sunumu	222

Ek 20	5 Aralık 2007 tarihli haberin ilk sayfadaki sunumu	222
Ek 21	Ceylan Önkol'un haberlerde kullanılan tek fotoğrafı	223

Ekler

Ek 1. *Taraf* gazetesinin 2007, 2008 ve Ocak/2009 tirajı

Tarihler	Haftalık Ortalama Satış
12.11.2007 - 18.11.2007	26.434
19.11.2007 - 25.11.2007	8.981
26.11.2007 - 02.12.2007	6.871
03.12.2007 - 09.12.2007	6.331
10.12.2007 - 17.12.2007	6.578
17.12.2007 - 23.12.2007	11.787
23.12.2007 - 30.12.2007	12.465
31.12.2007 - 06.01.2008	10.982
07.01.2008 - 13.01.2008	12.212
14.01.2008 - 20.01.2008	13.355
21.04.2008 - 27.04.2008	19.978
28.01.2008 - 03.02.2008	9.530
04.02.2008 - 10.02.2008	18.414
11.02.2008 - 17.02.2008	15.645
18.02.2008 - 24.02.2008	14.790
25.02.2008 - 02.03.2008	18.101
03.03.2008 - 09.03.2008	14.849
10.03.2008 - 16.03.2008	19.180
17.03.2008 - 23.03.2008	22.765
24.03.2008 - 30.03.2008	25.331
31.03.2008 - 06.04.2008	23.817
07.04.2008 - 13.04.2008	22.242
14.04.2008 - 20.04.2008	20.976
21.04.2008 - 27.04.2008	19.978
28.04.2008 - 04.05.2008	20.237
05.05.2008 - 11.05.2008	20.713
12.05.2008 - 18.05.2008	20.059
19.05.2008 - 25.05.2008	19.295
26.05.2008 - 01.06.2008	20.108
02.06.2008 - 08.06.2008	21.679
09.06.2008 - 15.06.2008	24.130
16.06.2008 - 22.06.2008	28.467
23.06.2008 - 29.06.2008	41.138
30.06.2008 - 06.07.2008	60.636
07.07.2008 - 13.07.2008	68.094
14.07.2008 - 20.07.2008	57.019
21.07.2008 - 27.07.2008	54.305

Tarihler	Haftalık Ortalama Satış
28.07.2008 - 03.08.2008	55.322
04.08.2008 - 10.08.2008	50.661
11.08.2008 - 17.08.2008	45.782
18.08.2008 - 24.08.2008	43.522
25.08.2008 - 31.08.2008	40.803
01.09.2008 - 07.09.2008	40.118
08.09.2008 - 14.09.2008	36.985
15.09.2008 - 21.09.2008	33.927
22.09.2008 - 28.09.2008	32.197
29.09.2008 - 05.10.2008	31.822
06.10.2008 - 12.10.2008	37.612
13.10.2008 - 19.10.2008	58.738
20.10.2008 - 26.10.2008	54.645
27.10.2008 - 02.11.2008	48.888
03.11.2008 - 09.11.2008	48.888
10.11.2008 - 16.11.2008	43.356
17.11.2008 - 23.11.2008	41.309
24.11.2008 - 30.11.2008	85.751
01.12.2008 - 07.12.2008	53.426
08.12.2008 - 14.12.2008	37.810
15.12.2008 - 21.12.2008	41.780
22.12.2008 - 28.12.2008	38.872
29.12.2008 - 04.01.2009	86.966
05.01.2009 - 11.01.2009	48.232
12.01.2009 - 18.01.2009	42.775
19.01.2009 - 25.01.2009	40.872
26.01.2009 - 01.02.2009	47.403

Ek 2 . İçerik analizi kodlama cetveli

Gazete	Tarih	Sayfa no	Sayfa yeri- 1 ve iç	Boyut- 1 ve iç	Kaynak
1. Hürriyet	1. 25 Haz. 08	1. 1	1. Sağ üst	1. 1 / 1	1. Taraf
1. Akşam	2. 26 Haz. 08	2. 2	2. Sol üst	2. 1 / 2	2. Ajans veya
2. Sabah	3. 27 Haz. 08	3. 3	3. Üst	3. 1 / 4	diğer yayın
3. Haber Türk	4. 28 Haz. 08	4. 4	orta	4. 1 / 8	organları
4. Zaman	5. 29 Haz. 08	5. 5	4. Üst tam	5. 1 / 16	3. Muhabir
5. Yeni Şafak	6. 30 Haz. 08	6. 6	5. Sağ	6. 1 / 32	4.
6. Cumhuriyet	7. 1 Tem. 08	7. 7	orta	7. 1	Belirtilmemiş
7. Sözcü	8. 30 Eyl. 09	8. 8	6. Sol orta	/32'den	5. Taraf ile bir
8. Birgün	9. 1 Ekm. 09	9. 9	7. Orta	küçük	başka
9. Evrensel	10. 2 Ekm. 09	10. 10	8. Sağ alt		kaynağın
10. Star	11. 3 Ekm. 09	11. 11	9. Sol alt		kullanımı
11. Bugün	12. 4 Ekm. 09	12. 12	10. Alt orta		
12. Milli Gazete	13. 5 Ekm. 09	13. 13	11. Alt tam		
13. Vakit/Akit	14. 6 Ekm. 09	14. 14	12. Tam		
14. Yeniçağ	15. 7 Ekm. 09	15. 15	sayfa		
15. Ortadoğu	17. 9 Ekm. 09	16. 16			
	18. 10 Ekm. 09	17. 17			
	19. 11 Ekm. 09	18. 18			
	20. 12 Ekm. 09	19. 19			
	21. 13 Ekm. 09	20. 20			
	22. 14 Ekm. 09	21. 21			
	23. 15 Ekm. 09	22. 22			
	24. 16 Ekm. 09	23. 23			
	25. 17 Ekm. 09	24. 24			
	26. 18 Ekm. 09	25. 25			
	27. 21 Ock. 10	26. 26			
	28. 22 Ock. 10	27. 27			
	29. 23 Ock. 10	28. 28			
	30. 24 Ock. 10	29. 29			
	31. 25 Ock. 10	30. 30			
	32. 26 Ock. 10	31. 1 ve			
	33. 27 Ock. 10	içeride tek			
	34. 28 Ock. 10	sayfada			
	25. 29 Ock. 10	devam			
	26. 30 Ock. 10	eden			
	27. 31 Ock. 10	32. 1 ve			
	28. 1 Şbt 10	içeride iki			
	29. 2 Şbt 10	sayfada			
	30. 3 Şbt 10	devam			
		eden			
		33. 1 ve			
		içeride üç			
		sayfada			
		devam			
		eden			

Taraf'a benzerlik	Foto. İçeriği- 1,2,3,4,5,6,7,8,9	Habere yaklaşım	Haberdeki açıklamalar- 1,2,3,4,5,6,7,8,9
1. Aynı 2. Benzer 3. Farklı 4. Benzer ve geliştirilmiş	1. Var 2. Yok	1. Taraf'a yakın 2. Taraf'a zıt 3. Nötr	1. Var 2. Yok

Fotoğraf İçeriği

1. Askerler
2. Mağdur ve mağdur yakınları
3. Diğer
4. Belge
5. Taraf
6. Olay Yeri
7. Siyasetçi
8. Sanatçı, yazar, vb.

Haberdeki Açıklamalar

1. Genelkurmay Başkanlığı
2. Hükümet ve hükümete bağlı kişi ve kurumlar
3. Siyasetçiler
4. Mağdur yakınları
5. Sivil toplum kuruluşları
6. Yasal süreçle ilgili açıklamalar
7. Sanatçı, yazar, vb. kişilerin açıklamaları
8. Diğer
9. Askerler/emekli askerler

Ek 3. 26 Eylül 2008 tarihli haberin ilk sayfadaki sunum

BİRİ KANDİL'DE PKK'LI, ÖTEKİ TUZLA'DA ASKERLİK YAPIYOR

İkizleri savaşıyor

İkiz oğullarından biri PKK'ya katılan, diğeri askere giden 70 yaşındaki Diyarbakırlı Zülfü Çelebi "Çocuklarım birbirinin katili olmasın" diyor

Özkan ve Çapan'a muayene

Ergenekon soruşturması kapsamında gözaltına alınanlardan Tunçay Özkan ve

Diyarbakır'ın Dicle ilçesinde yaşayan Çelebi ailesinin 21 yaşındaki ikiz çocuklarından biri üç yıl önce PKK'ya katıldı. İkiz kardeşi ise askerlik için şu anda Tuzla'da bulunuyor.

DUA EDİYOR: ÇATIŞMASINLAR

"Allah çocuklarımı karşı karşıya getirmesin" diye dua eden Baba Çelebi ölen her asker ve PKK'lı için üzülüyor. İkizlerine kavuştuğu gün ise kurban kesecek. → 13

Baba Zülfü Çelebi

Kaynak: <http://gazete.netgazete.com/Arsiv.aspx>

Ek 4. 18 Ekim 2010 tarihli haberin ilk sayfadaki sunumu

Kocam 117 yıllık ne yaptı

TUTUKLU BAŞKANLARIN EŞLERİ

BUGÜNKÜ KCK duruşmasında tahliye bekleyenler arasında Cizre, Batman, Viranşehir belediye başkanları da var. Batman Belediye Başkanı Nejdet Atalay'ın eşi soruyor: Kocam 117 yıl ceza gerektiren ne yaptı? »13

HELİN ALP/DİYARBAKIR

Viranşehir Belediye Başkanı Emrullah Cin'in eşi Nevin Hanım: Onuncu evlilik yıldönümümüzde cezaevine gittim. Bana bir tablo aldırılmış. Ben de ona zamanın aktığını anlatmak için bir saat götürdüm.

Ek 5. 15 Ağustos 2011 tarihli haberin ilk sayfadaki sunumu

Kaynak: <http://gazete.netgazete.com/Arsiv.aspx>

Ek 6. 2 Şubat 2009 tarihli haberin ilk sayfadaki sunumu

Kaynak: <http://gazete.netgazete.com/Arsiv.aspx>

Zorla din dersine ilk mümin isyanı

Muhafazakâr kesimin önde gelen isimleri, Aleviler'in karşı çıktığı zorunlu din dersinin kaldırılmasını istedi: Ayıptır, günahıdır. İnsan haklarına aykırı. Müfredat tekrar yazılsın

İki hafta sonra ayakta

Dokuz kişinin öldüğü mayınlı saldırıdan yaralı kurtulan Zevnep

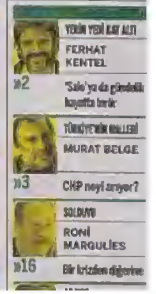
GÜLERCE: 7 YILDIR OYALADILAR

ZAMAN yazar Hüseyin Gülerce, AKP'nin yedi yıldır Aleviler'i oyaladığını söyledi: Ayıptır, günahıdır. "Ben cemevi istiyorum, burada ibadet edeceğim" diyene "Hayır, camiye gideceksin" deme hakkımız yok.

KARAMAN: MÜFREDAT DEĞİŞSİN

HAYRETTİN Karaman'a göre ise kitaplar yeniden yazılmalı, Alevilik tarafsız olarak anlatılmalı. Ahmet Taşgetiren de zorunlu din dersinin insan haklarına aykırı olduğu görüşünde. »9

ÖZAN SÜRÜÇÜ

Kaynak: <http://gazete.netgazete.com/Arsiv.aspx>

BAŞÖRTÜSÜNE ALEVİ DESTEĞİ

Allahım bana bir cemaat nasib eyle

ALEVİ KÖYÜNE CAMİ YAPILIRSA BÖYLE OLUR!

ÇANAKKALE'DE nüfusunun tamamı Alevi olan Denizgözü Köyü'ne devlet dört yıl önce cami yaptı. Tek başına namaz kılan İmam Baki Pesen'i Diyanet komşu köylere yönlendirdi. »13

Alevi kanaat önderleri, üniversitedeki başörtüsü yasasını eleştirdi: Bu mesele hemen çözülmelidir

DEVLET KİMSİNİN KÜLGİNA KIYAFETİNE KARIŞMAMALI

SÜNNİ muhafazakâr yazarların zorunlu din dersine gösterdiği tepkinin ardından Alevi kanaat önderleri de üniversitedeki başörtüsü yasasını eleştirdi: Kimsenin inik kıyafetinde değiliz.

ÖZSOY: BİZ HER TÜRLÜ BASKI VE DAYATMAYA KARŞIYIZ

EDP lideri Ziya Halis, tirbannın eğitimde engel olmaması gerektiğini vurguladı. Hacı Bektaş Veli Genel Sekreteri Özsoy ise "Her türlü dayatmaya karşıyız" dedi. »13

ARZI YILMAZ/ANKARA

Kaynak: <http://gazete.netgazete.com/Arsiv.aspx>

Kaynak: <http://gazete.netgazete.com/Arsiv.aspx>

Ek 10. 23 Mart 2011 tarihli haberin ilk sayfadaki sunumu

Saygılı bir arkadaş

İMEDYA
Ekonominin Yıldızları ödül gecesine bakanlar ile birlikte katılan Başbakan Erdoğan 2010'un En Başarılı Lideri ödülünü alırken, Yılın En Başarılı İşadamı seçilen Doğu Grubu patronu Ferit Şahenk'e de ödülünü bizzat verdi. Görgü kuralları gereği yere kadar eğilen Şahenk'in boyun kaslarının ise bir zarar görmediği bildirildi. »6

Kaynak: <http://gazete.netgazete.com/Arsiv.aspx>

Ek 11. 11 Aralık 2009 tarihli haberin ilk sayfadaki sunumu

PKK iki halkın da düşmanı

DTP: Tasvip etmiyoruz, kınıyoruz

Kürtlerin de mesafeli yaklaşarak 'provokasyon' endişesi taşıdığı Tokat'taki katliamı üç gün sonra üstlenen PKK, barış sürecini sabote etti

MERKEZİN TALİMATI YOK, BİR GRUBUN EYLEMİ

TOKAT Reşadiye'de yedi askerin şehit düştüğü saldırı, toplumun her kesiminden büyük tepki gördü. Saldırının Kürt açılımını ve demokratik barış sürecini baltalamaya yönelik olduğunun altı çizilerek 1993'teki "33'er olay" hatırlatıldı. PKK dahil bölgede faaliyet gösteren hiçbir örgütün olayı üstlenmesi şüpheleri artırdı. Ancak dün, PKK'nun askeri kanadı HPG açıklama yaparak saldırıyı, merkezden talimat almaksızın, kendi inisiyatifini kullanan bir grubun yaptığını duyurdu.

SAVAŞ İSTEYENLERİN ELİ GÜÇLENDİ

AÇIKLAMADA Gabar ve Cudi bölgesindeki askeri operasyonlar, Diyarbakır'da Aydın Erdem'in öldürülmesi ve Ocalan'a uygulanan politikalar katliama gerekçe olarak gösterildi. Oysa PKK, bu saldırıyla en çok, haklarını savunduğunu iddia ettiği Kürt halkına zarar verdi. İki halk arasında yeni şiddet tohumları eken Tokat katliamı, savaş isteyenlerin ekmeğine yağ sürdü. Demokratik açılım ve barış sürecine en büyük sabotaj PKK'dan geldi. »11

DEMİRTAŞ: AÇILIM SÜRECİ KESİLMESİN

TOKAT'TAKİ saldırı için daha önce 'provokasyon' diyen DTP Erişkan Ahmet Türk 'Yaşama hakkına yönelik eylemleri tasvip etmiyoruz. Çok üzgünüz. Geçmişte yaptığımız bütün açıklamaların arkasındayız' diye konuştu. DTP'li Demirtaş ise 33 asker olayını habirlendi: 1993'te demokratik süreç kesilmişti. Bu kez açılım durmasın. »12

Kaynak: <http://gazete.netgazete.com/Arsiv.aspx>

Kaynak: <http://gazete.netgazete.com/Arsiv.aspx>

Gül 2019'a kadar Köşk'te kalabilir

Ankara Garnizon Komutanı yandı!

Cumhurbaşkanı'nın eşinin elini sıkmamak için protokoldeki yerini değiştiren Ankara Garnizon Komutanı'nın işi zor: Gül 12 yıl köşkte kalabilir.

YEDİ ARTI BEŞ FORMÜLÜ
AKP Grup Başkanvekili Bozdağ, Gül'ün yedi yıllığına seçildiğini, aday olursa bir beş yıl daha cumhurbaşkanlığı yapabileceğini söyledi. → 12

TARAF'LA BAYINIZDEN İSTEMEYİ UNUTMAYIN

Kaynak: <http://gazete.netgazete.com/Arsiv.aspx>

Ek 17. 21 Ekim 2010 tarihli haberin ilk sayfadaki sunumu

MUHTIRANI DA AL GİT

Yargıtay Başsavcısı Yalçınkaya, üniversitelerdeki başörtüsü sorununa çözüm arayan partileri tehdit etti: Başörtüsü düzenlemesi laikliğe aykırı, dava açarım

Hiçbir kurum Meclis'e talimat ve emir veremez

FINLANDIYA Başbakanı Mari Kiviniemi ile görüşen Erdoğan, Yalçınkaya'nın açıklamasına girmedi ama AKP sert karşılık verdi: Parlamento rejime açık bir müdahale. Kimse Meclis'e bir talimat veremez. »13

Kimse ahlak anlayışımı sorgulayamaz

ANAYASA Mahkemesi Başkanı Küçü kendisi için "Hukukun İhtilâf bölümünde yaşıyor, koltuklara alışı" diyen CHP liderine çok sert yanıt verdi: Benim ahlak anlayışımı sorgulamak kimsenin hakkı değil. »10

1923 MODEL BAŞSAVCI GÖREVIDE

YALÇINKAYA hükümetin başörtüsü düzenlemesi için mahalefele masaya oturduğu gün muhura verdi: Dünsel insanı veya kurallarla dışarıdan ilgili ve bağlanı kurularak yapılan düzenlemeler hem devrim yasalarını hem de laiklik ilkesini ihlal eder.

YİNE KAMUSAL ALAN BAHANESİ

BAŞSAVCI görevinin siyasi partilerin eylemlerini Cumhurbaşkanlığına aykırılık yönünden sorgulamak olduğunu hatırlatıp "kapıtma davası" imasında bulundu: Kamu hukukunu alanındaki bir düzenlemeyi dine dayandırmak Anayasa'ya aykır. »10-11

KİM SAATI
AHMET ALTAN

Başsavcı

İnsan bu ülkede kendisini bir tramvay biletiçisi gibi hissediyor. Hep hareket halindeyim ama gültüğü bir yer yok. Yol aynı, durak aynı, gidiş yönü, gidiş yönü. Yargıtay Başsavcısı dün başörtüsüyle ilgili açıklama yapınca sanırım birçok insan gibi ben de "e, artık yeter" dedim içimden. Hukuka bilmeyen hukukcuların "terahit plavı" gibi tekeraditlerini tuhaf laflar, aslında sahip olmadıkları bir güce sahip olduklarını sanmaları bekliyorum insanın. »11

Abdullahhan Mırcıoğlu'nu açıklamasına, Hırvatistan Gali'ni bir kez record kırılına Mervan'ın katılması ve YÜT'ün emsallerde başörtüsünü serbest bırakmasını herman tutkandaki gelişimi etkileyecektir.

DÜŞÜNMEK TARAF OLMAKTIR

21 EKİM 2010 PERŞEMBE GÜNÜ 9 AKTÖRE SAĞIŞ FİYAT 1 TL

Kaynak: <http://gazete.netgazete.com/Arsiv.aspx>

Ek 18. 22 Ekim 2010 tarihli haberin ilk sayfadaki sunumu

0 muhtıra sizin partiye verildi şeker kardeşim

Başörtüsünü çözme sözü veren CHP'nin Grup Başkanvekili, "Düzenleme yaparı yakarım" diyen Başsavcı'yı iyi niyetli buldu

KILIÇDAROĞLU YİNE ZORDA KALACAK

CHP lideri Kılıçdaroğlu'nun referandum kampanyasındaki sözlerinden biri de üniversitelerdeki başörtüsü sorununu çözmektir. Ancak Yargıtay Başsavcısı "Yasal düzenleme laikliğe aykırı" diyerek Meclis iradesine ipotek koydu. CHP'nin Grup Başkanvekili Hamzaçebi ise bu ipoteği "iyi niyetli bir uyarı" olarak algıladı: Başsavcı Meclis'e müdahale etmiyor. »9

Kaynak: <http://gazete.netgazete.com/Arsiv.aspx>

Ek 19. 13 Ağustos 2011 tarihli haberin ilk sayfadaki sunumu

Kaynak: <http://gazete.netgazete.com/Arsiv.aspx>

Ek 20. 5 Aralık 2007 tarihli haberin ilk sayfadaki sunumu

'RECEP TAYYİP' SARKOZY • CEZAYİR SORUNUNU TARİHÇİLERE BIRAKALIM

"SÖZDE CEZAYİR KATLIAMI" MI? • Fransa'nın Cezayir sorununa yaklaşımı da "sözde" kıvamında anlaşılır. Cezayir'i ziyaret eden Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy burada yine "Fransa, sömürge dönemi ve bağımsızlık savaşı boyunca Cezayir'de yaptığı katliamlardan dolayı özür dilesin" talebiyle karşılaş-

tı. Özür dilemedi ama, Sarkozy'nin yanıtı Başbakan Erdoğan'ın Ermeni Soykırımı teziyle ilgili sözlerini hatırlattı: "Evet, sömürge döneminde iki tarafta da korkunç suçlar işlendi. Şimdi tarihin bu acı sayfasını yazma işini Cezayirli ve Fransız tarihçilere bırakma zamanı geldi." FOTOĞRAF: ZOHRA BENSEMRA/REUTERS →10

Ek 21. Ceylan Önkol'un haberlerde kullanılan tek fotoğrafı

Kaynak: <http://www.taraf.com.tr/haber/ceylanin-gozlerinden-kacamazsiniz.htm>. (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2012).

Kaynakça

- Adaklı, G. (2006). *Türkiye'de medya endüstrisi. Neoliberalizm çağında mülkiyet ve kontrol ilişkileri*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Adaklı, G. (2009). 2002-2008: Türk medyasında AKP etkisi, *AKP kitabı. Bir dönüşümün bilançosu* içinde. (der. İ. Uzgel ve B. Duru). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Akşam (2008). Rüya bitti Türkiye iç karartıcı gündemine geri döndü. Nerede kalmıştık. 27 Haziran, 1, 15.
- Allan, S. (2004). *News culture*. (Second edition). Maidenhead: Open University Press.
- Altan, A. (2007). Türkiye tehlikeli bir dönemeçte sesimizi çıkarmalıydık. (röp. Ş. Sever). Sabah, 4 Kasım 2007.
- Altan, A. (17 Kasım 2007). Yanılıyorsunuz sayın general. *Taraf*, 1,11.
- Altan, A. (20 Ocak 2009). Uzun maceralardan sonra...*Taraf*, 11.
- Altan, A. (1 Ekim 2009). Susacak mısınız?. *Taraf*, 11.
- Altan, A. (11 Aralık 2009). Kürt halkı... *Taraf*, 11.
- Altan, A. (13 Aralık 2009). Üç seçenek. *Taraf*, 11.
- Altan, A. (19 Eylül 2010). Anayasa ve Hamburger. *Taraf*, 11.
- Altan, A. (15 Ocak 2011). Erdoğan ve kof kabadayılık. *Taraf*, 11.
- Althusser, L. (2003). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları*. (çev. A. Tümertekin). İstanbul: İthaki Yayınevi.

Arslan, B. (2008). Sıkışınca borç alarak gazeteyi çıkartıyoruz. (röp. E. Kılıç). <http://arsiv.sabah.com.tr/2008/07/21/haber,0A63DD1BA87E4F41A53247C0D206CB2B.html>, 21 Temmuz 2008. (Erişim tarihi: 31 Ekim 2011).

Arslan, B. (2009). Bir Budist için Buda neyse benim için de Ahmet Altan odur. (röp. E. Başaran). <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/printnews.aspx?DocID=11262017>, 22 Mart 2009. (Erişim tarihi: 31 Ekim 2011).

Atabek, N. (1998). Medya gündeminin oluşumu. *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Dergisi Kurgu*, 15, 20-32.

Atabek, N. ve Uztug, F. (1998). Haberlerde çerçeveleme ve öne çıkarma. *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Dergisi Kurgu*, 15, 96-105.

Baransu, M. (7 Haziran 2008). Cumhuriyet çalışma grubu. *Taraf*, 1,11.

Baransu, M. (25 Haziran 2008). Dağlıca baskını biliniyordu. *Taraf*, 1, 11.

Baransu, M. (12 Haziran 2009). AKP ve Gülen'i bitirme planı. *Taraf*, 1, 11.

Baransu, M. (26 Ağustos 2009). O dört er böyle öldü: Pimini çekip bombayı verdi. *Taraf*, 1, 10.

Baransu, M. (19 Kasım 2009). Kod adı Kafes. *Taraf*, 1, 10-11.

Baransu, M. (2010). *Karargah*. İstanbul: Karakutu Yayınları.

Baransu, M. ve Toprak, E. (12 Aralık 2007). Üsteğmeni dağda unuttular. *Taraf*, 1, 12.

Baytar, O. (2007). Gerçekliğin yeniden oluşması bağlamında medyanın gündem kurma süreci. *Medya Eleştirileri 2007 "Gerçeğin Dışındakiler"* içinde. (der. C. Bilgili ve N. T. Akbulut). İstanbul: Beta Basım Yayım.

Benett, L. W. (2000). *Politik illüzyon ve medya*. (çev. S. Say). İstanbul: Nehir Yayınları.

- Berkan, İ. (2011). *Asker bize iktidarı verir mi?*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Berktaş, H. (2010). *Yaşadığımız şu korkunç 30 yıl. 1978-2008 Türkiye'si üzerine notlar*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Bourdieu, P. (1997). *Televizyon üzerine*. (çev. T. Ilgaz). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Budancı, R. (29 Eylül 2009). Havan mermisi kızı parçaladı. *Taraf*, 1,13.
- Burton, G. (2005). *Media and society. Critical perspectives*. London: Open University Press.
- Chomsky, N., Herman, E., Peterson, D. ve Podor, J. (2004). *Medyanın kamuoyu imalatı. Medyanın tekelleşmesi kitlelerin yönlendirilişi ve zorunlu itaat*. (çev. A. Köymen, E. Kalak, H. Alpmen, Ö. İnciler, I. Esendir). İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi.
- Croteau, D. ve Hoynes, W. (2003). *Media and society. Industries, images and audiences*. (Third edition). California: Pine Forge Press. An Imprint of Sage Publications, Inc.
- Çam, Ş. (2008). *Medya çalışmalarında ideoloji. Epistemolojik ve metodolojik sorunlar*. Ankara: De Ki Basım ve Yayım.
- Çarkoğlu, A. (2007). A new electoral victory for the 'pro-Islamists' or the 'new centre-right'? The Justice and Development Party phenomenon in the July 2007 parliamentary elections in Turkey. *South European Society & Politics*. 12, (4) 501-519.
- Çelik, N. B. (2005). *İdeolojinin soykütüğü I: Marx ve ideoloji*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Çeliker, K. (18 Eylül 2010). Burger King'e virüslü et soruşturması. *Taraf*, 1, 7.

Çeliker, K. (19 Eylül 2010). Maret ürünlerinde de bakteri bulundu. *Taraf*, 1, 7.

Çongar, Y.; Baransu, M.; Oğur, Y. (20 Ocak 2010). Darbenin adı Balyoz. *Taraf*, 1, 10-11.

Çongar, Y. (16 Mart 2011). Wikileaks Türkiye belgeleri. Julian Assange'la top secret buluşma. *Taraf*, 9.

Dağtaş, B. (1999). İngiliz kültürel çalışmalarında ideoloji. *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Dergisi Kurgu* .16, 335-357.

Duran, R. (2010). AKP yanlıları ve TSK'yi savunmaya çalışanlar. http://www.birgun.net/forum_index.php?news_code=1264677281&year=2010&month=01&day=28, (Erişim tarihi: 8 Haziran 2012).

Durna, T. ve Kubilay Ç. (2010). Basının şiddeti: siyasal gösterilerde 'polise taş atan çocuklar' örneği. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 65 (3), 51-85.

Dursun, Ç. (2001). *Tv haberlerinde ideoloji*. Ankara: İmge Kitabevi.

Dursun, Ç. (2003). Haber ve habercilik/gazetecilik üzerine düşünmek. *Gazetecilik ve Habercilik içinde*. (der. S. Alankuş). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

Eagleton, T. (2011). *İdeoloji*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Edgar, A. (1998). Nesnellik, yanlılık, hakikat. *Medya ve gazetecilikte etik sorunlar içinde*. (der. A. Belsey ve R. Chadwick. çev. N. Türkoğlu). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Erdoğan, İ. ve Alemdar K. (2005). *Öteki kuram. Kitle iletişim kuram ve araştırmalarının tarihsel bir değerlendirmesi*. Ankara: Erk Yayınları.

Ertan, Ö. (16 Eylül 2011). Hrant Dink Barış Ödülü Altan'ın. *Taraf*, 1, 12.

Franklin, B.; Hamer, M.; Hanna, M.; Kinsey, M. Ve Richardson, J. E. (2005). Key concepts in journalism studies. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

Golan, G. (2011). Inter-media agenda setting and global news coverage. assessing the influence of the New York Times on three network television evening news programs. *Journalism Studies*, 7 (2), 323-333.

Golding, P. ve Murdock, G. (1997). Kültür, iletişim ve ekonomi politik. *Medya, kültür, siyaset* içinde. (der. S. İrvan). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları/Ark Kitapları.

Gökçe, O. (2001). *İçerik çözümlemesi: Teori-metod-uygulama*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.

Görmüş, A. (31 Temmuz 2009). Hürriyet kendisini aldatan kaynaklar arasında kazı çalışmalarına girişse? (2). <http://www.taraf.com.tr/alper-gormus/makale-hurriyet-kendisini-aldatan-kaynaklar-arasinda-2.htm>. (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2012).

Görmüş, A. (24 Haziran 2011). Paralel merkez medyanın partner sorunu. *Taraf*, 4.

Hall, S. (1997). İdeoloji ve iletişim kuramı. *Medya, kültür, siyaset* içinde. (der. Süleyman İrvan). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları/Ark Kitapları.

Hall, S. (1994). Kültür, medya ve ideolojik etki. *Medya, iktidar, ideoloji* içinde. (der. ve çev. M. Küçük). Ankara: Ark Yayınevi.

Harcup, T. (2004). *Journalism: principles and practices*. London: Sage.

- Hardt, H. (1994). Eleştirel'in geri dönüşü ve radikal muhalefetin meydan okuyuşu: Eleştirel teori, kültürel çalışmalar ve Amerikan kitle iletişimi araştırması. *Medya, iktidar, ideoloji* içinde. (der. ve çev. M. Küçük). Ankara: Ark Yayınevi.
- Hazar, Ç. M. (2002). Medyanın sosyolojik işlevlerinden gündem kurma. *İletişim Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. 16 Kış, 47-69.
- İnal, A. (1996). *Haberi okumak*. İstanbul: Temuçin Yayınları.
- İrvan, S. (2008). Gündem belirleme yaklaşımının genel bir değerlendirmesi. *Gündem belirleme kuram ve araştırmaları* içinde. (der. C. Yaşın). Ankara: Yargı Yayınevi.
- Kaya, R. (2009). *İktidar yumağı. Medya-sermaye-devlet*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Korat, G. (2008). *Dil, edebiyat ve iletişim*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Kütahyalı, R. O. (10 Nisan 2011). Koç'lar gibi muhalif maşallah. <http://www.taraf.com.tr/rasim-ozan-kutahyalı/makale-koc-lar-gibi-muhalif-maasallah.htm>, (Erişim tarihi: 15 Mayıs 2012).
- Laughey, D. (2010). *Medya çalışmaları. Teoriler ve yaklaşımlar*. (çev. Ali Toprak). İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Machin, D. ve Niblock, S. (2006). *News production: Theory and practice*. Abingdon: Routledge.
- Mannheim, K. (2008). *İdeoloji ve ütopya*. (çev. Mehmet Okyayuz). Ankara: De Ki Basım Yayın.

- Manning, P. (2001). *News and news sources. A critical introduction*. London: Sage Publications.
- Mardin, Ş. (2007). *İdeoloji*. (12. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- McCombs, M. E. ve Shaw, D. L. (2008). Kitle iletişiminin gündem belirleyici işlevi. *Gündem belirleme kuram ve araştırmaları* içinde. (der. C. Yaşın). Ankara: Yargı Yayınevi.
- McCombs, M. (2004). *Setting the agenda. the mass media and public opinion*. Cambridge, UK: Polity Press.
- McLellan, D. (2005). *İdeoloji*. (çev. B. Yıldırım). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- McNair, B. (1998). *The sociology of journalism*. London: Arnold.
- Mutlu, E. (2004). *İletişim sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Özbek, S. M. (2000). *İdeoloji kuramları*. İstanbul: Bulut Yayınları.
- Pamukoğlu, O. (15 Kasım 2007). Hepsini yargılayın. (röp. N. Düzel), *Taraf*, 1,11.
- Reese, S. D. Ve Danielian, L. H. (1989). Intermedia influence and the drug issue: converging on cocaine. *Communication campaigns about drugs: Government, media and the public* içinde. (ed. P. J. Shoemaker). Hillsdale: Lawrence Erlbaum.
- Seçkin, G. (2004). *Ulusal medyada haber üretim sürecinde çalışan gazetecilerin ekonomik ve sosyal statüsü üzerine bir alan araştırması*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Shoemaker, P. ve Reese, S. (1991). *Mediating the message. Theories of influences on mass media content*. New York: Longman.

Shoemaker, P. ve Reese, S. (1997). İdeolojinin medya içeriği üzerindeki etkisi. *Medya, kültür, siyaset* içinde. (der. S. İrvan) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları/Ark Kitapları.

Shudson, M. (2003). *The sociology of news*. New York : Norton.

Söylemez, S. A. (1998). *Medya ekonomisi ve Türkiye örneği*. Ankara: Haberal Eğitim Vakfı.

Talu, U. (2009). Medyanın siyasal ideolojilere etkileri. *Dönemler ve zihniyetler*. Modern Türkiye’de siyasi düşünce cilt 9 içinde. (ed. Ö. Laçiner). İstanbul: İletişim Yayınları.

Taşkın, H. (2007). 11. Başkomutan Abdullah Gül, İstanbul: Neden Kitap Yayıncılık.

Taraf (2008). Müebbetlik soru. 6 Ocak, 1,11.

Taraf (2008). Genelkurmay’ın Türkiye’yi biçimlendirme planı. 20 Haziran, 1, 10-11.

Taraf (2008). Gizli patronumuzu açıklayın. 22 Haziran, 1.

Taraf (2008). Genelkurmay’ın Taraf’a baskın planı. 4 Temmuz, 1, 10.

Taraf (2008). Aktütün’ü itiraf edin demiştik... Biz açıklıyoruz. 14 Ekim, 1, 10-11.

Taraf (2008). Tehdidi bırak hesap ver. 16 Ekim, 1, 11.

Taraf (2008). Paşasının Başbakanı. 17 Ekim, 1, 10.

Taraf (2008). Zor günlerden geçiyoruz. 9 Kasım, 1.

Taraf (23 Aralık 2008). Taraf’a insan hakları ödülü. <http://www.taraf.com.tr/haber/tarafa-insan-haklari-odulu.htm>, (Erişim tarihi: 31 Ekim 2011).

Taraf (2009). Ermeni kuyumcu çeteden gözaltında. 28 Temmuz, 1, 13.

- Taraf (2009). Özgürlük ödülü Taraf'a. 6 Eylül, 1,11.
- Taraf (21 Eylül 2009). Taraf'a Musa Anter ödülü. <http://www.taraf.com.tr/haber/tarafa-musa-anter-odulu.htm>, (Erişim tarihi: 31 Ekim 2011).
- Taraf (2009). Simavi Ödülü Baransu'nun. 4 Aralık, 1-12.
- Taraf (2009). PKK iki halkın da düşmanı. 11 Aralık, 1, 11.
- Taraf (2010). Genelkurmay'a çağrı. 24 Ocak, 1.
- Taraf (2010). Taraf'a 'Yılın Gazetesi' ödülü. 18 Nisan, 1-13.
- Taraf (2010). Alçaklık vakti. 8 Mayıs, 1.
- Taraf (2011). Saygılı bir arkadaş. 23 Mart, 1,6.
- Taraf (2011). Koç: Seçimlerde AKP iktidarı kaybeder. 6 Nisan, 1, 9.
- Taraf (2011). Koçum benim. 8 Nisan, 1, 13.
- Taraf (2011). Bu Liberaller Taraf'ı seviyor. Taraf'a Hürriyet Onur Ödülü, 16 Mayıs, 1, 4.
- Taraf (2012). Taraf borsada gongu çaldı. 3 Mart, 1, 7.
- Temiztürk, H. (2009). Türkiye'de ordunun siyasete müdahale geleneği ve basın: 27 nisan 2007 muhtırasından önce ve sonra. *Akademia. Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 6-26.
- Terkan, B. (2005). Türkiye'de *basın ve siyaset ilişkisi: Basın gündemi ve siyasal gündemin karşılaştırılmasına yönelik bir gündem belirleme çalışması*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Tılıç, L. D. (1998). *Utaniyorum ama gazeteciyim. Türkiye ve Yunanistan'da gazetecilik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tokgöz, O. (2003). *Temel gazetecilik*. Ankara: İmge Kitabevi.

Tuğal, C. (2007). The hand of the market and the boot of the army. *ISIM Review*. 20, 40-41.

Türk Dil Kurumu (2005). *Türkçe sözlük*. (10. baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu.

Üşür, S. S. (1997). *İdeolojinin serüveni. Yanlış bilinç ve hegemonyadan söyleme*. Ankara: İmge Kitabevi

Yaşın, C. (der.) (2008). *Gündem belirleme kuram ve araştırmaları*. Ankara: Yargı Yayınevi.

Yağlı, S. (2007). Ege Üniversitesi, İletişim Fakültesi, 2007-2008 Öğretim Yılı Haber kuramları ders notları.

Yıldırım, H. ve Şimşek, H. (2004). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınları.

Yılmaz, E. (2001). Haberlerde yapısal yanlılığı maskeleyen modern bir mit. *İletişim. Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. 12 Kış, 67-100.

Yüksel, E. (2001). Medyanın gündem belirleme gücü, Konya: Çizgi Kitabevi.

Yüksel, E. ve Gürcan, H. İ. (2005). *Haber toplama ve yazma*. Konya: Tablet Kitabevi.

www.taraf.com.tr

www.medyatava.com

www.netgazete.com

Taraf'ın birinci sayfaları incelenen sayıları:

1-7 Aralık 2007 arasındaki tüm sayıları

22-28 Eylül 2008 arasındaki tüm sayıları

2-8 Şubat 2009 arasındaki tüm sayıları

16-22 Ekim 2010 arasındaki tüm sayıları

13-19 Şubat 2011 arasındaki tüm sayıları